

Theoretical and Applied Linguistics@ro

Volume I
Issue 1, 2025

EDITURA UNIVERSITĂȚII DIN BUCUREȘTI
BUCHAREST UNIVERSITY PRESS

EDITURA UNIVERSITĂȚII DIN BUCUREȘTI – BUCHAREST UNIVERSITY PRESS

Bd. Mihail Kogălniceanu, nr. 36-46, Cămin A (curtea Facultății de Drept), Corp A,
Intrarea A, etaj 1-2, Sector 5, 050107, București – ROMÂNIA
Tel. + (4) 0726 390 815
E-mail: editura.unibuc@gmail.com
www.editura-unibuc.ro

Librăria EUB-BUP

Bd. Schitu Măgureanu nr. 9, Sector 2, 010181 București – ROMÂNIA
(Facultatea de Sociologie și Asistență Socială)
Tel. +40 760013746; E-mail: editura@g.unibuc.ro

TAL@ro is published by the Faculty of Letters
within the University of Bucharest and Bucharest University Press.
<https://journals.unibuc.ro/index.php/tal>

Theoretical and Applied Linguistics@ro is published yearly.
All correspondence should be sent to tal@litere.unibuc.ro.

OPEN ACCESS

ISSN 3119-8716
ISSN-L 3119-8716

EDITORIAL BOARD

EDITOR-IN-CHIEF

Andra Vasilescu

ASSISTANT EDITOR

Monica Vasileanu

GUEST EDITORS

(Issue 1/2025)

James C. Brown, PhD (University of Bucharest)
Anaïs de Cazenove, PhD (University of Craiova)

EDITORIAL SECRETARY

Bianca Alecu

MEMBERS

Claudia Ene, Carmen Mîrzea Vasile, Cristian Moroianu, Isabela Nedelcu, Irina Paraschiv

INTERNATIONAL ADVISORY BOARD

Domnița Dumitrescu (Los Angeles, USA); Maria Grossmann (L'Aquila, Italy);
Virginia Hill (New Brunswick, Canada); Pierre Larrivé (Caen, France);
Nikolaos Lavidas (Athens, Greece); Martin Maiden (Oxford, UK&Bucharest);
Elisa Mattiello (Pisa, Italy); Donca Steriade (Massachusetts, USA);
Salvador Valera (Granada, Spain); Francisco Yus (Alicante, Spain)

NATIONAL ADVISORY BOARD

Gabriela Bîlbîie (Bucharest); Adina Dragomirescu (Bucharest); Ion Giurgea (Bucharest);
Alexandru Nicolae (Bucharest); Florin-Teodor Olariu (Iași); Elena Platon (Cluj-Napoca);
Cecilia Mihaela Popescu (Craiova&Bucharest); Răzvan Săftoiu (Brașov);
Emanuela Timotin (Bucharest); Rodica Zafiu (Bucharest)

Cover: Roxana-Elena Lăzărescu

DTP: Emeline-Daniela Avram

CONTENTS

Linguistic Research: Tradition and Innovation

Editorial	9
I. Marginal Morphosyntactic Structures?	
Adrian CHIRCU, De la <i>sătul</i> la <i>destul</i> . Observații asupra adverbializării unui adjectiv în româna veche	17
Cornelia Adriana DRĂGUȘIN, Expletive Negation in Romanian <i>Wh</i> and <i>If</i> Exclamatives	39
Șerban HARTULAR, The Usage of Definite and Indefinite Articles in English and Romanian	65
Virginia HILL, Vocatives on the Clausal Spine: the State of the Art	97
II. Discursive Strategies in Context	
Cezar BĂLĂȘOIU, Moments and Their Men: Metaphor and Analogy in Facework	119
Ioan MILICĂ, Virtuți expresive în opera lui Ion Simionescu	155
Oana NICULESCU, Premisele unei descrieri acustice a râsului în discursul spontan. Delimitări tipologice și terminologice	173
Cecilia Mihaela POPESCU, Exploring Polypragmaticalization Pattern: the Case of Romanian Speech Verbs <i>a zice</i> and <i>a spune</i>	209
III. Romanian Vocabulary across Time and Registers	
Maria ALDEA, Din nou despre terminologia matematică în secolul al XIX-lea	231
Alina-Mihaela BURSUC, Termeni astronomici în dicționarul lui Ioan D. Negulici (1848)	251

Mihaela MARIN, Un termen vechi asociat conceptului de autoritate: <i>stăpân</i>	271
Adriana STOICHIȚOIU ICHIM, Câteva considerații despre <i>stil</i> și dinamica lexicului românesc actual	285

IV. Books, Voices, Perspectives

Majid Khosravini (ed.), <i>Social Media Critical Discourse Studies</i> , London/ New York: Routledge, 2023, 111 p. (by Bianca ALECU)	303
Mihaela Mancaș, <i>Dicționar de stilistică: poetică, retorică, naratologie, versificație</i> , ediția a doua, București, Editura Spandugino, 2023, 295 p. (by Lidia BRATU (IACOB))	309
Andra Vasilescu, Mihaela-Viorica Constantinescu, Ariadna Ștefănescu, Șerban Hartular (ed.), <i>Insights into Romanian Discourse</i> , Newcastle upon Tyne, Cambridge Scholars Publishing, 2024, 484 p. (by Mădălina MATEI)	313
Sandrine Zufferey, Jacques Moeschler, <i>Initiation à l'étude du sens. Sémantique et Pragmatique</i> (2e éd.), Sciences humaines, 2024, 311 p. (by Liana POP)	321
<i>Instrumente lingvistice pentru școală: contribuții recente</i> (by Adnana BOIOCI APINTEI)	329

LINGUISTIC RESEARCH:
TRADITION AND INNOVATION

EDITORIAL

It is with great pleasure and satisfaction that we present the first issue of *Theoretical and Applied Linguistics@ro*, the newly established journal of the Department of Linguistics of the Faculty of Letters at the University of Bucharest, developed in association with the Centre of Theoretical and Applied Linguistics¹ and Bucharest University Press.

The journal adds a new dimension to the Department's scholarly profile, which encompasses a steady flow of publications both in Romania and abroad, the participation of its members in national and international events, the *Annual Conference of the Department*², which reached its 25th edition in 2025, the Proceedings of the Conference published between 2002 and 2024, guest lectures by outstanding linguists, and stimulating students' interest in language studies through the *Circle of linguistics*³.

Conceived as a bridge between generations of scholars, the journal aims to continue the academic traditions of the Bucharest school of linguistics, while promoting international cooperation and the exchange of ideas among leading specialists in various fields of the study of language. TAL@ro hosts contributions situated both in traditional and modern frameworks, elaborated from a theoretical or applied perspective, drawing on diverse methodologies, and featuring dialogue among diverse voices, claims, demonstrations, proposals, revisited solutions, and novel insights.

¹ <https://drive.google.com/file/d/1kftNiPd3TqSerY64ev9QCkwtNCUPrkfl/view>

² <https://litere.ro/cidl/>

³ <https://litere.ro/cercetare/cercul-de-lingvistica/>

*

The current issue, *Linguistic Research: Tradition and Innovation*, features contributions that reflect the journal's commitment to exploring both enduring traditions and emerging directions in linguistic scholarship. The articles examine language at multiple levels, with a focus on morphosyntactic patterns, discourse practices, and various aspects of the Romanian lexicon. The authors' approaches illustrate the dynamic interplay between continuity and innovation that defines the field of linguistics in general, and Romanian linguistics, in particular.

The first section – *Marginal morphosyntactic structures?* – brings together four studies that address linguistic configurations situated at the border of canonical grammar, where syntax, semantics, and pragmatics intersect in subtle ways. Despite their diversity, these studies converge on the idea that marginal morphosyntactic phenomena offer privileged access to the dynamics of grammar, showing how peripheral elements can reshape theoretical assumptions and challenge neat categorizations. Moreover, several contributions extend the inquiry beyond the strictly theoretical domain, addressing issues of expressivity, cross-linguistic comparisons, and language learning. **Adrian Chircu** explores the morphosyntactic behaviour of the Romanian lexeme *destul* 'enough' in adjectival, pronominal, nominal, and adverbial contexts in Old Romanian, focusing on its grammaticalization process from *de* (prep. 'of') + *sătul* (adj. 'full/satisfied'). The author situates his analysis within the broader pattern of adverb formation in Romanian and in other Romance languages, and brings further evidence from dialectal usages. From variation in word order, the lexeme gradually underwent specialization, eventually acquiring the status of an adverbial quantifier and degree modifier. **Cornelia Adriana Drăgușin** explores expletive negation in exclamative sentences, where it serves a pragmatic function, *i.e.*, to intensify or emphasize the exclamative force of the utterance. Her study examines the syntactic environments in which expletive negation occurs and discusses how expletive negation interacts with the semantics and pragmatics of exclamatives, drawing comparisons with similar phenomena in other languages. Her article situates the Romanian data within broader theoretical debates about the syntax and semantics of negation, exclamatives, and expressive meaning, referencing key works in the field for comparative

and theoretical grounding. **Șerban Hartular**'s article pursues a twofold aim: theoretical and applied. On the theoretical level, it outlines, in a comparative perspective, the rules that govern the use of definite and indefinite articles in Romanian and English, highlighting both similarities and key differences. He examines grammatical structures, syntactic positions, and semantic implications, noting that English articles are obligatory in a range of fixed contexts, while the usages in Romanian depend, among other factors, on word order and emphasis. On the applied level, it discusses common challenges faced by language learners and offers examples to illustrate typical patterns in each language, thus providing guidance for accurate article usage in both English and Romanian. **Virginia Hill** explores the syntactic and discourse properties of vocatives, focusing on their placement and function within sentence structure. Her article reviews recent theoretical developments that position vocatives as elements projecting onto the clausal spine, rather than as peripheral or purely pragmatic elements. She discusses how vocatives interact with other clausal constituents, drawing on cross-linguistic data and examples from English and other languages. Key issues debated include the relationship between vocatives and address terms, their syntactic integration, and the syntax–discourse interface.

The second section – *Discursive strategies in context* – includes four articles that explore discourse as a dynamic space which shapes meanings. Despite the variety of discourse genres under analysis, all the contributions share the same view on language as strategic use of linguistic, rhetorical, and multimodal resources through which speakers and writers achieve communicative goals. More than a vehicle of information, discourse frames reality and influences perceptions via positioning, persuasion, and identity construction, resorting to metaphor, argumentation, and humour, among other devices. The contributions underline the contextual embeddedness of strategies, illustrating how various settings both enable and constrain the possibilities of expression. **Cezar Bălăsoiu** examines how speakers use metaphor and analogy to manage social identity in conversation. He demonstrates that figurative language is not purely decorative but is strategically employed in interpersonal communication to negotiate meanings and relationships by mitigating face-threatening acts, resolving conflicts, showing solidarity, and clarifying

communicative intentions. **Ioan Milică** makes a brief characterisation of the writing style of Ion Simionescu, a renowned Romanian university professor, geologist, and palaeontologist with significant contributions to the development of the scientific terminology of the field. Blending academic rigour with the charm of storytelling and clarity with expressivity, Simionescu succeeded in communicating science to a broad audience at the end of the 19th century. **Oana Niculescu** addresses laughter as an acoustic phenomenon and seeks to lay the groundwork for an analysis of laughter in Romanian by establishing a taxonomy and a Romanian terminology. She proposes acoustic and functional criteria for classifying different types of laughter in an integrated approach that brings together perspectives from linguistics, psychology, and neuroscience. **Cecilia Mihaela Popescu** examines the semantic and pragmatic evolution of the Romanian verbs *a zice* 'to say' and *a spune* 'to tell/say', focusing on the polypragmaticalization paths that illustrate how the two verbs have developed multiple pragmatic functions beyond their original meanings: from reporting speech verbs to evidentials, modals, and discourse markers. Through a comparative analysis with other Romance languages and reference to relevant theoretical frameworks, her article demonstrates that these verbs now contribute to expressing subjectivity, stance, and various speaker attitudes in discourse.

The four studies gathered in the section *Romanian vocabulary across time and registers* converge on a shared view of the dynamics of Romanian vocabulary, examined through its diachronic evolution, register variation, and cultural embeddedness. Whether tracing specialized terminologies in nineteenth-century texts, analysing semantic paradigms across languages, or observing the emergence of new forms in present-day usage, the contributions highlight how the Romanian lexicon reflects both continuity and innovation. Taken together, they reveal the interplay between inherited structures and adaptive processes, showing vocabulary not as a static repository but as a living medium shaped by historical circumstances, communicative needs, and stylistic tendencies. **Maria Aldea** presents the rapid development, modernization, and standardization of Romanian mathematical terminology during the 19th century, driven by formal education and the emergence of the first specialized textbooks and dictionaries. Terms were often borrowed from dominant languages – particularly French and

German – and adapted to Romanian phonological and morphological norms. The article authored by **Alina Mihaela Bursuc** discusses astronomical terms in two Romanian dictionaries: Ioan D. Negulici's *Romanian Vocabulary* (1848) and *The Dictionary of Astronomical Terms: Phenomena, Cosmic Objects and Constellations* (A–K, 2023; revised 2024). The former served as a central source for the latter, offering lexicographic attestations, antedatings of first occurrences, lexical innovations, adaptation strategies, variants, calques, and borrowings, all filtered through different Romance models. **Mihaela Marin** revisits the old Romanian term *stăpân*, traditionally associated with the concept of “authority”, with early attestations, wide dialectal distribution, high frequency, numerous derivatives, and a constitutive element in many phraseological units. Although several studies have convincingly argued for its origin in the Daco-Thracian substratum, this etymology is not acknowledged in the Romanian Academy's dictionaries (*DLR*, *DEX*). The article therefore calls for a reconsideration of this issue in light of existing research. **Adriana Stoichițoiu-Ichim** investigates the impact of English on Romanian terminologies associated with the concept of style – particularly in clothing, hairdressing, and cosmetics – in an integrated etymological, semantic, and functional perspective. The analysis is grounded in a corpus of simple, compound, and phrasal terms collected from online media and specialized websites. Two main categories are examined: direct borrowings from English, which often retain a foreign form, and calques that reproduce English models using Romanian lexical resources, frequently of French origin. The study argues that in the context of linguistic globalization it is justified to introduce the concept of a “hybrid lexico-etymological family”, which is theoretically relevant for understanding the interplay between lexical “hospitality” and creativity, while also bearing practical implications for both general lexicography and specialized terminography.

The section *Books, voices, perspectives* hosts book reviews reflecting the plurality of voices and approaches in contemporary academia: critical discourse studies on social media, stylistics, political discourse analysis, the pragmatics-semantics interface, and some recent linguistic resources for Romanian classroom usage. The presentations signed by **Bianca Alecu**, **Lidia Bratu Iacob**, **Mădălina Matei**, **Liana Pop**, and **Adnana Boioc Apintei** offer readers various lenses to interpret language data.

*

This inaugural issue of TAL@ro showcases the dynamic interplay of continuity and innovation in linguistic research. From morphosyntactic and lexical phenomena to discursive phenomena, the contributions illustrate the intersection of theoretical insight and empirical rigor. By bridging historical perspectives, cross-linguistic comparisons, and emerging domains, this issue exemplifies the journal's commitment to fostering dialogue among diverse voices. We invite readers to engage critically with these studies and to explore their broader and deeper implications, reflecting on the ever-evolving landscape of human communication and the ever-refined tools of linguistic analysis.

Andra VASILESCU
Editor-in-Chief
tal@litere.unibuc.ro

I.

Marginal Morphosyntactic Structures?

Adrian CHIRCU¹

DE LA SĂTUL LA DESTUL.
OBSERVAȚII ASUPRA ADVERBIALIZĂRII
UNUI ADJECTIV ÎN LIMBA ROMÂNĂ VECHE²

How to cite this paper:

Chircu, Adrian, 2025, "De la sătul la destul. Observații asupra adverbializării unui adjectiv în limba română veche", in *Theoretical and Applied Linguistics@ro*, Volume I, Issue 1/2025, p. 1-37, DOI: 10.62229/talatroi/1_25/1.

FROM SĂTUL 'FULL' TO DESTUL 'ENOUGH'.

OBSERVATIONS ON THE ADVERBIALIZATION OF AN ADJECTIVE IN OLD ROMANIAN

Abstract. In this study, we aim to examine the adverbial value of the adjective *destul* 'enough', given that – apart from a few brief investigations – the processes underlying its grammaticalization, its syntactic behaviour, and its combinatory potential from both a morphosyntactic and locutional perspective have not been sufficiently analysed for the period of Old Romanian. We begin by providing a series of etymological observations, after which our focus will shift to the enunciative functions fulfilled by *destul* 'enough', both in its role as a verbal or adverbial adjunct and as a degree modifier. The linguistic data under analysis are primarily approached from a diachronic perspective, though occasional references to contemporary Romanian are also made.

Keywords: Romanian language, diachrony, synchrony, adjective, adverb, morphosyntax, modifier, degree

¹ Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, ORCID: 0000-0001-6288-3337, adrian.chircu@ubbcluj.ro

² Acest studiu a fost publicat în urma implicării în cadrul proiectului *The Second Way – Prepositional adverbials in primary dialects of Romance* (Project FWF P37209 – Austria), gestionat de Universitatea din Graz (Karl-Franzens-Universität/Institut für Romanistik).

1. Preliminarii

1.1. Prin contribuția de față, ne raliem direcțiilor actuale de cercetare lingvistică, ce privilegiază perspectiva diacronică (GLRV 2009; SOR/SLRV 2016/2019; VDD 2019; OHRM 2021) și care ne ajută să înțelegem apariția, fixarea și funcționarea enunțială a unor cuvinte, a căror întrebuițare este prezentă până în zilele noastre.

1.2. În esență, ne propunem să discutăm pe marginea valorii adverbiale a lexemului cantitativ *destul*, întrucât, în afara unor studii de mică întindere (DIG 2020: 263-266), comportamentul sintactic și disponibilitățile sale combinatorii nu au fost îndeajuns studiate pentru perioada vechiului scris românesc, fapt ce a impus *revizitarea* acestuia.

2. Un model locuțional în limba română

2.1. Compusul lexical de care ne ocupăm în prezentul studiu (*destul*) trebuie raportat la un tipar adverbial (*prepoziție + adverb de proveniență adjectivală* = *prepoziție + adjectiv-adverb*), des întâlnit în latină (García Sánchez 2021; Solari Jarque 2022) și în limbile romanice (Hummel *et al.* 2019), care a fost studiat, în ultimii ani, din varii puncte de vedere atât în străinătate (Hummel 2019a, 2019b; Hummel, Wissner 2024), cât și la noi (Chircu 2007, 2015, 2021, 2023).

În cazul românei, este vorba despre frazeologisme sau compuse adverbiale precum: *adevăr, cu amar, deplin, îndelung, în deșert, în larg, în sec, p(r)e drept* etc., *destul* de numeroase în perioada vechiului scris românesc:

- (1) Urul alaltu iubiți *adesu* (CV.1563-83: 72v)
- (2) a înțeleage că *den deadevăr* sem și înaintea lui plecăm inema noastră (CPr.1566: 197)
- (3) Nu priimi *în deșert* sufletul său (CP.1570: 39r)

- (4) iară acealea *pre iușor* le adună smereniia (CC².1581: 4)
- (5) Zise vântului și stătu *întru lin* și se potoliră valurile mâniei (CC².1581: 258)
- (6) și nu putem acmu *pre mărunt* să scriem (FD.1592-604: 474r).

2.2. Înainte însă de a ne raporta la adverbialul cantitativ *destul*, considerăm că este necesar să trecem în revistă principalele încercări de demilitare a acestui tipar adverbial, reperat, așa cum am putut observa *supra* (1-6), în primele texte românești.

În paginile unor descrieri sistematice ale clasei adverbului (Ciobanu 1961: 43-66; Ciompec 1985: 86-89), acest tipar locuțional a fost tratat secvențial, neacordându-i-se o atenție particulară, pe măsura importanței sale în interiorul clasei adverbului (unități frazeologice ori compuse).

2.2.1. Aplecându-se asupra comportamentului prepozițiilor în vecinătatea unor adverbe, Fulvia Ciobanu considera că

„limba română se situează printre limbile romanice care au dezvoltat în mare măsură procedeul alăturării de prepoziții cu *Ac*, pe lângă adverbe, pentru a putea exprima mai pregnant diferitele nuanțe ale ideii exprimate de verb, în ce privește locul, timpul și modul și, uneori, deosebirea dintre stare și mișcare” (Ciobanu 1961: 46).

2.2.2. Iar, în monografia sa despre adverb, Georgeta Ciompec observa că adverbele de mod,

„spre deosebire de adverbele spațio-temporale, pe lângă care prepozițiile au, în general, un rol precis, nuanțând în mod specific circumstanța exprimată, prezența prepozițiilor pe lângă adverbele modale nu se justifică gramatical sau semantic (adverbul simplu și construcția prepozițională corespunzătoare sunt, de obicei, sinonime și apar în aceleași situații contextuale), ci se încadrează în tendința semnalată

cu alt prilej, de acumulare a prepozițiilor pe lângă adverbe. În asemenea structuri, prepoziția își modifică așadar funcția de conectiv, dobândind valoarea unui element de compunere, fapt ce a favorizat, în multe cazuri, contopirea elementelor, ajungându-se, cum s-a arătat, la cuvinte simple” (Ciompec 1985: 86).

2.2.3. E interesant faptul că, la două pagini distanță, autoarea revine și susține, în ceea ce privește semantismul, că sunt reduse la număr „cazurile în care construcția prepozițională diferă semantic de adverbul de bază”, chiar dacă „adjoncțiunea prepoziției apare ca o modalitate de întărire a adverbilor, așa încât locuțiunile rezultate sunt sinonime cu adverbele simple și sunt folosite, în general, în variație liberă cu acestea” (Ciompec 1985: 89).

2.2.4. Comparând cele două observații, putem constata că, în interpretarea unităților în discuție, avem două particularizări, și anume cea în care sunt perceptibile

„mai pregnant diferitele nuanțe ale ideii exprimate de verb” (Ciobanu 1961: 46) [și cea în care] „prezența prepozițiilor pe lângă adverbele modale nu se justifică gramatical sau semantic (adverbul simplu și construcția prepozițională corespunzătoare sunt, de obicei, sinonime și apar în aceleași situații contextuale)” (Ciompec 1985: 87).

2.2.5. La rândul nostru, pornind de la aceste prime repere teoretice, am încercat să delimităm cât mai bine tiparul locuțional în chestiune și să-i relevăm caracteristicile (Chircu 2015: 11-19). În urma analizei detaliate, bazată pe un corpus alcătuit din texte reprezentative, am constatat că avem a face cu unități frazeologice adverbiale

„cu o structură morfologică particulară și cu un comportament sintactic interesant, în ciuda unei variații ori a unei oscilații prepoziționale care, în bună măsură, trădează diversitatea valorilor semantice ale prepozițiilor, dar, în același timp, și efortul de a stabiliza un anumit

subtip dominant pe cale de a se constitui în limba română veche, prezent încă din primele noastre scrieri” (Chircu 2015: 16-17).

3. De la *sătul* la *destul*

3.1. În ceea ce privește originea lexemului *destul*, părerile lingviștilor concordă. Aceștia consideră că e un compus pe teren românesc – *de* + *sătul* (PEW 1531, REW 7620, DLR, *s.v.*, DER 2907, DELR, *s.v.*), a cărui bază (*sătul*) trebuie raportată la adjectivul latinesc *satullus* ‘sătul’, un diminutiv al lat. *satur* ‘1. sătul, săturat; 2. (*fig.*) plin, bogat; 3. (*despre culoare*) saturat, închis’ (DL-R, *s.v.*; Gaffiot, *s.v.*), care are continuatori și în celelalte limbi romanice, cu înțelesuri cel mai adesea apropiate: vegl. *satoil*, it. *satollo*, engad. *saduol*, vfr. *saoul*, fr. *soûl*, burg. mod. *sol*, prov. *sadol*, cat. *sadoll*, lomb. *savól*, *sagol* (PEW 1531, REW 7620) și în dialectele românești de la sud de Dunăre: ar. *sătul* (DDA, *s.v.*), mr. *sătul* (DDMA, *s.v.*), ir. *satu*, *sâtul*, *sâtú*, *șatú* (PEW 1531, DDI, *s.v.*).

3.2. În română, adjectivul *sătul* nu este atestat cu o valoare adverbială precum celelalte adjective moștenite din latină (*amar*, *dulce*, *larg*, *lat*, *larg*, *lin*, *plin*, *scurt* etc.), căci, pentru această întrebuințare, a fost concurat de/s-a specializat compusul său *destul*. Însă această valoare este totuși reperată în contexte absolute (8-9), cu înțeles de superlativ (a se compara cu exemplul 7) sau în construcții prepoziționale (menționate ca atare în DLR, *s.v.*) (10-11):

- (7) Smerriu-me *pănră la foarte* (PH.1500-10: 106v)
- (8) Și pâne îngerescu mănâncă omul, mâncare tremise lor *până la sătul*. (PS.1573-8: 247)
- (9) Cine jeluiaște să mănânce *până la sătul* și să se răpause (CC².1581: 450)
- (10) Mâncară și băură *din sătul*. (Vissarion, *apud* DLR, *s.v.*)
- (11) Nu mă lua *pe sătule*, că nu sunt bun de nimic. (Udrescu, *apud* DLR, *s.v.*).

3.3. Cât privește compusul *destul*, acesta este întâlnit și în dialectele sud-dunărene, ceea ce sugerează că s-a format în româna comună (poate chiar în latina dunăreană), iar nu independent în fiecare dintre dialecte: ar. *distul*³, *destul*, *distur*, (adv. și) *disture* (DDA, s.v.), mr. *dustur* (DDMA, s.v.). Probabil, în istroromână, compusul în discuție a fost concurat și, apoi, înlăturat de paronimul său împrumutat din croată (*dosta*), cu același înțeles (DDI, s.v.), care s-a și impus astăzi. Se poate observa că formele cu prepoziție sudată din dialectele românești prezintă toate sincopă, apărută ulterior compunerii.

3.4. Reminiscențe ale *facerii* compusului (cu *sătul* nesincopat) sunt observabile în textele de secol XVI, în situațiile în care *destul* are valoare nominală sau apropiată de aceasta (12-13), dar sunt și cazuri în care *destul* cu valoare nominală (14) este sincopat (uneori chiar în același text):

(12) Eu dziș în *desătulul* meu se nu me clătescu în veacu (PS.1573-8: 85)

(13) Adăpa-se-vor de *sătulul* casei tale și cu valea hraneii tale.
(PH.1500-10: 30^v)

(14) Iară eu dzișu în *destululu* meu (PH.1500-10: 23^v).

4. Chestiuni teoretice

4.1. O problemă care nu a fost încă clarificată în lingvistica românească este cea a valorii morfologice primare a compusului *destul*. În DLR (s.v.), se prioritizează valoarea adjectivală, însă, din alte lucrări lexicografice, reiese că valoarea adverbială este cea care trebuie să fi fost mai întâi (DER 2907; DELR, s.v.), ipoteză la care ne raliem. Așadar, în perspectivă lexicală, avem a face cu o conversiune din adverb în adjectiv, iar, apoi, în pronume sau în substantiv, dat fiind că majoritatea construcțiilor *prep. + adjectiv-adverb* sunt locuțiuni adverbiale.

³ În aromână, este în uz și locuțiunea adverbială *di-a sătului* 'cu sațiu, pe săturate' (DDA, s.v.).

4.2. Autorii DIG susțin că acest compus

„face parte din seria cantitativelor *mulți, puțini* [...], caracterizându-se, ca și acestea, prin posibilitatea marcării duble a cazului (în primul rând, analitică, dar și flexionară) și prin comportament dublu (cu trăsături de adjectiv calificativ, dar și de adjectiv pronominal). Acceptă adverbializarea. Face parte din clasa lexemelor care, în afara unui context dat, nu au clasă lexico-gramaticală unic determinată” (DIG 2020: 263).

4.3. În unele cazuri, limita dintre pronume și adverb nu este întotdeauna clară, iar Gabriela Pană Dindelegan afirmă că, în enunțuri precum *Mănâncă destul ori Se cere destul*, ar fi posibilă o interpretare pronominală, și nu adverbială. Situația e asemănătoare „și în construcții în care substantivul antecedent are formă de neutru sau masculin singular, ca în exemplele: *A pregătit un pește/un borș bun, din care a mâncat mult; Ați depus destul interes, dar i se cere și mai mult*. Numai în contextul unor verbe intransitive, cu poziția subiectului ocupată, interpretarea adverbială, și nu cea pronominală, este singura posibilă: *Sedința durează mult/puțin, Sacul cântărește mult/puțin*” (Pănă Dindelegan 2003: 186-187). În contexte bine determinate, *mult/puțin* sunt adverbe de cuantificare ([*învață*] *mult/puțin/destul/atât/câtva/oricât, Cât [învață]*?) (GBLR 2016: 302).

4.4. În ce ne privește, având ca repere explicațiile anterioare, considerăm că ar trebui operată o re poziționare în interpretarea lexico-gramaticală a acestui indefinit, și anume: *destul* este, în principal, un adverb care a migrat mai întâi înspre clasa adjectivelor calificative și, apoi, înspre cea a cuantificatorilor indefiniți, prin procese succesive de resemantizare, de recategorizare și de gramaticalizare.

4.5. Această specificitate este confirmată și de textele vechi, în care *destul* adverbial este mult mai frecvent decât celelalte (pronominal, adjectival ori substantival). Pentru aceste din urmă valori, oferim și câteva exemple:

- (15) Fie pace în putearea ta și *destul* în stâlpul păreților tăi. (PH.1500-10: 110^v)
- (16) *Destui* mai credincioși sunt. (CC².1581: 380)
- (17) Și acel pământ nu era lor *destul*, cum întruna să poată lăcui (PO.1582: 45)
- (18) Era iară foamete prespre tot pământul, ce în Eghipet tutindinea *destulă* pită era. (PO.1582: 145)
- (19) Că eu, mult nevoiașul cu *destulă* trudă m-am nevoit, nu numai cu trupul, ci și spre suflet nevoie (Ev.1642: I^{vr})
- (20) Zice că *destulă* laudă are el. (NT.1648: 241^v)
- (21) ce den cumpănirea vremii de acum, ca *destulul* vostru să împle lipsa aceloră. (NT.1648: 245^v)
- (22) Dirept aceaea, strimtă mi-e de toate părțile, încă mie-m iaste să-m ușurezu mâna, că *destule* sunt aceastea, câte am zis (Mărg.1691: 81^v).

5. *Destul* adverbial. Contextualizări

5.1. Exemplele excerptate din textele vechi ilustrează faptul că cel mai adesea *destul* este folosit ca adjunct adverbial (în calitatea sa de cuantificator verbal) al unui verb (la mod personal sau nepersonal), care este și centru de grup, funcția realizată fiind un circumstanțial cantitativ. Numărul de ocurențe în perioada veche (1532–1780) este relativ însemnat, însă inegal distribuit în texte (sunt și scrieri care nu-l conțin deloc – MC.1620, de pildă):

- (23) ceva avea *destul* a bea și a mânca și cu ce se va îmbrăca (CC¹.1567: 61^v)
- (24) scate-voi și cămilelor tale până atâta până când toate *destul* vor bea (PO.1582: 77)
- (25) *destul* au alergat alergătorii de noapte după pășunea păcatelor (Ev.1642: 86)

- (26) *destul* grăiesc noao de aceastea, ce nu aceastea care veade mintea lor (Ev.1642: 109)
- (27) Că *destul* n-au putut mulțemi lui Dumnezeu (NT.1648: 274^v)
- (28) după ce au muncit *destul* pre svântul Straton, l-au legatu-l cu mâinile de-aceale doauă vârvuri de copaci (DVS.1682-6: 16^v-17^r)
- (29) Dară noi avem *destul* Svânta Evanghelie, de spune camai adevărat. (DPar.1683: III 134^r)
- (30) Iară potrivește apostolul *destul* Sfânta Scrisoarie oglinde. (SAC.1725: 167^r)
- (31) *Destul* ai făcut, cât mi să pare milii, blândețelor, bunățăților tale moșii și părinții tăi cu acestea nu să îndestula (UCP.1735: 205^v).

5.2. Mult mai numeroase par a fi cazurile în care verbul centru de care depinde *destul*, în calitatea sa de nume predicativ, este *a fi*, cu care formează o expresie verbală impersonală cu funcție de predicat nominal (GALR II 2008: 279-280), căreia îi urmează, cu puține excepții, o subordonată conjuncțională subiectivă. Sunt rare enunțurile în care verbul copulativ centru este omis:

- (32) iară de la ceia ce nu pot, *destul* iaste acelora numai cu vrearea inimiei să miluiască. (CC².1581: 34)
- (33) Aceasta zice, că nu iaste *destul* numai să ne sculăm (CC².1581: 59)
- (34) *Destul* era aceasta ucenicilor a se mângâia, ce cu nevoie era lor a nu creade, ca o muiare. (CC².1581: 136)
- (35) că nu ne va fi *destul* că suntem botezați și meargem cu alalți depreună la besearecă, facem rugăciuni (CC¹.1567: 103^r)
- (36) au nu-i *destul* cum că ai luat domnu-mieu, ce încă veri să iai și mandragora a feciorului mieu? (PO.1582: 101)

- (37) Nu-ți agiunge să-ți fie *destul*, o, de toți oamenii mai ticăitule (DVS.1682-6: 124^v)
- (38) Și Antonie feace: „Mi-e-m iaste *destul*, că eu sânt călugăr”. Și Pavel dzâsă: „Că eu încă voi să fiu călugăr, *destul* mi-i și mie...” (DVS.1682-6: 349^r)
- (39) *Destul* că am aflat har înaintea ta, Doamne. (VTS.1683-6: 33)
- (40) ce nu iaste *destul* de au făcut multă vreamă, numai vei să vezi de s-au îndireptatu sufletul lui. (Mărg.1691: 3^v)
- (41) Iară ei au zis: „Doamne, iată doao arme aicea.” Și el au zis lor: „*Destul* iaste!”. (AE.1697: 94^{r/2})
- (42) Nu vi-i *destul* vouă să curațeț gunoiul de la voi (SAC.1725: 138^v)
- (43) că nu iaste *destul* a nu avea răutăți omul bun, ce să și fugă de tovărășia oamenilor răi. (GCD.1736: 169^v).

5.3. Situațiile în care centrul de grup este o altă parte de vorbire sunt rare, adesea *destul* având rol de adjunct antepus pe lângă un adjectiv calificativ ori participial (cuantificator al unui adjectiv), fără a presupune în mod neapărat o marcare a gradării adjectivale. Un comportament similar cunoaște și varianta sa prepozițională (*prep.* + *destul*):

- (44) Doară au apărut ei că iaste *destul dereaptă* unde ș-au ascuns păcatul dennaintea oamenilor (CC¹.1567: 24^v)
- (45) „Cum veade, nu știm” grăiră, ce feciorul înainte puseră-l, *destul credincioasă* mărturie. (CC².1581: 187)
- (46) Și ară zise lui loc încă *destul* iaste *larg* la sălașu. (PO.1582: 78)
- (47) că însuși Domnul ca o viață adevărată morților și înviere și mărturisitoriu *den destul credincios*, cu sine arătă noao învierea (Ev.1642: 331)

- (48) Că toți svinții dentr-acest har cu dulce veselie sânt adăpaț și den vistiariul lui *den destul îmbogățit* (Ev.1642: 332)
- (49) Și avea exarh săborului aceuia pre Timothei de la Alexandrie și *din destul vreadnic* Meletie de la Antiohia (Prav.1652: 358)
- (50) nu lungă barbă având, ce deasă și direaptă, *destul pleșiv*, alb la păr, afumat marginea barbei. (DVS.1682-6: 293^r)
- (51) că precum stomahul *destul încărcat*, bucatele macar fie și cu aromate, nu cu mirosul acel frumos poftă, ce greață îi aduce (CIL.~1705: 50)
- (52) Iar Pavel ne sfătuiăște să scalde pre prunc bine cu apă *căldică îndestul* (MD.1760-71: 271^r).

5.4. Există și unele contexte mai clare în care *destul* este marcator de gradare adjectivală, cu *de* gramaticalizat postpus (DIG 2020: 239), interpunerea prepoziției datând de la mijlocul veacului al XVII-lea (DIG 2020: 265). Aceasta din urmă nu este însă constant folosită, iar numărul de ocurențe este unul relativ redus. Se poate observa că *destul*, ca adjunct, apare integrat în structura unor GAdj (GBLR 2016: 305). De altfel, exemplele identificate în corpus întăresc constatarea noastră:

- (53) La un ochiu era mârniț, ce-i drept, de lovitură, nu foarte lungă barba, ce *destul de deasă*, pleșiv, alb la păr, barba pre la margini afumată. (DVS.1682-6: 281^v)
- (54) pre mulți oameni vei afla *destul de învățați*, carii întru învățătura sintu înfrânți, iar la învățătură n-au cumpăt înțeleptu și dar (GCD.1736: 6)
- (55) Femeia necinsteșe dobitoc groznic și vrășmaș de perire în oraș iaste. Că spre a face rău *destul de înțâliaptă*, spre a binelui adunare nemică nu știe. (GCD.1736: 133)

5.5. Trebuie semnalate și situațiile în care *destul* este însoțit de prepoziția compusă limitativă *până la*, pentru a exprima un superlativ absolut, care, în timp, va dispărea din texte:

(56) *până la destul* de la faptele zice-se „farmăc” (CPr.1566: 90)

(57) *până la destul* besedui, până la zori (CPr.1566: 95)

(58) știind că nu *până la destul* e ce zise a fi (CPr.1566: 210)

(59) acela să plătească *până la destul* (PO.1582: 251).

5.6. În afara formei compuse *destul*, sunt prezente, în perioada vechiului scris românesc, și unele locuțiuni cu supramarcare prepozițională (*prep. +...+ prep. adjectiv-adverb*), care însă nu afectează înțelesul adverbialului constituit, ci mai degrabă pe cel al verbului, după cum lasă să se întrevadă unii dintre autorii care au studiat această particularitate constitutivă (Ciobanu 1961: 46; Ciompec 1985: 89). În general, sunt prepoziții cu întrebuințări multiple și cu valori semantice mai mult sau mai puțin apropiate:

(60) Creștinătatea *cu destul* lasă să-i sosească. (CPr.1566: 507)

(61) și dintr-aceaia el puținel să așteapte iară Dumnezeu lui *de destul* bunătate dăru-i-va. (CC².1581: 20)

(62) Și de vrăjmași mărturisitura foarte iaste *dedestul* priimită. (CC².1581: 561)

(63) Mare lucru și preaslăvită iaste a Domnului nostru de oameni iubire, și nimea nu iaste *cu de destul* spre mulțemita lui! (CC².1581: 23)

(64) Ce se zice, că nu vă iaste voao *cu destul* numai a vă scula den cădeare, ce alergând de pripă spre bunătăți, sfârșind curărea bunătăților. (CC².1581: 158)

(65) Nu trebuiaște să se pue episcop într-un sat, oraș sau într-o cetățue mică în carea poate să fie *de în destul* un preot, ca să nu se prostească numele episcopului (Prav.1652: 450)

(66) și în lume să află multe războaie între oameni: ucideri, tâlhării, morți fără de dreptate, unde să varsă *din destul* dreptul sânge a oamenilor (CÎ.1678: 9^r)

(67) le ispovedeaște la duhovnic și face pocăință *dentru destul* (CÎ.1678: 83^r)

(68) Precum bucuros ar hi fostu să facă *în destul* poftei craiului (NCL.~1750: 73).

5.7. Tot despre o supracompunere prepozițională trebuie să vorbim și în cazul adverbului *îndestul*, cu atestări mai cu seamă în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea. Acesta, la rândul său, în unele cazuri, mai primește o prepoziție (*de, peste*), care întărește, așa cum am precizat anterior, semnificația verbului:

(69) Cu dreptul a multe laude sânt destoinice muierile aceastea că nu pășiră numai atâta rău, ce și den avuțiile sale *de îndestul* aur deaderă (Ev.1642: 430)

(70) Că așa *de îndestul*⁴ vă să va da voao a intra în {Îm}părăția de vecie a Domnului nostru și a Ispășitorului Iisus Hristos (NT.1648: 187^v)

(71) Că amintrilea mulți înțelepciunea cuvântului *îndestul* au, iară de lucru ei prea lipsiți sint (CII.~1705: 65)

(72) la doaă sute de mii de oameni cu sine ducând, de toată hrana și altele carile la calea a atâta oaste trebuia, *îndestul* au dat (CH.1717–23: 15^v)

(73) Și de toate de câte au poftit ș-au luat *îndestul* (NL.~1750–66: 235)

(74) precum ar fi fost bucuros să facă *îndestul* pofta craiului (UCP.1735: 85^v)

(75) Iar după deșărtare, cu câte prin domolire înfierbântă, subțiază și usebesc, pentru care mai sus am zis *îndestul* și *preste destul*. (MD.1760-71: 104^v).

⁴ Aproximarea lui *așa* de *îndestul* permite o dublă interpretare: *așa* (autonom) și *așa* în structura superlativului (modificator de gradare).

5.8. În anumite perioade, se poate, totuși, observa o specializare a unora dintre prepoziții și, implicit, a unor locuțiuni, ceea ce explică variația formală a unităților frazeologice. Dacă, în veacul al XVI-lea, cea mai întâlnită este locuțiunea *de destul*, în veacurile următoare (al XVII-lea și al XVIII-lea), *den/din destul* ori *în destul*:

- (76) Îmbătă-se *de destul* casei tale și izvorul pișteei tale adăpi (CP.1570: 63^v)
- (77) Ce încă nu e *de destul* de eaș a lucra, ce trebuiaște și viața dereaptă și curată. (CC².1581: IV)
- (78) Că cum amu iaste soarele de luminează tuturor *de destul* (CC².1581: 4)
- (79) aceia toți *den destul* se adăpară den apa șarpelui, ce încă și acmu beau apa învățături drăcești (Ev.1642: 145)
- (80) ca să nu îngreioaze săborul, ca să le sosească *den destul* (NT.1648: 282^r)
- (81) Carele L-au vărsat spre noi *din destul*, pentru Mântuitoriul nostru Iisus Hristos. (NT.1648: 289^r)
- (82) Ce aceasta, de nu știia care-i sunt, arată multa pohtă a priminței striinilor, și șădea, și primia cu toate *den destul*. (Mărg.1691: 17^r)
- (83) Iară și orice v-ar trebui, veri bani, veri haină, așia voaă, cum și cailor voștri, de toate, *din destul* viț<i> avia (UCP.1735: 300)
- (84) nice așea bogat, cât să-i agiungă *în destul* spre a petreciria dezmiardat (GCD.1736: 31^v).

5.9. În privința topicii, se poate observa că *destul* sau variantele sale prepoziționale (*prep.* + *destul*) pot fi atât antepuse, cât și postpuse centrului de grup, însă, în corpusul investigat, prima situație (antepunerea) este mai des întâlnită în raport cu cealaltă:

- (85) *cu destul* lasă să-i sosească (CPr.1566: 210)

- (86) Derept-aceaia întru voi mulți sunt slăbiți și neputincioși și dorm *destul*. (CPr.1566: 319-320)
- (87) *Destul* amu prăznuit-am bucurie, și cu închinăciuni și cu trudă și cu altă viață iute (CC².1581: 218)
- (88) că nu-i era lui *destul* să vază, ce jeluia să și pipăie (Ev.1642: 414)
- (89) Și pren rugăciunile lor pentru voi, cu mare dragoste cuprinzând pre voi, pentru mila lui Dumnezeu ce e întru voi *de destul*. (NT.1648: 246^v)
- (90) precum ar fi fost bucuros să facă *îndestul* pofta craiului (UCP.1735: 85^v)
- (91) Nu ni-i însă nouă *destul* ca să înțăliegем nouă bine (SAC.1725: 8^v).

5.10. Dislocările unor grupuri verbale (mai ales) sau chiar intercalările sunt și ele prezente, ceea ce sugerează că locul adverbului nu era încă stabilizat. Asemenea poziționări atipice nu sunt singulare, căci caracterizează majoritatea adjuncțiilor unor grupuri verbale, nominale sau adjectivale:

- (92) Așa, amu, *în destul* dat voao întru ieșitul a veacilor împărăție a Domnului nostru și mântuitoriul Isus Hristos (CPr.1566: 177-178)
- (93) „Dară amu, Doamne, unde tremite-veri noi?” sau „cum ne văm *de destul* arăta credincioși și cine va avea a creade noao?” (CC².1581: 529).

5.11. Compatibilitatea adverbialului *destul* cu modificatorii de gradare este extrem de redusă, identificând doar câteva exemple în corpusul nostru, și acelea în cazul variantelor prepoziționale:

- (94) A șaptea taină aduce noao *mai den destul* bucurie negrăită și săvârșenia mântuirii noastre (Ev.1642: 331)
- (95) trebuie aseamenea să-i stăm împotrivă cu mijlocul doftoriei ce am scris acolo pentru aceasta *prea îndestul* (MD.1760-71: 126^v)

(96) trebuiaște și hrană mai multă și *mai îndestul* (MD.1760-71: 239^r).

5.12. În unele enunțuri (97-100), se poate sesiza și o oarecare tendință de fixare a regimului prepozițional al adverbului *destul* (+ *de*), mai exact construirea complementului prepozițional cu *de*, la acuzativ (Stan 2013: 305-306; SLRV 2019: 382):

(97) Ce încă nu e *de destul de* eaș a lucra, ce trebuiaște și viața dereaptă și curată. (CC².1581: IV)

(98) nu-i iaste lui *destul de* un păcat, ce spre toate zilele adaugă păcate noao cugetului său (Ev.1642: 30-31)

(99) Nu e *destul de* aceasta lui Dumnezeu de vom creade numai cu mintea și cu inema (Ev.1642: 196)

(100) Așa și tu, fățul mieu, nu Ț-au fost *destul de* învățătura mea (AA.1708: 69^r).

6. Concluzii investigative

6.1. Aspectele relevate în prezentul studiu privitoare la formarea și la morfosintaxa adverbialului *destul* ilustrează faptul că acesta a cunoscut o evoluție interesantă în limba română, chiar de la început. Dubla sa calitate de adjectiv calificativ și de cuantificator cantitativ indefinit (cantitate moderată ori suficientă) explică întrucâtva comportamentul său special la nivelul enunțului.

6.2. Asemenea analize de detaliu ar trebui aplicate și în alte cazuri, căci se pot observa mult mai bine mutațiile survenite și disponibilitățile combinatorii la nivel enunțial. Am avut astfel ocazia să urmărim obiectiv devenirea și fixarea în limbă a unui compus cu valori multiple, care, prin variantele sale prepoziționale, își dezvăluie valențele adverbiale avute încă din etapa formării sale.

CORPUS

- AA.1708 = ***, *Archirie și Anadan*. Studiu filologic, studiu lingvistic și ediție de Magdalena Georgescu, în Ion Gheție, Alexandru Mareș (coord.), *Cele mai vechi cărți populare în literatura română*, II, București, Editura Minerva, 1997, 157-68.
- AE.1697 = Antim Ivireanul, *Evanghelie (1697)*. Ediție critică și studiu filologico-lingvistic de Roxana Vieru și Adina Chirilă, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 79-320.
- CC1.1567 = Coresi, *Tâlcul evangheliilor și Moltevnicele rumânesce*. Ediție critică de Vladimir Drimba, cu un studiu introductiv de Ion Gheție, București, Editura Academiei Române, 1998, 31-187.
- CC2.1581 = Coresi, *Carte cu învățătură*. Ediție publicată de Sextil Pușcariu și Alexie Procopovici, vol. I. *Textul*, București, Atelierele Grafice Socec & Co, 1914, 1-563.
- CH.1717-23 = Dimitrie Cantemir, *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor*. Ediție îngrijită, studiu introductiv, glosar și indici de Stela Toma (vol. I-II), București, Editura Minerva, 1999-2000, 1-274; 5-223.
- CII.-1705 – Dimitrie Cantemir, *Istoria ieroglifică*. Ediție îngrijită de P.P. Panaitescu și ilustrată de Simona Runcan, București, Editura Minerva, 1973, 5-444.
- CÎ.1678 = Ioannikij Haleatovskyi, *Cheia înțeleșului*. Ediție, indice de nume și glosar de Rodica Popescu, prefață de Alexandru Mareș, București, Editura Litera, 2000, 13-194.
- CP.1570 = Coresi, *Psaltirea slavo-română (1577) în comparație cu psaltirile coresiene din 1570 și din 1589*. Text stabilit, Introducere și Indice de Stela Toma, București, Editura Academiei Române, 1976, 35-662.
- CPr.1566 = Coresi, *Lucrul apostolesc – Apostolul (1563)*. Ediție de Ion Bianu, București, Tiparul „Cultura Națională”, 1930, 1-632 (facsimile).
- CV.1563-83 = ***, *Codicele Voronețean*. Ediție critică, studiu filologic și studiu lingvistic de Mariana Costinescu, București, Editura Minerva, 1981, 229-400.
- DPar.1683 = Dosoftei, *Parimiile preste an (Iași, 1683)*. Ediție critică, studiu introductiv, notă asupra ediției, note și glosar de Mădălina Ungureanu, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2012, 95-356.
- DVS.1682-6 = Dosoftei, *Viața și petrecerea svinților*. Text îngrijit, notă asupra ediției și glosar de Rodica Frențiu, Cluj[-Napoca], Editura Echinox, 2002, 9-423.
- Ev.1642 = ***, *Evanghelie învățătoare (Govora, 1642)*. Ediție, studiu introductiv, note și glosar de Alin-Mihai Gherman, București, Editura Academiei Române, 2011, 161-485.
- FD.1592-1604 = ***, *Floarea darurilor*. Text stabilit, studiu filologic și lingvistic, glosar de Alexandra Moraru, în Ion Gheție, Alexandru Mareș (coord.), *Cele mai vechi cărți populare în literatura română*, I, București, Editura Minerva, 1996, 119-182.
- GCD.1736 = Antonio de Guevara, *Ceasornicul domnilor*. Traducere din limba latină de Nicolae Costin. Ediție critică și studiu introductiv de Gabriel Ștrempel, București, Editura Minerva, 1976, 3-682.
- Mărg.1691 = Ioan Gură de Aur, *Mărgăritare*. Ediție îngrijită, indice de nume și glosar de Rodica Popescu, București, Editura Libra, 2001, 11-493.

- MC.1620 = Mihail Moxa, *Cronica universală*. Ediție critică, însoțită de izvoare, studiu introductiv, note și indici de G. Mihăilă, București, Editura Minerva, 1989, 95-223.
- MD.1760-71 = ***, *Meșteșugul doftoriei. Primul tratat românesc de medicină*. Ediția manuscriselor românești BAR nr. 933 și 4841, studiu filologic, studiu ingvistic, ediție, glosar și indice de Lia Brad Chisacof, București, Editura Academiei Române, 2017, 115-503 (I), 504-861 (II).
- NCLI.~1750 = Nicolae Costin, *Letopiseșul Țării Moldovei de la zidirea lumii până la 1601*. Ediție cu un studiu introductiv, note comentarii, indice și glosar de Const. A. Stoide și I. Lăzărescu, cu o prefață de G. Ivănescu (vol. I), Iași, Editura Junimea, 1976, 3-287.
- NT.1648 = ***, *Noul Testament*. Studiu introductiv de Eva Mârza și Iacob Mârza, notă asupra ediției de Dalila-Lucia Aramă, Alba Iulia, Editura Arhiepiscopiei Ortodoxe Române a Alba Iuliei, 1988, 107-597.
- PH.1500-10 = ***, *Psaltirea Hurmuzaki*, vol. I. Textul. Studiu filologic, studiu lingvistic și ediție de Ion Gheție și Mirela Teodorescu, București, Editura Academiei Române, 2005, 85-211.
- PO.1582 = ***, *Palia de la Orăștie (1581–1582)*. Text-Facsimile-Indice. Ediție îngrijită de Viorica Pamfil, București, Editura Academiei Române, 1968, 1-317.
- Prav.1652 = ***, *Îndreptarea legii*. Ediție întocmită de Andrei Rădulescu et al., București, Editura Academiei Române, 1962, 33-631.
- PS.1573-8 = ***, *Psaltirea scheiană*. Transcriere de Alexandru Gafton, 1-79, disponibil la: <https://51.77.64.66/textvechi/Corpus>, consultat în 25/03/2024.
- SAC.1725 = Silvestro Amelio, *Conciones Latinae Muldavo*. Studii introductive, ediție de text și glosar de Gh. Chivu și Florentina Nicolae, București, Editura Academiei Române, 2023, 33-581.
- UCP.1735 = Axinte Uricariu, *Cronica paralelă a Țării Românești și a Moldovei*. Ediție critică și studiu introductiv de Gabriel Ștrempel (vol. I-II), București, Editura Minerva, 1993-1994, 1-380; 5-371.
- VTS.1683-6 = ***, *Vechiul Testament – Septuaginta. Versiunea lui Nicolae Spătarul Milesco (Ms. 45 de la Biblioteca Filialei din Cluj a Academiei Române)*. Ediție de text, prefață, notă asupra ediției, introducere, bibliografie, indice de cuvinte și forme, indice de nume proprii de Eugen Munteanu et al., Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2016, 1-906.

BIBLIOGRAFIE

a) Tratatate, studii și articole

- Chircu, Adrian, 2007, „Locuțiunile adverbiale de tipul: *de-a lungul, de-a gata, de-a binelea*”, în Gabriela Pană Dindelegan (coord.), *Limba română – stadiul actual al cercetării, Actele celui de-al 6-lea Colocviu al Catedrei de limba română (29-30 noiembrie 2006)*, București, Editura Universității din București, 67-75

- Chircu, Adrian, 2015, „Un tipar locuțional adverbial în limba română veche: *pre larg, pre scurt, pre lesne*”, în Rodica Zafiu, Isabela Nedelcu (ed.), *Variația lingvistică: probleme actuale, Actele celui de-al 14-lea Colocviu Internațional al Departamentului de lingvistică „Variația lingvistică: probleme actuale”*, Departamentul de Lingvistică, Universitatea din București, București, 28-29 noiembrie 2014, vol. I, București, Editura Universității din București, 11-19.
- Chircu, Adrian, 2021, „Variație diatopică adverbială. Observații asupra hărții 1481[(*Am mers de-a dreptul la primărie*)] din ALR. Serie nouă, vol. V”, în Oana Chelaru-Murăruș, Mihaela-Viorica Constantinescu, Claudia Ene, Gabriela Stoica, Andra Vasilescu (ed.), *Studii de lingvistică. In honorem Liliana Ionescu-Ruxăndoiu și Mihaela Mancaș* (vol. II), București, Editura Universității din București, 537-545.
- Chircu, Adrian, 2023, „În detaliu despre adverbul (*a*)mănunt. Observații asupra hărții 1333 (...*cu de-amănuntul*...) din ALR. Serie nouă, vol. V”, în Dana-Mihaela Zamfir, Daniela Răuțu, Marinela Bota (coord.), *Graiurile munteneste de la scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung la cercetările dialectale actuale (1521–2021)*, Cluj-Napoca, Editurile Scriptor & Argonaut, 294-307.
- Ciobanu, Fulvia, 1961, „Valorile prepozițiilor în construcție cu adverbele”, în Al. Graur, Jacques Byck (ed.), *Studii de gramatică*, vol. III, București, Editura Academiei Române, 43-66.
- Ciompec, Georgeta, 1985, *Morfosintaxa adverbului românesc. Sincronie și diacronie*, București, Editura Științifică și Enciclopedică.
- GLR – Guțu-Romalo, Valeria (coord.), [2005] 2008, *Gramatica limbii române* (vol. I. *Cuvântul* – vol. II. *Enunțul*), tiraj nou, revizuit, București, Editura Academiei Române.
- GBLR – Pană Dindelegan, Gabriela (coord.), [2010] 2016, *Gramatica de bază a limbii române*, ediția a II-a, București, Editura Univers Enciclopedic Gold.
- García Sánchez, Jairo Javier, 2021, « Las formaciones adverbiales de preposición + adjetivo en el latín y el español jurídicos », în Lene Schøsler, Juhani Härmä (ed.), cu colaborarea lui Jan Lindschouw, *Actes du XXIXe Congrès international de linguistique et de philologie romane (Copenhague, 1-6 juillet 2019)*, vol. 1, Strasbourg, Éditions de linguistique et de philologie, 161-172.
- GLRV – Frâncu, Constantin, 2009, *Gramatica limbii române vechi (1521-1780)*, Iași, Casa Editorială Demiurg.
- Hummel, Martin, Adrian Chircu, Jairo Javier Garcia Sánchez, Benjamín Garcia-Hernández, Stefan Koch, David Porcel Bueno, Inka Wissner, 2019, “Prepositional adverbials in the diachrony of Romance: a state of the art”, *Zeitschrift für romanische Philologie*, 135, 4, 1080-1137.
- Hummel, Martin, 2019a, “The third way: Prepositional adverbials in the diachrony of Romance. Part I”, *Romanische Forschungen*, 131, 2, 145-185.
- Hummel, Martin, 2019b, “The third way: Prepositional adverbials in the diachrony of Romance. Second and last part”, *Romanische Forschungen*, 131, 3, 295-327.
- Hummel, Martin, Inka Wissner, 2024, « La diacronía de la preposición compuesta *de a* en el español americano », *Nueva Revista de filología hispánica*, 72, 2, 535-601.

- Pană Dindelegan, Gabriela, 2003, *Elemente de gramatică. Dificultăți, controverse, noi interpretări*, București, Editura Humanitas Educațional.
- OHRM – Martin Maiden, Adina Dragomirescu, Gabriela Pană Dindelegan, Oana Uță Bărbulescu, Rodica Zafiu, 2021, *The Oxford History of Romanian*, Oxford, Oxford University Press.
- SLRV – Pană Dindelegan, Gabriela (coord.), Martin Maiden (editor consultant), 2019, *Sintaxa limbii române vechi*, București, Editura Univers Enciclopedic Gold.
- Solari Jarque, Enrique Nicolás, 2022, *Las formaciones adverbiales con preposición y adjetivo (tipos de pleno, in serium) in latín*, thesis doctoral, Alcalá de Henares, Universidad de Alcalá.
- Stan, Camelia, 2016, *O sintaxă diacronică a limbii române vechi*, București, Editura Universității din București.
- SOR – Pană Dindelegan, Gabriela (ed.), 2016, *The Syntax of Old Romanian*, Oxford, Oxford University Press.
- VDD – Pană Dindelegan, Gabriela, Adnana Boioc Apintei, Blanca Croitor (ed.), 2019, *Variație diacronică și diatopică. Note gramaticale*, București, Editura Universității din București.

b) Dicționare

- DDA – Tache Papahagi, *Dicționarul dialectului aromân general și etimologic*. Ediție de Nicolae Saramandu și Manuela Nevaci, București, Editura Academiei Române, 2013.
- DDI – Petru Neiescu, *Dicționarul dialectului istroromân*, vol. II. Č–K și vol. IV. Piñarița–S, București, Editura Academiei Române, 2016.
- DDMA – Petar Atanasov, *Dicționarul dialectului meglenoromân actual general și etimologic*, București, Editura Academiei Române, 2022.
- DELR – Ion Giurgea, Cristian Moroianu (coord.), *Dicționarul etimologic al limbii române*, vol. III. Litera D, partea 1. DA–DJINN, București, Editura Academiei Române, 2022.
- DER – Alexandru Ciorănescu, *Dicționarul etimologic al limbii române*. Ediție îngrijită și traducere din limba spaniolă de Tudora Șandru Mehedinți și Magdalena Popescu Marin, București, Editura Saeculum I.O., 2002.
- DIG – Pană Dindelegan, Gabriela (coord.), 2020, *Dicționar de interpretări gramaticale. Cuvinte mici, dificultăți mari*, București, Editura Univers Enciclopedic Gold.
- DL-R – G. Guțu, *Dicționar latin – român*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983.
- DLR – Marius Sala, Gheorghe Mihăilă, Monica Busuioc (coord.), *Dicționarul limbii române. Ediție anastatică*, vol. III. D–Deținere și vol. XIII. R–Sclabuc, București, Editura Academiei Române, 2010.
- Gaffiot – Félix Gaffiot, *Dictionnaire illustré latin-français*, Paris, Librairie Hachette, 1967.
- PEW – Sextil Pușcariu, *Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache*, Zweite, unveränderte Auflage, Heidelberg, Carl Winter – Universitätsverlag, 1975.

REW – W. Meyer-Lübke, *Romanisches Etymologisches Wörterbuch*, 7., unveränderte Auflage, Heidelberg, Universitätsverlag Winter, 2009.

All links were verified by the editors and found to be functioning before the publication of this text in 2025.

DECLARATION OF CONFLICTING INTERESTS

The author declared no potential conflicts of interest with respect to the research, authorship, and/or publication of this article.

FUNDING

The author received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this paper.

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License:
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0>

Cornelia Adriana DRĂGUȘIN¹

EXPLETIVE NEGATION IN ROMANIAN *WH* AND *IF* EXCLAMATIVES

How to cite this paper:

Drăgușin, Cornelia Adriana, 2025, "Expletive Negation in Romanian *Wh* and *If* Exclamatives", in *Theoretical and Applied Linguistics@ro*, Volume I, Issue 1/2025, p. 39-63, DOI: 10.62229/talatroi/1_25/2.

Abstract. Expletive negation (hereinafter, also EN) has not been, so far, thoroughly studied in Romanian linguistics – despite the fact that most modern grammars recognize it and (quite) effectively categorize its various contexts of manifestation. Beyond some very well grounded insights regarding the phenomenon, a rigorous interpretation of it, applying the most recent theories available in international literature, is lacking.

The purpose of this article is to provide a systematic analysis for Romanian EN occurrences, while also making correlations to other languages. Out of ten specific contexts for expletive negation inventoried by Yoon (2011: 120), only one is put under scrutiny here, namely exclamatives. The focus falls specifically on two types of clauses: *Wh* exclamatives, which are a widely recognized environment for EN, and clauses introduced by complementizer *If*. The latter is a context not taken into account in cross-linguistic studies, which might even be singular to Romanian.

In interpreting various EN occurrences in these two situations, Yoon's (2011) unified analysis model, based on very extensive research, is applied, while referencing two other interconnected perspectives: that of Portner, Zanuttini (1996, 2000) and that of Delfitto (2020), following Delfitto, Melloni, Vender (2019). Use is also made of valuable considerations included by Giurgea (2015) in a paper on Romanian exclamatives.

The common thread of the theories employed in this analysis is that they are all set up in the realm of implicatures, thus using a pragmatic lens in providing a proper interpretation of EN – while of course establishing connections to other language layers (such as syntax and semantics).

Keywords: negation, expletive negation, scalar negation, evaluative negation, exclamative clauses

¹ University of Bucharest, cornelia.dragusin@s.unibuc.ro

1. What is expletive negation?

It is obvious that, traditionally, the so-called expletive negation has a paradoxical air to it. This stems from the fact that, although a negative marker appears next to a verb and is seemingly (syntactically) connected to it – in the same way as a standard propositional negation would be –, the former does not actually negate the latter. As Ionescu (2004: 14) puts it, EN “is merely a grammatical way of marking a constituent, with no negative correspondence in the content of the marked constituent”. This puzzling discrepancy results in “a formally negative sentence with a positive meaning” (Barbu Mititelu, Maftai Ciolăneanu 2004: 42), which makes the negative marker seem “empty” or devoid of negative force (its apparent uselessness justifying the term *expletive*).

A more nuanced definition can be extracted from *The Oxford Handbook of Negation*, according to which EN appears “in main and embedded clauses without providing, according to the received wisdom, any truth-conditional contribution to interpretation”; it should be added that this special type of negation is usually, but not always, “linguistically indistinguishable from standard sentential negation” (Delfitto 2020: 255). Espinal (2000: 49), on the other hand, highlights that “[w]hat is characteristic of expletive negation is the fact that a negative item, which lexically contributes to negation, does not modify the truth value of the proposition in which it occurs”.

Perhaps the most widely referenced (and easily understandable) context of EN is that in which the expletive negative marker appears in a clause embedded under one of various *verba timendi* (or equivalent structures). This type of construction was attested even in Latin and is nowadays present not only in Romanian, but in other (Romance or non-Romance) languages as well.

- (1) Timeo *ne* veniat. [Latin]
 fear.1SG that-not come.SBJV.3SG
 “I am afraid he/she will come.”

- (2) Je crains qu’il *ne* vienne. [French]
 I fear.1SG that-he.NOM not come.SBJV.3SG
 “I am afraid he will come.”

- (3) Fobamai *mipos* kano lathos. [modern Greek]
 fear.1SG that-not make.1SG error
 "I am afraid of making a mistake."
- (4) Tenia por que *no* escollissin un nou director. [Catalan]
 have.1SG.IMPF fear that not choose.SBJV.3PL a new director
 "I was afraid that a new director would be elected."
(apud Yoon 2011: 22-23)
- (5) Mă tem să *nu* vină.
 CL.ACC.1SG fear.1SG SBJV not come.SBJV.3
 "I am afraid he/she/they will come."

The expletive nature of the negative marker in the above examples is made clear, even at a first glance, by the mere comparison of the sentences to their English translations, from which the negation is evidently absent². This indicates that what the speaker fears is the occurrence, not the non-occurrence of a specific event (*i.e.*, the coming of a certain person, the making of a mistake, the choosing of a new director).

The contexts in which EN can appear are, of course, more varied than the one illustrated above. To my knowledge so far, the most extensive and simultaneously in-depth study on this intriguing linguistic phenomenon is that of Yoon (2011), which has the additional merit of proposing a unified analysis model for a considerable variety of structures. Compiling data from approximately 15 (genealogically and typologically) different languages, the researcher identifies a number of ten specific environments for expletive negation (Yoon 2011: 120), one of which is represented by exclamative clauses. According to Yoon (2011), this EN context is common to Spanish, Catalan, Italian, Greek, Korean, Japanese, German, English, while Romanian is not included in her study. The present article aims to (at least partially) fill this gap – and I believe my endeavour to be all the more useful considering that Romanian data is markedly absent from other important studies on the topic as well.

² For the examples pertaining to *Wh* exclamatives, I shall endeavour to keep the negative marker in the translations, even if just in parentheses, so as to show that such constructions are at the very least conceivable, if not always acceptable, in English as well.

(*apud* Portner, Zanuttini 1996: 262)

(8) *No ga-lo* *magnà tuto!*
not have.3SG-CL.NOM.3SG eaten everything
‘He’s eaten (didn’t eat) everything!’
(apud Portner, Zanuttini 1996: 263)

(9) Vien-lo?
come.3SG-CL.NOM.3SG
‘‘Is he coming?’’

(10) Cossa ga-la magnà?
what have.3SG-CL.NOM.3SG eaten
‘‘What did she eat?’’

(11) *No* (e)l vien? (**No* vien-lo?)
not CL.NOM.3SG come.3SG (*not come.3SG-CL.NOM.3SG)
‘Is he not coming?’

(*apud* Portner, Zanuttini 1996: 258-259)

The two researchers apply a scalar implicature interpretation to the clitic *no* in (6), (7), (8) – an approach derived from the pragmatic analysis of *even*. In an example such as (13), *even* indicates the existence of a set of alternatives to the element under focus (Rome). The alternatives are ordered in a scale according to how likely their occurrence is. It should be mentioned that the expectedness of the alternative actualised in (13) must be “necessarily quite low” in order to allow its focalisation by means of *even* (Portner, Zanuttini 1996: 265).

(13) Mary *even* applied for the job in Rome.

(*apud* Portner, Zanuttini 1996: 265)

In the case of exclamatives introduced by a *Wh* element, a similar scale may be detected. In (7), the set is made up by unexpected things he could have said, with the possibilities being arranged according to how unlikely their actualisation would be. The resulting scale could look something like this: {‘he committed a murder’ < ‘he is having trouble in his marriage’ < ‘he dislikes his neighbour’ < ‘it is a nice day outside’} (*apud* Portner, Zanuttini 1996: 266).

Due to the presence of negation, Portner, Zanuttini (2000: 224) point out, in a later article, that all the alternatives in the above scale are in fact negative, which means the complete form of any proposition serving as an alternative in such EN exclamatives would be structured in the same way as “[he didn’t tell him] he committed a murder”. Based on this, the implicature of (7) would be that “everything he didn’t tell him was very low on the expectation scale”, although “he did tell him some pretty unexpected things” (Portner, Zanuttini 2000: 224).

Regarding EN exclamatives without a *Wh* element, the authors note that the set of alternatives is actually reduced to two options, namely the positive and negative versions of the proposition. It so follows that the scale of possibilities for (8) will be: {‘he ate everything’ < ‘he didn’t eat everything’} (*apud* Portner, Zanuttini 1996: 268).

For an example such as (8), the implicature triggered by the EN is that the realisation of the positive alternative (someone’s having eaten everything) was unexpected for the speaker (Portner, Zanuttini 1996: 268).

2.2. *Evaluative negation*

In developing a unifying analysis model for EN, Yoon (2011: 29) herself makes use of Portner, Zanuttini's (1996, 2000) approach, according to which the meaning of exclamatives (and questions) naturally interacts with a scale of alternatives. In an example like (8), which she borrows from Portner, Zanuttini (1996: 263), the function of the expletive negative marker is to show that the alternative of someone's having eaten everything was outside the range of expectations for the speaker, so that its realisation "expresses [...] a strong surprise" (Yoon 2011: 29).

Noting that "[t]his unexpectedness sense is represented in terms of likelihood scale", Yoon (2011: 30) proceeds to show that, depending on the context of utterance, the meaning of some exclamatives may also be derived from their interaction with a scale of alternatives arranged according to their desirability. Thus, in the context of a large amount of food available, someone's eating all of it would be considered very surprising, so that the "EN conveys a likelihood scale"; "on the other hand, if the speaker utters the sentence in an annoyed tone of voice" – showing that he/she himself/herself would have liked to maybe eat something, but couldn't –, the presence of EN would signal the activation of a(n) (un)desirability scale (Yoon 2011: 36). The positive alternative in the binary (*yes* or *no*) set alluded to in (8) would be thus considered either very improbable or very undesirable.

Though Portner, Zanuttini (2000: 227) state that "perhaps a general notion of ordering is common to all cases of expletive negation", it is Yoon (2011) who actually extends (an upgraded version of) their analysis model to (virtually) all EN contexts. She manages to do so by simplifying a series of "semantic effects" specific to various usages of EN and reducing them to the two previously mentioned scales: (un)likelihood and (un)desirability (Yoon 2011: 93, 263).

Based on its capacity to convey meaning by interacting with a(n) (un)likelihood or (un)desirability scale, Yoon (2011: 16) draws the conclusion that EN actually serves an evaluative purpose; as such, she even proposes (and applies) a "terminological transition from the traditional expletive negation to *evaluative negation*" (emphasis mine) – the latter also coincidentally shortened to EN. Her insight is that whenever an expletive negation

occurs, it signals an evaluation (being) made either by an epistemic subject (one who has certain information and beliefs about the world), or by a bouletic one (an individual who has certain desires/preferences regarding the world). This evaluating subject – or “attitude holder” – may be the speaker itself or “the matrix subject when EN occurs in embedded clauses” (Yoon 2011: 29).

In her interpretation of EN, Yoon (2011: 129) also references an important pragmatic theory: she believes that the specific evaluative meaning of EN “must be understood as conventionalized implicature, *i.e.* an utterance modifier”, as described by Potts (2005, 2007, *apud* Yoon 2011).

To explain what conventional implicatures (CIs) are – a notion proposed, but not thoroughly theorized by Grice (1975, *apud* Potts 2003: 6) –, one should at least mention some “textbook examples” such as *but, therefore, even* (Potts 2003: 1), to which expressives like *damn* or *stupid* can be added (Potts 2003: 212-213), but also supplemental phrases like *unfortunately* or *luckily* (Potts 2003: 13). The CIs carried by such terms are contained in the basic (lexical) meaning of the words, do not affect the core message of a sentence (“what is said”, according to Grice), but “provide a clue as to how the information should be received” (Potts 2003: 4, 9).

Yoon (2011) also derives from this theory the idea of “semantic multidimensionality” (Potts 2003: ix), which allows her to reach the conclusion that EN produces its effects “on a separate dimension from the semantic core of utterance” (Yoon 2011: 264). Although it may seem a more or less useful theoretical observation, this idea is actually very important from a practical point of view. On the one hand, it explains the incongruity one immediately perceives when trying to grasp the function of EN. On the other hand, the fact that the standard negative marker and the expletive one actually operate at different semantic levels explains why the two cannot be involved in the so-called double (logical) negation, as has been observed (Yoon 2011: 9).

Following this interpretation, Yoon (2011: 262-264) reaches the goal(s) of her thesis by demonstrating that EN has a “uniform nature” and is not just “semantically meaningful”, but also “syntactically operative”; she notes that the “various subspecies of EN in language are indeed part of the grammar”, as “reflexes of grammaticalization of perspective and subjective mode”.

Furthermore, she posits that expletive negation “exhibits a striking parallel in interpretation as an ordering relation” (Yoon 2011: 264) – in other words, it helps with the division of modal space into possible worlds, depending on a set of beliefs or desires of the speaker (or attitude holder). More than that, she considers EN to be a “subjunctive mood marker”, with the caveat that she means the “broad conception” of “notional mood”, a category that is larger than and encompasses that of “traditional grammatical mood” (Yoon 2011: 257, 263).

It should be mentioned that Yoon (2011) is not the only one to attribute a modal value to expletive negation. Taine-Cheikh (2000) also includes some instances of it among a series of modal value usages of the Arab negative particle *lā*. Not only this, but the current “official” Romanian grammar intuitively makes this connection as well, by noting that EN in exclamatives may be interpreted as “a negation of modal attitude” (GALR II: 698), a fact which becomes obvious by performing a deconstruction of such (*Wh*) clauses:

- (14) *Câte nu mi-a spus!* [Nu pot
how-many not CL.DAT.1SG-have.3SG told [not can.1SG
să cred] câte mi-a spus!
SBJV believe.1SG] how-many CL.DAT.1SG-have.3SG told
“The things he/she told (didn’t tell) me! [I cannot believe] the things
he/she told me!”

- (15) *Ce n-a făcut!* [*Nu pot să cred*]
what not-have.3SG done [not can.1SG SBJV believe.1SG]
ce a făcut!
what have.3SG done
“The things he/she did (didn’t do)! [I cannot believe] what he/she did!”
(*apud* GALR II: 698)

2.3. Implicature negation

Another pragmatically inclined theory on EN is that included in the dedicated chapter of *The Oxford Handbook of Negation* (2020), after having

been presented in a previous article (Delfitto, Melloni, Vender 2019). According to this perspective, EN has the force of a real negation – the difference being that it “interacts with the layer of implicated meaning (as distinguished from the asserted meaning)” (Delfitto 2020: 268). To be more exact, “the basic insight to be developed is that EN occurs in a syntactic structure *S* in order to deny the conversational implicature normally associated to *S*” (Delfitto, Melloni, Vender 2019: 60). In his analysis of (*Wh*) exclamatives (one of the four contexts of EN to which he applies his theory), Delfitto (2020) also takes into account the scalar implicature model, but he has a different approach and arrives at a different conclusion than Portner, Zanuttini (1996, 2000).

He places under scrutiny a pair of quasi-equivalent sentences, quoted here as (16) and (17), which are very similar to the previously discussed example (7).

- (16) Che cosa *non* ha fatto Gianni!
 what thing.ACC not have.3SG done Gianni.NOM
 “The things Gianni did (didn’t do)!”

- (17) Che cosa ha fatto Gianni!
 what thing.ACC have.3SG done Gianni.NOM
 “The things Gianni did!”

(*apud* Delfitto 2020: 260-264)

As can be seen, both (16) and (17) are grammatically correct, the presence or absence of EN marking the difference between the two. According to Delfitto (2020: 264-265), in the positive version of the exclamative, the implicature is that Gianni did some surprising things, but he did not do all of them (the most unlikely alternatives would be eliminated by default). In this context, the role of EN is to deny this elimination implicature – or, in other words, to cancel the exclusion of the most unlikely possibilities. The resulting implicature of the exclamative with EN is that “Gianni virtually did *all* the amazing things one might conceive of” (Delfitto 2020: 265).

Delfitto (2020: 262) admits that his interpretation and the evaluative/expressive perspective (illustrated by Yoon) have a very important point in common: they both account for the possibility of expressing the undesirability

(besides the unlikelihood) of a matter. He argues, however, that the two perspectives are also substantially different, and that only his allows room for a real negative force of EN.

3. Types of Romanian exclamative clauses

A few key theoretical facts about exclamatives are also needed in order to properly understand expletive negation in these contexts. Although I have touched on this in presenting Portner, Zanuttini's (1996, 2000) theory on scalar negation, for a better overall perspective I shall now turn to a study on Romanian exclamatives, which makes important distinctions on the matter – and even provides us with useful considerations regarding correlated occurrences of EN.

Giurgea (2015: 3) argues for a narrow definition of exclamatives, which “as a special clause type must be distinguished from sentences characterized by a linguistic manifestation of the speaker's feelings (often consisting in a particular intonation, notated with the exclamation mark)”. He goes on to show that “this distinction is not made in traditional grammar” (including the GALR), which explains why an (apparently) exclamative sentence may simultaneously fit into the other well established clause types: declaratives, imperatives, interrogatives, and even optatives (Giurgea 2015: 3-5). Although he allows some room for this overlapping of functions by coining the phrases “exclamatives in a broad sense” or “impure exclamatives”, he stresses the fact that “exclamatives as a special clause type” cannot belong to either of the classes above (Giurgea 2015: 5).

In the literature on the topic, the latter category is usually distinguished from the former by two criteria: the first is presuppositionality, which means that “exclamations, unlike declaratives, presuppose that the proposition expressed is mutually known by speaker and hearer” (Michaelis 2001, *apud* Giurgea 2015: 6); the second is non-canonicity, which means that a certain state of things “is presented as exceptional, non-canonical”, and “the speaker usually expresses a positive or negative evaluation” of it (Giurgea 2015: 6).

Furthermore, Giurgea (2015: 5) shows that actual exclamatives “always bear a non-prosodic marking at the clause-level: introductory words,

word order (fronting of a constituent into the left periphery of the clause), verbal mood” – see *ce* in (18) and (19), the fronting of an adjective denoting a scalar property in (20), and the subjunctive mood in (21):

- (18) *Ce înalt e!*
 what high be.3SG
 “How high/tall he/she/it is!”

- (19) *Ce să-mi spună el!*
 what SBJV-CL.DAT.1SG tell.SBJV.3 he
 “The thing(s) he told me!”

- (20) *FRUMOASĂ rochie și-a cumpărat Ioana!*
 beautiful dress.ACC CL.DAT.3-have.3SG bought Ioana
 “What a beautiful dress Ioana bought!”

- (21) *Să uit eu cheile!*
 SBJV forget.1SG I.NOM keys.DEF.ACC
 “How could I forget the keys?!”

(*apud* Giurgea 2015: 11-18)

The author also distinguishes between scalar and non-scalar exclamative type clauses, although “a considerable number of studies claim that exclamatives always contain a scalar component” (Giurgea 2015: 11). In the former case, “the exclamative focus is on the degree of a scalar property” (Giurgea 2015: 10) – a quality, as in (18) and (20), or quantity, as will be shown in (29) below.

In the latter case, the meaning of the sentence is also derived based on a set of alternatives, but these are not degrees of a scalar property anymore, but either different values that may be attributed to the focalized constituent (in partial exclamatives), or the pair formed by the (presupposed) proposition and its negated counterpart (in total exclamatives) (Giurgea 2015: 25). In (19), the alternatives are the various things he might have said, while in (21), forgetting and not forgetting the keys are the only two options.

It should be noted, however, that the category of *Wh* exclamatives featuring an expletive negative marker is a bit broader than Avram (1986: 248), for example, specifically indicates. The *Wh* phrases introducing such clauses may be pronouns, pronominal adjectives (determiners), and adverbs such as *ce, cine, care, cât, câtă, câți, câte, unde, când, cum*. I provide some additional examples below, which illustrate that *care* “which” is not “a possible exception” regarding the exclamative use of *Wh* words (Giurgea 2015: 15), at least not in the presence of EN. As can be seen, the *Wh* phrase may also be preceded by a preposition in Romanian:

- (24) *La ce nu a recurs ca să-și*
 to what not have.3SG resorted that SBJV-CL.DAT.3
atingă scopurile!
 reach.SBJV.3 ends.DEF.ACC
 “What he/she did (didn’t do) to reach his/her ends!”
- (25) a. *Ce cadouri n-a primit Diana de la*
 what gifts.ACC not-have.3SG received Diana.NOM of to
prietenul ei!
 boyfriend.DEF.ACC she.GEN
 “What gifts Diana received (didn’t receive) from her boyfriend!”
- (26) *Cu cine nu s-a certat!*
 with whom not CL.ACC.3-have.3SG argued
 “Whom did he/she not have a fight with!”
- (27) *Care elev nu știe!*
 which student.NOM not know.3SG
 “Which student doesn’t know!”
- (28) *Pe care nu l-a chemat la petrecere!*
 DOM which not CL.ACC.3SG-have.3SG called to party.ACC
 “Which one didn’t he/she call to the party!”
- (29) *Cât nu mi-aș dori*
 how much not CL.DAT.1SG-would.1SG want
să fiu cu tine!
 SBJV be.SBJV.1SG with you.ACC.SG
 “How much I would (wouldn’t I) want to be with you!”
- (30) *Pe unde nu m-am dus în vacanță!*
 On where not CL.ACC.1SG-have.1 gone in vacation.ACC
 “The places I went (didn’t go) to on vacation!”
- (31) *Când nu a profitat de tine!*
 when not have.3SG profited of you.ACC.SG
 “When didn’t he/she take advantage of you!”

- (32) *Cum nu a încercat să rezolve problema!*
 how not have.3SG tried SBJV solve.SBJV.3 problem.DEF.ACC
 “How didn’t he/she try to solve the problem!”

Before looking into the semantic value of the EN in these contexts, we should note that the majority of the clauses above are, according to Giurgea’s view (2015), non-scalar. As partial exclamatives, they have an exclamative focus placed on a specific constituent rather than the whole sentence, this constituent being closely tied, explicitly or implicitly (see (27) versus (28) for comparison), to the *Wh* word. The (non-scalar) alternatives are, in these cases, the things a person did in order to reach their goals, the gifts Diana received, the people a person fought with, etc.

Giurgea (2015: 15) notes that the inclusion of the expletive negation into such *Wh* exclamatives “yields a big quantity interpretation”. This added meaning is not sufficient, however, to turn clauses like (24), (25)a, (26), (27), (28), (30), (31), or (32) scalar, since their basic underlying structure does not change – the focalised constituent does not itself assign a high degree of a property:

“This interpretation can be obtained on the basis of the literal meaning as follows: from the fact that the values of x for which the sentence is not true are surprising, it follows that for most values of x , the sentence is true, which implies that the number of x for which the sentence is true is exceptionally big. Thus, although the meaning seems scalar (big quantity), the structure is based on a non-scalar exclamative type (in which what differs between alternatives is the value of an individual-type variable).” (Giurgea 2015: 15)

The above list of examples does include an exception: (29) is the only scalar exclamative, introduced by *cât* – a quantitative pro-form according to Giurgea (2015: 14-15). The *Wh* word marks the assignment of a high degree of a scalar property, namely quantity. A question naturally arises in this situation: if the role of EN is to also signal “a big quantity interpretation” as Giurgea (2015: 15) says, should its occurrence be considered useless or redundant? I would argue that no, the expletive negative marker has its own (in context, emphatic) semantic value: what

it does is raise the degree of the property from a general, unspecified high level to an exceptionally high one.

It should be pointed out that quantity degree *Wh* clauses such as (29) are the only scalar exclamatives that can accept an EN in Romanian: environments like (33) and (34), for example, in which *ce* or *cât* indicate the high degree of a specific quality, cannot:

- (33) **Ce înalt nu e!*
 what high not be.3SG
 “How high/tall he/it is not!”

- (34) **Cât de înalt nu e!*
 How much of high not be.3SG
 “How high/tall he/it is not!”

Moving on to the analysis of EN in these types of clauses, I shall focus here on example (25)a. According to Portner, Zanuttini (1996, 2000), in order to derive the meaning of EN in this instance we must first look at the scale of alternatives, arranged according to their likelihood. Informed by the speaker’s expectations, such a scale would include the least likely alternatives and could look something like this: {‘a house in Monaco’ < ‘a Rolls Royce’ < ‘a pink diamond jewellery set’ < ‘an expensive painting’ < ‘a one month luxury trip to the Caribbean’}.

Based on such a scale, the implicature derived according to Portner, Zanuttini (1996, 2000) would be that Diana received many amazing gifts, with the exception of the most unlikely: that is, all the options included in the scale above – since, as we have previously seen, in the presence of EN, the focus shifts to a set of negative alternatives, as opposed to a set of positive ones (Portner, Zanuttini 2000: 224).

It is easy to see the connection between the set of alternatives that may be formulated according to Portner, Zanuttini (1996, 2000) and “the values the focalized constituent takes” that Giurgea (2015: 25) talks about: in fact, they are basically the same thing. The difference is that, while the idea of exclamatives’ interaction with different sets of possibilities remains the same, the latter author has a stricter conception of scalarity, which must

be connected not merely to sets of alternatives, but to scales of degrees of a certain property.

In Delfitto's (2020) interpretation, the role of EN is to deny the "default" implicature attached to a positive exclamative. For (25)b, which is the non-EN variant of (25)a, that implicature would be that Diana received some, but not all possible gifts. The role of EN is to cancel the exclusion of the least likely alternatives (eliminating the "not all" part), so the resulting implicature of (25)a would be that Diana actually received (virtually) all the gifts one could think of, even the most unexpected ones.

(25) a. Ce cadouri *n-a* primit Diana de la
 what gifts.ACC not-have.3SG received Diana.NOM of to
 prietenul ei!
 boyfriend.DEF.ACC she.GEN
 "What gifts Diana received (didn't receive) from her boyfriend!"

b. Ce cadouri a primit Diana de la
 what gifts.ACC have.3SG received Diana.NOM of to
 prietenul ei!
 boyfriend.DEF.ACC she.GEN
 "What gifts Diana received from her boyfriend!"

It may be observed that the overall meaning of a *Wh* exclamative including EN is slightly different here: in Delfitto's view (2020), none of the alternatives in the set are to be excluded, while Giurgea (2015) and Portner, Zanuttini (1996, 2000) admit there are options in the set, albeit very few, that are not assumed to be actualised in real life. What the EN does is to actually shift the focus on these very few exceptions, thus highlighting, by contrast, the exceptionally high number of positive alternatives.

In Yoon's (2011) view, the EN marks an evaluation regarding the kinds of gifts Diana has received. The speaker is the holder of an attitude, which may stem from an epistemic (referencing a likelihood scale) or a bouletic (referencing a desirability scale) point of view. I posit that the subject could actually be making a two-tier evaluation in such contexts: they could be surprised and, depending on their relationship with Diana, upset or jealous, but also happy on account of the presents she has received.

We can observe, therefore, the evaluation in terms of desirability may be either positive or negative, the tone of voice and other contextual cues providing the necessary input for a proper interpretation.

I would like to draw attention to an interesting fact (in my opinion), that is the difference between (23) and (30), though both exclamatives are introduced by the adverb *unde*. The fact that the *Wh* element is preceded by a discursive marker in one case, and by a preposition in the other makes no difference here, as both of these can be removed without affecting the overall meaning.

- (23) *Și unde nu-i trage una!*
 and where not-CL.DAT.3SG slap.3SG one
 “And, all of a sudden, (didn’t) he/she slapped (slap) him/her!”
 (*apud* Avram 1986: 248)

- (30) *Pe unde nu m-am dus în vacanță!*
 on where not CL.ACC.1SG-have.1 gone in vacation.ACC
 “The places I went (didn’t go) to on vacation!”

The difference between the two lies in the distinct semantic value of *unde*. In (30), the adverb has its standard locative meaning, whereas in the example provided by Avram (1986), it assumes a (not so frequent) temporal value, its specific meaning being *suddenly* (s.v. MDA2).

Given its punctual nature, the fact that it refers to a specific moment in time, the adverb warrants a different interpretation in the second type of construction. The main difference is that, while locative *unde* triggers a scale of multiple possibilities (different places a person went to on vacation), temporal *unde* interacts with a binary set of alternatives, composed of a negative and a positive: “he/she slapped him/her” versus “he/she didn’t slap him/her”.

Both (23) and (30) would be, in Giurgea’s view (2015), non-scalar, although of a different type: total as opposed to partial, respectively. Applying Portner, Zanutini’s (1996, 2000) model, the implicature of (23) would be that the slapping is very unexpected – a fact which, according to Yoon (2011), marks an evaluation on the likelihood scale.

5. Romanian *If* exclamatives

(35)a illustrates another interesting environment for EN – this one has a debatable exclamative status, but is important due to its unusual nature, corroborated with its chances of being specific to Romanian. Giurgea (2015: 24) considers *If* clauses with EN to be “affective declaratives” or a “mixed type, intermediate between declaratives and exclamatives”, because while they have “a particular clause-level marking or clause shape correlated with an affective meaning”, they “do not seem to satisfy the presuppositionality criterion”. In other words, the content of the proposition is not (necessarily) previously known to the hearer, but it may represent new information.

- (35) a. *Dacă nu* m-a înnebunit!
 if not CL.ACC.1SG-have.3SG made crazy
 “(If) he/she drove (hasn’t driven) me crazy!”

Giurgea (2015: 24) notes that Romanian *dacă* “if”, “combined with expletive negation, heads clauses that make reference to a very big quantity and expresses discontent”, as in (36) and (37). He also mentions that the expression of a big quantity is obligatory, as shown by the contrast between (37) and (38), but this can be achieved in different ways, not solely by using a quantitative expression. While in (37) the author illustrates a case of repetition, in (35)a, my own example, I believe the “big quantity” semantics is carried by the verb *a înnebuni* “to drive crazy”, which has an accumulative meaning – thus achieving similar effects to a repetition.

- (36) *Dacă n-am* vorbit cu o mie de persoane!
 if not-have.1 spoken with a thousand.ACC of persons.ACC
 “I (must have) talked to a THOUSAND persons!”

- (37) *Dacă n-am* pierdut-o, și am recuperat-o,
 if not-have.1 lost-CL.ACC.3SG and have.1 recovered-CL.ACC.3SG
 și iar am pierdut-o și tot așa!
 and again have.1 lost-CL.ACC.3SG and on-and-on like-that
 “I lost it and got it back and lost it again and so on!”

- (38) **Dacă* *n-am pierdut-o* și *am recuperat-o!*
 if not-have.1 lost-CL.ACC.3SG and have.1 recovered-CL.ACC.3SG
 (apud Giurgea 2015: 24–25)

When it comes to understanding the role of the expletive negative marker in *If* clauses, we are presented with an interesting conundrum. On the one hand, as in the case of temporal *unde*, *dacă* introduces two possible options (a binary set of alternatives, in other words) and has a similar function to the homonymous complementizer used to convert *yes/no* questions into indirect speech. The two alternatives triggered by the very semantics of *dacă* in (35)a – a total exclamative – will be “he/she drove me crazy” versus “he/she didn’t drive me crazy”.

On the other hand, Giurgea (2015: 25) considers these types of clauses to be scalar exclamatives, “as the big quantity is what motivates the evaluation”. This would mean that in the case of *If* EN clauses, there is another, in his opinion (actually) scalar, set of alternatives at work, represented by the various degrees of the property obligatorily expressed, that is (big) quantity. But the question is: with which set of alternatives does the EN interact with?

Following the spirit, if not the letter of Portner, Zanuttini’s (1996, 2000) approach, I would opt for the binary set of alternatives triggered by *dacă*, thus considering *If* clauses to be non-scalar exclamatives (a fact supported by their similarity to indirect questions). The role of EN here would be to signal strong surprise due to the occurrence of something unexpected (someone driving one crazy about something). Following Giurgea’s (2015) way of thinking, the expletive negative marker would again have a strengthening “big quantity” reading, showing that the scalar property degree assigned by the quantitative expression (necessarily contained by such clauses) is exceptionally high (at least from the speaker’s perspective).

Making use of Yoon’s (2011) model, I would argue that, unlike the conclusion derived from Portner, Zanuttini (1996, 2000), the evaluation made by the speaker on the (un)desirability scale comes to the forefront, leaving the unlikelihood evaluation as secondary. Such an interpretation takes into account, of course, the generally negatively perceived meaning of the verb *a înnebuni* (and perhaps various contextual cues). This

foregrounding of the desirability scale is actually highlighted by Giurgea (2015: 24) as well, when he mentions that clauses like (36) and (37) “express discontent”.

However, I would like to point out that this is not always the case. In a different environment, such as (39)a and (40), we notice that the evaluation on the desirability scale may be flipped, suggesting a positive perception on the part of the speaker. By contrasting (40) to (41), we can see how easy the switch is between positive and negative (bouletic) evaluations in *If* EN clauses.

- (39) a. *Dacă nu* m-a dus prin toate
 if not CL.ACC.1SG-have.3SG taken through all
 colțurile lumii!
 corners.DEF.ACC world.DEF.GEN
 “(If) he/she took (didn’t take) me all over the world!”

- (40) *Dacă nu* m-a plimbat pe la toate
 if not CL.ACC.1SG-have.3SG taken on to all
 restaurantele din nordul Bucureștiului!
 restaurants.DEF.ACC from north.DEF.ACC Bucharest.DEF.GEN
 “(If) he/she took (didn’t take) me to all the restaurants in the north
 of Bucharest!”

- (41) *Dacă nu* m-a târât pe la toate
 If not CL.ACC.1SG-have.3SG dragged on to all
 bodegile de cartier!
 joints.DEF.ACC of neighbourhood.ACC
 “(If) he/she dragged (didn’t drag) me to all the neighbourhood joints!”

6. Further considerations

It should be noted that Romanian grammatical literature provides us with another useful criterion for the classification of various EN contexts. That is the omissibility or removability of the expletive negative marker (see Barbu Mititelu, Maftai Ciolăneanu 2004: 42-43; GR: 566-567). Although Barbu

Mititelu and Maftai Ciolăneanu (2004) do not specify whether they mean “removable” from a semantic or syntactic point of view, in the context of this paper, which proves that EN clearly adds *something* to the overall meaning of a sentence, I shall assume the latter.

Barbu Mititelu and Maftai Ciolăneanu (2004: 43) consider the EN to be non-omissible in *Wh* exclamatives introduced by *ce, cât, unde*. This is, in my opinion, actually not true, as can be proven by the formulation of two quasi-equivalent sentences like (16) and (17), one with and the other without EN. This possibility holds for Romanian as well, where both (25)a and (25)b, its non-EN counterpart, are in fact grammatically correct.

- (16) Che cosa *non* ha fatto Gianni!
 what thing.ACC not have.3SG done Gianni.NOM
 “The things Gianni did (didn’t do)!”

- (17) Che cosa ha fatto Gianni!
 what thing.ACC have.3SG done Gianni.NOM
 “The things Gianni did!”

(*apud* Delfitto 2020: 260-264)

- (25) a. Ce cadouri *n-a* primit Diana de la
 what gifts.ACC not-have.3SG received Diana.NOM of to
 prietenul ei!
 boyfriend.DEF.ACC she.GEN
 “What gifts Diana received (didn’t receive) from her boyfriend!”
- b. Ce cadouri a primit Diana de la
 what gifts.ACC have.3SG received Diana.NOM of to
 prietenul ei!
 boyfriend.DEF.ACC she.GEN
 “What gifts Diana received from her boyfriend!”

When performing the omission of the expletive negation from examples like (35)a and (39)a, it may be noticed that the sentence cannot stand unless *dacă* is removed as well, as the ungrammaticality of (35)b and (39)b proves. Since in *dacă* lies the distinctive characteristic of this type of clause, I shall

consider the NE to be non-removable in this environment, even though taking out the complementizer as well would leave behind grammatical sentences, namely “impure exclamatives” (Giurgea 2015: 5) – which are, essentially, declaratives, such as (35)c and (39)c.

(35) b. *Dacă m-a înnebunit!
if CL.ACC.1SG-have.3SG made crazy

(39) b. *Dacă m-a dus prin toate
if CL.ACC.1SG-have.3SG taken through all
colțurile lumii!
corners.DEF.ACC world.DEF.GEN

(35) c. M-a înnebunit!
CL.ACC.1SG-have.3SG made crazy
“He/she drove me crazy!”

(39) c. M-a dus prin toate
CL.ACC.1SG-have.3SG taken through all
colțurile lumii!
corners.DEF.ACC world.DEF.GEN
“He/she took me all over the world!”

7. Conclusions

The present paper provides a very necessary review of noteworthy recent theories regarding expletive negation, based on which it demonstrates how this linguistic phenomenon may be systematically analysed. My focus here is on (two types of) exclamative clauses, which constitute one out of ten (major) environments for EN to occur, cross-linguistically, according to Yoon (2011).

The (connected) pragmatically inclined approaches I employ are illustrated with facts from Romanian, a Romance language that has barely been mentioned in EN studies. I believe this choice of linguistic material is very useful to the international literature on the topic, since it broadens its overall

perspective. The analysis of *Wh* exclamatives aligns with studies conducted on languages other than Romanian, while the discussion of *If* clauses provides significant new insights into the phenomenon of expletive negation.

Acknowledgements

I would like to express my gratitude to my doctoral advisor, Professor Emil Ionescu, PhD, for his continuous support and guidance, since the very start of my undergraduate studies at the Faculty of Letters, University of Bucharest. I am also deeply grateful to Professor Andra Vasilescu, PhD, for her trust and for encouraging me to write (and publish) this article.

REFERENCES

- Avram, Mioara, 1986, *Gramatica pentru toți*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România.
- Barbu Mititelu, Verginica, Roxana Maftai Ciolăneanu, 2004, "The main aspects of the grammar of negation in Romanian", in Emil Ionescu (ed.), *Understanding Romanian negation: syntactic and semantic approaches in a declarative perspective*, București, Editura Universității din București, 32-67.
- Delfitto, Denis, 2020, "Expletive negation", in Viviane Déprez, Maria Teresa Espinal (eds.), *The Oxford Handbook of Negation*, Oxford, Oxford University Press, 255-268.
- Delfitto, Denis, Chiara Melloni, Maria Vender, 2019, "The (en)rich(ed) meaning of expletive negation", *Evolutionary Linguistic Theory*, 1, 1, 57-89.
- Espinal, Maria Teresa, 2000, "Expletive negation, negative concord and feature checking", *Catalan Working Papers in Linguistics*, 8, 47-69.
- GALR – Guțu Romalo, Valeria (coord.), [2005] 2008, *Gramatica limbii române, II Enunțul*, București, Editura Academiei Române.
- Giurgea, Ion, 2015, "Types of exclamative clauses in Romanian", *Revue Roumaine de Linguistique*, 60, 1, 3-27.
- Grice, Herbert Paul, 1975, "Logic and conversation", in Peter Cole, Jerry Morgan (eds.), *Syntax and Semantics 3: Speech Acts*, New York, Academic Press, 41-58.
- GR – Pană Dindelegan, Gabriela (ed.), 2013, *The grammar of Romanian*, Oxford, Oxford University Press.
- Ionescu, Emil, 2004, "Studies on negation in Romanian: past and present", in Emil Ionescu (ed.), *Understanding Romanian negation: syntactic and semantic approaches in a declarative perspective*, București, Editura Universității din București, 13-31.

- MDA2 – Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, 2010, *Micul dicționar academic*, II, București, Editura Univers Enciclopedic.
- Michaelis, Laura, 2001, “Exclamative constructions”, in M. Haspelmath, E. König, W. Oesterreicher, W. Raible (eds.), *Language typology and language universals*, Berlin, De Gruyter, 1038-1050.
- Portner, Paul, Raffaella Zanuttini, 2000, “The Force of Negation in WH-Exclamatives and Interrogatives”, in R.L. Horn, Y. Kato (eds.), *Negation and polarity: syntactic and semantic perspectives*, Oxford, Oxford University Press, 193-231.
- Portner, Paul, Raffaella Zanuttini, 1996, “The Syntax and Semantics of Scalar Negation: Evidence from Paduan”, in Kiyomi Kusumoto (ed.), *Proceedings of NELS XXVI*, GLSA, University of Massachusetts, 257-271.
- Potts, Christopher, 2007, “The expressive dimension”, *Theoretical Linguistics*, 33, 2, 165-198.
- Potts, Christopher, 2003, *The logic of conventional implicatures*, PhD thesis, University of California.
- Potts, Christopher, 2005, *The logic of conventional implicatures*, Oxford, Oxford University Press.
- Taine-Cheikh, Catherine, 2000, « Les emplois modaux de la négation lā dans quelques dialectes arabes », dans *Comptes rendus du Groupe Linguistique d'Etudes Chamito-Sémitiques* (G.L.E.C.S.), 33 (1995-1998), 39-86.
- Yoon, Suwon, 2011, “Not” in the mood: the syntax, semantics and pragmatics of evaluative negation, PhD thesis, University of Chicago.

All links were verified by the editors and found to be functioning before the publication of this text in 2025.

DECLARATION OF CONFLICTING INTERESTS

The author declared no potential conflicts of interest with respect to the research, authorship, and/or publication of this article.

FUNDING

The author received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this paper.

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License:
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0>

Șerban HARTULAR¹

THE USAGE OF DEFINITE AND INDEFINITE ARTICLES IN ENGLISH AND ROMANIAN

How to cite this paper:

Hartular, Șerban, 2025, "The Usage of Definite and Indefinite Articles in English and Romanian", in *Theoretical and Applied Linguistics@ro*, Volume I, Issue 1/2025, p. 65-96, DOI: 10.62229/talatroi/1_25/3.

Abstract. Although the roles of the definite and indefinite articles in English and Romanian are broadly similar, when examined in detail, their usage in these two languages differs in ways that can be puzzling to the non-native speaker. This paper examines the differences between the uses and non-uses of the definite and indefinite articles in English and Romanian with the purpose of comparing how each language maps determinacy and definiteness to meaning. While some differences are syntax-driven, the focus of the paper is on semantic differences. Since the use of articles (and determiners in general) is subject to various restrictions in the case of uncountable nouns, this paper examines several semantic classes of nouns: countable concrete nouns, mass nouns, and post-verbal and post-adjectival abstract nouns.

The most obvious differences in the use of articles in English and Romanian arise when it comes to reference to kind (Carlson 1980 [1977]), which is achieved in English by using bare nouns and in Romanian by using nouns with definite articles. A more subtle difference is driven by the association in Romanian between bare nouns and situations where nouns have predicative readings. Based on these findings, the paper concludes that the fundamental typological difference between English and Romanian insofar as the usage of articles is concerned lies in how each language exploits the contrast between determined and undetermined (bare) nouns to convey meaning: English uses this contrast to distinguish between reference to entities and reference to kind, while Romanian uses it to mark the predicative (rather than referential) use of nouns.

Keywords: reference to kind, definite article, bare nouns, English, Romanian

¹ University of Bucharest, hartular@gmail.com.

1. Introduction

The roles of the definite and indefinite articles in English and Romanian are broadly similar: the definite article indicates that the noun it determines refers to an entity that the addressee is expected to be able to identify (Huddleston, Pullum 2002: 368; GBLR: 90), while the indefinite article indicates that the noun it determines refers to an entity that the addressee is *not* expected to be able to identify (Huddleston, Pullum 2002: 371; GBLR: 90). Nevertheless, when examined in detail, the uses of the definite and indefinite articles in these two languages differ in ways that can be puzzling to the non-native speaker. In fact, the misuse of the definite article is a typical mistake that Romanian native speakers make when translating from Romanian to English (Blănaru, Romanic 2018: 20).

This paper proposes to describe the differences in the usage (and non-usage) of the definite and indefinite articles in Romanian and English, with the purpose of comparing how each language maps determinacy and definiteness to meaning.

One important reason for the differences between the uses of definite and indefinite articles in Romanian and English is that *reference to kind* (Carlson 1980 [1977]) is achieved by different means in these two languages. However, the choice of article can also be influenced by the noun's number and by whether the noun in question is countable or uncountable. Consequently, this paper will examine several semantic classes of nouns. Differences in the usage of articles in English and Romanian also derive from the association that exists in Romanian (but less so in English) between bare nouns and nouns with predicative readings.

Following a brief description of each language's inventory of articles in Section 2, Section 3 will present those situations where the use or omission of an article is dictated by syntactic considerations. Section 4 will deal with differences between the use of articles in Romanian and English that arise when nouns have predicative readings, *i.e.*, when they are used to denote a quality of an entity. Section 5 will cover the use of articles with concrete countable nouns, this being the most common, "prototypical" type of noun (GALR I: 103). Section 6 will examine mass nouns, as uncountable concrete nouns *par excellence*. This section will also examine the mechanisms that allow non-countable nouns to become countable, and

how the transformation from non-countable to countable impacts the use or omission of the article. Section 7 concerns post-verbal and post-adjectival abstract nouns. Section 8 will summarize the paper's findings.

2. Indefinite and definite articles in Romanian and English

Articles in Romanian inflect according to gender (masculine, feminine), number (singular, plural), and case (nominative-accusative, genitive-dative). The article agrees with the noun it determines in gender, number, and case, with the observation that neuter nouns take masculine articles in the singular and feminine articles in the plural. While the indefinite article is a separate prenominal word, Romanian is a suffixal definite article language: the definite article is enclitic, and its form can be subject to phonetic modifications. Tables 1 and 2 below follow GBLR (88-89).

Table 1

Indefinite articles in Romanian

	Singular		Plural
	Masculine	Feminine	
Nom.-Acc.	un	o	niște
Gen.-Dat.	unui	unei	unor

Table 2

Definite articles in Romanian

	Singular		Plural	
	Masculine	Feminine	Masculine	Feminine
Nom.-Acc.	-(u)l, -le	-a, -(e/i/u)a	-i	-le
Gen.-Dat.	-lui	-i	-lor	-lor

The form of the article is vital for determining the case of the noun, since in Romanian, the inflection of the noun itself often provides no information regarding its case.

English is a prenominal article language. It has one definite article, *the*, for both singular and plural nouns. The indefinite singular article is *a(n)* and there is no dedicated plural form (Huddleston, Pullum 2002: 371),

however, excluding its partitive uses, the indefinite quantifier *some* best corresponds to the Romanian indefinite plural article.

3. Syntactic considerations

While this paper will mainly address the use of articles from a semantic perspective, the use of articles is also subject to certain syntactic restrictions that are not identical in English and Romanian. Syntax-driven differences in the use of articles in these two languages arise in possessive constructions, prepositional phrases, syntactic roles that require the genitive or dative case in Romanian, and where noun adjuncts are concerned.

3.1. Possessive constructions

In English, nouns with a possessive determiner or a possessive attribute formed with a possessive “s” cannot not take a definite article but are nevertheless interpreted as definite. However, nouns with definite interpretations in Romanian do take a definite article when followed by a possessive attribute (this being the possessive’s typical, unmarked position).

- (1) *calul* *meu*
 horse.DEF mine
 “my *the horse / horse”
- (2) *casa* *Mariei*
 house.DEF Mary.GEN
 “Mary’s *the house / house”

If, in Romanian, the possessor precedes the noun, the noun will be bare, but the possessor is used with the special genitive marker *al/a/ai/ale* (GBLR: 61) that agrees in gender and number with the possessed noun, and the noun will be interpreted as definite:

- (3) al Mariei băiat
 AL.M.SG Maria.GEN boy.M.SG
 "Mary's boy "
- (4) a băiatului mașină
 AL.F.SG boy.DEF.GEN car.F.SG
 "the boy's car"

3.2. Prepositional phrases in Romanian

Most prepositions in Romanian require nominals in the accusative case. In prepositional phrases headed by accusative prepositions, nouns with a definite interpretation must be used bare (as in example 0 below) unless they have modifiers (as in example 0 below) (GALR II: 126).

- (5) Eu pun cartea pe masă / *masa.
 I put book.DEF on table / table.DEF
 "I put the book on *table / the table."
- (6) Eu pun cartea pe masa verde / *masă verde.
 I put book.DEF on table.DEF green / table green
 "I put the book on the green table / *green table."

An exception to this rule in Romanian occurs in prepositional phrases headed by the preposition *cu* 'with' that name an instrument. In this case, the noun will be used with a definite article (GALR II: 127).

- (7) Băiatul mănâncă cu lingura / *lingură.
 boy.DEF eats with spoon.DEF / spoon.
 "The boy eats with a spoon."

Prepositional phrases headed by prepositions that require the dative and genitive cases will be covered in the next subsection.

3.3. Genitive and dative nouns in Romanian

In Romanian, nouns in syntactic roles that require the genitive or dative case cannot be bare – they must be used with an article or some other determiner (GALR I: 76). Consequently, nouns in the role of possessor and indirect object are used with a definite article in Romanian in situations where they are used bare in English.

- (8) Ion admiră frumusețea naturii / **naturi*.
 Ion admires beauty.DEF nature.DEF.GEN / nature.GEN
 “John admires the beauty of **the nature / nature*.”

- (9) Moș Crăciun le dă copiilor / **copii* cadouri.
 Old-man Christmas CL.DAT.3PL gives children.DEF.DAT / children.DAT presents
 “Santa Clause gives **the children / children* presents.”

Likewise, nouns in prepositional phrases that require the genitive or the dative case will take articles in situations where they are bare in English. In the examples below, the preposition *împotriva* ‘against’ requires the genitive, and the preposition *mulțumită* ‘thanks to’ requires the dative.

- (10) Poporul s-a răsculat
 people.DEF CL.REFL.ACC.3SG=AUX.PERF.3SG rebel.PPLE
 împotriva tiraniei / **tiranii*.
 against tyranny.DEF.GEN / tyranny.GEN
 “The people rebelled against **the tyranny / tyranny*.”

- (11) mulțumită oamenilor / **oameni* din toată lumea
 thanks-to people.DEF.DAT / people.DAT from all world.DEF
 “thanks to **the people / people* from around the world”

3.4. Noun adjuncts in English

English allows the formation of composite nominals (Huddleston, Pullum 2002: 448), where nouns that precede the head noun can function as its attributive dependents, e.g. *television* in *television screen*, or *sword* in *sword fight*. These noun adjuncts are always bare. Romanian does not allow

- (14) Vânzătorul este escroc / un escroc.
 salesman.DEF is swindler / a swindler
 "The salesman is *swindler/ a swindler."

When a noun indicates the category that an entity belongs to, it must be used bare in Romanian (GALR II: 274):

- (15) Ion este jurnalist / doctor / *un jurnalist / *un doctor.
 Ion is journalist / doctor / a journalist / a doctor
 "John is *journalist / *doctor / a journalist / a doctor."

It has been observed that bare singular nouns can also appear in Romanian as the direct objects of verbs selecting relational nouns (e.g. *a căuta* 'look for', *a găsi* 'find', *a vrea* 'want', *a dori* 'wish'), of verbs of possession and acquisition, and of verbs imposing strong selectional restrictions (e.g. *a purta* 'to wear') (Tănase-Dogaru 2014: 66).

- (16) Patronul caută secretară / bucătar / o secretară / un bucătar.
 proprietor.DEF seeks secretary / cook / a secretary / a cook
 "The boss is looking for *secretary / *cook / a secretary / a cook."
- (17) Ion are prietenă / mașină / o prietenă / o mașină.
 Ion has girlfriend / car / a girlfriend / a car
 "John has *girlfriend / *car / a girlfriend / a car."
- (18) Maria poartă uniformă / pălărie / o uniformă / o pălărie.
 Maria wears uniform / hat / a uniform / a hat
 "Mary wears *uniform / *hat / a uniform / a hat."

The fact that nouns may be used bare in Romanian in these situations can also be explained as being the result of a predicative reading. In example 0, the direct object denotes a property that the person the boss is looking to hire must possess. In examples 0 and 0 the direct object does not denote a property by itself, but does denote a property of the subject when read together with the verb – that John is in a relationship / is a car owner, or that Mary is in uniform / is the kind that wears hats. The exact identity of the direct object's referent is unimportant, its mere existence being sufficient to convey a property of the subject.

It should be noted that the bare nouns in these examples can be considered referential, given that they can serve as antecedents of a pronoun (Huddleston, Pullum 2002: 400).

- (19) Patronul caută *bucătar*_i. Acesta_i trebuie să aibă experiență.
owner.DEF seeks cook this-one must SĂ have.SUBJ.3SG experience
“The boss is looking for a cook_i. He_i must be experienced.”

- (20) Ion are *mașină*_i / *prietenă*_i și chiar una frumoasă.
Ion has car / girlfriend and even one nice
“John has a car_i/a girlfriend_i, and a nice one_i, too.”

- (21) Maria purta *pălărie*_i, dar i-a
Maria wore hat but CL.DAT.3SG=AUX.PERF.3SG
furat-o_i cineva.
steal.PPLE=CL.ACC.F.3SG somebody
“Mary used to wear a hat_i, but somebody stole it.”

Thus, since the existence (desired in 0, actual in 0 and 0) of an entity can be inferred based on the clause they appear in, these bare nouns can be referred to by a pronoun. However, within the clause they appear in, their purpose is to convey, together with the verb, a property of another entity (rather than refer to an entity themselves). This explains the fact that they can be used bare, as nouns with a predicative reading can. There are similar constructions where the bare noun cannot be referred to by a pronoun, its role being strictly predicative:

- (22) Unele studenți au *prieteni*_i. *El_i e
some students.F have boyfriend he is
frumos. / *El_i sunt frumoși.
handsome / they are handsome
“Some students have a boyfriend_i. *He_i is handsome. / *They_i are handsome.”

While in English most nouns with predicative readings appear with an indefinite article in the singular, they appear bare when they are interpreted as denoting an entity's role, part or position (Huddleston, Pullum 2002: 409), e.g. *president* (as in example 0), *treasurer*, *deputy leader of the party*, etc.

In summary, Romanian allows the use of bare nouns when the noun has a predicative reading (*i.e.*, it serves to convey a property of an entity) and requires the noun to be bare when it names the category an entity belongs to. In English, similar constructions use nouns with indefinite articles unless they specify an entity's role, in which case they are also bare.

The following sections concern the non-predicative referential uses of several semantic classes of nouns: concrete countable nouns, mass nouns, and post-verbal and post-adjectival abstract nouns.

5. Concrete countable nouns

Concrete countable nouns are the most common, "prototypical" class of noun (GALR I: 103), that are used to refer to countable entities or groups of entities. They have both singular and plural forms and can combine with definite and indefinite articles, quantifiers and numerals (Huddleston, Pullum 2002: 334-336; GALR I: 62).

5.1. Reference to kind

As stated in the introduction, in both English and Romanian, a noun used with an indefinite article typically refers to an entity (or group of entities) whose identity is not expected to be deduced by the addressee based on the context, while a noun used with a definite article typically refers to an entity (or group of entities) whose identity is expected to be deduced by the addressee based on the context. These two types of reference will be referred to as indefinite, respectively definite reference. In both Romanian and English, indefinite reference is marked by the use of the indefinite article (and certain other determiners, such as indefinite quantifiers), and definite reference is marked by the use of the definite article (and certain other determiners, such as demonstrative determiners).

- (23) Maria a văzut la zoo *un elefant* / *niște elefanți*.
 Maria AUX.PERF.3SG see.PPLE at zoo an elephant / some elephants
 "Mary saw *an elephant* / *some elephants* at the zoo."

- (24) Maria a hrănit *elefantul* / *elefanții*.
 Maria AUX.PERF.3SG feed.PPLE elephant.DEF / elephants.DEF
 “Mary fed *the elephant* / *the elephants*.”

In the first example, the exact identity of the elephant or elephants is unknown. In the second example, it is assumed that the identity of the elephant or elephants in question can be inferred.

A third type of reference, where differences between Romanian and English arise, is *reference to kind* (Carlson 1980 [1977]). Carlson (1980 [1977]: 37-46) observed that sentences like the following:

Cats are mammals.
 Dogs bark.
 Shoplifters are prosecuted in criminal court.

are considered true even though, strictly speaking, the extent to which they are true varies: all cats are mammals, most but not all dogs bark (Basenjis, for instance, do not), and most shoplifters are never caught (but those who are caught do face criminal prosecution). Rather than treat bare plural nouns as being subject to an implicit and oscillating quantification, Carlson proposes that they constitute a different type of reference – that, in English, “bare plurals are the names of kinds of things” (Carlson 1980 [1977]: 57), for instance of species (as opposed to an individual animal or a discrete group of like animals), of a professional class (as opposed to individual members of that class), of a type of object, etc.

In Romanian, reference to kind can also be achieved by using a plural noun, but the plural noun must have a definite article. In the following examples, the nouns that refer to kind are in the subject position.

- (25) *Câinii* / **Câini*, ca specie, latră.
 dogs.DEF / dogs as species bark
 “**The dogs* / *Dogs*, as a species, bark.”
- (26) *Mașinile* / **Mașini* au devenit foarte fiabile.
 cars.DEF / cars AUX.PERF.3SG become.PPLE very reliable.
 “**The cars* / *Cars* have become very reliable.”

A direct object that refers to a kind is also used with a definite article.

- (27) Leii omoară *hienele*.
 lions.DEF kill hyenas.DEF
 "Lions kill *hyenas*."

It must be noted, however, that the same sentence is grammatical in Romanian when the direct object is bare, but the reading is slightly different.

- (28) Leii omoară *hiene*.
 lions.DEF kill hyenas
 "Lions kill *hyenas* [among other things]."

Sentence 0 implies that it is a rule governing the relationship between lions and hyenas that a lion will kill a hyena whenever it has the chance. Sentence 0 implies that hyenas are simply one of several kinds of animals that lions kill. When both subject and direct object are definite, the statement establishes a specific relationship between the two kinds. When the direct object is bare, the statement serves to say something primarily about the subject.

The nature of the second reading can be made clearer by examining an example where the direct object names a kind, but cannot be used with a definite article in Romanian:

- (29) Fabrica din Mioveni produce *mașini* / **mașinile*.
 factory.DEF of Mioveni produces cars / cars.DEF
 "The Mioveni factory makes *cars* / **the cars*."

It is a defining characteristic of the Mioveni factory that it makes cars, but it is not a defining characteristic of cars that they are manufactured in the Mioveni factory (cars are made in many factories around the world). The direct object names the kind of item the factory produces, but the statement does not say something about cars as a kind. In this situation, the noun cannot be used with a definite article (unless to refer to a previously known batch of cars) and must be bare in Romanian as well as in English.

Thus, the uses of the bare plural in examples 0 and 0 can be seen as predicative in the manner described in Section 4. The statement *Fabrica din Mioveni produce mașini* 'The Mioveni factory makes cars' conveys a property of the factory (that it is a *car* factory), but not say anything about cars as a kind. Similarly, *Leii omoară hienă* 'Lions.DEF kill hyenas.BARE' primarily conveys a property of lions, while *Leii omoară hienele* 'Lions.DEF kill hyenas.DEF' conveys not the property of one kind, but a relationship between two kinds. When used with a definite article, the direct object is not part of the semantic predicate that conveys a property of the subject – instead, it is an argument of a semantic predicate that establishes a relationship between it and the other argument (the subject).

In summary, reference to kind by using plural nouns is achieved by using the bare noun in English and the definite noun in Romanian. However, in Romanian, a noun that names a kind can be bare if it participates in a predicative reading, *i.e.*, if it serves primarily to convey a property of another entity.

Reference to kind can also be achieved by using the singular noun with either a definite or an indefinite article, in both English and Romanian:

- (30) *Leul este un animal de pradă.*
 lion.DEF is an animal of prey
 "The lion is a beast of prey."

- (31) *Un doctor trebuie să respecte jurământul lui Hipocrate.*
 a doctor mus Șă respect.SUBJ.3SG oath.DEF LUI.GEN Hippocrates
 "A doctor must respect the Hippocratic oath."

However, there are contexts where the use of the singular to refer to kind is not felicitous. In the examples below, the definite and indefinite singular nouns are more readily interpreted as referring to a distinct entity than to kind:

- (32) **Doctorul este ocupat. Doctorii sunt ocupați.*
 doctor.DEF is busy doctors.DEF are busy
 "The doctor is busy." "Doctors are busy."

- (33) **Un leu este / Leii sunt pe pragul dispariției în Asia.*
 a lion is / lions.DEF are on verge.DEF disappearance.DEF.GEN in Asia
 “*A lion is / Lions are on the verge of extinction in Asia”

The unrestricted, “universal” means of achieving reference to kind involves the plural form of the noun in both English and Romanian, and this is where differences between these two languages appear.

We can therefore propose a simple scheme that maps the use of articles with nouns in Romanian and English to types of reference (excluding those situations where the noun has a predicative reading). In the table below and in others like it, *def* refers to the use of the definite article, *indef* to the use of the indefinite article or an indefinite quantifier, and *bare* to the use of the bare noun.

Table 3

Preliminary scheme for the use of articles

Reference \ Number		Kind	Indefinite	Definite
Singular		<i>indef</i> ^t / <i>def</i> ^t	<i>indef</i>	<i>def</i>
Plural	<i>English</i>	<i>bare</i>	<i>indef</i>	<i>def</i>
	<i>Romanian</i>	<i>def</i>		

^tsubject to restrictions

However, this scheme suggests that nouns cannot be used bare in Romanian, and in English only as plurals that refer to kind. There is data that shows this is not true. The use of bare countable nouns in other contexts is restricted, but possible, in both languages, even excluding their predicative use in Romanian.

5.2. Other referential uses of bare nouns

In Romanian, but not in English, singular countable nouns can be used bare in contexts where the existence or non-existence of an entity is in question. The most common examples are of nouns as subjects of existential verbs (Tănase-Dogaru 2014: 64).

- (34) E *copiator* pe hol?
 is copy-machine on hallway?
 "Is there **copy machine* / *a copy machine* in the hallway?"
- (35) *Bărbat* bun se vede foarte rar / nu există.
 man good CL.REFL.IMPERS see very rarely / not exists
 "*Good *man* / A good *man* is seldom found / doesn't exist."

In English, singular nouns with existential uses must have a determiner.

Plural bare nouns can be used in both Romanian and English, both as subjects and as objects, to refer to an indeterminate number of entities.

- (36) Zburau *păsări* în toate direcțiile.
 flew birds in all directions.DEF
 "Birds were flying in every direction."
- (37) Am cumpărat *covrigi*.
 AUX.PERF.1SG buy.PPLE pretzels
 "I bought *pretzels*."

These are not references to kind, since they refer to a certain group of birds or pretzels, not to bird- or pretzel-kind. Nor are they predicative, since they don't describe a property of another entity. They can be interpreted as (*some unknown number of*) *birds* / *pretzels*. They are indefinite, implicitly quantified plural nouns, where the number of items is indeterminate.

5.3. Summary

Based on these findings, the scheme describing the use of articles with referential count nouns (excluding predicative readings) can be summarized as follows:

Table 4

Uses of articles for countable nouns

Reference		Kind	Indefinite	Definite
Number				
Singular	<i>English</i>	indef [†] /def [†]	indef	def
	<i>Romanian</i>		bare (exist.), indef	
Plural	<i>English</i>	bare	bare, indef	def
	<i>Romanian</i>	def		

[†]subject to restrictions

The differences between the uses of definite and indefinite articles with concrete countable nouns in Romanian and English are the following:

1. Reference to kind is achieved by using a bare plural in English and a plural with a definite article in Romanian
2. Romanian allows the use of bare singular nouns when the (non)existence of an entity is in question
3. Romanian allows nouns to be used bare when they participate in predicative readings in contexts where an indefinite article is required in English.

6. Mass nouns

Mass nouns denote a physical substance, e.g. water, milk, soil, hydrogen. Inherently, they are not physically bounded and cannot be divided into discrete entities (GALR I: 106), and therefore “there is no individuation by non-count nouns of this type, hence no basis for counting” (Huddleston, Pullum 2002: 335). This makes mass nouns uncountable nouns *par excellence*.

From a morphosyntactic point of view, mass nouns, as uncountable nouns, differ from countable nouns in the following respects (GALR I: 107-109; Huddleston, Pullum 2002: 334-340):

- they have no plural forms;
- they do not combine with the singular indefinite article;
- they do not combine with cardinal numerals;

- they do combine with the plural indefinite article and other indefinite quantifiers, with the following difference between English and Romanian: in English, there are dedicated quantifiers for mass nouns as opposed to countable nouns, e.g. *much* vs. *many*, *little* vs. *few*, etc.; in Romanian, the same quantifier is used in the singular with mass nouns (e.g. *mult lapte* ‘many.SG milk’) and in the plural with countable nouns (e.g. *multe creioane* ‘many.PL pencils’).

Nevertheless, many nouns that name a substance systematically allow countable interpretations (Huddleston, Pullum 2002: 336; GALR I: 107), where they do possess plural forms and can combine with indefinite articles and cardinal numerals. The reverse is also true, where “concrete nouns whose primary sense is count can be ‘coerced’ into a non-count use” (Huddleston, Pullum 2002: 337). Since the use of determiners is restricted in the case of uncountable nouns, it is necessary to take the countable/uncountable status of a noun into account when comparing the use of articles with mass nouns in Romanian and English.

6.1. *Transitions between countable and uncountable status for mass nouns*

It has been observed that mass nouns can be used in the plural to denote varieties of a substance, or discrete objects/portions of that substance (GALR I: 107). As a thought experiment, these uses of mass nouns can be seen as the outputs of two theoretical machines that take mass nouns and turn them into countable nouns. The first is the “Universal Sorter” (Bunt 1985), a theoretical machine that takes a substance and outputs varieties of the substance, which are countable nouns. In the next example, the mass noun *bere* ‘beer’ is used to refer to varieties:

- (38) *Avem trei beri la draft: Carlsberg, Tuborg și Ursus.*
 have.1.PL three beers at draft Carlsberg Tuborg and Ursus
 “We have three *beers* on tap: Carlsberg, Tuborg and Ursus.”

The second is the “Universal Packager” (Pelletier 2012), a theoretical machine that outputs discrete packages of a substance, which are countable nouns.

(39) Dă-mi o bere.
give.IMP.2SG=CL.DAT.1SG a beer
“Give me a beer.”

(40) Maria pune mult *cartof* în mâncare.
 Maria puts much.SG potato in food
 “Mary puts a lot of *potato* in her cooking.”

However, the application of these theoretical machines to a noun cannot be excluded *a priori* given the possibilities of figurative language. A noun denoting an animate individual would seem a very poor candidate for the Universal Grinder, and a proper noun identifying an individual human even more so, given that animacy and individuality are not at all characteristic of physical substances. Nevertheless, upon seeing a very large dog, someone may say, "That's a lot of dog." Similarly, fictional character Horace Rumpole, who was overweight, was exasperated by his wife's insistence that "there was too much Rumpole" (Mortimer 1988: 162). These are not grammatical errors, they are grammatically constructed metaphors. By using singular nouns (*dog* and *Rumpole*) with

the quantifiers *a lot of* and *too much* – a usage that is forbidden with singular countable nouns but permitted with mass nouns – the speaker is implicitly likening the metaphor’s primary subject (Hills 2024) to a bulk substance, thereby conveying the impression of great mass.

The fact that mass nouns can be rendered countable and vice versa does not make the distinction between mass (or more generally uncountable) and countable nouns meaningless. On the contrary, as the examples above illustrate, the existence of this distinction can be deliberately exploited to convey meaning. However, this semantic flexibility makes it necessary to approach the distinction between countable and uncountable nouns as a functional rather than a lexical distinction – that is, as different manners of using a noun rather than intrinsic properties of a given noun, even if a noun’s basic meaning may predispose it to countable or uncountable status.

6.2. Mass nouns and their articles

As they name substances, mass nouns inherently refer to kinds in the singular. However, just as in the case of countable concrete nouns (see above §5.1), there are differences between Romanian and English in how reference to kind is achieved: in Romanian, the noun is singular with a definite article, while in English the noun is singular and bare.

- (41) *Apa* / **Apă* este inodoră, incoloră și insipidă.
 water.DEF / water is odorless colorless and insipid
 “*The water / Water is odorless, colorless, and tasteless.”

Again, as in the case of count nouns, the noun that names a kind of substance can appear bare in Romanian if it participates in a predicative reading. In both examples below, the noun *apă* ‘water’ is the subject of the clause, but in one example it is bare in Romanian, and in the other it is definite.

- (42) Din robinete curge apă.
 from faucets flows water
 “Water flows from faucets.”

- (43) *Apa* dizolvă zahărul.
 water.DEF dissolves sugar.DEF
 “Water dissolves sugar.”

Semantically, example 0 says something about faucets rather than about water – that faucets have the property of having water flow from them. Therefore, the noun *apă* ‘water’ is part of the semantic predicate that says something about faucets and is used bare. Example 0 establishes a solvent-solute relationship on two kinds of physical substances (water and sugar), and therefore both mass nouns, subject and direct object, are used with a definite article in Romanian.

In both languages, a mass noun with a definite article can be used to refer to an identifiable chunk of the substance it refers to:

- (44) Nu pot mânca sendvișul ăsta, *untul* e rânced.
 not can.1.SG eat sandwich.DEF this, butter.DEF is rancid
 “I can’t eat this sandwich, *the butter* is rancid.”

- (45) Am fost la mare și *apa* era rece.
 AUX.PERF.1SG be.PPLE to sea and water.DEF was cold
 “I went to the seaside, and *the water* was cold.”

In these situations, what precise chunk of butter or water is in question can be inferred by the addressee – it is the butter within the sandwich that is rancid, and the water at the seaside that was cold. Therefore, these are definite references. It should be noted that they are not outputs of the Universal Packager, since they do not refer to physically bounded, countable items, but rather to amounts of a substance that, in the given context, are identifiable.

Using a mass noun with a singular indefinite article will trigger a count interpretation, either a variety (Universal Sorter) as in 0, or a portion (Universal Packager) as in 0.

- (46) A comandat *un* *vin* foarte bun.
 AUX.PERF.3SG order.PPLE a wine very good
 “He ordered *a* very good *wine*.”

- (47) *O supă* are doar 300 de calorii.
 a soup has only 300 of calories
 “A soup only has 300 calories.”

Likewise, using a mass noun in the plural, bare or with a cardinal numeral, will trigger a count interpretation, either a variety, or a package.

- (48) Aici se fac *vinuri* bune / două *vinuri* bune:
 here CL.REFL.IMPERS make wines good / two wines good:
 un merlot și un cabernet.
 a merlot and a cabernet
 “Here they make good *wines* / two good *wines*: a merlot and a cabernet.”

- (49) Am comandat trei *fripturi* /
 AUX.PERF.1SG order.PPLE three *steaks* /
fripturi pentru toată lumea.
 steaks for all world.DEF
 “I ordered three *steaks*/ *steaks* for everyone.”

When plural mass nouns denote varieties, they can become references to kind and follow the pattern of taking a definite article in Romanian and being bare in English.

- (50) **Mătăsurile* / *Mătăsurile* chinezești sunt scumpe.
 silks / silks.DEF Chinese are expensive
 “Chinese *silks* / **The Chinese silks* are expensive

Using a singular mass noun with the plural indefinite article or some other indefinite quantifier can be interpreted as referring to a previously unknown chunk of the substance it denotes, *i.e.* it is an indefinite reference.

- (51) Am turnat niște / un pic / multă *miere* în borcan.
 AUX.PERF.1SG pour.PPLE some / a little / much honey in jar
 “I poured some / a little / a lot of *honey* in the jar.”

Just like the bare plural of a count noun, the bare singular mass noun can refer to an indeterminate quantity of the substance it denotes.

- (52) Țâșnea apă prin toate găurile.
 gushed water through all holes.DEF
 “Water was gushing through every hole.”

- (53) Apoi am adăugat făină.
 then AUX.PERF.1SG add.PPLE flour
 “Then I added *flour*.”

Two conclusions can be drawn from this data. The first is that, in terms of the use and non-use of definite and indefinite articles, uncountable mass nouns in these two languages behave identically to plural countable nouns, down to the differences between the two languages. The second is that uncountable nouns, as a functional category, do respect the restrictions enumerated at the beginning of this section (they have no plural form and cannot combine with the singular indefinite article or with cardinal numerals). Whenever the (felicitous) use of a mass noun violates one of these restrictions, it triggers a countable interpretation.

The usage of definite and indefinite articles with uncountable nouns as a function of reference type is summarized below.

Table 5

Usage of articles for (uncountable) mass nouns

Reference		Kind	Indefinite	Definite
Number				
Singular	<i>English</i>	bare	bare, indef	def
	<i>Romanian</i>	def		

7. Post-verbal and post-adjectival nouns

Post-verbal and post-adjectival nouns are abstract nouns derived from a verb or adjective that denote actions, activities, states or qualities (GBLR: 386-389; GALR I: 114).

In terms of the use of articles in English and Romanian, post-verbal and post-adjectival nouns often exhibit behavior that is similar to that of mass nouns. Consider the use of the mass noun *unt* ‘butter’ and the

abstract noun *mânie* 'anger, wrath'. In the first pair of examples, the mass noun is used to refer to kind and the abstract noun is used generically:

- (54) *Untul* / **Unt* este moale.
 butter.DEF / butter is soft
 “*The butter / Butter is soft.”

- (55) *Mânia* / **Mânie* este periculoasă.
 anger.DEF / anger is dangerous
 “*The anger / Anger is dangerous.”

Here, where they are used generically, both the mass and the abstract noun require a definite article in Romanian, and both must be bare in English. In the next pair of examples, the same nouns are used in a specific manner: the noun *butter* refers to a particular chunk or amount of butter, and the noun *anger* refers to a particular situation:

- (56) Nu pot mânca sandwichul ăsta, *untul* e ranced.
 not can.1.SG eat sandwich.DEF this, butter.DEF is rancid
 “I can’t eat this sandwich, the butter is rancid.”

- (57) *Mânia* lui Ahile le
 anger.DEF LUI.GEN Achilles CL.DAT.3PL
 aduse aheilor multe amaruri.
 brought Achaeans.DEF.DAT many sorrows
 “The anger of Achilles brought the Achaeans many sorrows.”

Again, the behavior of the abstract noun mirrors that of the mass noun: a specific reference requires a definite article in both Romanian and English.

Mass nouns’ uncountability is explained by their homogeneity (GALR I: 106): an amount of a substance (e.g. butter) can be divided into several parts, but these parts will also be amounts of that substance, and this lack of individuation is what renders them uncountable. A similar homogeneity obtains in the case of nouns like *anger*, which denote states of being: if anger is felt around the world, then what is felt in Asia is also anger, and so is what is felt in Africa. The singular noun *anger* names a

kind of state of being, just as the singular noun *butter* names a kind of substance. In order for the noun to be a definite reference, it must name a particular, identifiable state of being (in the example above, that anger of Achilles which occurred on the plain before Troy in the ninth year of the war).

7.1. Countable and uncountable post-verbal and post-adjectival nouns

Post-verbal and post-adjectival nouns exhibit a high degree of polysemy. While in the previous examples they referred to states of being (e.g. happiness, anger), they can also refer to activities (e.g. *alergat* 'running'), events (e.g. *cădere* 'fall'), or the results of activities/events (e.g. *sediment* 'sediment'). In the following examples, the same noun, *invention*, is used as the name of an activity, to refer to an event, and to refer to the result of an activity, in English.

Necessity is the mother of *invention*.

The *invention* of the light bulb dates to 1879.

John's *invention* doesn't work very well.

However, a given noun's ability to change its meaning in this manner is not regular or predictable (Huddleston, Pullum 2002: 337) and furthermore varies cross-linguistically. For instance, the noun *vânătoare* 'hunt' can be used in Romanian to refer both to an event and to an activity. In English, the noun *hunt* can refer to an event, but when referring to the activity, the noun *hunting* is preferred.

- (58) *Vânătoarea* de ieri a fost un succes.
 hunt.DEF of yesterday AUX.PERF.3SG be.PPLE a success
 "Yesterday's *hunt* was a success."

- (59) *Legea* interzice *vânătoarea* de urși.
 law.DEF prohibits hunt.DEF of bears
 "The law prohibits *bear *hunt* / bear *hunting*."

The countable/uncountable status of a post-verbal or post-adjectival noun is tied to its interpretation: nouns that name states of being or activities are typically uncountable, while nouns that name events and the results of activities are typically countable (Huddleston, Pullum 2002: 337; GALR I: 103-104).

It should also be noted that a post-verbal noun that names the result of an activity can be concrete (rather than abstract) if the result of that activity is a concrete object, and will behave like a mass noun if the result of the activity is a substance. For instance, the noun *scuiapat* 'spit', derived from the supine form of the verb *a scuipa* 'to spit', can refer both to the activity of spitting, as in 0, and to its result, which is a substance, as in 0, where it is used with the plural indefinite article *niște* 'some'.

- (60) *Scuiatul* este interzis.
 spit.DEF is prohibited
 "Spitting is prohibited."

- (61) Văd niște *scuiapat* pe jos.
 see.1.SG some spit on down
 "I see some *spit* on the ground."

Thus, even more than in the case of concrete nouns, an abstract noun's countable/uncountable status is less an intrinsic lexical property and more a function of the manner in which it is used within an utterance.

7.2. Post-verbal/adjectival nouns and their articles

Post-verbal and post-adjectival nouns broadly follow the same patterns as concrete nouns in the use and non-use of articles, depending on their countable/uncountable status. When they are uncountable, they cannot be used with the singular indefinite article or with cardinal numerals – such uses trigger a countable interpretation. In example 0 below, the noun *conversație* 'conversation' names an (uncountable) activity and, as a reference to kind, follows the pattern of being used with a definite article in Romanian and bare in English. In example 0, the same noun used with the singular indefinite article or a cardinal numeral refers to events.

- (62) *Conversația* este o artă.
 conversation.DEF is an art
 “*Conversation* is an art.”

- (63) Noi am avut o *conversație* /
 we AUX.PERF.1PL have.PPLE a conversation /
 două *conversații* pe această temă.
 two conversations on this theme
 “We had a *conversation* / two *conversations* on this subject.”

Using an abstract noun in the plural will also trigger a count interpretation. In example 0 below, the plural *infidelități* ‘infidelities’ refers to specific, countable events.

- (64) *Infidelitatea* distruge relații.
 infidelity.DEF destroys relationships
 “*Infidelity* destroys relationships.”

- (65) *Infidelitățile* Regelui Ludovic au fost numeroase.
 infidelities.DEF King.DEF.GEN Ludovic AUX.PERF.3PL be.PPLE numerous
 “*The infidelities* of King Louis were many.”

Unlike mass nouns however, uncountable abstract nouns in Romanian cannot typically be used with the plural indefinite article *niște* (GALR I: 105), while English allows their use with the indefinite quantifier *some*.

- (66) Maria simți **niște* / un pic de *fericire*.
 Maria felt some / a little happiness
 “Mary felt some / a little *joy*.”

The interdiction against using an abstract noun with the indefinite plural article in Romanian can be exploited to trigger a metaphorical reading, as in the example below, where happiness is likened to a commodity:

- (67) Îmi puteți vinde niște *fericire* de 50 de lei?
 me.CL.DAT can sell some happiness of 50 of lei?
 “Could you sell me 50 lei’s worth of *happiness*?”

In both Romanian and English, uncountable abstract nouns can be used bare in the singular when, rather than referring to a kind of state or activity, they have predicative readings, *i.e.*, they serve to say something about another entity:

- (68) Ion are *curaj* / **curajul*.
 Ion has courage / courage.DEF
 "John has *courage* / **the courage*."

This predicative use of abstract nouns is very common in Romanian in impersonal constructions involving the verb *a fi* 'to be' that have no direct equivalent in English:

- (69) Lui îi e *frică* / *foame* / *somn*.
 him.DAT CL.DAT.3SG is fear / hunger / sleep
 "He is *afraid/hungry/sleepy*." (lit. 'to him is fear/hunger/sleep')

Due to polysemy, the same noun may have a countable and an uncountable interpretation, and may be used to refer to kind in either case – in the singular if interpreted as being uncountable, in the plural if interpreted as countable. In both cases, however, they follow the pattern of taking the definite article in Romanian and being used bare in English.

- (70) *Dezamăgirea* / **Dezamăgire* poate afecta
 disappointment.DEF / disappointment can affect
 personalitatea.
 personality.DEF
 "**The disappointment / Disappointment* can affect one's personality"
- (71) *Dezamăgirile* / ??*Dezamăgiri* pot afecta personalitatea.
 disappointments.DEF / disappointments can affect personality.DEF
 "**The disappointments / Disappointments* can affect one's personality."

However, when they are used to refer to identifiable events, as definite references, they are used with a definite article in both English and Romanian:

- (72) *Dezamăgirea* / **Dezamăgire* de pe fața lui era comică.
disappointment.DEF / disappointment of on face his was comic
“*The disappointment* / **Disappointment* on his face was laughable.”

- (73) *Furiile* / **Furii* lui Adolf Hitler erau notorii.
rages.DEF / rages LUI.GEN Adolf Hitler were notorious.
“*The rages* / **Rages* of Adolf Hitler were notorious.”

7.3. *The definite article and noun adjuncts*

The existence of compound nominals (see above §3.4) introduces a complicating factor in the choice between a bare abstract noun and the same noun with a definite article in English. Consider the following examples:

- (74) a. Music can influence the *development* of the brain.
b. Music can influence brain *development*.

Even though the meaning of the two examples is essentially identical, the noun *development* takes a definite article in (a) and is bare in (b). It should be noted that using the noun bare in construction (a) is only marginally acceptable, and using the noun with a definite article in construction (b) is not acceptable:

- (75) a. Music can influence ?*development* of the brain.
b. Music can influence *the brain *development*.

Further examples can be given where an abstract noun with the same modifier is: a) definite if the modifier is a postpositional modifier, and b) bare if the modifier is a noun adjunct:

- (76) a. The *drinking* of wine was incorporated in many religious rituals.
b. Wine *drinking* was incorporated in many religious rituals.

- (77) a. The *production* of transistors increased by 25%.
b. Transistor *production* increased by 25%.

An explanation for the presence of definite articles in examples of type (a) is that the postpositional modifier acts as a restrictive attribute, *i.e.* it restricts the possible denotations of the noun to a degree that makes the identity of its referent inferable. In examples of type (b) on the other hand, the entire compound nominal is interpreted as naming a kind of activity, and is therefore used bare.

It should be noted that this is a tendency, not a rule. It is possible to use bare abstract nouns with postpositional modifiers in English:

(78) He gave thought to what constitutes (*the) *love* of country.

Adjunct nouns can also be interpreted as being restrictive, for instance *blame* in the composite nominal *blame game*, which requires a definite article:

(79) Playing the *blame game* doesn't actually help.

Expressions like those in examples (78) and 0 do not have equivalents where the modifier appears in the other syntactic position – that is, one cannot say **country love* instead of *love of country*, or **the game of blame* instead of *the blame game*. When it is possible for a modifier to appear in either position (both as a noun adjunct and as a postpositional modifier), there is a preference for using the composite nominal bare and the noun with a postpositional modifier with a definite article. This gives rise to a difference in terms of the use of the definite article between English and Romanian: in Romanian, the equivalent of either construction will involve a definite article.

(80) Muzica poate influența dezvoltarea / *dezvoltare creierului.
 music.DEF can influence development.DEF / development brain.DEF.GEN
 "Music can influence *the development* of the brain / brain *development*."

(81) Producția / *Producție de tranzistori a crescut.
 production.DEF / production of transistors AUX.PERF.3SG grow.PPLE
 "The *production* of transistors / transistor *production* has grown."

8. Conclusions

Syntactic considerations aside, the present comparison of the uses of articles in English and Romanian revealed several typological similarities between these two languages. Both languages mark the distinction between countable and uncountable nouns (concrete or abstract) by imposing essentially the same restrictions on the uncountable noun's capacity to combine with certain determiners and quantifiers. Insofar as the use of indefinite and definite articles in particular is concerned, the behavior of uncountable nouns mirrors the behavior of plural countable nouns in both languages. The mechanisms that allow a noun to transition from countable to uncountable status or vice-versa are also analogous, albeit subject to word-specific restrictions that may differ from one language to the other.

With respect to the way each language maps determinacy and definiteness to meaning, the contrast between the indefinite and the definite is likewise similar: in both languages, a definite determiner indicates that the identity of the noun's referent can be inferred, and an indefinite determiner indicates that it cannot. The differences in the use and non-use of articles in Romanian and English derive from the way each language exploits the contrast between determined and undetermined (bare) nouns to convey meaning. Broadly, in English it is used to differentiate between reference to entities and reference to kinds, whereas in Romanian it is used to differentiate between referential and predicative uses of the noun.

As a result, reference to kind generally takes different forms in the two languages: in English it involves a bare noun, while in Romanian it involves a noun with a definite article (since the identity of a kind, as opposed to an entity, cannot be in doubt). However, in Romanian, nouns that participate in predicative readings (*i.e.*, where they serve to convey a property of an entity) can, and sometimes must be used bare, while in English nouns in the same context often require an indefinite article in the singular.

The following list summarizes the specific differences between the uses of definite and indefinite articles in English and Romanian:

1. Reference to kind is achieved by using bare nouns in English and nouns with a definite article in Romanian (the noun being plural for countable nouns and singular for uncountable nouns).
2. Romanian allows the use of bare nouns where they participate in predicative readings, while English most often requires singular nouns to have an indefinite article in the same situation.
 - a. Romanian absolutely requires the noun to be bare when it is used to indicate the category that an entity belongs to, while in English the category must be named by an indefinite noun (e.g. He is *a doctor*).
 - b. However, both English and Romanian use bare nouns to name roles (e.g. He was elected *president*).
3. Romanian allows singular nouns to be bare when the existence of the entity they refer to is in question.
4. Romanian does not generally allow the use of the plural indefinite article *niște* with uncountable abstract nouns, while English allows the use of the indefinite quantifier *some* in the same situation (e.g. He felt *some sadness*).
5. In English, abstract nouns that are modified by noun adjuncts (e.g. brain *development*) tend to be treated as indeterminate, while abstract nouns that are modified by postpositional modifiers tend to be treated as determinate (e.g. the *development* of the brain) and take a definite article. In Romanian, the equivalent of either construction will take a definite article.

REFERENCES

-
- Blănaru, Victor, Mihaela Romanic, 2018, *Ghidul candidatului la examenul de traducător*, București, Institutul Național pentru Cercetare și Formare Culturală, https://www.culturalad.ata.ro/wp-content/uploads/2018/09/GhidulCandidatului_ExamenTraducator.pdf, accessed: 15 May 2025.
- Bunt, Harry C., 1985, *Mass Terms and Model-theoretic Semantics*, New York, Cambridge University Press.
- Carlson, Gregory N., 1980 [1977], *References to Kind in English*, New York & London, Garland Publishing Inc.

- GALR – Guțu Romalo, Valeria (ed.), 2008, *Gramatica limbii române*, vol. I-II, București, Editura Academiei Române.
- GBLR – Pană Dindelegan, Gabriela (ed.), 2010, *Gramatica de bază a limbii române*, București, Editura Univers Enciclopedic Gold.
- Hills, David, 2024, "Metaphor", in Edward N. Zalta, Uri Nodelman (eds), *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, <https://plato.stanford.edu/archives/fall2024/entries/metaphor/>, accessed: 23 May 2025.
- Huddleston, Rodney, Geoffrey Pullum, 2002, *The Cambridge Grammar of the English Language*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Langacker, Ronald W., 2008, *Cognitive Grammar: A Basic Introduction*, Oxford, Oxford University Press.
- Mortimer, John, 1988, *The Second Rumpole Omnibus*, London, Penguin Books, <https://www.amazon.com/Second-Rumpole-Omnibus-John-Mortimer-ebook/dp/B00358VHQU/>, accessed: 25 May 2021.
- Pelletier, Francis J., 1975, "Non-singular reference: Some preliminaries", *Philosophia*, 5, 451-465.
- Pelletier, Francis J., 2012, "Lexical nouns are neither mass nor count, but they are both mass and count", in Diane Massam (ed.), *A Cross-Linguistic Exploration of the Count-Mass Distinction*, Oxford, Oxford University Press, 9-26.
- Tănase-Dogaru, Mihaela, 2014, "Defining 'incorporation' with bare singulars in Romanian", *Bucharest Working Papers in Linguistics*, 16, 1, 63-75.

All links were verified by the editors and found to be functioning before the publication of this text in 2025.

DECLARATION OF CONFLICTING INTERESTS

The author declared no potential conflicts of interest with respect to the research, authorship, and/or publication of this article.

FUNDING

The author received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this review/paper.

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License:
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0>

Virginia HILL¹

VOCATIVES ON THE CLAUSAL SPINE: THE STATE OF THE ART

How to cite this paper:

Hill, Virginia, 2025, "Vocatives on the Clausal Spine: the State of the Art", in *Theoretical and Applied Linguistics@ro*, Volume I, Issue 1/2025, p. 97-116, DOI: 10.62229/talatroi/1_25/4.

Abstract. This paper provides a critical overview of the formal proposals that attempt to capture the mechanism by which vocatives relate to the clause structure. Briefly, all the studies agree that vocatives merge in the clause in response to a trigger, namely a probing [addressee] feature. However, the studies diverge when it comes to the location of this probing feature and the implementation of its syntactic checking. Crucially, while recognizing the considerable progress the theory has made so far on this issue, this overview also reveals the areas that still pose challenges for all the current studies, and for which further research is needed.

Keywords: vocatives, speech act, speaker, addressee

1. Introduction

The formal analyses of vocatives proliferated after the discussion proposed in Hill (2007), and they focus on both the internal structure of vocative phrases (henceforth VocP) and on their position in the clause. When it comes to the behavior of VocPs, as for example, in (1), two main questions

¹ University of New Brunswick, ORCID 0000-0001-5850-1666, mota@unb.ca.

arise: (a) why is *honey* (with reference to a person, not the food) restricted to a VocP, as in (1a), and cannot be used as a subject in (1b) – this is a problem of VocP internal syntax; and (b) why may the VocP surface at different locations in the clause, as in (1c), although the word order in English is quite restricted for other nominal phrases – this is a problem of VocP external syntax.

- (1) a. **Honey**, taxes must be complied with.
 b. ***My honey** does not understand taxes.
 c. (**Honey**), taxes, (**honey**) must be complied with (**honey**).

For the internal syntax of vocative phrases, the general consensus is that it involves an extra layer at the left periphery of nominal phrases, where the pragmatic features reside and turn that nominal phrase into an address (e.g., for *honey* in (1a) but not in (1b)). Although the exact number of these features and their labeling may differ from one study to another, there is consensus with respect to the presence of an addressee oriented feature (labeled [2nd p] in Hill 2013; Coene *et al.* 2019; Bernstein 2023; [ground addressee] in Kumari, Wiltschko 2023 a.o.) that establishes a discourse participant versus non-participant classification of the referenced entity². This has consequences for the external syntax of VocP, since the [2nd p] makes this nominal phrase visible to a probe located on the clausal spine.

This rationale holds for vocatives used as addresses rather than as calls; that is, the vocatives in (2a) versus (2b).

- (2) a. **Mary dear**, could you close the door?
 b. **Mary!!!** Knock, knock.

Occasionally, some studies attempt to account for calls, but a consistent approach to this phenomenon has still to be developed.

So when it comes to the external syntax of VocP, the general idea is that vocatives as in (1) and (2a) can merge in a clause because their

² For data, classifications, tests and formal analyses of Romanian VocPs see Hill (2013, 2022); Bucci (2018); Croitor, Giurgea (2024) among others.

feature composition allows them to respond to a feature located on the clausal spine. Again, there is consensus that the relevant clausal feature belongs to a field that converts pragmatic features to syntactic features (the syntactization of the discourse in Haegeman, Hill 2013) and that dominates the left periphery of clauses (Slocum 2016). The exact hierarchy of this field may differ from one study to another, and so does the cluster of assigned features and their labeling, but when it comes to VocPs, they are systematically located wherever the addressee-oriented feature is on the clausal spine.³ In formal terms, the [addressee] on the clausal spine probes for a nominal phrase that displays a [2nd/addressee] feature at its phase edge.

Despite the general consensus mentioned so far, the exact mechanism by which a VocP becomes inserted in the clause structure is still open for debate. More precisely, where the addressee feature is located on the clausal spine has consequences for the type of syntactic licensing VocPs undergo and for the word order arising from their processing. There is a variety of proposals in this respect, and the discussion of these proposals makes the topic of the overview provided in this paper. In a nutshell, when it comes to accounting for the positional flexibility of vocatives as in (1c), the proposed analyses may be organized as in Table 1.

Table 1

Location of VocP in the clause

Syntactic merge = a fixed position in all configurations	Post-syntactic merge = free floating after merge
1. VocP is non-argumental	3. VocP is a parenthetical adjunct
2. VocP is argumental	

The main contrast noticeable in Table 1 concerns the treatment of VocP as being either fully restricted by syntactic rules (syntactic merge) or partially escaping such rules (post-syntactic merge). Each proposal in Table 1 will be discussed in a separate section, from 2 to 3. Section 4 concludes the overview by weighing on the progress made by the

³ For a debate on the conceptualization, composition and hierarchy of the pragmatic field see Hill (2025/forth.) in response to Wiltschko (2025).

approaches in Table 1, as well as on the questions that are still left for further research.

2. Syntactically restricted location

This section presents the two approaches according to which VocPs relate to the clause by obeying the same derivational rules that apply to any nominal phrase. The main conceptual difference consists in the (non)argumental status attributed to VocP, which further impacts the identification of a merge location.

2.1. *VocP is non-argumental*

Slocum (2016) argues that VocPs must be treated as topics at the left periphery of clauses, an idea that echoes the discussion in Lambrecht (1996). The rationale for this proposal is based on the word order in (3).

- (3) a. The weather, **my dear**, will not cooperate.
b. I heard [that the weather, **my dear**, will not cooperate.]

Slocum found that word orders as in (3a) are statistically more frequent, which would indicate that VocPs are base generated in that position, under the topic projection in the discourse field of CPs. As such, VocPs can be embedded, as in (3b), since the CP can be embedded. Notably, Ashdowne (2007) has also obtained the same statistical results for word orders with VocPs in Latin texts, but his tests maintain the main clause (unembeddable) status for VocPs, as also argued for in philological studies from Svennung (1958) to Schnelzer (2024).

According to Slocum, in (3), the VocP is within CP and marks the boundary between old and new information; that is, if we consider the preceding constituent to be a topic, VocP may count as another topic element because it refers to a previously known entity, and as such, it allows for reiteration, as most topics do. In other words, *weather* and *my dear* form a topic cluster.

The technical implementation of this proposal is shown in (4), where the complementizer phrase (CP) displays the cartographic split hierarchy from Force to Fin as in Rizzi (2004).

(4) [_{ForceP} [_{TopP} the weather [_{VocPaddr} **my dear** [_{FocP} [_{TopP} [_{FinP} [...

In (4), VocP merges in the discourse field of the CP, high but not clause initial, as a second topic projected for an addressee-oriented feature. Considering the theory of grammar, this configuration entails that VocP merges directly in a non-argumental position, that is, an A'-Spec that allows the constituents to create (as needed) non-quantificational chains; hence, the possible reiteration of topics. This further entails that the noun contained in VocP does not require the syntactic licensing that is obligatory with other noun phrases.

For more clarifications, Longobardi (1994) established that nouns do not become syntactic items unless they project a DP layer that allows them to be licensed for argument-hood; *i.e.*, to be checked for theta-role and Case. The licensing takes place when the DP merges in an argumental position (*i.e.*, an A-Spec). The inference is that DPs in Spec, TopP, which is an A'-Spec, have moved there after being licensed elsewhere. Along these lines, VocP in (4), being merged directly in an A'-Spec, does not undergo the licensing process. This problem is not explicitly discussed in Slocum (2016), but one may assume that VocPs do not have to be processed in the same way as DPs do.

Regarding the word order, Slocum's analysis resorts to subsequent hierarchical re-arrangements to account for the fact that VocP may surface not only in second position, as in (3), but at other locations in the clause, as seen in (1c). For example, a clause initial VocP as in (1) would arise when there is no lexical material in TopP. For other linearizations, VocP may occur in a structure with CP ellipsis or where the CP is emptied of lexical material.

The proposal in (4) was adopted as such for Arabic vocatives in Shormani, Qarabesh (2018) and, with subsequent adaptations, for Spanish vocatives in Gonz  les López, Schmid (2023). The latter point out a small challenge to (4); namely, in Spanish, vocatives may also occur between some *wh*-phrases and the proposition, as in (5a) versus (5b).

- (5) a. ¿Con qué color, **Natalia**, has señalado
 with which color Natalia have-2SG marked
 la palabra “correr”?
 the word run
 “With which color, Natalia, did you mark the word “run”?”
- b. *¿Qué, **Natalia**, has señalado en el texto?
 what Natalia have-2SG marked in the text
 “What did you mark in the text, Natalia?”

González López, Schmid (2023) assume that all *wh*-phrases are in Spec, FocP, and thus, the VocP of (5a) is lower than the VocP position in (4), although the linearization seems similar to (3). They work with the same cartographic hierarchy as in (4), so the challenge they encounter is that movement of the *wh*-phrase in (5) from FocP to TopP would be unjustified and illicit. Hence, González López, Schmid (2023) take constructions as in (5a) as evidence for another direct merge position for vocatives, as in (6).

- (6) [_{ForceP} [_{TopP} [_{IntP} [_{TopP} [_{VocP} Voc [_{FocP} *wh*-phrase [_{TopP} [_{VocP} **Natalia** [_{FinP} ...]]]]]]]]]

The proliferation of VocP positions in (6) is unsurprising considering that TopP is also projected at least at two levels within CP, and VocP is topic-like.

An important observation made in González López, Schmid (2023) is that not all *wh*-phrases allow for the word order in (5a): the set of *wh*-phrases in (5b) rule out that option. Unfortunately, the difference between the types of *wh*-phrases is not discussed in their paper, although the literature provides information about the cross-linguistic variation in the properties of *wh*-phrases (e.g., with or without a [focus] feature; with movement to FocP or elsewhere, Aboh 2008 a.o.) and in their relation to the discourse (+/- D-linked). It is obvious that the *wh*-phrase in (5a) is D-linked, whereas the one in (5b) is not, so the former may not be frozen in Spec,FocP (Criterial Freezing; Rizzi 2007 et seq). Hence, we do not know whether the *wh*-phrase in (5a) is in Spec,FocP or in Spec,ForceP, where it could move to check the clause typing feature and get linked to the discourse. In other words, (5a) could still be derived by (4).

Be it as it may, the proposals in (4)/(6) meet with serious challenges when confronted with empirical data, cross-linguistically. For example, Sideltsev (2021, 2022) explicitly rejects (4) as the underlying structure for constructions with vocatives in Hittite. The evidence is as follows:

- quotative *-wa(r)*

This is a morpheme that marks a direct address and behaves as a regular 2nd position clitic (Wackernagel law) no matter what the preceding lexical element is⁴. However, this morpheme never cliticizes on a VocP, so the VocP cannot belong to CP. An example in this respect is provided in (7)⁵.

- (7) **dutu-I** *kāša=wa=ta=kan* *Kē* [*šuppala?*
 sungod-VOC.SG PRF=QUOT=you=LOCP this.ACC.PL animal.ACC.PL
 ḥaddaw]en *nu=war=at=ši=ššan*
 slaughter.1PL.PST CONN=QUOT=them=him=LOCP
 šarr[i-zzi *l[ē* *kuiški]*
 separate-3SG.PRS PROH anyone.NOM.SG.C
 [*ḥa]nnari=ia=wa=šši=ššan* *l[ē* *kuiški]*
 sue.2SG.PRS=and=QUOT=him=LOCP PROH anyone.NOM.SG.C
 “O Sun-goddess, look, [we have slaughtere]d these [animals] for
 you. [May no one] tak[e] them away from him, and may n[o one
 s]ue him!”
 (from Sideltsev 2021; NS (CTH 450.1.1.2.A) KUB 39.35+ obv. i 17”-19”)

The significance of (7) is that the quotative particle *wa* behaves systematically like a second position clitic, but it occurs in third place when a vocative is present. Hence, the vocative does not belong to the clause or else it should be able to host the clitic.

⁴ This quotative morpheme resembles the allocutive agreement marker discussed in Antonov (2015); Haddican (2018); Miyagawa (2022) a.o. Further research on the distribution and properties of this morpheme may contribute to the understanding of the types, morphology and syntax of allocutive markers.

⁵ In (7), ‘=’ indicates the clitic status of the elements. Abbreviations: CONN connective; LOCP locative phrase; QUOT quotative particle; PRF perfect; PROH prohibitive particle; PRS present; PST past

- Hittite vocatives can host clitics

The absence of *wa* on VocP does not follow from an incompatibility of vocatives with clitics, since other type of clitics do occur with them, as shown in (8). The difference is that the possessive clitic in (8) belongs to the internal structure of VocP, not to the clause.

- (8) [zik=ma **dumu=y**]a *Muršili* *n=an=za* *zik* *dā*
 you=but son=my Mursili CONN=him=REFL you take.2SG.IMP
 “But you, my son Mursili, you must heed it.”
 (from Sideltsev 2021; OH/NS (CTH 6) KUB 1.16+ rev. iii 27)

- Connective *nu*

Beside the observations on (7) and (8), Sideltsev also draws the attention to the connective particle *n(u)* present in these examples. This particle does not belong to a CP but coordinates the CPs. The point is that VocPs and *n(u)* do not cooccur, but seem to be in complementary distribution; that is, *VocP -*nu*- CP, or *VocP -*nu*- VocP. On the basis of these data, Sideltsev (2022) concludes that the proposal in (4) fails to account for Hittite vocatives, and VocP is independent of the CP.

Arabic vocatives are another source of counter-examples for the proposal in (4). Although Shormani, Qarabesh (2018) argued that Arabic data support a CP internal analysis of VocP, Haddad (2020) produced challenging examples, of the type in (9).

- (9) [ʒamiːʃ l-qara:ra:t llati: ttaxaðta-ha: **ya:** **bu faysʕal**
 All the-decisions that you.took-them VOC Abu Faysal
 bi-ʃaʔn l-muwaððafi:n] walladat ʔirtiya:h
 about the-employees generated relief
 “All the decisions that you took, Abu Faysal, with regard to
 employees generated relief.” (from Haddad 2020: 9)

The challenge in (9) is that VocP appears within a subject island (and so it does in the English translation), from which extraction is not allowed, so Remnant movement to the TopP as in (4) cannot apply. Haddad’s

analysis will be discussed later in this paper, but at this point it is worth mentioning that his results match Sideltsev's conclusion that VocP is outside the CP, and also, free floating.

Basically, these studies show that the behavior of VocPs cannot be resolved within the confines of CP, notwithstanding its discourse field, and that the external syntax of VocP must involve structure above or independent of CP. Accordingly, VocPs cannot be embedded when a CP is embedded, as proposed for (3b), and its appearance at different locations in main or subordinated clauses should follow from different rules than those established for the elements of a proposition.

2.2. *VocP is argumental*

Hill (2013) and Haegeman, Hill (2013) approach the external syntax of vocatives from a wider perspective that considers not only the expression of the addressee but also the expression of the speaker, the epistemic state of the speaker and the conversational setup that impacts the speech act. By adopting Speas, Tenny's (2003) idea of a syntactic speech act field (SAP) at the left periphery of clauses, these authors define the speaker and the addressee as pragmatic roles converted to formal features. Their analysis of the speech act field and of the location of VocP in this field is based on data as in (10).

- (10) a. Maria, hai că exagerezi.
 Maria PRT that exaggerate.2SG
 "C'mon Maria you are exaggerating."
 b. Fetelor, haideți că exagerați.
 Girls.the.VOC PRT.2PL that exaggerate.2PL
 "C'mon girls you are exaggerating."
 c. La cumpărături, drăguță, hai să mergem mâine.
 for groceries darling PRT SBJV go-1PL tomorrow
 "Darling, let's buy the groceries tomorrow."

The presence of the complementizer *că* 'that' in (10a,b) indicates the ForceP level, while the speech act related items, including VocP, merge in a field

above this level. This matches the observations made for the VocP relation to the clause in other languages, as mentioned above for Haddad (2020) and Sideltsev (2022).

The formal implementation of this proposal is shown in (11).

- (11) a. [_{SAP_{spk}} [_{SAP_{addr}} **VocP-Maria** SA_[addr]-hai [_{ForceP} Force- că]]]
 b. [_{SAP_{spk}} La cumpărături [_{SAP_{addr}} **VocP-drăguță** SA_[addr]-hai [_{ForceP} Force/Fin- să]]]

In (11), the particle *hai* (injunctive in (10c) but evidential in (10a, b)) has verb-like properties insofar as it comes with pragmatic roles in the structure (*i.e.*, speaker and addressee). The fact that *hai* can undergo allocutive agreement with VocP in (10b) indicates that they find themselves in a local Spec-head relation. Naturally, when the SA head is non-lexical (not all languages have particles like *hai*), its syntactic properties remain the same (*e.g.*, similar to a non-lexical *v*).

Along these lines, VocP merges in the clause when probed by the [addressee] feature of SA, which acts as a pragmatic role in syntax. In other words, Longobardi's (1994) requirements for the syntactic licensing of nouns through argument-hood apply to VocPs as they do to DPs: the SA head containing the [addressee] feature has verb-like properties and assigns the VocP a pragmatic role and structural Case. The structural Case trumps the case morphology displayed on the noun, which explains why a noun phrase can be recognized as vocative/address, although the case ending on the noun could be vocative, dative, accusative or no ending. Thus, according to (11), VocP is argumental, a conclusion that better matches the results coming out of the analysis of VocP internal syntax, where Voc is shown to subsume some of the properties of D.

Cross-linguistically, the analysis of VocP as merged in an addressee related Spec, above CP, was confirmed, among others, for West Flemish in Haegeman (2014), for Greek in Stavrou (2014), for Arabic in Al-Bataineh (2020), for English in Wiltschko (2021), or for Italian in Giorgi (2023), *a.o.*

Regarding the flexible location of VocP in a clause, as seen in (1c), (3), or (5), the proposal in (11a) entails that it does not involve several structural positions for VocP, but rather the displacement of material to SAP_{spk}, as in (11b), in a topic position that reflects the speaker's take on

the situation. This topic position is above SAP_{addr} , where $VocP$ is merged (*i.e.*, phrasal movement to an A' -Spec by-passing $VocP$ in A -Spec) and is reminiscent of the scene setting topics in the discourse framing proposed in Benincà, Poletto (2004).

An interesting piece of evidence for phrasal movement to SAP_{spk} comes, among others, from Costa Moreira (2013), on the basis of Brazilian Portuguese. In this language, the noun *senhor* is reanalyzed as the vocative *sô* 'man', which would merge in SAP_{addr} according to (11). Notably, *sô* has an enclitic status and requires a lexical host. Its distribution is shown in (12).

- (12) a. * *Sô*, jogue aí.
 man throw.IMP.2SG here
- b. *Pára com isso, sô.*
 stop.IMP.2SG with this man
 "Man, just stop it!"
- c. *Jogue aí, ô sô.*⁶
 throw.IMP.2SG here PRT man
 "For God sake man, throw it here!"
- d. *Ô sô, jogue aí.*
 PRT man throw.IMP.2SG here
 "For God sake man, play here!"
- e. *Uai, sô, pára com isso.*
 wow man stop.IMP.2SG with this
 "Wow, man, just stop it."
- f. *Essas coisas, uai, sô, acaba com a gente.*
 these things wow man finish with the people
 "Wow man, things like that destroy a person."

The ungrammatical word order in (12a) confirms that *sô* requires a lexical host on the left. That lexical host can be a phrasal constituent, such as the CP in (12b) or a particle that merges in the head SA_{spk} , such as *ô* in (12d) or *uai* in (12e). Crucially, phrasal constituents may also precede the sequence *ô-sô*, as in (12c) or *uai-sô*, as in (12f). Knowing that *ô* and *uai* merge in

⁶ There is homophony between the particle *ô* and the definite article *o* but no etymological relation; the orthography is also different.

SA_{spk} (see tests on similar particles in Hill 2013; e.g., Rom. *aoleu* and *vai*), the linearization in (12c) signals that phrasal movement targets Spec, SAP_{spk} or higher. In sum, the word order is either [*o so*]-CP or [XP-*so*]-CP, but **so* alone is out. Such data confirm the hierarchy in (11) and indicate that topic-like readings may arise not only from the mapping of certain formal features within CP, but also within other discourse related fields. In these particular cases, the movement allows for a reading that factors in the speaker's attitude: e.g., impatient in (12b, c), inviting in (12d), exasperation in (12e,f).

The adequacy of (11) to cross-linguistic data comes from the flexibility allowed under the derivational rules. In particular, it allows for SAP to split and remerge, and thus, conform to the cross-linguistic variation attested for the ways formal features are bundled or spread out in the projection of the clausal spine⁷. For example, the speaker attitude related features are bundled under SAP_{spk} in (11), but they are mapped separately in West Flemish (Haegeman 2014), where there are concurrent lexical expression (*i.e.*, dedicated morphemes) according to the type of attitude. Consider (13).

- (13) a. **Né** Valère, men artikel is gereed **wè**.
 PRT Valere my article is finished PRT
 b. **Né** men artikel is gereed **wè**, Valère.
 PRT my article is finished PRT Valere
 "There, Valere, my article is finished (you-know)."

Both particles *né* (an ostensive) and *wè* (for confirmation) in (13) describe the speaker's attitude, and they are concurrent, not recursive. That is, their distribution in relation to each other and in relation to VocP obeys certain constraints that indicate their merge in the same SAP structure, not in the SAP field of two recursive clauses. That would amount to two morphemes in the head SA_{spk}, which is unlikely, since these are free morphemes, and theoretically, one is sufficient to check the [speaker]

⁷ Splitting and remerging of heads is not confined to the SAP field, but may occur at any level in the structure. For example, these processes have been shown to generally apply to C (e.g., Henderson 2006) and D (e.g., Choi 2014; Bernstein 2023), and more specifically to Force (e.g., Coniglio, Zegrean 2012) and Fin (e.g., Hill, Alboiu 2016).

feature. Hence, Haegeman (2014) argues that in West Flemish, splitting applies to the SA heads, by mapping each feature separately, and deriving a more complex SAP field compared to (11); *i.e.*, over four projections instead of two.

The opposite is also attested, in the case of constructions as in (14) from Sasson Arabic.

- (14) a. [Context: The elder brother addresses his little female sibling]
 Āx-a, titix-e tīcib-e lastiy-ad-i?
 brother-3F.CL can.PRS-2F bring.PRS-2F shoe-PL-1SG.POSS
 “Speaking as your brother, sister, can you fetch my shoes?”
 b. [Context: The elder sister addresses her little male sibling]
 Āx-a, titix tadi-ni bēs-i?
 brother-3F.CL can.PRS.2M give.PRS.2M-ME skirt-1SG.POSS
 “Speaking as your sister, brother, can you give me my skirt?”
 (from Akkuş, Hill 2021)

The peculiarity of (14) comes from the lexical representation of both the speaker and the addressee, and the referential content of these lexical items can be switched between speaker and addressee, under one condition: the common ground knowledge must involve a certain age ranking and an endearment degree. Thus, ‘brother’ refers to the speaker in (14a) but to the addressee in (14b). Conversely, the enclitic *a* refers to the addressee in (14a) but to the speaker in (14b). Akkuş, Hill (2021) show that this structure involves the bundling of all the features that motivate (11), which amounts to a remerged SAP. In this remerged structure, the noun refers to the addressee when it qualifies as VocP, but to the speaker when the projection is DP. The invariable clitic attached to the relevant noun is then merged as a deictic reference to the other discourse participant.

Despite the extensive coverage the proposal in (11) provides for the distribution of VocPs in the sentence, challenges remain. For example, (11) may account for all the data presented in Sideltsev (2021, 2022) but not for the example in (9) or the one in (15) below.

- (15) It is clear, **Mary**, for you and everyone else, **my dear**, that you must accept, **sweetheart**, that tax returns must be filed.

Under an analysis where the position of VocP is fixed (*i.e.*, in Spec, SAP_{addr}), variation in linearization arises only from discourse triggered phrasal movement around VocP. This assumption is not sufficient to account for (15), which displays multiple co-referent but dispersed vocatives. One may suppose that VocP stacking in Spec, SAP_{addr} is at work in (15), e.g., as with multiple *wh*-phrases in stacked Specs. However, that makes it hard to explain the possibility of TopPs in between the stacked phrases. Alternatively, one may suppose that there is SAP recursion, which would provide room for merging each VocP separately, and having each SAP_{spk} filled with moved phrasal constituents. But then a principled account is required to establish under what conditions SAP recursion is allowed and predictable, or else we end up with arbitrary proliferations as in (6).

Such challenges suggest that although, theoretically and empirically, (11) is more adequate than (4) to capture the mechanism of merging VocPs in the clause, it still needs improvements when it comes to accounting for the privileged flexibility VocPs display, when compared to DPs, in their distribution in the sentence.

3. VocP as post-syntactic adjunct

Haddad (2020) discusses data as in (9) and (15), and even provides other challenging evidence from Arabic, as shown in (16).

- (16) w-ka:da ʔan ʔitʔʔahar tura:b-un
 and-was.almost.exactly that got.purified soil-their
 [taħt ya: si:d-i: mawʔa:-k]
 Under VOC sir-my tread-your
 “And I could swear that their land got purified under, sir, your tread.”

The problem in (16) is that the VocP *ya: si:d-i:* ‘sir’ occurs in-between a preposition and its DP complement. That is, VocP may merge inside a constituent. This is as baffling as (9), where VocP surfaces in a subject island.

The solution defended in Haddad (2020) is to treat VocP and SAP as a whole as parenthetical, instead of a hierarchical formation as in (11), an idea adopted from Espinal (1991). Parenthetical adjuncts are minimally

constrained in relation to the host clause, and can undergo a last-minute merge after the syntactic structure is complete and before Spell Out. The formal proposal is shown in (17).

(17) [_{CP} [_{YP} [_{SAP} **VocP**] [_{YP} [_{XP}...

In (17), the analysis adopts elements from the current literature that deals with parentheticals in general (e.g., Vries 2012). The idea is that the CP and the SAP/VocP are derived separately, on different planes. The CP serves as the host plane to which the SAP/VocP phase adjoins before Spell Out. The adjunction points are unconstrained, except for one restriction: only the phrasal nodes allow for adjunction. Thus, VocP can adjoin to a DP that is under a prepositional P head in (16), or to the PP within the relative clause in (9). Another advantage of this analysis is that VocPs are acknowledged as main clause phenomena, *i.e.*, unembeddable, while also accounting for their presence in embedded clauses.

For the plane that contains vocatives, Haddad acknowledges that VocP has to have structure around it that maps the speaker and the speaker's attitude or common ground, and provides a way of licensing the VocP. So SAP is projected, but as an isolated unit, with VocP inside it. Before Spell Out, SAP can adjoin to any maximal projection, as indicated by the reiteration of YP in (17). Frequency of use indicates that some adjunction points (e.g., within a constituent in (16)) are less favored than others, but this tendency concerns the ease of processing, not of grammaticality.

Despite the promising results obtained with the analysis in (17), challenges also arise for this approach as well, when confronted with the data. First, SAP may contain a variety of lexical elements, as seen in (11), and these elements are ruled out around the adjoined VocPs. Furthermore, the insular nature of the parenthetical would prevent binding or agreements to be initiated by the elements of SAP. As a reminder, the entire idea of SAP is based on Ross' (1970) observations on binding phenomena that do not straightforwardly obey the Binding Principles; see (18).

(18) Physicists like myself/*himself were never too happy with the parity principle.

The grammaticality of *myself* versus *himself* follows from the assumption that there is a null pronominal deictic for the speaker that correctly binds the anaphoric pronoun in first person, whereas there is no binding antecedent for the third person form. Such binding cannot occur if the *pro*-speaker is in a parenthetical.

One may suppose that the parenthetical consists of VocP only, as opposed to the entire SAP so the binding from the speaker still takes place in (18). However, the addressee feature, which is paramount for the merge of VocP in the clause, is also paramount for the generation of imperative clauses, according to current studies (Zanuttini 2008; Alcázar, Saltarelli 2014; Isac 2015 a.o.). In fact, some data suggest that even verb movement to SAP_{addr} may take place; e.g., the Rom. *vino* 'come.IMP.2SG' displays the ending seen on nouns marked for vocative case (e.g., *Mario* 'Maria.VOC'). The 'hearer' is a licenser for imperative clauses, and that cannot occur when the parenthetical adjoins to some maximal projection inside the CP host.

Recently, studies on self talk show that vocatives are ruled out from certain configurations. Wiltschko (2025) distinguishes between *I*-centered and *You*-centered self talk, with the illustrations in (19).

(19) a. *Martina _k , Ik'm an idiot.	<i>I</i> -centered self talk
b. Martina _k , you _k are an idiot.	<i>You</i> -centered self talk

If VocP or SAP (Ground_{addr} for Wiltschko 2025) merge through adjunction after the clause is projected, as in (17), free of any constraints, then (19a) should be possible, contrary to the fact.

There are further problems for adopting the analysis in (17) when it comes to the possibility of allocutive agreement, as in Basque (Miyagawa 2022 among many others), or the evidence that the speaker/addressee's common ground knowledge impacts the clause typing options in Force (Hill, Miyagawa 2023). All these phenomena require a selection configuration from SAP to the CP and seem irreconcilable with a parenthetical analysis.

That being said, the proposal in (17) should not be dismissed as long as (11) cannot cover all the possible linearizations of VocP. In fact, from the perspective of the economy principle on derivations, (17) is more economic than (11), as the latter resorts to complex Remnant movement to explain the positional flexibility, instead of direct merge. However, at this time, (11) and (17) are the only choices the literature provides when it comes to formal accounts for how VocP merges with the clause.

4. Conclusions

The overview of the literature provided in this paper focused on the external syntax of VocP, namely, the merging of VocP in the clause. Two major approaches were identified: those that maintain a fixed position for VocP on the clausal spine, and those that attribute a parenthetical behavior to VocPs (see Table 1).

It was shown that analytical variations arise within each of these approaches, and none may provide an exhaustive cover for the empirical data while conforming to the current theoretical tenets of generative grammar. A summary of what has been achieved is listed below.

- VocP belongs to the clausal spine versus being an isolated non-syntactic item
- VocP undergoes syntactic licensing on a par with DPs
- Syntactic licensing occurs when VocP undergoes first merge on the clausal spine
- The area of the clausal spine where VocP merges is above CP
- The formal feature that probes for VocP, *i.e.*, [addressee], as well as the formal feature related to the speaker, has binding and selectional power over the CP and/or its elements
- Unlike DPs, whose distribution within sentences conforms to established rules, VocPs display an unrestricted distribution

Further research will have to strike a balance between preserving the analytical progress made and developing new approaches to this issue. In particular, the outstanding challenge at this time concerns the theoretical tools, which, at this stage, do not provide a mechanism for VocP to exit SAP (or equivalent licensing field) and not only float along the clausal spine, but also penetrate closed phases, such as PPs and relative clauses.

Fifty years ago, Ross' (1970) *performative hypothesis* has been summarily dismissed just because his insights and evidence could not be explained on the basis of the theoretical tools the generative grammar provided at that time. About thirty years later, cartography happened (Rizzi 1997, 2004; Cinque 1999), and suddenly, explanations were possible for previously mysterious constructions, and a better understanding emerged of what had been already achieved. Cartography allowed for the re-evaluation

of the performative hypothesis, starting with the seminal proposal in Speas, Tenny (2003). It seems, however, that cartography exhausted its explanatory power with respect to the issue discussed in this paper. Theoretical re-tooling is in order, so empirical and explanatory adequacy can be achieved.

REFERENCES

- Aboh, Enoch Oladé, 2008, "Focused versus non-focused *wh*-phrases", in Enoch Oladé Aboh, Katharina Hartmann, Malte Zimmermann (eds), *Focus Strategies in African Languages*, Berlin, Mouton de Gruyter, 287-314.
- Akkuş, Faruk, Virginia Hill, 2021, "Overt speakers in syntax", *Glossa*, 5, 1, 133, 1-33. DOI: <https://doi.org/10.5334/gjgl.1286>
- Al-Bataineh, Hussein, 2020, "The syntax of Arabic vocatives", *Brill's Journal of Afroasiatic Languages and Linguistics*, 12, 2, 328-360.
- Alcázar, Asier, Mario Saltarelli, 2014, *The Syntax of Imperatives*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Antonov, Anton, 2015, "Verbal allocutivity in a crosslinguistic perspective", *Linguistic Typology*, 19, 1, 55-85. 10.1515/lingty-2015-0002. hal-01386464
- Ashdowne, Richard, 2007, *Names and Addresses: Aspects of Address in Latin and Romance*, PhD thesis, Oxford University.
- Benincà, Paola, Cecilia Poletto, 2004, "Topic, Focus and V2 defining the CP sublayers", in Luigi Rizzi (ed.), *The Structure of CP and IP*, New York, Oxford University Press, 52-75.
- Bernstein, Judy, 2023, "Addressing Romance Vocatives Comparatively", talk at LSRL 53, INALCO, Paris, June 2023.
- Bucci, Giulia, 2018, *Il fenomeno del nominativo pro vocativo in greco, latino, ittita e rumeno*, PhD dissertation, Sapienza – University of Rome.
- Choi, Jaehoon, 2014, *Pronoun-noun constructions and the syntax of DP*, Doctoral Dissertation, University of Arizona.
- Cinque, Guglielmo, 1999, *Adverbs and Functional Heads: A Cross-Linguistic Perspective*, Oxford University Press.
- Coene, Martine, Yves D'Hulst, Liliane Tasmowski, 2019, "'Allez, (mon) chou, on y va!' Twenty years later: Revisiting the puzzle of French vocatives", *Bucharest Working Papers in Linguistics*, 21, 2, 101-120. DOI: 10.31178/BWPL.21.2.5
- Coniglio, Marco, Iulia Zegrean, 2012, "Splitting up Force: evidence from discourse particles", in Lobke Aelbrecht, Liliane Haegeman, Rachel Nye (ed.), *Main Clause Phenomena: New Horizons*, John Benjamins, 229-256.
- Costa Moreira, Juliana, 2013, *O vocative e a interface sintaxe-pragmática no português brasileiro*, PhD dissertation, Universidade Federal de Minas Gerais, Belo Horizonte.
- Croitor, Blanca, Ion Giurgea, 2024, "On definiteness and person in Romanian vocatives", *Glossa*, 9, 1, 1-41. DOI: <https://doi.org/10.16995/glossa.15522>

- Espinal, Theresa, 1991, "The representation of disjunct constituents", *Language*, 67, 726-762, <https://www.jstor.org/stable/415075>, DOI: <https://doi.org/10.2307/415075>
- Giorgi, Alexandra, 2023, "Micro-discourses and context enrichment: interjections, vocatives and adversative particles", *Quaderni di Lavoro ASIt*, 24, 571-600.
- Gozález López, Laura, Svenja Schmid, 2023, "Vocatives: Where do you hang out in wh-interrogatives?", *The Linguistic Review*, 40, 1, 77-106.
- Haddad, Youssef, 2020, "Vocatives as parenthetical adjuncts: Evidence from Arabic", *Glossa*, 5, 1. DOI: <https://doi.org/10.5334/gjgl.1302>
- Haddican, Bill, 2018, "The syntax of Basque allocutive clitics", *Glossa*, 3, 1, 101, 1-31. DOI: <https://doi.org/10.5334/gjgl.471>
- Haegeman, Liliane, 2014, "West Flemish verb-based discourse markers and the articulation of the speech act layer", *Studia Linguistica*, 68, 1, 116-139.
- Haegeman, Liliane, Virginia Hill, 2013, "The syntacticization of discourse", in Robert Trueswell, Raffaella Folli, Christina Sevdali (ed.), *Syntax and Its Limits*, Oxford, Oxford University Press, 370-390.
- Henderson, Brent Mykel, 2006, *The Syntax and Typology of Bantu relative clauses*, PhD dissertation, Urbana, IL, University of Illinois.
- Hill, Virginia, 2007, "Vocatives and the pragmatics-syntax interface", *Lingua*, 117, 2077-2105.
- Hill, Virginia, 2013, *Vocatives: How Syntax Meets with Pragmatics*, Leiden, Brill.
- Hill, Virginia, 2022, "The syntacticization of kinship in vocative phrases", *Glossa*, 7, 1, 1-24. doi: <https://doi.org/10.16995/glossa.6557>
- Hill, Virginia, 2025, "Mapping the pragmatic field: in how many ways?", *Theoretical Linguistics*, forthcoming.
- Hill, Virginia, Gabriela Alboiu, 2016, *Verb Movement and Clause Structure in Old Romanian*, Oxford, Oxford University Press.
- Hill, Virginia, Shigeru Miyagawa, "The commitment of rhetorical questions", *Glossa* 9 (1), 1-25, DOI: <https://doi.org/10.16995/glossa.10360>.
- Kumari, Preeti, Martina Wiltschko, 2023, "Against a uniform treatment of allocutives and vocatives", talk at the workshop on Charting honorific and addressee morphosyntactic processes, University College London, January 20, 2023.
- Lambrecht, Knud, 1996, "On the formal and functional relationship between topics and vocatives. Evidence from French", in Adele E. Goldberg (ed.), *Conceptual Structure, Discourse and Language*, Stanford, CSLI, 267-288.
- Longobardi, Giuseppe, 1994, "Reference and proper names: a theory of N-movement in syntax and logical form", *Linguistic Inquiry*, 25, 4, 609-665.
- Miyagawa, Shigeru, 2022, *Syntax in the Treetops*, Cambridge, MA: MIT Press.
- Ross, John R., 1970, "On declarative sentences", in Roderick A. Jacobs, Peter S. Rosenbaum (eds), *Readings in English Transformational Grammar*, Washington, DC, Georgetown University Press, 222-272.
- Rizzi, Luigi, 1997, "The fine structure of the left periphery", in Liliane Haegeman (ed.), *Elements of Grammar*, Dordrecht, Kluwer, 281-339.
- Rizzi, Luigi, 2004, "Locality and left periphery", in Adriana Belletti (ed.), *Structures and Beyond. The Cartography of Syntactic Structures*, vol. 3, New York, Oxford University Press, 223-251.
- Rizzi, Luigi, 2007, "On some properties of criterial freezing", *CISCL Working Papers on Language and Cognition*, 1, 145-158.

- Schnelzer, Klaus Otto, 2024, *Torna, torna, *soro! Der rumänische Vokativ im Balkansprachbund*, PhD dissertation, Goethe Universität, Frankfurt am Maine.
- Sideltsev, Andrei, 2021, "Vocatives and direct addresses in Hittite", *Archiv Orientalní* 89, 1-58, DOI: 10.47979/aror.j.89.1.35-61
- Sideltsev, Andrei, 2022, "Finer-grained Hittite Syntax", in David M. Goldstein, Stephanie W. Jamieson, Brent Vine (ed.), *Proceedings of the 32nd Annual UCLA Indo-European Conference*, Hamburg, Buske, 253-269.
- Shormani, Mohammed Q., Mohammed Ali Qarabesh, 2018, "Vocatives: Correlating the syntax and discourse at the interface", *Cogent Arts & Humanities*, 5. DOI: 10.1080/23311983.2018.1469388.
- Slocum, Poppy, 2016, *The Syntax of Address*, PhD Dissertation, New York, University of Stony Brook.
- Speas, Margaret, Carol Tenny, 2003, "Configurational properties of point of view roles", in Anna Maria Di Sciullo (ed.), *Asymmetry in Grammar*, Amsterdam, John Benjamins, 315-344.
- Stavrou, Melita, 2014, "About the Vocative Phrase", in Lilia Schürcks, Anastasia Giannakidou, Urtzi Etxebarria (ed.), *Nominal structure in Slavic and Beyond*, Berlin, Mouton de Gruyter, 299-342.
- Svennung, Josef, 1958, *Anredeformen: Vergleichende Forschungen zur indirekten Anrede in der dritten Person und zum Nominativ für den Vokativ*, Uppsala, Almqvist & Wiksell.
- Vries, Mark de, 2012, "Unconventional mergers", in Myriam Uribe-Etxebarria, Vidal Valmala (ed.), *Ways of Structure Building*, Oxford, UK, Oxford University Press, 143-166. DOI: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199644933.003.0007>
- Zanuttini, Raffaella, 2008, "Encoding the Addressee in the syntax: Evidence from English imperative subjects", *Natural Language and Linguistic Theory*, 26, 1, 185-218.
- Wiltschko, Martina, 2021. *The Grammar of Interactional Language*. Cambridge University Press.
- Wiltschko, Martina, 2025, "The grammar of self talk. What different modes of talking reveal about language", *Theoretical Linguistics*. <https://doi.org/10.1515/tl-2024-2024>.

All links were verified by the editors and found to be functioning before the publication of this text in 2025.

DECLARATION OF CONFLICTING INTERESTS

The author declared no potential conflicts of interest with respect to the research, authorship, and/or publication of this article.

FUNDING

The author received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this review/paper.

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License:
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0>

II.

Discursive Strategies in Context

Cezar BĂLĂȘOIU¹

MOMENTS AND THEIR MEN: METAPHOR AND ANALOGY IN FACEWORK

How to cite this paper:

Bălășoiu, Cezar, 2025, "Moments and Their Men: Metaphor and Analogy in Facework", in *Theoretical and Applied Linguistics@ro*, Volume I, Issue 1/2025, p. 119-154, DOI: 10.62229/talatroi/1_25/5.

Abstract. Offences have negative effects on the public image of the offended party and on the expressive order of the verbal exchange in which they occur. Taking the Goffmanian interchange as a model, the article analyses several interactions in which participants process a possible offence with the help of a particular device consisting of source analogues, in order to neutralize these effects. Participants first map the first source (metaphor) to check whether it correctly identifies the pragmatic value of the offence. Then, they map the second source (analogy) to jointly discover the target configuration. The target – the specific conversational situation in which the offence occurred, along with the resulting balance of power between the interlocutors – is treated as unknown or less well-known than the source. The target is protean and mobile, and may draw in or remove past elements of the ongoing conversation. The participants in the verbal interactions analysed have a high degree of reflexive awareness, as evidenced by the fact that they propose and reject ideas, formulate new proposals, develop them, and ultimately agree on the pragmatic value to be attributed to a particular utterance that is perceived as potentially offensive. The type of moment we are concerned with in this study does not have the disadvantages of excuses, which impose a burden on both the person asking and the person receiving. With this device, participants can effectively negotiate the meaning of an utterance. It also has the ability to build and develop social relations between participants. Mapping the correspondences between the source and the target reveals that there are reciprocal relations between the participants – they are together in the analogy scenario and the differences between the offender and the offended disappear.

Keywords: facework, metaphor, analogy, podcasts.

¹ University of Bucharest, ORCID: 0000-0003-1259-0565, caesar@gmail.com

1. Introduction

The theoretical data used in this study originate from two distinct research areas. Firstly, I draw on the Goffmanian tradition concerning expressive order and facework, and revisit the concept of 'moment'. On the other hand, I make use of the results of research offered by *Structure Mapping Theory*, *Multiconstraint Theory* and *Conceptual Metaphor Theory*, which are concerned with the functioning of analogy and metaphor. I provide a brief overview of these theories below.

1.1. Expressive order, facework, moments

In a study involving browsing through the articles published by E. Goffman in the 1950s, F. Bargiela-Chiappini notes that, "Brown and Levinson's cognitive concept of 'face' and the rational actor does not fit into Goffman's study of interaction" (Bargiela-Chiappini 2003: 1460). From the outset, in the introduction to the volume grouping together his first articles, Goffman indicates that, in fact, any researcher interested in verbal interactions should first study the "syntactical relations among the acts of different persons mutually present to one another", and only then, and only in relation to such, the "general properties they must have if this sort of contribution is to be expected of them. [...] Not, then, men and their moments. Rather moments and their men" (Goffman 1967: 2-3).

In *On Face-work*, Goffman analyses the situation in which the relation between one's face and the events that occur during the verbal interaction that (s)he takes part in, a relation that the author calls expressive order², is damaged by the occurrence of a disturbing element, such as an offence. Goffman calls the restoration of the expressive order a corrective process, which is specifically characterised by a ritualistic verbal interchange, consisting of four movements. When he talks about moments³, he refers

² Expressive order is "an order that regulates the flow of events, large or small, so that anything that appears to be expressed by them will be consistent with [a person's] face" (Goffman 1967: 9).

³ In his study, Goffman analyses the structure of a *type* and the syntactic relations between the movements that make it. In this article, I shall deal with three *tokens* and then I shall try to come to some conclusions about the type they realize.

to this interchange as well. Leaving aside the disturbing element, *i.e.*, the offence, it is comprised of four movements: the challenge, the offering, the acceptance, and the thanks. The first of these is performed by the offended, the second, by the offender, and so on. Each of these movements can take different forms of manifestation, and the explicit expression of some of them, such as acceptance and thanks, is optional. There are also various strategies for the offering, such as recognising the offending nature of the offence and correcting it, or ignoring the offence and denying it, and strategies for diminishing it, such as the redefinition of the offence and/or the offender, and, finally, apologizing and/or offering a compensation or the self-inflicted punishment of the offender (Goffman 1967: 20-22).

From this moment type we can derive the following definition: a moment is a verbal interaction; there are syntactic relations between its movements; and the result of this verbal exchange is the restoration, improvement, or prevention of damage to the face of the speaker (S) and/or the hearer (H).

1.2. Theories on how metaphors and analogies work

For the way in which this mechanism uses metaphor and analogy to process a potential offence, I rely on the studies that describe how analogy works, the same routine being also used for mapping metaphor. Since the beginning of the 1980s, analogy and a theory that could explain how it operates have been the subject of numerous studies. Over time, two theories prevailed: the *Structure Mapping Theory*, developed by Gentner (1983, 1989, 2003); Gentner, Kurtz (2006); Gentner, Maravilla (2018), and the *Multiconstraint Theory*, developed by Gick, Holyoak (1983); Holyoak, Thagard (1995); Spellman, Holyoak (1996); Holyoak (2005). Although, initially, the two types of theories (the *syntactic* one, proposed by D. Gentner, and the *pragmatic* one, by K. Holyoak⁴) offered significantly different views on

⁴ The labels are from Holyoak (1985). According to the “pragmatic” theory of analogy, “the aspects of the source analogue transferred to the target will be determined by a variety of factors, including [...] the apparent goal in using the analogy (e.g., what aspects of the target need to be explained)” (Holyoak 1985: 76). On the other hand, the “syntactic” theory claims that, in mapping the correspondences between source and target, the relations between objects are more important than those between the objects’

analogy, recent studies tend to merge the data that they provide into a single theory, as can be seen in Gentner (2003) and Gentner, Smith (2012), which admits the relevance of goal (a core element in the theory promoted by K. Holyoak and P. Thagard) among the criteria used for assessing analogy. The two perspectives on analogy remain, however, different, at least in terms of their favoured scopes: while the former studies analogy primarily as a learning method (Gentner, Hoyos 2017; Wormeli 2009), the second is particularly interested in the use of analogy as a problem-solving tool (Holyoak, Thagard 1989; Holyoak, Thagard 1995; Spellman, Holyoak 1996). The studies dedicated to developing a coherent model of analogy operation have also produced a rich specific jargon, as can be seen in Gentner, Smith (2012) or Gentner, Hoyos (2017).

The studies dedicated to analogy highlight its role in decision-making and in the production of knowledge in metaphysics, epistemology, ethics, theology, philosophy, physics, biology, and linguistics, as well as in the production of knowledge in everyday life.

Regarding this last field, in Hofstadter, Sander (2013), for example, there is a chapter dedicated to caricatural analogies. We use such analogies to explain different things to others or to explain to ourselves the various situations in which we find ourselves. The analogical targets of these analogies reveal correspondences that others or ourselves have not been aware of. However, the cited authors do not study the analogies in the communicational situations in which they occur, nor the ways in which analogies can determine changes to those communicational situations. Holyoak, Thagard (1995) also emphasize how an analogy can sometimes be the most effective way to communicate information, be a vector for humour, have emotional and cognitive effects, avoid awkward situations, or foster emotions that contribute to maintaining peace and solidarity within the different social groups.

Analogy is a *mental bridge* (Hofstadter, Sander 2013: 434), *i.e.*, the bridge between two analogues and the action that connects them. The specialized literature calls these two analogues *source/base* and *target*, although, in pre-1980s studies, they are labelled respectively as *phoros* and

attributes, and that the specific relations mapped are determined by systematicity (*i.e.*, the preference for matching systems of deeply connected relations), as shown in Gentner (1983); Falkenhainer, Forbus, Gentner (1989); Gentner (2010).

theme (Perelman, Olbrechts-Tyteca 1971: 373). The analogy arises when a common relational structure aligns the source and the target. Analogy is also a way of “learning something more general using the source and target as examples” (Holyoak, Thagard 1995: 101), which makes it a heuristic method. Source and target situations can be defined as configurations of objects (or parts), their features, and the relations between them. Causal relations arise between the parts of one and the same analogue, while relations of similarity exist between the corresponding parts of different analogues. The connection of all these aspects is called mapping, which can be attributive, relational and systemic – the latter referring to correspondences “based on similar higher-order relations coupled with a high degree of one-to-one mapping and structural consistency” (Holyoak, Thagard 1995: 31). Systemic mapping is specific to analogy to such an extent that we can say that “what distinguishes analogy from other kinds of similarity is that for two situations to be analogical, they must be similar in their relational structure” (Gentner, Smith 2012: 131).

Other important distinctions oppose projection *vs.* alignment, and matching *vs.* carry-over, the elements in both pairs being strongly polarized. Gentner, Hoyos (2017: 674) use two types of metaphorical sources to differentiate between projection and alignment. A conventional metaphorical source, such as *a gold mine*, projects onto the target a standard abstraction (“X is a gold mine” means “X is very valuable”), while a metaphorical source that has not been conventionalised yet, such as *a snowflake*, reveals a common structure between the two analogues only after their alignment (“X is a snowflake” could mean, for example, depending on the target, “X is unique”, “X is delicate”, “X is ephemeral”, etc.). When using analogy as a learning method, Gentner (1989) distinguishes between pure matching and pure carry-over. In the case of a perfect correspondence, the learner has certain information about both analogues, and the analogy highlights the correspondence between them rather than the transmission of new knowledge. At the opposite end, that of acquiring new knowledge, the learner has some information about the source, but knows nothing (or almost nothing) about the target. Following the mapping of the two domains, the subject transfers a known system of predicates from source to target.

While transferring the systems of relations from source to target, candidate inferences also appear. A candidate inference is a fact posited about the target, based on the completion of the common relational structure between source and target; “a frequent outcome of making an analogy is that candidate inferences are generated by completing the missing relational pattern in the target” (Gentner, Smith 2012: 132).

Once the mapping of the two domains is completed, evaluation takes place. Among the factors used for evaluating an analogy and the inferences that it has generated, Gentner, Smith (2012) list factual correctness and adaptability, goal relevance, and the amount of new knowledge that the analogy and its inferences have provided.

As for metaphor, it has long been considered “a condensed analogy, resulting from fusion of an element from the phoros with an element from the theme” (Perelman, Olbrechts-Tyteca 1971: 399), an opinion also promoted in Gentner *et al.* (2001); Gentner, Bowdle (2008); Wolff, Gentner (2011), which also means that metaphor accepts the same mapping procedure as analogy (Gentner *et al.* 2001). In the CMT (*Conceptual Metaphor Theory*), metaphor is mapped in the same way and according to the same principles as analogy (Landau, Robinson, Meier 2014).

1.3. The objective and structure of the article

It is probably obvious that the restoration of expressive order is an objective that can be achieved in several ways, and that the type of verbal interchange analysed by Goffman is just one of them. Bălășoiu (2023), for example, analyses the occurrence of a conversational impasse and, in order to overcome it, the two participants (the host of a podcast and his guest) invent and co-narrate a unique and unrepeatable story. Its narrative substance is inspired by the answer that the guest gives to a question asked by the host, which then produces the offence. Such a story is constructed based on an easy-to-learn pattern, and the objective of its narration has to do not with the host’s intention to offer a compensation to his guest, but rather with the exhaustion of all possible narrative threads, the real-time verification of the creative availabilities of the two co-narrators and the exhaustion of the effects produced by the offence through the

narration itself. The case analysed in Bălăşoiu (2023) is not unique, it is just a token of a different moment type than the one analysed by Goffman.

I focus here on how metaphor and analogy work in tandem to negotiate the pragmatic value of certain utterances that represent potential offences. After all, the process of establishing the pragmatic value of an utterance is, in itself, a facework, with important consequences on the expressive order of a verbal interaction. My main objective is to analyse the effectiveness of a specific type of moment employed by participants in facework and to emphasise its superiority over the Goffmanian model.

The structure of my study is as follows. In the second part, I provide some methodological commentary. I discuss the criteria used to select the podcast episodes that were used as examples, how the data was transcribed, and how the utterances that make up the moments were processed. In the third part, I analyse four different communicative situations extracted from video podcasts, attempting to identify commonalities. The information obtained in this section is used in a chapter dedicated to general observations, enabling conclusions to be drawn.

2. Methodology

The general framework in which I analyse the verbal interactions in this study is that provided by the co-constituting model of communication, in which the face of the participants in the verbal interaction is a relational and interactional outcome – a way of understanding things that is closer to the Goffmanian perspective on face than that proposed by the theory of politeness in Brown, Levinson (1987). In this model, “a first speaker’s utterance affords a certain range of interpretations, but does not determine which one of these interpretations will be operative in the conversation” (Arundale 2006: 196), because “all interpretations are provisional until assessed in view of an interpreting of the adjacent utterance of another” (Arundale 1999: 142).

The type of moment I examine here demonstrates the importance of context when interpreting the meaning of utterances, as well as the fact that interlocutors share a great deal of knowledge and similar ways of interpreting it. This enables them to map the same sources, allowing

them to arrive at new knowledge. The acquisition of additional knowledge is an undeniable sign that the mental bridge of analogy has been realised. Therefore, it was necessary to find communication situations in which the participants were roughly the same age, shared the same knowledge and were encouraged by the framework of the meeting and the topics of conversation to play.

The examples analysed below thus illustrate a type of informal communication (the participants in the conversation are friends or know each other, are actors and/or work in the media or entertainment industry), which is specific to podcast programmes (verbal interactions carried out in a studio, in the presence of a film crew), in which the communication is both personal and public (the host and the guest interact with each other and with the members of the film crew; the host/guest interacts with the followers watching the podcast).

This type of interaction is both playful and serious, in the sense that the relaxed attitude and playful mood of the participants are only the premises for engaging in a serious activity. An important feature of these interactions is the fact that the participants display a high degree of reflexive awareness⁵. This is central to the moment type analysed here, one in which the participants in the verbal interchange negotiate and come to agree on the pragmatic value of an utterance and then of an entire conversational configuration.

The rules provided by *IVLRA* have been used for the transcription of the podcast snippets, with a few minor modifications.

I have labelled the lines relevant to the analysis and, in square brackets, identified the value of the utterances that form part of the two types of moment analysed. For example, in Case 1, I have used the labels [offence], [source], [challenge₁], [apology] and [acceptance] to illustrate the type of moment discussed by Goffman. In contrast, I have used [offence], [target], [source] and [challenge₂] to label the utterances from the other three cases analysed, which illustrate the type of moment that is the focus of this study. I have also italicised the respective movements within each moment. The labels [challenge₁] and [challenge₂] indicate different functions, which will be discussed in §3.1.

⁵ Reflexive awareness is “the ability to not only interpret one’s own linguistic behaviour but also the behaviour of others and to judge its appropriateness” (Culpeper, Haugh, Sinkeviciute 2017: 334).

As the article is written in English, I have translated the verbal interactions under examination into English. However, for comparison, their transcription in Romanian is also provided in the *Corpus* section.

3. Case studies

The situations to be discussed have several things in common, one of which is miscommunication. Participants solve these issues either by resorting to the classical Goffmanian ritual (see §3.2.1), or by employing a specific structure, which I shall describe below, and which will be examined in the following three cases (§3.2.2, §3.2.3 and §3.2.4).

3.1. *Moments...*

The moment type under examination here has the following structure:

0. B makes a statement that can be interpreted as an offence (= the target of the metaphor in 1);
1. A proposes a source equating statement 0;
2. A and B map the metaphor;
3. A proposes a new source;
4. A and B map the analogy and evaluate the inferences.

This scheme shows that one of the participants in the verbal exchange proposes a metaphor for the verbal act in 0, which can be assimilated to an offence. The problem with this metaphor is that it is the personal choice of speaker A, and it may fail to maintain plausible connections with the target (the utterance in 0) when mapped at point 2, in the sense that B may or may not validate its ability to do so. At this point, speaker A returns with a new source, providing an opportunity for speakers A and B to map the connections between it and the utterance in 0 together. This time, the mapping proves successful.

In the type of moment that is the focus of my study, the metaphor does not function as a *challenge*₁, in the sense in which such a movement

appears in the ritual described by Goffman⁶. In such moments, the utterance (or sequence of utterances) referred to in the metaphor (*i.e.*, its target) is not considered a misconduct from the outset. The only challenge that S addresses to H (*challenge*₂) is to find a pragmatic value for the target together (statement 0, *i.e.*, the potential offence).

3.2. ... and their men

What follows is an analysis of four verbal exchanges in which the expressive order appears to be facing threats that could damage it. Case 1 is resolved through the ritual analysed by Goffman, but I am only interested in this case as a point of comparison for the other three.

Following the presentation of each verbal exchange under analysis, I provide a brief description of the relationships between the participants and the discursive context in which the moment occurs (*Context*). This is followed by observations on how the particular moment functions (*Observations*), which will inform both a general discussion of the problem (§4) and the formulation of conclusions.

3.2.1. Case 1: An exclusion

- (1) 1. Andi Moisescu: dude↓ how crazy was that /jingal/⁷ I just can't forget↓ because we didn't have a clue about what it meant↓ but it sounded cool to us ((he puts his hand to his left ear))
2. Andreea Esca: I don't know which one it was↑
3. AM: you don't know↑ it was the one with↓
4. AE: no:↓
5. Răzvan Exarhu: yes↓ it was somethin' taken from an ad for the Hungarian post service or somethin' of this↓ kind I think↓ apparently↓ and it meant a formidable foursome or something like <_p [that or I don't know]>↓

⁶ Challenge is an "[act] by which participants take on the responsibility of calling attention to the misconduct; by implication they suggest that the threatened claims are to stand firm and that the threatening event itself will have to be brought back into line" (Goffman 1967: 20).

⁷ Eng. *jingle*.

6. AM: right↓] I asked someone and they told me “a formidable quartet”
7. RE: or that↓ yes↓
8. AE: ah::↑
9. +AM: I was thinking “dude↓ why a quartet↑” I thought it was something related to /jez/⁸↓
10. AE: /ishtenem↓ ishtenem↓ hesush mário↓/⁹
11. RE: yes it was probably about some services↓ [anyway it was:
12. E: it was definitely about some services] always
13. +RE: sounded very:↓ yes↓ mysterious and pleasant↓ an’ melodious↓
14. AM: melodious↓ yes↓ it was /pro efem↓ a sensatzioz nyesh↓/¹⁰
((AE laughs))
15. +RE: and after that I became a fan of the band uh: neoton [faMilia↑
16. AM: neoton familia] man↓ I had I had a double album at home↓
but I don’t know↓ it got lost somewhere↓ [9-11-13-14-15-16 –
possible RE&AM’s offence]
17. AE: *I feel like I’m watching a tennis match here*↓ you know↑ ((turns
her head from one to the other)) [*bang*↓ *bang*↓ [source; challenge₁]
18. RE: yeah↓
19. AM: forgive us↓ [forgive↓ us↓ [apology]
20. +RE: and: they had a]
21. AE: no↓ no problem↓ [acceptance]
22. +RE: they had a lead vocalist
23. AE: mm:hmm↓
24. +RE: you know how Hungarians have these very deep voices
(*Andi Moisescu*, 1:28-2:18)

Context. In the podcast edition from which I extracted the excerpt above, the host of the show, Andi Moisescu, has two guests, Andreea Esca and Răzvan Exarhu, and there is a fairly large sequence in which he talks only with the latter of the two. Andreea Esca thus witnesses a verbal interchange from which she is excluded and she signals this in line 17.

⁸ Eng. *jazz*.

⁹ Hun. *istenem Jézus Mario* (approx. “Oh, Jesus Christ and Mother of God!”).

¹⁰ Hun. *egy Szenzáció négyes* (“a sensational quartet”).

Observations. In the verbal interchange in (1), the metaphor in line 17 operates as a challenge in the sense of the Goffmanian ritual, and AE obtains an apology from AM – most likely because the latter considers that his guest has used the metaphor to request the apologies that she is entitled to request. In other words, the target of the metaphor here is classified *post factum* as an offence. But how does AM go from metaphor to apologies? We could say that, in order to map the metaphor, he performs an alignment between relation maintained by the objects of the source (a spectator ignored by the players on the field), and the relation maintained by the target's objects (AE is ignored by the other two interlocutors), which suggests that AE utters 17 to imply “talk to me too”. While uttering 17, AE repeatedly turns her head from AM to RE and vice versa. It is also important that, in line 17, the subject pronoun *I* is expressed, thus underlining an opposition¹¹. The verbal act conveyed by AE in 17 meets all the conditions of an implicature, as defined by M. Haugh: “it is not literally said, it is inferred in a particular context, it is defeasible, and it is meant in addition to what is literally said” (Haugh 2002: 127).

However, the metaphor in 17 is not an accurate depiction of the discursive reality in (1). While AE considers herself a mere spectator, nothing in the reality of the metaphorical source leads us to infer that the players on the field are bound in any way by any rule to pay attention to her and, thus, to offer her compensation when, for one reason or another, they ignore her. Also, the metaphor does not convey in any way that AE has been downgraded from the previous status of player to the current status of spectator. And this is because AE is not *a spectator* watching a tennis match, as the metaphor suggests, but *a player* in a match with three players. AM would therefore have been entitled to question the equivalence of sequence 9-16 (the potential offence) with 17, just as the phrase “I feel like I’m watching a tennis match here” could imply “you are throwing your lines/balls at each other at such a speed, that I can barely keep up with you”.

¹¹ Romanian is a full pro-drop language; usually, the pronoun *I* is not expressed when it is used as a subject, being inferred from the form of the predicate. The fact that, in this case, it is expressed, functions as a metapragmatic indicator, because it reflects that AE is aware of where she stands in the particular discursive context in (1) and emphasizes her difference in status compared to the other two participants in the verbal interchange.

What would suit the balance of power here (*i.e.*, for the target situation) would be a source such as “we are now playing a tennis match with three players, three courts and three nets”. We have every reason to believe that such a source analogue would have stopped the conversation between AM and RE for a while: the effort of processing (mapping the correlations and making the inferences) the analogy would have been greater than that required by the metaphor in 17, which AM processes instantaneously (almost by virtue of a conditioned reflex), and RE simply ignores. However, it is very unlikely that AE proposed here a source, after having formulated the metaphor, because:

- a. the metaphor has a target (the verbal interchange consisting of lines 9-11-13-14-15-16 and AE’s two utterances, 10 and 12, which receive no response) whose offensive nature is validated by the participants – or at least by AM (who considers that AE requests an apology from him by means of the metaphor) and by AE (who, after receiving the apologies, considers that she had asked for them);
- b. the Goffmanian ritual is completed: AM formulates an apology in line 19, and AE explicitly accepts it in 21, which means that the expressive order is successfully restored, and the transaction is considered concluded.

3.2.2. Case 2: A possible innuendo

- (2) 1. Caroline Fernolend: my grandfather↓ always used to say↓ that you should eat↓ just how much you need↓ to be able to work↓ so work was more important↓ # while he used to say that Romanians worked so that they could eat↓ so for ((RE laughs)) so [for Romanians- [possible CF’s offence; target]
2. Răzvan Exarhu: *this was a sort of foul*↓ *like this*↓ ((uses his hands to mime a strike given from the side)) [source; possible RE’s offence; challenge₂]
3. CF: no:: it’s not[⊥] but I’m glad <_R that we, Saxons, learned a lot of things from the RoMAnians↓> to↓ to eat more↓ ((RE laughs)) [and BEtter↓ ## <_@ it was no foul↓>

4. RE: no no no↓ I was kidding↓]
5. CF: yes↓ # but↓ uh: that's why-
6. RE: <_{SM} I know what it's like to just put your scythe away somewhere with the blade up↓ to the side like this↓ and knock down a biker or two↓ that's it↓ no:> ((both laugh)) [source] (*Ac de siguranță**, #4; 6:20-7:06)

Context. The communication situation in (2) brings Răzvan Exarhu, the producer of the show, face to face with Caroline Fernolend, Executive Director of the Mihai Eminescu Trust Foundation. Caroline Fernolend is known for the fact that she managed to rebuild the community in the Transylvanian village of Viscri and transform it into a UNESCO site. The two talk about how CF achieved these things and about the values of the traditional Saxon village.

One of these values is moderation, and CF quotes her grandfather in this regard, in 1. Thus, line 1 is relevant because it is used to illustrate, in particular, moderation, and, in general, a set of life-guiding principles passed down from generation to generation in the Saxon communities. From this point of view, there is nothing aggressive about reporting the quotation in 1.

However, RE notes that 1 could be read at two distinct levels, which would give it a double function: on the one hand, it would quote a third party and, on the other hand, it would send a personal message to the interlocutor, a sort of foul, as RE metaphorically puts it, committed by CF on RE.

Observations. In order to be able to map the metaphor, the two interlocutors (and anyone else interested in doing so) must bring to the context information that had been left in the background up to that moment, and considered less interesting. The principle of the metaphor requires the receiver to *downsize* the number of important features until they reach the most relevant of them or until they identify their commonality. In order to understand what this “foul kick” means exactly, we need to know that RE is Romanian, tall, well-built, a chef, likes food, has a culinary website (exarhu.ro) and a series of video culinary recipes (*Farfuria lui Exarhu***) sponsored by Auchan Retail

* *Safety Pin.*

** *Exarhu's Plate.*

Romania, and, in the podcast *Ac de siguranță* #4, from which I have taken excerpt (2), he also talks about food, cooks, and enjoys a meal with Caroline Fernolend. The sequence “my grandfather used to say that Romanians worked so that they could eat” would therefore be a foul because CF, apparently quoting a third party, would actually be telling RE “you really like to eat (and not so much to work)”.

However, CF disagrees with this equivalence and tries an alternative explanation of 1 through 3, a line that, in the Goffmanian ritual, would work as a compensation for the offence in 1, assuming that 1 is indeed an offence and that RE is really offended. But if line 1 is not a foul, it means that it does not have a subtext – much less one that deviates from the meaning of the quote. But what is this meaning? In 3, CF claims, no more and no less that, in the simile in 1, Romanians do not represent the negative model, but the positive one, and that “we, Saxons, have learned from Romanians to eat more and better”, a practice that does not seem at all consistent with the patriarchal precept in 1.

But things are even more complicated, because the metaphor in 2, *i.e.*, of the foul, which, in Goffman’s scheme, would function as a challenge, has the disadvantage of being interpretable: it could also be a verbal act potentially threatening for CF’s face, because, if we accept that, through 2, RE is accusing CF of untrue statements, this utterance is also a foul, committed this time by RE on CF. In this case, according to the Goffmanian ritual, 4 should be a line by which RE would try to neutralize the threatening nature of 2, that is, a dodge by which the verbal act in 2 is redefined as a joke and nothing more. However, the explicit identification of line 2 as a joke could be just a helping hand extended by RE to CF, who is on the verge of resuming her efforts aimed at claiming, in 5, the implausible interpretation in 3. When we talk about a helping hand, we refer to a case of cooperative divergence, a phenomenon quite common for the type of interaction dealt with here, a term which designates the collaboration between interlocutors placed, theoretically, at opposite ends (e.g., offended and offender). For example, at the time of issuing an offence – or an utterance that can be interpreted as such – at least some of the movements of the participants seem to be decided by the answers that they can give to the following questions:

- a. how easy to defend (including by the potential offender) is the offended person's position?, and
- b. how easy to defend (including by the potential offended person) is the position of the offender?

RE suggests that the metaphor of the foul should not be taken seriously (or not entirely), and, by labelling it as a joke, he prepares an exit from the mechanism, which he achieves by means of the source in line 6, a scenario in which, in a mountain setting, a mower carelessly abandons his scythe, invisible to a biker whose presence in the clearing with grass to cut is implausible, unforeseen, and surprising.

The principle of analogy requires the receiver *to exhaust all* correspondences between the features of the source and those of the target. A source such as "I know what it's like to just put your scythe away somewhere with the blade up and knock down (with it) a biker or two" is a complex scenario, and mapping the correspondences between this source and the target analogue (*i.e.*, the particular conversational configuration having generated the "offence" and the resulting balance of power between the interlocutors) produces what C. Perelman and L. Olbrechts-Tyteca call a rich analogy¹². In this case, for example, there is an alignment of the causal relation between the mower from the source and CF (or RE, because he states that he *knows* how the event in the source unfolds, because he did some mowing back in the day as well, as can be proven, possibly, by line 2), and between the biker in the source and RE (or CF, who is presented as the presumptive, albeit perhaps innocent, author of a foul). This relation mirrors that between the host and the guest, each of the two being able to have, in turn, either one or the other of these roles, because RE (townsman) is invited to CF's home (in a rural area) but, at the same time, CF (the one who put the village of Viscrì on the map, as they say) is invited to RE's show (the one who wants to learn how this happened). However, the mapping does not end here, because it is then followed by the projection of a possible candidate inference. The causal relation

¹² "When we say that every analogy involves a relation among four terms, we are, of course, giving a schematized picture of things. In fact, each term may correspond to a complex situation, and such a situation is precisely what makes a rich analogy." (Perelman, Olbrechts-Tyteca 1971: 372)

between the mower and the biker entails a series of relations between the features that these two have in the source scenario, the mower being a familiar and predictable element on a mountain pasture, while the biker is an unfamiliar and unpredictable one. Therefore, the candidate inference, projected from the source onto the target, would be the following: just as we can very well imagine the scenario of a biker accidentally lacerated by a scythe, what we have called a (deliberate) foul can ultimately be taken as a simple accident (unintentional, therefore excusable)¹³.

As such, the strength of this analogy and its ability to function as an exit from the mechanism are suggested both by the *mutual* relation between the mapped elements – CF and RE can be, in turn, either the mower (the unwitting author of an accident) or the biker (its victim), – and by the fact that they project the inference “we behave similarly, and the offences (even if they exist) are accidental and excusable”.

3.2.3. Case 3: A change of status

- (3)
1. Silviu Petcu: [...] because today we have here with us <A, F, MARK Răzvan Exa:rhu::>↓
 2. Alex Zob: ya::y
 3. SP: he's always so calm↓ you'd think that[⊥] considering his liveliness during /mornin_glori¹⁴/ you'd think “OMG↓ he kicks ass↓” but instead he's
 4. AZ: saving his energy↓
 5. SP: I think↓ not↓ he spends the rest of his time doin_nothing↓ he's very composed↓ ve-
 6. Răzvan Exarhu: I have no headset↓ ((SP and AZ laugh))
 7. SP: people always tell you in your ear what to do-
 8. RE: I have a teacher↓ an old retiree lady from Buzău↓ <AL who also wrote my book> and who tells me↓ writes my texts↓ ((SP and AZ laugh))
- [...]

¹³ “To make the novel seem familiar by relating it to prior knowledge, to make the familiar seem strange by viewing it from a new perspective – these are fundamental aspects of human intelligence that depend on the ability to reason by analogy” (Gick, Holyoak 1983: 1-2).

¹⁴ Eng. *Morning Glory* (the title of a morning radio show).

9. RE: eh: that's what it's all about↓ you know↑ the disappearance of the TV guide is something that urges people to watch↓ EVEN more↓ but also in a more chaotic manner↓ and it becomes very complicated
10. SP: yes it's-
11. +RE: to find all these↓ and everything becomes very loud↓ and it SEEMS that you also have to watch a lot↓ and this↓ yes↓ [puts you down↓
12. SP: when I[⊥] when we] started doin_this↓ we didn't even think that someone could have the patience and listen to a conversation for ## thirty forty minutes↓ because that's the average time of #
13. RE: yes↓
14. +SP: it takes about twice as much and in about two rounds uh people watch the whole podcast↓ you know↑ more or less↓ an hour and a half↓
15. RE: yes
16. +SP: pretty much the average length of a podcast↓ I said in the beginning "man↓ nobody will last more than five minutes"↑ but it's catchy↓ because uh if you're uh if they like Răzvan or if they like Zob or if they like Petcu↓ people wait to "dude↓ what did they say↑ what are they talking about↑ they're talking about this" and so if you're in the car↓ if you're at home↓ in the evening or I don't know↓ cooking or chopping things↓ you turn it on↓ [12-14-16 – target]
17. RE: *this is a sort of: advertorial now*↓ [source; challenge₂]
18. AZ: <@ri:ght>
19. SP: I enjoyed saying it too↓ I wrote it the day before yesterday
20. AZ: <@ we're gonna we're gonna use it as a frame>↓
21. SP: but I don't have↓ I don't have that lady from Buzău]
22. RE: "have a PODcast↓" ((AZ and SP laugh)) [source]
23. SP: *when you're in the kitchen*↓ [source]
24. RE: yes↓ (*Boomerul și Milenialu*^{***} #33, 0:15–0:46; 21:13–22:30)

*** *The Boomer and the Millennial.*

Context. The podcast entailing the verbal interaction in (3) has two hosts – Silviu Petcu and Alex Zob, actors – and a guest, Răzvan Exarhu, who also appeared in the previously analysed verbal exchange.

In the broader context of his conversation with RE about switching from fixed-time television programmes to online video streaming services and the effects of such a change, SP recalls his own doubts about the reasons for which someone would have listened to or watched a podcast ten years ago. However, RE points out that the sequence of lines 12-14-16 is subject to interpretation: it could be a commercial, featuring SP, for his own show.

Observations. The unexpected and unflagged pop-up of an ad in a conversation is always annoying, because it switches between two types of interactions that are significantly different in nature and purpose: conversation *vs.* advertising. It has the effect of interrupting communication with the interlocutor, whom the columnist/advertiser now assimilates to a target audience. Let us remember, for example, the sequence in the movie *The Truman Show* in which Meryl (Laura Linney) asks her husband, Truman Burbank (Jim Carrey), if he would like her to make him a cup of *Mococoa*. Meryl's offer clashes, by the way it is made, with the rest of their conversation, which takes place in their kitchen, but it makes sense in the simulated reality of the live giga production about the character's own life.

Through the metaphor in 17, RE points to the fact that the sequence 12-14-16 could pass for an advertorial. An advertorial is an advertisement made to resemble an editorial content and by using the means of an editorial content; therefore, by its very nature, it is not what it wants to suggest. Even if it is not an authentic advertorial, the sequence 12-14-16 is most likely to function like one, through its plea in self-defence nature and its length. Unlike Meryl, who, at Truman's challenge ("What the hell are you talking about?"), tries to make him believe that everything was nothing more than "a meaningless event" (Goffman 1967: 20), SP promptly and cheerfully admits that he prepared his advertorial in advance.

Analysed from the perspective of the ritual described by Goffman (1967) or Lakoff (2001), line 19 would be a strategy for redefining the

threatening act in 12-14-16, which, in this case, would not take the form of an apology but of a justification: speaker admits that the action was deliberate and prepared in advance, but “denies that the action was bad, if properly understood” (Lakoff 2001: 205). That strategy would ultimately aim to restore the expressive order and resume the verbal interchange under renewed conditions. However, in (3), as in (2), there can be no restoration, since the expressive order has not been damaged. But what makes SP consider the advertorial metaphor an invitation to negotiation and not a challenge in the Goffmanian sense? Perhaps the fact that, immediately after RE equates the series 12-14-16 (the target) to the metaphor in 17 (the source), SP is in no hurry to apologize. The truth is that, taken out of context, 19 perfectly resembles a dodge, although it cannot be a dodge unless the subsequent lines of the participants in the verbal interchange validate it as such.

The other host, AZ, proposes in line 20 that the target’s advertorial function be verified by using it from there on as an introduction phrase for the podcast *Boomerul și Milenialu’*, and SP ends the series of explanations on the nature of the sequence in question with line 21, in which he justifies the appearance of the target by the fact that he has no alternative but to be both a columnist and an advertiser, given that he does not enjoy the same advantage as RE. The latter had claimed, in 8, that he had an old retiree from Buzău, his grey eminence, helping him with everything. But, because line 8 had obviously been a joke, 21 cannot be taken seriously either. Line 21 is a justification intended not to compensate for a prejudice caused to RE, but only to test the *advertorial* value of the series 12-14-16.

RE then proposes the source in 22, “Have a podcast!”. Line 22, in direct discourse, suggests the other important elements of the source, namely the transmitter and receiver of the ad slogan. Between these two source objects and the corresponding elements in the target (*i.e.*, SP and RE) there is a one-to-one alignment relation, which is irreducible, as it places the two in seemingly irreconcilable positions. However, line 22, “Have a podcast!”, reminds us, by the way it is pronounced, of the billboards on the streets, of the ads broadcast on the radio or on television in Romania during the communist period, such as “No meal without fish!”. The candidate’s inference would therefore be that SP’s “advertorial” has as much power (to advertise and generate offences) as the communist ad slogans, which

recommended fish consumption and could be found everywhere, including in places intended specifically for selling fish but where fish were nowhere to be seen. SP validates this inference by line 23: “(have a podcast) when you’re in the kitchen (for lack of anything else)”, and RE expresses, in 24, its agreement with this pragmatic value of 12-14-16.

3.2.4. Case 4: A linguistic global (mis)alignment¹⁵

- (4) 1. Silviu Petcu: you’re VErY active↓
2. Mimi Brănescu: for someone in his forties↓ to repeat myself↓
3. SP: in his thirties↓ forget about forties↓ you’re active for a person in his thirties↓
4. +MB: if you stop↓ everything stops↓
5. +SP: <_F, MARK SCREENwriter↓ ACtor↓ uh: you write BOOKS↓> [possible SP’s offence; target]
6. MB: *you’re here to scold me* ((hits someone with an imaginary stick)) <@you called me here to scold me↓ right↑> [source, challenge₂]
7. SP: no↓ but how↑ how did you↑
8. +MB: <@feels kind of threatening↓> [source, challenge₂]
9. SP: no↓ but HOW did you start writing books?
10. MB: I didn’t set out to write a book↓
11. SP: ah↓
12. MB: I’ve written some plays↓ that I↓ I’ve been re-writing↓ I’ve↓
13. SP: ah↓ and you’ve↓ you’ve↓ an-
14. +MB: and at one point↓ to end this process↓ to stop pretending that I was busy working↓ ((SP laughs)) I was like “I’m busy writing those plays”↓ after talking to a friend – I had thought of it before↓ I told him “let’s↓ publish them↓ let’s give it a try↓” and through a chain of events↓ that I would call extraordinary↓ I reached Florin Lăzărescu↓ who said “I’ll make some phone calls↓ and we’ll see”↓ ‘cause it was just a proposal↓ I was clueless↓ and the gentlemen from Humanitas and the ladies said “yes↓

¹⁵ “A and B are globally aligned if they have similar patterns of activation of conversationally relevant linguistic representations and are therefore likely to make similar linguistic choices – that is, to produce similar utterances under similar conditions and to interpret such utterances in similar ways.” (Pickering, Garrod 2021: 127)

it's a go↓" and so↓ my book got published↓ just some PLAYS gathered together in a book↓ ## I would say↓ THEAtre plays↓ [possible MB's offence; target]

15. SP: <@ yes↓ I got that> *it's like these people in their sixties-plus don't understand these things*↓ [source, challenge₂]
16. MB: <SM well no↓ you said (to me)↓ it seemed that you spoke a bit louder↓ and I'd add↓ "clearer↓" so to (say)> ((Silviu Petcu and Alex Zob laugh)) to make sure you understood↓
17. SP: *you know when you go to a foreign country*↓ [source]
18. MB: yes↓ <F, IM English is spoken with force> [source]
19. +SP: *you have to* <F, IM VErY loud↓ VErY loud↓ so that the others understand you↓> *you know*↑ [source]
20. MB: yes↓ duh ↓ ## *I have a friend in Lehliu and he has a nice story about this*↓ <AL at one point> *some Portuguese fellows came to work there and one of them was invited to dinner and his father thought that in order to speak Portuguese he had*↓ <F to speak louder> *in Romanian*↓ so that the guy could understand him↓ <F, MARK, IM "/DOMne_ți place VINU? VInu↑ ie BUN?/"¹⁶> and that guy ((shows that he doesn't understand)) "he doesn't understand, dad↓ stop talking so loud" he said↓ but he kept on doing that the entire evening↓ [source]
21. Alex Zob: there's: a phrase that means ⊥ that goes ⊥ I remember having heard it at one time↓ and when I went to Portugal#↓ every time I met a local, I said the phrase < IM "cu carne de vacă nu se moare de foame"¹⁷> and it's identical↓ well, I mean, not identical↓ it's very close to ⊥ in Portuguese it's /con carne de vaca nu se more de fom/↓¹⁸ and it's↓ you know↑
22. MB: which means the same thing?
23. AZ: means the same thing↓ yes↓ means the same thi-
24. MB: <@ you kicked ass↓ I suppose↓ you impressed everyone↓>
25. AZ: I did# [that was my /picap picap lain/¹⁹ you know↑
26. +MB: <@ you went and told them that straight away> when [I want to say something↓

¹⁶ Eng. MISTER, how do you like the WINE? Is the WIne GOOD?

¹⁷ Eng. you can't starve with beef.

¹⁸ Por. não se pode morrer de fome com carne de vaca.

¹⁹ Eng. pickup line.

- 27. +AZ: every time a Portuguese came to me “I want to tell you something”↓
- 28. SP: I know something in your language↓ if you want me to give it to you↓
- 29. MB: something to close the discussion↓ a fine conclusion↓
(*Boomerul și Milenialu’* #125, 1:56-4:29)

Context. The podcast from which I have extracted excerpt (4) has the same hosts as in the case of excerpt (3), and the guest is Mimi Brănescu, screenwriter, playwright and actor. In a manner similar to the situation in (2), MB and SP each play simultaneously the role of possible offender and possible offended. Line 5, uttered by SP, “(you are a) screenwriter, actor, you write books” and lines 12 and 14, belonging to MB, are flagged as possible offences by their recipients. For SP, a strong intonation is a means of emphasizing admiration (and uttering a compliment), while MB associates it with a scolding. MB associates tautology with the need to make more accurate determinations, while SP believes that tautology occurs when a speaker anticipates that her/his interlocutor has difficulties in understanding her/him. Therefore, MB considers line 5 to be a criticism and equates it with the metaphor “you’re here/you called me here to scold me”, while SP points out (through the source “it’s like these people in their sixties-plus don’t understand these things”) that line 14 can be associated with tautological and useless clarifications, which offend his intelligence (those born in the years 1946-1964 are *boomers*, i.e., SP himself).

Observations. The metaphor “you called me here to scold me” suggests a scenario marked by an open conflict between the objects that populate it. In Romanian, the verb “a certa” does not mean only “to reprimand”, but also “to punish” someone. In fact, MB accompanies the metaphorical sequence in question, even as he utters it, with the gesture of repeatedly hitting someone with a stick, therefore a physical punishment, which implies the presence, in the source scenario, of someone entitled to inflict the punishment on someone else, who is the former’s subordinate and who endures this punishment.

SP’s line 9, “no↓ but HOW did you start writing books?” is an attempt to reinterpret 5 (“I had no intention of scolding you, on the

contrary, I wondered in admiration how you came to write a book” – in other words, “the question was not meant to be a reproach, but a compliment”), and MB’s line 16 is a justification of the tautology in line 14 (a justification that could be rephrased as follows: “I only adapted to the intonation you used when uttering 5: you spoke *louder*, so I spoke *more redundantly too*, to make sure you understood me”).

Immediately after, MB and SP formulate a source (sequence 17-18-19-20) – a scenario in which the main actor states (and believes) that the utterance of one and the same phrase implies a causal relation between the intensity of the voice and the meaning of that statement. This relation works according to the principle of communicating vases and is valid for any linguistic pair, chosen at random: for example, by speaking louder in Romanian, you make sense in English, Portuguese, etc. The mapping of the correspondences between the source and the target (*i.e.*, actually the entire verbal interchange that precedes the source) engages both the hosts and the guest equally, as can be seen from the ten lines that follow the source’s enunciation. This entire activity is a facework, aimed at restoring the coherence of the communication and at strengthening solidarity between the interlocutors. The last line in (4) can function as a closing signal both for the story told by AZ and for the current verbal interaction.

4. General remarks

The mechanism that I have analysed in the moments above includes four movements, just like the Goffmanian interchange. Leaving aside the initial element (the possible offence), it connects a metaphor and its mapping to an analogy and its mapping.

Here, the mapping activity has a broader meaning than in the classical analogy studies mentioned in §1.2. We must consider that mapping takes place in real time and that participants question the suitability of the source for the target, as well as bringing elements that enrich and broaden the target into the discussion.

In the moments discussed here, the target of the metaphor is a rather clearly delineated utterance/series of utterances. But the target of the analogy lacks a clear outline and a fixed number of objects, of their attributes, or of relations established between them; instead, it is developed

and populated with objects as the mapping of the correspondences between the target and the source unfolds. The target is protean and mobile, and can end up attracting or eliminating past elements of the conversation, on which it feeds and which it comments upon.

The last three moments analysed have not only the same structure, but also similar paths and outcomes. In (2), Caroline Fernolend rejects the equivalence of her intervention with the metaphorical source of a foul kick but is delighted by the surprising analogy that Răzvan Exarhu offers her, as an interesting object, which they should examine together. In (3), Silviu Petcu “admits” to the deliberate nature (“I wrote it the day before yesterday”) of a spontaneous but broader line, which his guest suspected of being an advertorial – but he is surprised by the new light that the analogy, which takes over and develops the metaphor, throws on the target of the metaphor and brings to the development of the scenario that the analogy proposes. In (4), two potentially aggressive metaphors, without any apparent connection to each other, converge into an analogy that provides an explanation for the linguistic behaviour of the participants – a generous analogy, which everyone discovers and highlights with enthusiasm.

The participants in the verbal interactions from which these moments are selected have a high degree of *reflexive awareness*, manifested through the fact that they propose, reject, formulate a new proposal, develop it and, finally, agree on the pragmatic value to be given to a certain statement or to the entire verbal interchange generated by its emergence in the conversation. The metaphors that initiate the negotiation in the moments discussed here are explicit *metapragmatic* indicators; they point to the fact that a (potential) malicious remark, a covert advertisement, a rebuke inferred from the intonation used, or a tautology are discursive fouls. The analogies that create correspondences between the participants in the target and the characters that populate the scenarios in the sources are also metapragmatic indicators by the very fact that they propose sources, map the systemic relations between sources and targets, and give them pragmatic values ready to be used further²⁰.

²⁰ These being said, I consider that “the metapragmatic description of a verbal activity carried out elsewhere” (Verschueren 2000: 445) can also be achieved through metaphors and

In the moments discussed here, the metaphors function as *challenge* but not in the sense used in the Goffmanian ritual; they are, in fact, an invitation to find together a pragmatic value for the target of the metaphor and for that of the analogy: “is *x* a foul kick/a scythe laceration?”, “is *x* an advertorial?”, etc. Mapping them leads, eventually, to inferences such as: “*x* can be a foul kick/an accidental scythe laceration, and even a funny one through its unpredictability”, “*x* can be a funny advertorial (if grafted on a communist ad slogan)”, “*x/y* are cases of miscommunication, like when you speak louder in Romanian with a Portuguese”. The value of *x* is discovered each time through *collaboration*, it is not fixed from the beginning and it is not annulled by a ritual aimed at obtaining a compensation. However, the interactions in examples (2), (3), and (4) are also cases of facework.

This type of moment has several advantages over the Goffmanian ritual:

- it has a playful character, which is sometimes explicitly emphasised by the participants;
- it does not have the disadvantages of excuses, which impose burdens both on the person who asks for them and on the person who receives them;
- by using it, participants can effectively negotiate the meaning of an utterance in a verbal interaction;
- it allows participants to express themselves freely, even within the confines of a firmly structured moment;
- it has the capacity to build and develop social relations between participants.

5. Conclusions

(i) In Goffman's type of moment, the fact that the challenge can take the form of a source is purely coincidental (I deliberately chose Case 1, a verbal exchange involving a metaphor as a *challenge*, as described by Goffman). However, in the type of moment analysed in this study, the

analogies. The fact that they are used to categorize their targets points to their functioning as metapragmatic indicators.

source is an essential constituent of the mechanism and has multiple functions. It formulates the offence, as in Case 2 (utterance 2: *'This was a sort of foul like this (+ gesture)'*); it launches the invitation to map the metaphor and the invitation to map the analogy, as in Cases 2, 3 and 4; or it forms the steps by which the analogy is mapped, as in Case 4:

17. SP: *you know when you go to a foreign country*↓ [source]
18. MB: *yes*↓ <_{F, IM} *English is spoken with force*> [source]
19. +SP: *you have to* <_{F, IM} *VEry loud*↓ *VEry loud*↓ *so that the others understood you*↓> *you know*↑ [source]
20. MB: *yes*↓ *duh*↓ ## *I have a friend in Lehliu and he has a nice story about this*↓ <_{AL} *at one point*> *some Portuguese fellows came to work there and one of them was invited to dinner and his father thought that in order to speak Portuguese he had*↓ <_F *to speak louder*> *in Romanian*↓ *so that the guy could understand him*↓ <_{F, MARK, IM} *"/DOmne_Ńi place VINU? VINu↑ ie BUN?/"*> *and that guy ((shows that he doesn't understand)) "he doesn't understand, dad*↓ *stop talking so loud" he said*↓ *but he kept on doing that the entire evening*↓ [source]

Therefore, our moment can be defined as a device comprising an offence and two successive challenges (*i.e.*, metaphor/analogy mapping invitations). All three moves can be realised by a source. The only move that cannot take the form of a source is rejecting the metaphor. However, since this rejection is intended to challenge the metaphor's ability to represent the offence, it itself constitutes a challenge, leading to the final challenge: mapping analogy. After all, *a source is presupposed by all these steps*, either explicitly or implicitly;

(ii) However, the role of metaphor in the analysed moments differs from that of analogy. Metaphor indicates a potential issue and opens up possibilities, whereas analogy elegantly closes the device.

The situation in (1) clearly shows that a metaphor conveying an indirect verbal act highlights an imbalance and indicates the person(s) responsible for it, whom it challenges to admit to a fault and offer compensation to the offended. On the other hand, an analogy does not cause the other to admit to a mistake and does not ask for compensation. It

just proposes a scenario that mirrors an impasse and treats the conversational configuration that gave rise to it as a target. While the metaphor generates discrepancies, the analogy signals that the interlocutors have something in common. The analogy broadens the frame of reference and shifts the focus away from *I* onto *we*. The metaphors “this was a foul”, “this is an advertorial” and “you called me here to scold me” or simile “it’s like these people in their sixties-plus don’t understand these things” establish aggressor-victim type similarity relations between the objects of the metaphors and the corresponding objects in the targets, and impose the logic of being granted compensation. On the other hand, mapping the correspondences between the sources in – “I know what it’s like to just put your scythe away somewhere with the blade up and knock down a biker or two”, “we have podcasts like we eat food”, and “all those who don’t know a foreign language speak louder to make themselves understood by a native” – and the corresponding target analogues reveal that there are relations of *reciprocity* between the participants or that they are together in the analogy scenario. The analogies in our moments ultimately convey messages such as “both you and I do things the same way”, “we are not different” or “we are in this story together”;

(iii) The analogy has a heuristic function. The heuristic feature of the analogy is directly related to the fact that the target (the particular conversational configuration having produced the offence and the balance of power between the interlocutors that emerged from it) is deemed unknown or less known than the source. When a speaker proposes a source, this enables the others to assume that the target includes unknown elements and that, by mapping the concordances between source and target, the participants in the verbal interchange will learn something new and important about the communication situation that they are a part of. The implausible source in (2), for example, has the ability to initiate the mapping of potential correspondences between the source scenario and the target one, because it implicitly conveys, through its very wording, the fact that the target implies certain aspects of which the interlocutors are not fully aware. We could therefore say that the main function of the moment type I have analysed here is *heuristic*, just as the function of the moment type analysed by Goffman is *corrective*;

(iv) The utterance that is the potential offence acquires the pragmatic value that the interlocutors jointly grant it, and the moment ends with the analogy that they map together. Analogy in this moment type and its mapping by all participants in the conversation provides greater satisfaction than that obtained after receiving an apology. The expressive order is enriched, and what is gained is a new and deeper perspective on the conversational configuration that both metaphor and analogy cut out from the verbal interchange, and which forms the target to which they relate. The sequence of sources in Case 4 (quoted above under (i)) clearly shows that the analogy mapping (*i.e.*, facework activity) and its outcome (*i.e.* recovery of the expressive order) are the result of *collaboration* between participants in a verbal exchange. Ultimately, the advantage of the analysed device over the Goffmanian one lies in its ability to encourage collaboration and blur the differences between offender and offended party.

SOURCES

Ac de siguranță #4, <https://www.youtube.com/watch?v=o3h8WtvE358>.
Andi Moisescu, Terapie de grup, prin festivaluri, cu Exarhu și Esca, https://www.youtube.com/watch?v=aLhB57Vbynw&ab_channel=R%C4%83zvanExarhu
Boomerul și Milenialu' #33, <https://www.youtube.com/watch?v=8r0kVPYWic0>.
Boomerul și Milenialu' #125, <https://www.youtube.com/watch?v=ba7Gbaxg0m8>.
IVLRA = Liliana Ionescu-Ruxăndoiu (coord.), *Interacțiunea verbală în limba română actuală. Corpus (selectiv). Schiță de tipologie*, București, Editura Universității din București, 2002.

REFERENCES

Arundale, Robert B., 1999, "An alternative model and ideology of communication for an alternative to politeness theory", *Pragmatics*, 9, 119-153.
Arundale, Robert B, 2006, "Face as relational and interactional: A communication framework for research on face, facework, and politeness", *Journal of Politeness Research*, 2, 193-216.
Bargiela-Chiappini, Francesca, 2003, "Face and politeness: new (insights) for old (concepts)", *Journal of Pragmatics*, 35, 1453-1469.
Bălășoiu, Cezar, 2023, „Diagrafurile și recuperarea ordinii expresive. Studiu de caz” (Diagrams and recovering the expressive order in conversation. A case study), in

- Adina Dragomirescu, Carmen Mârzea Vasile, Cristian Moroianu, Isabela Nedelcu, Andra Vasilescu (eds.), *Rodica Zafiu: lingvista, profesoara, colega, prietena*, Bucharest, Bucharest University Press, 73-85.
- Brown, Penelope, Stephen C. Levinson, 1987, *Politeness: Some universals in language usage*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Culpeper, Jonathan, Michael Haugh, Valeria Sinkeviciute, 2017, "(Im)politeness and mixed messages", in Jonathan Culpeper, Michael Haugh, Dániel Z. Kádár (eds.), *The Palgrave Handbook of Linguistic (Im)politeness*, London, Palgrave Macmillan, 323-355.
- Falkenhainer, Brian, Kenneth D. Forbus, Dedre Gentner, 1989, "The structure-mapping engine: Algorithm and examples", *Artificial Intelligence*, 41, 1-63.
- Gentner, Dedre, 1983, "Structure-mapping: A theoretical framework for analogy", *Cognitive Science*, 7, 155-170.
- Gentner, Dedre, 1989, "The mechanism of analogical learning", in Stella Vosniadou, Andrew Ortony (eds.), *Similarity and analogical reasoning*, Cambridge, Cambridge University Press, 199-241.
- Gentner, Dedre, 2003, "Analogical reasoning, psychology of", in Lynn Nadel (ed.), *Encyclopedia of cognitive science*, London, Nature Publishing Group, 106-112.
- Gentner, Dedre, 2010, "Bootstrapping the mind: Analogical processes and symbol systems", *Cognitive Science*, 34, 752-775.
- Gentner, Dedre, Brian F. Bowdle, Phillip Wolff, Consuelo Boronat, 2001, "Metaphor is like analogy", in Dedre Gentner, Keith J. Holyoak, Boicho N. Kokinov (eds.), *The analogical mind: Perspectives from cognitive science*, Cambridge, Mass., MIT Press, 199-253.
- Gentner, Dedre, Kenneth J. Kurtz, 2006, "Relations, objects, and the composition of analogies", *Cognitive Science*, 30, 609-642.
- Gentner, Dedre, Brian Bowdle, 2008, "Metaphor as structure-mapping", in Raymond W. Gibbs, Jr. (ed.), *The Cambridge handbook of metaphor and thought*, Cambridge, Cambridge University Press, 109-128.
- Gentner, Dedre, Linsey Smith, 2012, "Analogical reasoning", in Vilayanur S. Ramachandran (ed.), *Encyclopedia of human behavior*, London, Elsevier, vol. 1, 130-136.
- Gentner, Dedre, Christian Hoyos, 2017, "Analogy and abstraction", *Topics in Cognitive Science*, 9, 672-693.
- Gentner, Dedre, Francisco Maravilla, 2018, "Analogical reasoning", in Linden J. Ball, Valerie A. Thompson (eds.), *International handbook of thinking and reasoning*, New York, Psychology Press, 186-203.
- Gick, Mary L., Keith J. Holyoak, 1983, "Schema induction and analogical transfer", *Cognitive Psychology*, 15, 1-38.
- Goffman, Erving, 1967, *Interaction ritual: Essays on face-to-face behavior*, New York, Pantheon Books.
- Haugh, Michael, 2002, "The intuitive basis of implicature: relevance theoretic implicitness versus Gricean implying", *Pragmatics*, 12, 117-134.
- Hofstadter, Douglas, Emmanuel Sander, 2013, *Surfaces and essences. Analogy as the fuel and fire of thinking*, New York, Basic Books.
- Holyoak, Keith J., 1985, "The pragmatics of analogical transfer", in Gordon H. Bower (ed.), *The psychology of learning and motivation*, New York, Academic Press, vol. 19, 59-87.

- Holyoak, Keith J., 2005, "Analogy", in Keith J. Holyoak, Robert G. Morrison (eds.), *The Cambridge handbook of thinking and reasoning*, Cambridge, Cambridge University Press, 117-142.
- Holyoak, Keith J., Paul Thagard, 1989, "A computational model of analogical problem solving", in Stella Vosniadou, Andrew Ortony (eds.), *Similarity and analogical reasoning*, Cambridge, Cambridge University Press, 242-266.
- Holyoak, Keith J., Paul Thagard, 1995, *Mental leaps. Analogy in creative thought*, Cambridge, Massachusetts, The MIT Press.
- Lakoff, Robin Tolmach, 2001, "Nine ways of looking at apologies: The necessity for interdisciplinary theory and method in discourse analysis", in Deborah Schiffrin, Deborah Tannen and Heidi E. Hamilton (eds.), *The handbook of discourse analysis*, Oxford, Blackwell, 199-214.
- Landau, Mark J., Michael D. Robinson, Brian P. Meier, 2014, "Introduction", in Mark J. Landau, Michael D. Robinson, Brian P. Meier (ed.), *The Power of Metaphor: Examining Its Influence on Social Life*, Washington, American Psychological Association, 3-16.
- Perelman, Chaïm, Lucie Olbrechts-Tyteca, 1971, *The new rhetoric: A treatise on argumentation*, Notre Dame, Indiana, University of Notre Dame Press.
- Pickering, Martin J., Simon Garrod, 2021, *Understanding dialogue: Language use and social interaction*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Spellman, Barbara A., Keith J. Holyoak, 1996, "Pragmatics in analogical mapping", *Cognitive Psychology*, 31, 307-346.
- Verschueren, Jef, 2000, "Notes on the role of metapragmatic awareness in language", *Pragmatics*, 10, 439-456.
- Wolff, Phillip, Dedre Gentner, 2011, "Structure-mapping in metaphor comprehension", *Cognitive Science*, 35, 1456-1488.
- Wormeli, Rick, 2009, *Metaphors and analogies. Power tools for teaching any subject*, Portland, Maine, Stenhouse Publishers.

All links were verified by the editors and found to be functioning before the publication of this text in 2025.

DECLARATION OF CONFLICTING INTERESTS

The author declared no potential conflicts of interest with respect to the research, authorship, and/or publication of this article.

FUNDING

The author received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this paper.

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License:
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0>

RULES FOR TEXT TRANSCRIPTION

<i>Accent</i>	á	is noted only when it differs from the usual one
	TEXT	emphatic stress (of a word or a syllable)
<i>Intonation</i>	.	falling terminal contour
	↓	falling non-terminal contour
	?	rising terminal contour
	↑	rising non-terminal contour
	!	rejective intonation (slightly falling contour associated with low voice pitch; signals reconsideration by the issuer of her/his previous statement)
<i>Pitch</i>	<A >	high voice pitch (<i>Alto</i>)
		low voice pitch (<i>Basso</i>)
<i>Tempo</i>	<AN >	slow speech pace (<i>Andante</i>)
	<AL >	fast speech pace (<i>Allegro</i>)
<i>Intensity</i>	<F >	loud voice (<i>Forte</i>)
	<P >	weak voice intensity (<i>Piano</i>)
—		(em dash, between words) legato utterance
-		(en dash) unfinished word
u: / m:		prolongation of a sound; the number of (:) signs indicates, approximately, the duration thereof
'		sound apocope
#		pause; the number of signs indicates, approximately, the duration of the pause
text =		<i>latching</i> (intervention started by a speaker and continued, without a pause, by a different one)
[text		beginning of the overlapping of consecutive interventions
text]		end of the overlapping of consecutive interventions
+A:		continuation of the first intervention while ignoring the overlapping intervention
text —		<i>false start</i> (construction abandoned)
" "		sequence placed by the speaker in direct discourse
<@ >		laughter accompanying an utterance
<SM >		smile accompanying an utterance
<MARK >		sequence highlighted through slow (sometimes even syllabified) and accentuated uttering

<IM>	imitation of a person's way of speaking
<READ>	the speaker reads out a text
(())	"stage" indications (e.g., coughs, clears his throat, etc.)
()	probable transcription
/text/	words in foreign languages noted according to audition
xx	unclear text; the number of (x) signs indicates the length of the fuzzy sequence
[...]	sequence not transcribed

CORPUS

(1)

1 Andi Moisescu: băi da' ce dement era /gingălu/ ăla nu po_să uit↓ pentru că noi nici nu
 știam ce-nseamnă↓ da' nouă ne suna mișto la ((își duce mâna la urechea stângă))
 2 Andreea Esca: da' io nu știu ăsta care iera↑
 3 AM: nu știi↑ iera unu cu↓
 4 AE: nu:↓
 5 Răzvan Exarhu: da↓ iera unu luat dintr-o reclamă la poșta maghiară sau ceva de genu↓
 ăsta cre-↓ se pare↓ și-nsemna un patru formidabil sau ceva de <ₚ [genu ăsta sau nu știu>↓
 6 AM: egzact↓] ieu am întrebat pe cineva și mi-a zis „un cvartet formidabil”
 7 RE: sau așa↓ da↓
 8 AE: a::↑
 9 +AM: mă gîndeam „bă de ce cvartet↑” mă gîndeam că e ceva legat de /gez/↓
 10 AE: /iștenem↓ iștenem↓ hesuș mărio↓/
 11 RE: da probabil că erau niște servicii↓ [oricum iera:
 12 AE: niște servicii ierau oricum] tot timpu
 13 +RE: suna foarte:↓ da↓ misterios așa și plăcut↓ da' muzical↓
 14 AM: muzical↓ da↓ iiera /pro efem↓ o senzatzioz niyesh↓/ ((AE râde))
 15 +RE: și dup_aia am devenit fan al formației ă: neoton [faMllia↑
 16 AM: neoton familia] tată↓ am avut am avut acasă dublu album↓ da' nu știu↓ l-am
 rătăcit pe undeva↓
 17 AE: ieu zici că sunt la tenis aici↓ știi↑ ((întoarce capul de la unul la celălalt)) [pac↓ pac↓
 18 RE: da↓
 19 AM: iartă-ne↓ [iartă-ne↓ pe noi↓
 20 +RE: și: iei aveau un]
 21 AE: nu↓ nu-i problemă↓
 22 +RE: aveau un vocalist
 23 AE: îm:h↓
 24 +RE: știi că ungurii mai au vocile astea foarte profunde (*Andi Moisescu*, 1:28–2:18)

(2)

1 Caroline Fernolend: bunicul meu↓ spunea mereu↓ că trebuie să mănînci↓ doar atît↓ ca
 să poți să lucrezi↓ deci munca iera mai importantă↓ # pe cînd zicea că romîinii lucrează ca
 să poată să mănînce↓ deci pentru ((RE râde)) deci [pentru romîni-
 2 Răzvan Exarhu: ăsta a fost șut] lateral↓ așa↓ ((arată cu mâinile o lovitură dată dintr-o parte))
 3 CF: nu:: nu-i-^l da ieu mă bucur <ₚ c-am învățat noi sașii multe de la roMlîni> ca să↓ ca
 să mîncăm mai mult↓ ((RE râde)) [și mai Blne↓ ## <ₑ nu a fost niciun șut↓>
 4 RE: nu nu nu↓ am glumit↓]

5 CF: da↓ # dar↓ ă: de-asta-

6 RE: <_{SM} știu ce-nseamnă să-ți lași coasa rezemată aiurea↓ într-o parte așa↓ și mai prinzi un biciclist↓ asta ie↓ nu:> ((amândoi râd)) (*Ac de siguranță*, #4; 6:20–7:06)

(3)

1 Silviu Petcu: [...] pentru că astăzi îl avem alături de noi pe <_{A, F, MARK} Răzvan Exa:rhu:::↓

2 Alex Zob: ie:::

3 SP: iel ieste tot timpul așa foarte cuminte↓ zici că[⊥] la verva pe care o are la /mornin_glori/ zici că „mamă↓ sparge↓” da' iel

4 AZ: își păstrează energia↓

5 SP: cred că↓ nu↓ în restu timpului nu face nimic↓ ie foarte cuminte↓ foa-

6 Răzvan Exarhu: n-am cască↓ ((SP și AZ râd))

7 SP: ți se spune totdeauna-n cască ce trebuie să fa-

8 RE: am o profesoară↓ o bătrână pensionară din buzău↓ <_{AL} care mi-a scris și cartea> și care-mi spune↓ îmi scrie textele↓ ((SP și AZ râd))

[...]

9 RE: e: despre asta ar fi vorba↓ ști↑ dispariția programului ieste un lucru care-i îndeamnă pe oameni să consume↓ Și mai mult↓ dar și mai haotic↓ și-atuncea e foarte complicat

10 SP: da ie-

11 +RE: să le găsești pe toate astea↓ și totu devine foarte zgomotos↓ și PARE că și trebuie să consumi foarte mult↓ și asta↓ da↓ [te pune jos↓

12 SP: io cînd[⊥] noi] cîn_ne-am apucat de făcut chesti_asta↓ nici nu credeam că poate cineva să stea ## treizeci patruzeci de minute s-asculte o conversație↓ pentru că asta ieste timpul mediu de #

13 RE: da↓

14 +SP: intră cam de două ori și cam două acoperiri ă vede tot podcastu↓ ști↑ cam așa↓ o oră jumate↓

15 RE: da

16 +SP: cam cît ar dura în medie un podcast↓ io la_nceput am zis „mă↓ mai mult de cinci minute cum să stea cineva”↑ dar te prinde↓ pentru că ă dacă iești ă îi place de răzvan sau îi place de zob sau îi place de petcu↓ stă să „bă da' ce-au zis ăștia↑ despre ce vorbesc↑ despre chestia as-” și_atunci dacă iești în mașină↓ dacă iești acasă↓ seara sau nu știu↓ faci mîncare sau tai acolo↓ dai drumu↓

17 RE: ăsta ie un: advertorial acuma↓

18 AZ: <@ egzact>

19 SP: mi-a plăcut și mie să-l zic↓ l-am [scris alaltăieri

20 AZ: <@ o să-l punem o să-l punem cadru>↓

21 SP: da' ieu n-am↓ ieu n-am doamna aia din buzău]

22 RE: „consumați PODcast↓” ((AZ și SP râd))

23 SP: la bucătărie↓

24 RE: da↓ (*Boomerul și Milenialu'* #33, 0:15–0:46; 21:13–22:30)

(4)

1 Silviu Petcu: iești FOArte activ↓

2 Mimi Brănescu: pentru patruzeci de ani reiau↓

3 SP: pentru treizeci de ani↓ lasă patruzeci↓ pentru treizeci iești activ↓

- 4 +MB: dacă te oprești se opresc toate↓
 5 +SP: <F, MARK SCENARist↓ ACTor↓ ă: SCRII cărți↓>
 6 MB: ați venit să mă certați ((bate pe cineva cu un băț imaginar)) <@m-ați chemat ca să mă certați↓ nu↑>
 7 SP: nu↓ da' cum↑ cum a venit↑
 8 +MB: <@ ie cam cam amenințător așa↓>
 9 SP: nu↓ da' CUM a venit asta cu scrisul cărții?
 10 MB: ieu nu mi-am propus să scriu o carte↓
 11 SP: a↓
 12 MB: ieu am scris niște piese↓ pe care le↓ le-am tot scris↓ le-am mai↓
 13 SP: a↓ și le-ai↓ le-ai↓ an-
 14 +MB: și la u_momen_dat↓ ca să se-nchidă procesul ăsta↓ să nu mă mai prefac c-am treabă↓ ((SP râde)) vezi doamne ieu stau și scriu piesele_alea de teatru↓ după ce-am discutat c_um_priet- iera un gând mai vechi↓ i-am zis „hai mă↓ totuși să le publici↓ hai să-ncercăm↓” și printr-o conjunctură↓ aș zice extraordinară↓ am ajuns la florin lăzărescu↓ care-a zis „dau ieu niște telefoane↓ să vedem”↓ că iera o propunere↓ nu n-am știut↓ și domnii de la humanitas și doamnele au zis „da↓ facem↓” și așa↓ am o carte publicată↓ sînt niște PIEse adunate într-o carte↓ ## aș zice ieu↓ de TEAtru↓
 15 SP: <@ da↓ ast_am înțeles> asta-i ca și cum ăștia din șaizeci plus n-ar înțelege chestiile_astea↓
 16 MB: <SM păi nu↓ ai zis (mi-ai)↓ parc-ai vorbit mai tare↓ um_pic și zic↓ „mai clar↓” ca să (zic)> ((SP și AZ râd)) ca să fiu sigur c-ai înțeles↓
 17 SP: știi cînd mergi într-o țară străină↓
 18 MB: da↓ <F, IM engleza se vorbește mai aplicat>
 19 +SP: tre- să <F, IM FOArte tare↓ FOArte tare↓ ca ăla să te-nțeleagă↓> știi↑
 20 MB: da↓ păi na↓ ## am un prieten la leliu și are o poveste frumoasă vizavi de asta↓ <AL la u_moment dat> au venit niște portughezi să lucreze acolo și unu dintre ei a fost invitat la masă și taică-su a-nțeles că limba portugheză se vorbește cam așa↓ <F vorbea mai TAre> în română↓ ca să-nțeleagă ăla↓ <F, MARK, IM „DOMne_ți place VINU? VINu↑ ie BUN?”> și-ăla ((mimează neînțelegerea)) „nu-nțelege tată↓ nu mai vorbi tare”↓ zicea ăsta↓ și l-a ținut o seară așa↓
 21 Alex Zob: ie: propoziția aia care ie⁺ cu asta⁺ știu c-am aflat-o ieu la un momen_dat↓ și când am fost în portugalia#↓ fiecare localnic pe care-l întîlneam îi ziceam propoziția aia <IM „cu carne de vacă nu se moare de foame”> și-i identică↓ mă rog identică! ie foarte apropiată de⁺ în portugheză ie /con carne de vaca nu se more de fom/↓ și ieste↓ știi↑
 22 MB: care-nseamnă același lucru?
 23 AZ: înseamnă același lucru↓ da↓ înseamnă același lu-
 24 MB: <@ ai fost la-nălțime↓ bănuiesc↓ i-ai impresionat pe toți↓>
 25 AZ: i-am impresionat# [ăla iera /picap picap lain/ul meu știi↑
 26 +MB: <@ le-ai zis-o p-asta direct> când [vreau să zic ceva↓
 27 +AZ: când venea un portughez „vreau să-ți spun ceva”↓
 28 SP: știu eu ceva în limba voastră↓ dacă vreți să v-o dau p-asta↓
 29 MB: ceva ca să-nchidem discuția↓ o concluzie fină↓ (*Boomerul și Milenialu'* #125, 1:56-4:29)

Ioan MILICĂ¹

VIRTUȚI EXPRESIVE ÎN OPERA LUI ION SIMIONESCU

How to cite this paper:

Milică, Ioan, 2025, "Virtuți expresive în opera lui Ion Simionescu", in *Theoretical and Applied Linguistics@ro*, Volume I, Issue 1/2025, p. 155-171, DOI: 10.62229/talatroi/1_25/6.

STYLE MARKERS IN ION SIMIONESCU'S WRITINGS

Abstract. Ion Th. Simionescu (1873-1944) stands as one of Romania's foremost contributors to the development of the natural sciences, distinguished not only by his scientific research but also by his remarkable literary artistry. The present study aims to elucidate several enduring expressive features that characterize scientific writing prior to the outbreak of the Second World War, with particular focus on Simionescu's extensive body of work. His prolific output, encompassing over 1700 publications in Romanian, French, and German, ranges from academic treatises to popular science literature, pedagogical texts, and literary essays. While his scientific writings reflect the precise, methodical style typical of the 19th-century scientific revolution, his popular science works are distinguished by vivid imagery, narrative dynamism, and a rich tapestry of cultural references. Drawing parallels with influential figures such as Eduard Suess, Alexander von Humboldt, and Jean-Henri Fabre, this article situates Simionescu within a tradition of scholar-writers who seamlessly fuse rigorous scientific inquiry with aesthetic expression. Simionescu bridges scientific discourse and artistic eloquence, employing devices such as dramatized prose, metaphor, amplification, and folkloric motifs to render complex natural phenomena both accessible and engaging for a broad audience. His writings reflect a deep cultural erudition, integrating mythological, religious, folkloric, and literary allusions to enrich scientific exposition. Furthermore, the study highlights compositional continuities between Simionescu's works and those of prominent European scientists, underscoring shared rhetorical and stylistic strategies

¹ Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, ORCID: 0000-0002-7226-6964, mioan@uaic.ro

rooted in Enlightenment ideals. Despite his monumental contributions, Simionescu's legacy remains insufficiently explored within contemporary scholarship. His oeuvre exemplifies a vision of science as not merely an accumulation of empirical data, but as an aesthetic and cultural enterprise, deeply intertwined with humanistic values.

Keywords: natural sciences, botany, zoology, scientific style, style markers

1. O stea pe bolta științei

Precum podoaba de lumină a celor mai aprinse stele de pe bolta cerească, opera unui savant cu minte sclipitoare străbate ca raza unui far negura de uitare în care timpul învăluie, de obicei, viețile oamenilor. Această reflecție pătrunzătoare deschide elogiul pe care Ion Th. Simionescu (1873-1944) îl dedica, în urmă cu aproape un secol, îndrumătorului său doctoral, geologul Eduard Suess (1831-1914), la dispariția cărturarului și omului de stat care a strâns în miezul unei capodopere sinteza unei viziuni asupra evoluției Pământului (Simionescu 1914: 130-134). Peste ani, la încetarea din viață a Profesorului Ion Simionescu, discipolii acestuia aveau să deplângă dispariția unui „luceafăr al culturii românești”, o stea din treimea spiritualității naționale, alături de Mihai Eminescu și Nicolae Iorga (David 1944: 257).

Dincolo de convențiile solemne ale elogiului funebru, între spiritele înrudite se întinde un arc peste timp. Aura personalităților științifice care și-au desfășurat activitatea la cumpăna dintre veacurile al XIX-lea și al XX-lea crește din strălucirea aceluiași raze: putere formidabilă de muncă, har pedagogic, înțelepciune și clarviziune, cinste, bunătate, modestie și, nu în ultimul rând, încredere nestrămutată în lumina binefăcătoare a cunoașterii. În personalitatea lui Ion Simionescu, cununa acestor lamuri dezvăluie portretul unui creator energic: „savant în cea mai înaltă accepțiune a cuvântului, spirit riguros științific, precis, sobru, prob, metodic și clar” (Kirițescu 1944: 67). Acest profil intelectual magistral este întregit de sensibilitatea unui artist:

„[î]n firea lui Simionescu, trăiau, se înțelegeau și se armonizau de minune două suflete: al savantului cercetător, despicând lucrurile spre a le prinde rosturile, și al artistului care se bucură de farmecul privilegiilor și știe să-l redea în expresiuni fericite” (Kirițescu 1944: 68-69).

Noblețea statuară a portretului moral transpare din înfățișarea demnă a profesorului punctual, cu chip rumen, privire ageră și vorbă cuceritoare:

„Exact la ora indicată, intră în sala de clas un om nu prea înalt, dar bine legat, rumăn la chip, cu barba castanie, cu nasul acvilin de-o corectitudine somatică ireproșabilă, cu o frunte larg boltită, sub care străluceau ochii vulturește. Îl văzusem adesea dar numai din treacăt în viața mea de student naturalist, dar acum îl priviam deaproape și-i admiram frumusețea bărbătească. Când a început să vorbească cu glas sonor și într-o moldovenească neaoșă, cu fraze atâta de bine închegate care ne purtau, cu o rară îndemânare, de la piatra neînsuflețită la variatele aspecte ale civilizației și artei, am simțit că acel om intra tumultos în sufletul meu.” (David 1944: 255).

În conștiința contemporanilor, fie aceștia discipoli, colaboratori sau observatori ocazionali, prestigiul cărturarului inspiră emoție și respect. Distins și competent, chibzuit și harnic, riguros și fermecător, onest și cumpătat, energic și patriot, Ion Simionescu a creat o operă consistentă și variată, originală și monumentală, în care erudiția și eleganța se completează armonios. Contemplând acest profil emblematic, ne putem întreba în ce tradiții ale scrisului se va fi zămislit condeiul care ne-a dăruit o zestre încă neîntrecută a dragostei de natură.

Profesorul Ion Simionescu a fost un om al scrisului. La o privire oricât de sumară asupra operei sale, se remarcă bogăția impresionantă a repertoriului de stiluri, genuri și specii adoptate și adaptate personalității sale creatoare. Se cuvine, mai întâi, menționată pleiada scrierilor științifice: articole, conferințe, lucrări introductive, sinteze și tratate. La frontiera dintre știință și publicistică descoperim marea sa literatură de popularizare, ale cărei contururi enciclopedice înglobează domenii multiple: botanică, zoologie, paleontologie, geografie și geologie, antropologie și etnologie, ecologie, turism ș.a. Confluența cu literatura artistică a fost întreținută prin traduceri și calendare, medalioane biografice și scrieri morale cu suport epistolar. Nu lipsesc din panoplie memoriile de tip administrativ și scrierile didactice: manuale, dări de seamă, meditații pedagogice. Publicată în trei limbi, română, franceză și germană, această operă însemnată a

sporit faima internațională a cercetărilor românești închinată științelor naturale și a îmbogățit cultura națională.

Dacă scrierile științifice cuprind, conform uzanțelor, informații detaliate despre lucrările de referință care au modelat concepția evoluționistă a specialistului considerat astăzi unul dintre savanții de frunte ai neamului românesc, mozaicul de texte care formează literatura de popularizare oferă doar indicii menite să sporească plăcerea și bucuria de a citi. Remarcând fuziunea dintre exprimarea precisă, meticuloasă și sobră, proprie limbajului științific, și „stilul avântat, vibrant, cald, colorat al artistului” (Kirițescu 1944: 70), admiratorii operei lui Ion Simionescu elogiază laboratorul de creație al autorului, dar fără a dezvălui compoziția filoanelor de erudiție științifică și cultură umanistă care asigură consistența și finețea textelor create prin împletirea adevărului cu frumusețea.

Pentru a evidenția virtuțile expresive ale operei lui Ion Simionescu, câteva lămuriri de ordin cultural-istoric se dovedesc necesare. În cultura românilor, cursul tradiției științifice este modelat de factorii ce au determinat racordarea la reperele europene ale cunoașterii savante. Prin traduceri, mai întâi, și prin contribuții originale, mai apoi, luminile științei se aprind mai viu în regiunile istorice locuite de români abia după a doua jumătate a secolului al XVII-lea, pe măsură ce cultura laică crește pe sub coroana celei ecleziastice. Perioada cuprinsă între tipărirea Bibliei în limba română (1688) și zorii civilizației ziarului (1829), ilustrează eforturile unor elite intelectuale temerare, precum reprezentanții Școlii Ardelene, de a spori zestrea culturii laice.

Cu alte cuvinte, deși cele mai vechi scrieri românești de tip științific sau tehnic datează din epoca 1520–1640 (Chivu 2000: 66), iar despre un stil științific se poate vorbi abia pe la mijlocul secolului al XVII-lea, răspândirea tot mai largă a cunoștințelor tehnico-științifice se împlinește abia în secolul al XIX-lea: „[s]tilul științific în înțelesul modern al cuvântului este, pentru limba română, o creație a secolului al XIX-lea, mai exact spus, a limbii literare de după 1840” (Munteanu, Țâra 1983: 280). Surprins în diverse sinteze de istoria limbii române literare (Munteanu, Țâra 1983), în studii de stilistică (Chivu 2000; Irimia 1986) și în lucrări dedicate terminologiilor științifice (Ursu 1962), acest proces complex de comunicare a cunoașterii savante a fost analizat mai degrabă prin prisma standardizării funcționale decât din perspectiva unor modele compoziționale

dominante în tradiția europeană. Altfel spus, specialiștii români s-au interesat mai ales de aspectele ce relevă unitatea comunicării în sfera științelor, trecând în plan secund preocuparea de a reliefa, din unghi stilistic, prestigiul și influența unor capodopere ale scrisului savant. Dimpotrivă, dacă istoria culturală a textelor capitale devine rama evoluției limbajului specializat, atunci tradiția științifică poate fi schițată ca suită de modele ce înrăuiesc originalitatea și inovația. În această privință, se cuvine ca opera lui Ion Simionescu să fie înțeleasă prin raportare la fundamentele retorice ce asigură stabilitatea și prestanța edificiului de idei înveșmântate în cuvinte, la monumentele științifice pe care autorul le-a considerat vrednice de admirație și la creațiile artistice care au însuflețit fantezia expunerii.

2. „Stilul este omul însuși”

La 25 august 1753, baronul Georges-Louis Leclerc de Buffon (1707-1788), om de cultură clasică (Blaga 2003: 291), rostea discursul de recepție în Academia Franceză. Cunoscută în posteritate drept *Discursul despre stil*, memorabila cuvântare aducea în atenția elitei intelectuale a timpului tema raporturilor dintre cunoaștere și limbaj, considerată în orizontul privilegiat al științelor și artelor.

Spre deosebire de abilitatea naturală de a vorbi, mișcată de talazurile trăirilor interioare, elocința autentică se edifică, în viziunea lui Buffon, prin *puterea rațiunii* și *cultura spiritului*. Izvorâte din experiență și meditație, cunoștințele strălucesc doar când formează un întreg, un sistem de corelații în care se oglindește perfecțiunea pe care o relevă doar natura. Prin uniunea și acțiunea aptitudinilor intelectuale, stilul ordonează cugetarea, cizelează finețea spiritului și sporește agerimea observațiilor. În rezonanță cu virtuțile clasice ale elocuției, *corectitudinea*, *claritatea*, *demnitatea* și *potrivirea*, nemuritorul naturalist atribuie stilului calități precum precizia și simplitatea, limpezimea și echilibrul, vitalitatea și cursivitatea. Așadar,

„Bufon, afirmând că stilul e omul însuși, nu avea în vedere omul-individualitate, ci tocmai contrarul, și anume, omul tipic, idealul

clasic al omului, omul mai presus de contingente, omul măsurat, echilibrat, rațional, limpede și fără de asperități individuale” (Blaga 2003: 291).

Fără a scăpa din vedere că stilul *Discursului despre stil* poartă însemnele elocinței academice, se poate adăuga că vastul proiect al *Istoriei naturale* (36 volume), „prima sinteză a cunoștințelor despre natură” (Izverna 1981: 7), a favorizat punerea în aplicare a preceptelor retorice propuse de Buffon, astfel încât, spre sfârșitul secolului al XVIII-lea, în scrisul științific s-au impus reperele stilistice ale enciclopediștilor iluminiști. Concepută ca oglindă a lumii, sinteza enciclopedică presupune o compoziție guvernată de exactitate, ordonare sistematică și exhaustivitate. Nimic esențial din ceea ce este cunoscut nu rămâne în afara cadrelor concise ale articolelor ce alcătuiesc, în fond, imensa galerie de tablouri dintr-o enciclopedie. Echilibrul stilistic dintre raționament și ornament, adică dintre noțiuni și imagini semnalează că elocuiția savantă, academică, este caracterizată de rigoare și plasticitate. Pe terenul științelor naturale, expunerea organizată rațional, prin argumentare, descriere și narațiune, se contopește cu nuanțele discrete, dar vii, ale fanteziei care colorează discursul. Această tradiție discursivă, valorificată și astăzi în scrierile de popularizare științifică, se regăsește atât în paginile *Istoriei naturale* pe care Buffon a publicat-o în secolul al XVIII-lea, cât și în literatura de popularizare scrisă de Ion Simionescu:

- (1) Vulpea este vestită și legendară prin șiretenia ei, meritându-și în parte reputația; ceea ce lupul face numai prin forță, vulpea realizează prin viclenie și izbutește mai bine. Fără a încerca să se lupte cu păstorii sau cu câinii, fără să atace turmele și fără să târască leșurile, își asigură mai bine traiul. Vulpea își folosește mai mult istețimea decât puterea fizică; adevăratele ei forțe par a fi lăuntrice și nu se poate spune că îi lipsesc. Pe cât de ageră și isteță, pe atât de bănuitoare, de ingenioasă și de prevăzătoare, își schimbă mereu comportarea și are tertipuri nenumărate, pe care le folosește doar când îi vine bine. (Buffon 1981: 96)
- (2) Vulpea „[e]ste înzestrată cu atâtea însușiri, încât face față oricăror întâmplări. În copaci se acațără lesne; se târăște pe burtă ca un șarpe; e ușoară la sărit ca o pisică; numai la înotat nu se prea încumetă. Dar

pe lângă toate e atât de isteță, încât o face mai puternică; e atât de șireată încât își scurtează calea; e atât de curajoasă uneori încât ai crede că nu-și dă seama de pericole și atât de răbdătoare încât se avântură oriunde și oricum. (Simionescu 1946: 28)

După cum se constată, deosebirile dintre cele două tablouri sunt de nuanță, nu de esență. Indiferent că sunt surprinse în cadre descriptive sau narrative, însușirile vulpii, istețimea, șiretenia, agilitatea, curajul sau ingeniozitatea, rămân statornic zugrăvite în coloritul expresiv al *personificării*. În istoria scrisului științific, umanizarea naturii e o rețetă stilistică străveche și durabilă, iar rolul acestui procedeu este, în principal, de a plasticiza expunerea despre o anumită realitate prin analogie cu ceea ce știm despre noi, ca oameni. Trecând lumea prin lentila viziunii pe care o avem despre realitate, traversăm mai ușor drumul de la ceea ce este cunoscut la ceea ce ne apare ca fiind necunoscut.

3. Eleatic și heraclitic

Peste fundamentele retorice ale elocuției iluministe, știința secolului al XIX-lea avea să înalțe cele dintâi monumente ale spiritului modern. În secolul presei, arhitectura semiotică a discursului științific se îmbogățește, prin proliferarea publicațiilor periodice specializate și de popularizare (broșuri, jurnale, extrase). Crește, totodată, complexitatea probatoriului adus în sprijinul noilor idei și, pe măsură ce tehnologia tiparului și arta ilustrației devin tot mai performante, autorii de texte științifice recurg la o serie tot mai consistentă de resurse menite să ațâțe curiozitatea, să explice, să educe, să înlesnească înțelegerea, să sporească cunoașterea și să convingă: desene, grafice, diagrame, scheme, tabele, planșe, fotografii, hărți etc. Componenta documentară a scrierilor savante trezește gustul marelui public pentru literatura de călătorie a exploratorilor, pentru memorii, jurnale și corespondență. Marile ziare ale timpului publică în foileton literatură de popularizare științifică, anunță experimentele și descoperirile spectaculoase ale momentului sau publică recenzii și cronici de carte. Pe scurt, în această epocă, marii oameni de știință devin eroi a căror faimă internațională se răspândește printr-o rețea densă de

agenții de presă, publicații și instituții cultural-științifice (academii, universități, muzee, biblioteci).

Capodopere precum *Cosmos*, de Alexander von Humboldt, sau *Originea speciilor*, de Charles Darwin, devin modele de argumentare și de stil admirate de multe generații de naturaliști. Succesul acestor lucrări de referință se datorează, fără îndoială, priceperii de a expune, în scris, concepții noi asupra vieții. Ca scrieri de sinteză, lucrări precum cele menționate se disting prin *stilul panoramic* al discursului savant. În premieră, spectacolul științei are desfășurare globală. Cantități semnificative de informații, date, observații și măsurători adunate din diverse regiuni ale lumii sunt aduse în prim-plan pentru a pregăti scena demonstrației. Mai apoi, observațiile, exemplele, descrierile, referințele, argumentele și contraargumentele sunt organizate aidoma unui cuplu de forțe, astfel încât dialectica contrariilor să îi ofere cititorului-spectator prilejul de a judeca pentru sine dacă expunerea măiestrit orchestrată de autorul-dirijor este convingătoare sau nu.

În viziunea lui Alexander von Humboldt, spectacolul mereu schimbător al lumii reflectă unitatea și buna rânduire a naturii, așa cum se prezintă aceasta în chip obiectiv, adică în datele exterioare, și în chip subiectiv, adică „în reflexul imaginii recepționate prin simțuri asupra sufletului omului, asupra mentalității și a simțămintelor sale” (Humboldt 1970: 129). Idealul echilibrului dintre natură (lume reală, exterioară) și spirit (lume ideală, interioară) îl apropie pe Alexander von Humboldt de aspirația iluministă a concilierii dintre forța de pătrundere a intelectului și puterea creatoare a fanteziei.

Marea putere explicativă a modelelor științifice întemeiate pe studiul corelațiilor și condiționărilor dintre diverse fenomene rezidă în proiectarea generalizării ca rezultat al analizei și interpretării unor fapte particulare. Darwin imaginează adesea exemple, studii de caz și analogii prin care își invită cititorii să adere la tezele sale științifice (Darwin 2017: 101-107). Astfel, în cooperare cu expunerea călăuzită de rațiune, caracterul deductiv al exercițiilor de imaginație facilitează accesul în laboratorul demonstrațiilor științifice. *Stilul conectivist și inferențial* al scrisului științific din secolul al XIX-lea a încurajat dezbaterile, lectura participativă și gândirea critică.

Dacă operele capitale impun paradigme novatoare de gândire și de limbaj, literatura de popularizare științifică din secolul al XIX-lea

accentuează cu succes ideea că „natura este mai frumoasă decât arta” (Buffon 1981: 14). De altfel, raporturile marilor sinteze științifice ale epocii cu aceste scrieri sunt similare opoziției dintre compozițiile eleatice, dominate de aspirația totalității și apte să înfățișeze „icoana unui univers ordonat” (Vianu 2010: 145), guvernat de legi generale, și compozițiile heraclitice, construite ca fragmente tăiate „în țesătura realității”, pentru „a ne sugera caracterul indefinit și în permanentă desfășurare al realității” (Vianu 2010: 147). Față de *stilul eleatic* al marilor sinteze, *stilul heraclitic* al literaturii de popularizare științifică nu potențează perspective panoramice, ci prezintă scene cu detalii pitorești de viață cotidiană. Maestrul neîntrecut al acestor scrieri care îmbină observația meticuloasă cu meditația pătrunzătoare și emoția exprimată inteligent rămâne, pentru Ion Simionescu, entomologul francez Jean-Henri Fabre (1823–1915), supranumit „Homerul insectelor” (Simionescu 1946: 286):

- (3) Când stă liniștită, capcana îi e strânsă și ridicată la piept, părând nevătămătoare. Iată insecta rugându-se. Dar numai să treacă o pradă pe aproape, și poziția de rugăciune încetează cât ai clipi. Cele trei părți lungi ale uneltei, întinse pe neașteptate, împing departe cângile terminale, care agață, revin înapoi și aduc prada între ferăstraie. Menghina se închide printr-o mișcare asemănătoare cu a brațului spre antebraț; și gata: greierele, lăcusta și alții mai puternici, odată prinși între cele patru șiruri de ghimpi, sunt pierduți fără scăpare. Nici zvârcolirile lor deznădăjduite și nici încercările de-a sări nu-i vor scăpa din mașina îngrozitoare. (Fabre 1957: 69)
- (4) Călugărița „[a]re un corp lungăreț, cu picioare zvelte dar zdravene, cu pieptul îngust și lung de pare gât, cu capul mare, cu doi ochi holbați. Când pândește, se sprijină pe ultimele două perechi de picioare lungi și subțiri, crăcănate. Trupul ia astfel o poziție oblică, cu pieptul și capul ridicat, iar picioarele de dinainte mai zdravene stau încrucișate, cum obișnuiesc călugărițele să-și țină mâinile în biserică. Insecta stă la pândă. Capul îl poate suci în toate părțile, așa încât trupul rămâne ca o stană de piatră, dar insecta vede tot ce e în jurul ei. Nemișcată, nu dă de bănuț nimic celorlalte insecte, care zboară fără să le treacă prin minte ce le așteaptă în cale. De cum s-au

apropiat de călugăriță, ca fulgerul își întinde laba și apucă insecta din zbor, între braț și antebraț; aceste două părți ale picioarelor de dinainte au peri ascuțiți pe margine ca niște dinți de sârmă și se pot închide ca o lamă de cuțit în plăselele ei. Repede duce prada la gură, o mănâncă lacom, își curăță brațele de resturile aninate de vreun spin al brațului și iarăși se pune la pândă. (Simionescu 1946: 267).

Fabre a deprins arta compoziției ca cititor avid de literatură. Influența operei sale asupra scrierilor de popularizare publicate de Ion Simionescu este recunoscută cu admirație de autorul român. Lucrarea de referință, *Amintiri entomologice* (10 volume, 1879-1907), constituie epopeea științifică a universului mărunț și curios al insectelor. Primită cu interes și cu respect în comunitatea savantă internațională, lucrarea este considerată o operă de pionierat în etologie, deși succesul de public de care s-a bucurat se datorează includerii în literatura didactică.

Stilul alert, presărat cu reflecții și comentarii pline de spirit, are certe note comune cu eseurile moraliștilor francezi. Proza lui Fabre a fost prețuită de Ion Simionescu pentru calitățile ei de „literatură aleasă”, atractivă, ce evocă o lume fermecată în care oamenii „cu judecata și chibzuința lor vestită, se oglindesc în lumea insectelor” (Simionescu 1938: 185). În plan compozițional, afinitatea dintre cei doi autori se observă în valorificarea aceleiași tehnici de expunere: narațiunea însuflețită de prezentul verbelor de acțiune, cu amplificări nominale dominate de epitet. Cu toate acestea, deosebirile sunt mai relevante decât asemănările. În timp ce Fabre scrie *impetuos* („Iată insecta rugându-se”) și *metaforic* („Cele trei părți lungi ale uneltei, întinse pe neașteptate, împing departe cângile terminale, care agață, revin înapoi și aduc prada între ferăstraie”), Simionescu preferă *narațiunea simplă și obiectivă*, cu succesiuni simetric dezvoltate prin parataxă, după tiparul poveștilor populare românești („Repede duce prada la gură, o mănâncă lacom, își curăță brațele de resturile aninate de vreun spin al brațului și iarăși se pune la pândă”). Totodată, savantul român întrebuințează o *ornamentație sobră*, bazată pe *epitet* și *comparație* („De cum s-au apropiat de călugăriță, ca fulgerul își întinde laba și apucă insecta din zbor, între braț și antebraț; aceste două părți ale picioarelor de dinainte au peri ascuțiți pe margine ca niște dinți de sârmă și se pot închide ca o lamă de cuțit în plăselele ei”). În antiteză cu stilul lapidar, auster și neologic al sintezelor de

geologie și paleontologie², literatura de popularizare științifică se distinge prin stilul captivant, luxuriant și armonios al cronicilor închinat naturii.

4. Natură și artă

Nu doar monumentele scrisului științific l-au inspirat pe Ion Simionescu, ci și înălțimile artei. O țesătură impresionantă de referințe și elemente artistice asigură bogăția expresivă a operei marelui naturalist român. Sursele ornamentelor care împodobesc scrisul științific evidențiază creativitatea și erudiția autorului: etnografia și folclorul, mitologia, credințele religioase, literatura, muzica și artele plastice.

Din domeniul *etnografiei* sunt prelucrate mai ales câmpuri imagistice matriciale precum *amenajarea locuinței*, *activitățile gospodărești* și *riturile de trecere*. Universul civilizației și culturii tradiționale a românilor infuzează mai ales expunerile dedicate înfățișării și obiceiurilor animaliere.

Cârțița, de pildă, se gospodărește împărătește. Are o locuință

- (5) largă cu pereții bine bătuți; acolo e culcușul cu așternut moale de frunziș; acolo e camera de rezervă pentru hrană; la o parte are chiar și încăpere anume pentru murdării, ținând la curățenie ca și bursucul. Un sistem de canale circulare și altele de legătură împlinesc labirintul cetățuii în care se odihnește, ca să mistue în tihnă, la adăpost, ce a ospătat. (Simionescu 1946: 13).

Gândacii de băligar din *Sisyphus*, numiți astfel „după numele legendar al lui Sisif, fiul lui Eol, condamnat după moarte să care pe vârful unui deal o piatră mare care se rostogolește mereu la vale” (Simionescu 1946: 285), fac clacă, asemenea sătenilor care își dau unul altuia o mână de ajutor:

- (6) Bărbatul și nevasta muncesc de-a valma. Câteodată le mai vine în ajutor și un vecin. Bărbatul se pune înainte și ține bobița cu picioarele

² „[Cnidarii – n.r.] sunt animale pluricelulare, cu ecto- și entoderm bine delimitat, cu celule urzicătoare (*Nematophora*). Ectodermul dă naștere unui schelet calcaros sau chitinos. Mai toate trăiesc în colonii, rar singuratec” (Simionescu 1928: 28).

de dinapoi, pe când femeia împinge dindărăt. O ridică o bucată de loc, și la o cotitură din nebăgare în seamă bobița se rostogolește, apucând la vale. Hai, începe munca din capăt, ca și Sisif. (Simionescu 1946: 286).

Ceremonialurile nuptiale ale unor vietăți sunt descrise în culori vii ce amintesc de pastelurile lui Vasile Alecsandri:

- (7) Haina de nuntă a bărbatului, în primăvară, este splendidă. Pe spate solzii sunt ca iarba verde din primele zile de căldură: stropituri castanii, puncte negre, ca niște hieroglifice, dau pielei înfățișarea de catifea; pe pânțele solzii formează o zale aurie. Coloarea frumoasă albastră, azurie, de sub falca de jos și pe gușă, este podoaba lui mai de preț. (Simionescu 1946: 175).

Din aria *folclorului* sunt preluate și valorificare stilistic ornamentări al căror rol este de a reliefa cât de intim construite sunt, în mentalul popular al românilor, legăturile dintre om și natură. Pe lângă valorificarea principalelor lucrări de etnobiologie în care sunt inventariate cu minuțiozitate denumirile populare ale plantelor și vietăților (Simion Florea Marian, Zaharia Panțu, Mihai Băcescu), Ion Simionescu angajează în literatura de popularizare câteva din speciile reprezentative ale folclorului autohton: *cântece populare* (8a), *proverbe* (8b), *farmece și descântece* (8c), *superstiții* (8d):

- (8) a. [Neghina – n.r.] e o buruiiană blestemată de popor, des pomenită în cântecele sale: Maică, când m-ai legănat/ Maică, când m-ai blestemat/ În leagăn mi-ai pus neghină/ Să nu am în veci hodină (Simionescu 1947: 166);
- b. Arborii sunt prudenți, niște bătrâni cu experiență; pare că cunosc vorba: graba strică treaba (Simionescu 1947: 8);
- c. În descântecele pentru mușcătură de șarpe, alunul e chiar leacul: Cu alunul am descântat/ Mușcătura s-a vindecat. După farmece, ibovnicul vine spre draga lui, călare pe o creangă de alun: Pe cel dus/ Adă-l de sus/ Ca un nebun/ Pe o prăjină de alun (Simionescu 1947: 10);
- d. [Despre lintea-pratului] [p]oporul crede că „cine o rupe, se lenevește” (Simionescu 1947: 137).

Referințele mitologice, îndeosebi cele din mitologia greco-latină și din mitologia românească, consolidează componenta enciclopedică a scrisului savant, plasticizează discursul științific și subliniază vechimea credințelor omenești în atributele și puterile supranaturale ale unor plante și animale. Pe de o parte, referințele mitologice îmbogățesc expunerea:

- (9) Descântece și farmece se fac cu buruieni, nu numai la noi dar de când e omul pe pământ și oriunde ar fi el. Medeea, fiica Hecatei așa de temută, ca și Circe, măiastră în vrăjitorie, se foloseau de buruieni otrăvitoare, ca să schimbe pe oameni în lupi, lei și alte dobitoace (Simionescu 1947: 201).

Pe de altă parte, aceste referințe sunt valorificate pentru a înfrumuseța prezentarea:

- (10) Boschetele formate de hămei pare că au fost împodobite de zânele pădurii cu frumoase lampioane, asemenea celor japoneze, de hârtie (Simionescu 1947: 225).

Emblemele *vieții creștine* dezvăluie curățenia spirituală a poporului și comuniunea inextricabilă dintre natură și cultură, prin scene care evocă atmosfera pioasă a marilor sărbători de peste an. Cu floarea-paștelui, notează Ion Simionescu,

- (11) se împodobește Sfânta Masă din Vinerea Mare. Nu e creștin care să nu aducă un buchețel și să-l puie cu evlavie pe masa ce închipuie Mormântul Mântuitorului din Vinerea Mare (Simionescu 1947: 16).

În rezonanță cu aceste scene de viață spirituală, *referințele biblice*, amplifică, în scrisul științific, cuvintele hieratice ale cărții sacre:

- (12) Vorba Evangheliei e aplicată și plantelor. Din pământ s-au născut, în pământ se prefac (Simionescu 1947: 24).

Una din cele mai prețioase surse de expresivitate este izvorul de *mențiuni, secvențe și citate literare*. Cultura umanistă solidă îi îngăduie autorului să

creeze fascinante constelații de uniuni între aspectele realității pe care le prezintă în lucrările sale de popularizare și lumea fanteziei desprinsă din paginile fermecate ale scrierilor literare apreciate. Iată un exemplu elocvent: înfățișând frumusețea margaretelor, Ion Simionescu arată că floarea are

- (13) multă trecere, mai ales la orășeni; de ea se leagă frumoasa scenă din Faust a lui Goethe, când Mefisto vorbește cu Marta, pentru ca Faust să se preumbe în voie cu Margareta prin grădină. Aceasta rupe o floare și începe a smulge una după alta foile albe, murmurând: Mă iubește, nu mă iubește; ultima foaie spune: mă iubește. E o scenă de o duioșie naivă, repetată și de cei cari n-au citit pe Faust în viața lor. „Eu pe-un fir de romaniță/ Voi cerca de mă iubești” (M. Eminescu). Florile au glas uneori mai convingător decât vorba omului. (Simionescu 1947: 135).

Prin îmbinarea referințelor din marea literatură universală cu exemplificările decupate din literatura română, autorul conferă discursului științific prestanță intelectuală, eleganță expresivă și efect persuasiv sporit.

În diverse ocazii, savantul adoptă tehnici literare care conferă prozei sale științifice virtuți cu nimic inferioare unor capodopere artistice. Între cele mai folosite strategii de literaturizare a discursului savant pot fi incluse *proza dramatizată* și *amplificarea prin cumul de figuri de stil*.

Proza dramatizată permite proiectarea cititorului în ipostaza de participant la scena care se joacă în regia scriitorului. Impresia că fraza scrisă pare vorbită e atât de intensă încât cititorii capătă impresia că autorul intră în dialog cu cei cărora li se adresează. Așadar, *oralitatea* dramatizează povestirea și captivează cititorul tot așa cum, în ceremonialul popular al rostirii unei povești la gura sobei, ascultătorii vibrează emoțional și reacționează la întâmplările înfățișate de povestitorul popular. Lectura empatică îl poartă pe cititor cu aripile fanteziei autorului. Cosașii cei sprințari

- (14) sunt greu de văzut prin iarbă, pe unde trăiesc, căci au culoarea ei. Prin miriști foiesc îndeosebi, ca țăntarii. Dacă dai să urmărești vreunul, abia poți să-l zărești, ca și iepurele care stă ghemuit după bulgării din brazdă. De l-ai zărit, te lasă să te apropii și când socoți că ai pus mâna pe el, țup!, sare cine știe unde (Simionescu 1946: 268).

Dacă forfota insectelor, redată prin narațiune la persoana a II-a, animă, în imaginația cititorului, spectacolul naturii, înfățișarea florilor impresionează prin delicatețe. Papucul-Doamnei e o bijuterie vie:

- (15) Când o vezi pentru întâia oară, te oprești în fața ei, ca în fața unui tablou vestit, dorit să-l vezi aievea. Deodată nu-ți dai seama: e o bijuterie de safire, rubine și diamante, când picătura de rouă se oprește în corola ei? e un fluture rar sau vreun colibri rătăcit prin plaiurile noastre? Buza de jos a florii e ca un balon, umflat, galben ca lămâia, dar înăuntru cu puncte și linii purpurii. Are o singură deschidere largă, care duce spre altarul fericirii plantei. (Simionescu 1947: 67).

Astfel de exemple adevăresc observația că Ion Simionescu este un artist al cuvântului. Cele mai elocvente probe ale acestui talent deosebit le descoperim în proza științifică în care autorul recurge la *amplificare prin cumul de figuri de stil*. Vipera, scrie savantul-artist, e

- (16) forma cea mai desăvârșită a morții furișate, a răutății crude, neiertătoare, a colțului înveninat, înfipt pe furiș. N-a fost reprezentare mai reală a simbolizării răutății decât capul Meduzei din mitologia grecilor, așa cum Tițian l-a închipuit, oribil, cu ochi numai răutate, iar în locul firelor de păr, vipere încolăcite. Capul de viperă e în adevăr semnul cruzimii, al răutății ascunse. Ochiul ei strălucitori sunt ca pietre de opal prinse în rame de aur. Pupila, ca un fir de ață la lumina zilei, se lărgeste la întuneric ca și la mătă. Ochiul capătă o înfățișare de răutate pătrunzătoare, de ferocitate neiertătoare, rece; din cauza oaselor sprâncenelor, mai ieșite ca un cozoroc, par și mai feroși. Capul mic, cu botul trunchiat, rotunjit, are fruntea turtită (Simionescu 1946: 186).

Dezvoltată prin repetiție și enumerare, amplificarea sintactică este intensificată prin epitet („forma cea mai desăvârșită a morții furișate”) și comparație („Ochiul ei strălucitori sunt ca pietre de opal prinse în rame de aur”). Prefăcută în personaj literar, vipera devine întruparea hiperbolică a răului primordial, mitic. Amplificarea conotațiilor este dezvoltată fie prin sinonimie contextuală (*răutate – cruzime – ferocitate*), fie prin colocații

care adâncesc trăsătura dominantă a personajului malefic (răutate *crudă*, răutate *ascunsă*, răutate *pătrunzătoare*).

În ton cu luxurianța imagistică, melodia și coloritul prozei sunt susținute prin *sugestii muzicale* (17a) ori prin *mențiuni din sfera artelor plastice* (17b):

- (17) a. cum se arată [ghiocelul – n.r.], începe simfonia vieții cu imnul triumfal al nunții; orchestra e formată din tot ce e suflare pe pământ (Simionescu 1947: 11)
- b. Arta decorării e neîntrecută în spațiul larg de sub ruini. Mai ales când trandafirii pitici cu corola de rubin încep a înflori, în locul străjuit de plopii piramidali și de sălcii pletoase, e un tablou de Rubens (Simionescu 1947: 375).

Aspectele compoziționale deja consemnate nu epuizează gama de virtuți expresive ale operei lui Ion Simionescu. Prin raportare la cele mai valoroase lucrări științifice ale vremii, autorul a creat o operă vastă, concepută ca oglindă a lumii și ca elogiu închinat naturii. Ca și îndrumătorul său doctoral, prin calitățile alese ale personalității și operei sale, Ion Simionescu a primit de timpuriu recunoașterea meritelor, prin alegerea în Academia Română (1911), pe care, de altfel, a și condus-o, între 1940 și 1944. Ca membru al celui mai înalt for științific din România, Ion Simionescu a îmbogățit știința și cultura română cu o operă monumentală, de peste 1700 de titluri, asupra căreia posteritatea încă nu s-a aplecat cum se cuvine, pentru a o aprecia la justa ei valoare. Prin activitatea sa, Ion Simionescu „ocupă un loc de cinstă în galeria marilor dascăli ai neamului nostru, în rândul acelor pentru care profesoratul este o înaltă datorie sacerdotală izvorâtă dintr-o tainică chemare lăuntrică” (Săvulescu 1944: 167).

SURSE

Buffon, *Pagini din „Istoria Naturală”*, București, Editura Ion Creangă.

Fabre, Jean-Henri, 1957, *Din lumea insectelor*, București, Editura Tineretului.

Simionescu, Ion, 1946, *Fauna României*, București, Fundația Regală pentru Literatură și Artă.

Simionescu, Ion, 1947, *Flora României*, București, Imprimeria Națională.

BIBLIOGRAFIE

- Blaga, Lucian, 2003, „Definiția lui Buffon”, în *Zări și etape*, București, Editura Humanitas, 290-293.
- Chivu, Gheorghe, 2000, *Limba română de la primele texte până la sfârșitul secolului al XVIII-lea: variantele stilistice*, București, Editura Univers Enciclopedic.
- Darwin, Charles, 2017, *Originea speciilor*, București, Editura Academiei Române, Editura Herald.
- David, Mihai, 1944, „Profesorul Ion Simionescu”, *Cetatea Moldovei. Revistă lunară de probleme actuale, literatură și critică*, 5, vol. 12, 3, martie, 255-261.
- Irimia, Dumitru, 1986, *Structura stilistică a limbii române contemporane*, București, Editura Științifică și Enciclopedică.
- Izverna, Pan, 1981, „Cuvânt înainte”, în Buffon, *Pagini din „Istoria Naturală”*, București, Editura Ion Creangă, 5-8.
- Kirițescu, Constantin, 1944, „Ion Simionescu, cântărețul pământului românesc”, *Revista Fundațiilor Regale*, 11, 4, 63-74.
- Munteanu, Ștefan, Țăra, Vasile D., 1983, *Istoria limbii române literare*, București, Editura Didactică și Pedagogică.
- Săvulescu, Traian, 1944, „Profesorul Ion Simionescu”, *Convorbiri literare*, 77, 2, februarie, 166-168.
- Simionescu, Ion, 1914, „Eduard Suess (1831–1914)”, *Revista științifică V. Adamachi*, 5, 2, 130-134.
- Simionescu, Ion, 1928, *Introducere în paleontologie*, București, Editura Casei Școalelor.
- Simionescu, Ion, 1938, *Oameni aleși*, vol. I., Străinii, București, Cartea Românească.
- Ursu, N.A., 1962, *Formarea terminologiei științifice românești*, București, Editura Științifică.
- Vianu, Tudor, 2010, *Estetica*, București, Editura Orizonturi.
- Von Humboldt, Alexander, 1970, *Pagini alese. Cosmos. Priveliști din natură. Priveliști din Cordilieri și alte scrieri*, București, Editura Minerva.

All links were verified by the editors and found to be functioning before the publication of this text in 2025.

DECLARATION OF CONFLICTING INTERESTS

The author declared no potential conflicts of interest with respect to the research, authorship, and/or publication of this article.

FUNDING

The author received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this paper.

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License:
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0>

Oana NICULESCU¹

PREMISELE UNEI DESCRIERI ACUSTICE A RÂSULUI ÎN DISCURSUL SPONTAN. DELIMITĂRI TIPOLOGICE ȘI TERMINOLOGICE

How to cite this paper:

Niculescu, Oana, 2025, "Premisele unei descrieri acustice a râsului în discursul spontan. Delimitări tipologice și terminologice", in *Theoretical and Applied Linguistics@ro*, Volume I, Issue 1/2025, p. 173-207, DOI: 10.62229/talatroi/1_25/7.

PREMISES FOR AN ACOUSTIC DESCRIPTION OF LAUGHTER IN SPOKEN DISCOURSE. TYPOLOGICAL AND TERMINOLOGICAL DELIMITATIONS

Abstract. Laughter is a complex, multimodal phenomenon that has been investigated across a variety of disciplines and documented for multiple languages. Yet for Romanian, empirical research is scarce and no detailed acoustic description is currently available. This article aims to address this gap by offering the first integrated theoretical, terminological, and acoustic account of laughter in spontaneous speech based on Romanian data. Building on the classification proposed by Truong, Trouvain, Jansen (2019), the hierarchical structure of laughter (*i.e.*, *episode*, *bout*, *subbout* and *pulses*) is described. The study showcases a wide range of laughter forms, from speech-synchronous events, speech-laugh and smiled speech, to voiced and unvoiced outputs produced with either an ingressive or egressive airflow. Each type is illustrated with examples from the Ro-Phon corpus, with corresponding audio files accessible via the phonic.ro platform. The significance of this present work lies in two key contributions. First, it provides the foundational terminology and typology needed for a systematic study of laughter in Romanian. Second, it offers high-quality acoustic information that will facilitate cross-linguistic comparisons, allowing Romanian data to be directly contrasted with findings from other languages. It is hoped that this first

¹ Institutul de Lingvistică al Academiei Române „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”, ORCID: 0009-0007-9128-2216, oeniculescu@yahoo.com.

account will stimulate further research on laughter in Romanian, fostering comparative and interdisciplinary studies that shed light both on language-specific as well as language-independent characteristics of this complex phenomenon.

Keywords: laughter, classification, (un)voiced laugh, speech laugh, smiled speech

1. Introducere

1.1. Domenii de studiu al râsului

Râsul este un eveniment multimodal complex², abordat din perspective multiple, pornind de la cea filogenetică și ontogenetică, neurobiologică și patologică, respectiv conversațională și acustică, până la analiza sa în cadrul procesării automate a limbajului.

Continuând cercetările realizate de Darwin (1972 [1873]), van Hooff (1972), Srofe și Waters (1976), Apte (1985), printre alții, Gervais și Wilson (2005) consideră că, din punct de vedere filogenetic și ontogenetic, râsul a constituit o „preadaptare”, elaborată treptat și integrată ulterior atât prin evoluția biologică, cât și prin cea culturală. În această interpretare, râsul (Duchenne) ar fi devenit pe deplin ritualizat la hominizii timpurii, în intervalul cuprins între acum 4 și 2 milioane de ani, ca mijloc de contagiune emoțională ludică. Acest comportament ludic, identificat, de asemenea, și în jocul anumitor primare (Goodall 1986), ar fi favorizat jocul social orientat spre consolidarea resurselor, în perioadele scurte de siguranță și de sațietate care caracterizau viața bipedă timpurie. Acest aspect este important, întrucât bipedismul a eliminat constrângerile morfologice, ceea ce a permis ca râsul să evolueze în forma sa dinamică, specifică timpurilor actuale (Provine 2000). Teoria formulată de Provine (2000) susține că deplasarea bipedă a eliberat toracele de cerințele mecanice impuse de locomoția patrupedă și a redus cuplarea tipic mamiferă dintre vocalizare și respirație. Această modificare a făcut posibilă, în schimb, apariția limbajului și a permis, de asemenea, ca râsul să fie ritualizat la oameni. Așadar, râsul este un comportament uman universal, prezent în toate culturile, însă interpretat și valorizat distinct în funcție de contextul social și cultural.

² Pentru o prezentare generală, vezi Gervais, Wilson (2005); Chafe (2007a); Owren, Amoss (2014); Petridis (2016); Truong, Trouvain (2017).

Râsul este o vocalizare intrinsec socială (Bachorowski, Owren 2001; Cirillo 2001; Kipper, Todt 2001) și reprezintă una dintre primele vocalizări emise de sugari, între două și șase luni de viață (Darwin 1972 [1873]; Srofe, Waters 1976), fiind identificat inclusiv la copiii născuți cu surdocecitate congenitală (Makagon, Funayama, Owren 2008). Râsul se asociază unor tipare fizionomice specifice, descrise în literatura de specialitate drept râs „Duchenne” (Ekman 1985), denumit astfel după Guillaume-Benjamin Duchenne de Boulogne, care a realizat prima descriere anatomică a acestui tip de expresie (Duchenne 1990 [1862]). Keltner, Bonanno (1997) diferențiază râsul Duchenne de formele „non-Duchenne”, descrierea fiind completată, ulterior, de Gervais și Wilson (2005) care evidențiază următoarele trăsături:

- RÂSUL DUCHENNE – declanșat involuntar; derivă din expresia facială de tip „play face” (*i.e.*, gura deschisă, relaxată, cf. Preuschoft, van Hooff 1997) a primatelor și din vocalizarea aferentă de tip gâfâit; este asociat cu experiențe pozitive și cu contagiune emoțională; contribuie la crearea unei dispoziții ludice, favorizând coeziunea de grup; frecvența fundamentală este mai scăzută;
- RÂSUL NON-DUCHENNE – tipar conștient; producerea sa este influențată semnificativ de norme și de contexte culturale, putând fi inhibat sau folosit strategic; poate fi deprins și utilizat conversațional; dispune de un inventar redus de forme.

Neurobiologia râsului este complexă, antrenând cortexul prefrontal (controlul execuției, reglarea și integrarea râsului) și cortexul motor (controlul mișcărilor respiratorii și faciale), cerebelul (coordonarea motorie), respectiv sistemul limbic și trunchiul cerebral (Panksepp 2000, 2007; Parvizi *et al.* 2001; Panksepp, Burgdorf 2003; Wild *et al.* 2003; Meyer *et al.* 2005, 2007; Caruana *et al.* 2015). Recent, Gerbella *et al.* (2021) au identificat două rețele neuronale diferite în funcție de tipul de râs (*i.e.*, Duchenne vs non-Duchenne). Rețeaua neuronală implicată în producerea râsului emoțional include cortexul precingular anterior (pACC), polul temporal ventral (TPv) și striatul ventral (VS)/nucleul accumbens (NAcc). Această rețea este interconectată prin fasciculul cingular anterior, tractul accumbofrontal și fasciculul uncinat, ajungând până la trunchiul cerebral prin tractul mamilotegmental. În schimb, rețeaua neuronală implicată în producerea râsului conversațional/non-emoțional este ancorată în operculul frontal

(FO) și cortexul motor primar (M1), proiectând către nucleii motori din trunchiul cerebral prin capsula internă. Cele două rețele interacționează la nivelul anterior cortexului motor suplimentar (nivel pre-SMA).

Din perspectivă clinică, râsul patologic a fost asociat, în mod particular, cu activitatea cerebelului (Parvizi *et al.* 2001). Diferite forme de râs au fost identificate și studiate în cazul pacienților diagnosticați cu tulburări neurologice sau psihiatrice. În acest context, râsul psihotic este cel mai des întâlnit printre patologiiile asociate râsului (Askenasy 1987), fiind documentat, în special, la pacienții care suferă de schizofrenie (Bleuler 1950). În schimb, râsul spastic a fost identificat în lacunarismul cerebral (Askenasy 1987) sau în cazul pacienților care suferă de sindromul Angelman, manifestat prin râs/zâmbit frecvent, de lungă durată, incontrollabil și aparent nemotivat (Angelman 1965), ajungând, uneori, la paroxism (Dörries, Spohr, Kunze 1988). Tipurile extrapiramidale de râs spastic au fost observate în cazul pacienților cu Parkinson (Poeck 1969). În formele de epilepsie gelastică, râsul convulsiv constituie o componentă integrantă a episoadelor epileptice (Daly, Mulder 1957). Un alt context patologic este reprezentat de sindromul pseudobulbar (PBA), care presupune o tulburare a expresiei emoționale caracterizată prin izbucniri incontrollabile de râs sau de plâns, incongruente cu starea emoțională de fond, fără a implica un declanșator (adecvat) din mediul înconjurător (Miller, Pratt, Schiffer 2011). Un alt caz specific este râsul indus de cataplexie, asociat cu forme de narcolepsie (Zarcone 1973). În ceea ce privește sindromul Rett (RTT), o tulburare neurologică severă cauzată de mutații ale genei MECP2 și care afectează, în special, persoanele de sex feminin, studiile au raportat o incidență crescută a râsului nocturn asociat cu tulburări de somn (cf. Young *et al.* 2007). Coleman *et al.* (1988) au observat această manifestare în 83% dintre cazurile aparținând pacienților din America de Nord. Ulterior, Young *et al.* (2007) au constatat că râsul nocturn este prezent în toate situațiile care implică deleții extinse ale genei MECP2, sugerând o legătură între gravitatea mutației și apariția acestui comportament.

Râsul este, totodată, o componentă a interacțiunii verbale, a cărei relevanță a fost subliniată încă din studiile timpurii ale lui Jefferson (1979, 1984, 1985, 2004), respectiv Jefferson, Sacks, Schegloff (1987). Jefferson a evidențiat importanța adnotării precise a râsului în analiza discursului și a elaborat un set detaliat de convenții de transcriere, devenit reper

metodologic în domeniu, prin capacitatea de a reda multiplele funcții pragmatice și roluri sociale ale râsului. Aceste direcții de cercetare au fost ulterior extinse și aprofundate de Glenn (2003), Osvaldsson (2004), Vettin, Todt (2004), Partington (2006), printre alții. În contextul cercetării românești, studiile dedicate râsului (din perspectiva analizei conversației) sunt puține (Săftoiu 2006, 2020; Vasilescu 2008), majoritatea lucrărilor concentrându-se, în schimb, asupra umorului³ (Constantinescu 2012, 2024; Săftoiu 2016; Constantinescu, Măda, Săftoiu 2020; Măda 2021). Alegerea acestei direcții poate fi explicată prin faptul că râsul nu reprezintă un indicator fiabil al prezenței umorului, putând fi declanșat de factori diverși, de la amuzament, la rușine, jenă, nervozitate sau chiar simulare strategică. În aceste condiții, interesul cercetătorilor s-a orientat spre analiza conținutului umoristic propriu-zis, mai degrabă decât spre reacția non-verbală asociată.

Râsul reprezintă un subiect de interes și în domeniul tratamentului automat al vorbirii (ASR) și al procesării limbajului natural (NLP), atât din perspectiva detectării și segmentării automate (Kennedy, Ellis 2004; Truong, van Leeuwen 2005, 2007a, b; Knox, Mirghafori 2007; Knox, Morgan, Mirghafori 2008; Laskowski, Schultz 2008; Scherer *et al.* 2009; Cosentino, Sessa, Takanishi 2016), direcție care contribuie la îmbunătățirea sistemelor de recunoaștere a vorbirii și a sintezei artificiale a râsului (Trouvain, Schröder 2004; Campbell 2006), având impact asupra naturaleții, expresivității și eficienței interfețelor om-mașină. Dezvoltările tehnologice din aceste domenii (*i.e.*, ASR, NLP) au fost aplicate și în alte arii conexe unde râsul este considerat un marcator paralingvistic important în identificarea automată a sexului vorbitorului (Folorunso, Popoola, Asaolu 2020) sau în investigațiile criminalistice ancorate sociofonetic (Hirson 1995). În acest context, Folorunso, Asaolu, Popoola (2020) au propus conceptul de „laughter signature”, un identificator vocal unic, cu potențial ridicat în identificarea vorbitorilor și în analiza criminalistică a înregistrărilor audio.

³ Menționăm că, în perioada 2025-2028, se derulează proiectul **HUMLIT**: *Developing humour literacy: Analysing production, content, and reception of humour to bring positive change in the public sphere* (<https://cordis.europa.eu/project/id/101182860>), finanțat prin Horizon Europe în cadrul proiectului „Marie Skłodowska-Curie Actions (MSCA)”, la care România participă prin Universitatea Transilvania din Brașov (coord. Răzvan Săftoiu) și Universitatea din București (coord. Mihaela-Viorica Constantinescu).

Din perspectivă acustică, în urma numeroaselor cercetări asupra râsului (Edmonson 1987; Mowrer, LaPointe, Case 1987; Grammer, Eibl-Eibesfeldt 1990; Poyatos 1993; Rothgänger *et al.* 1998; Nwokah *et al.* 1999; Bachorowski, Owren 2001; Bachorowski, Smoski, Owren 2001; Trouvain 2001, 2003, 2014; Chafe 2007a; Szameitat *et al.* 2007; Kohler 2008; Urbain, Dutoit 2011), realizate în contexte și stiluri de vorbire variate, se observă complexitatea acestui fenomen multimodal. Râsul nu reprezintă o vocalizare non-verbală (Trouvain 2014) stereotipică și nu poate fi limitat la o (simplă) alternanță strictă, de tip staccato, între secvențe surde și sonore, ci include o gamă largă de forme acustice, cu structuri diverse și complexe. Aceste diferențe fonetice, în formele sonore de râs, pot varia de la o limbă la alta din punct de vedere prozodic, influențând, așadar, modul în care râsul este produs, perceput și integrat în interacțiunea verbală. Această direcție acustică este centrală studiului de față, urmând a fi propusă o clasificare și o exemplificare a diverselor forme de râs în discursul oral.

1.2. Scopul cercetării

În limba română, cercetările empirice asupra râsului sunt rare, iar o descriere acustică detaliată nu este, în prezent, disponibilă. În acest context, articolul de față are trasate următoarele obiective:

1. conturarea unui cadru tipologic și terminologic necesar pentru descrierea acustică a râsului în discursul oral;
2. exemplificarea structurii ierarhice a râsului;
3. delimitarea, clasificarea și ilustrarea acustică a diferitelor forme de râs.

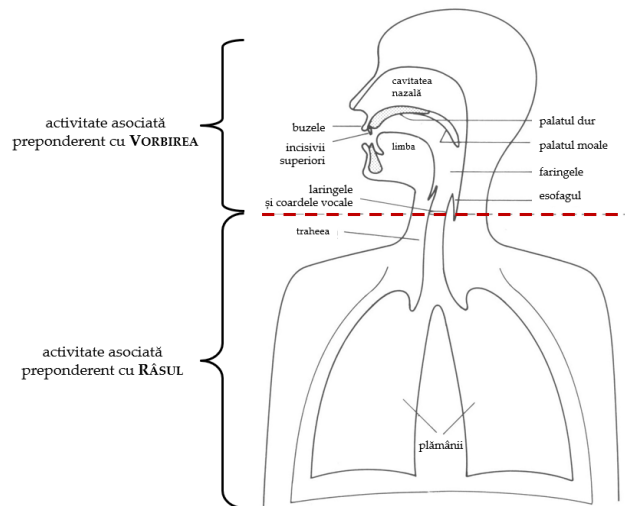
Noutatea cercetării noastre constă în identificarea și caracterizarea detaliată a trăsăturilor acustice ale diferitelor tipuri de râs în funcție de poziția lor în discurs, frecvența fundamentală și intensitatea asociată acestei vocalizări non-verbale, vibrația sau absența vibrației coardelor vocale, respectiv direcția aerului fonator. Descrierea noastră se bazează pe studii precum: Bachorowski, Owren (2001); Bachorowski, Smoski, Owren (2001); Trouvain

(2003, 2014); Truong, Trouvain, Jansen (2019). Pentru claritate terminologică, am considerat necesară menționarea explicită a termenului original care a stat la baza echivalării în română. Această opțiune a fost precedată de o etapă de analiză și selecție a unui cadru terminologic (de obicei, în limba engleză), având în vedere variația semnificativă și lipsa de standardizare din literatura de specialitate.

Tipurile de râs analizate în acest articol provin din corpusul Ro-Phon (Niculescu 2021), care dispune de înregistrări audio de înaltă calitate, fiind aliniat manual în Praat și adnotat pentru *pauze* (silențioase sau de respirație) și *vocalizări non-verbale* (i.e., râs, tușit, dresul glasului, înghițit, clicuri), *mărci ale (dis)fluenței* (particule-filler, lungiri de segmente, cuvinte neterminate, repetiții identice non-semantic), respectiv *fenomene care țin de oralitate* (de exemplu, reduceri fonetice). Întrucât studiul se bazează pe un corpus de monologuri, nu vor fi analizate situațiile de râs suprapus (engl. *overlapping laughter*, v. Truong, Trouvain 2012). Totodată, obiectivul nostru actual nu presupune descrierea funcțiilor râsului, ci, mai întâi, identificarea și înțelegerea formelor pe care acesta le poate lua în vorbirea spontană, în vederea propunerii unei clasificări.

Fiecare formă de râs este ilustrată printr-o imagine (oscilogramă, spectrogramă, cu indicarea intensității) și printr-un fișier audio aferent (accesibil prin link), pentru a facilita înțelegerea fenomenului analizat. Materialele utilizate în acest studiu sunt disponibile pe platforma online *phonic.ro*, dedicată documentării vocalizărilor non-verbale din limba română, în secțiunea: <https://phonic.ro/ras/>.

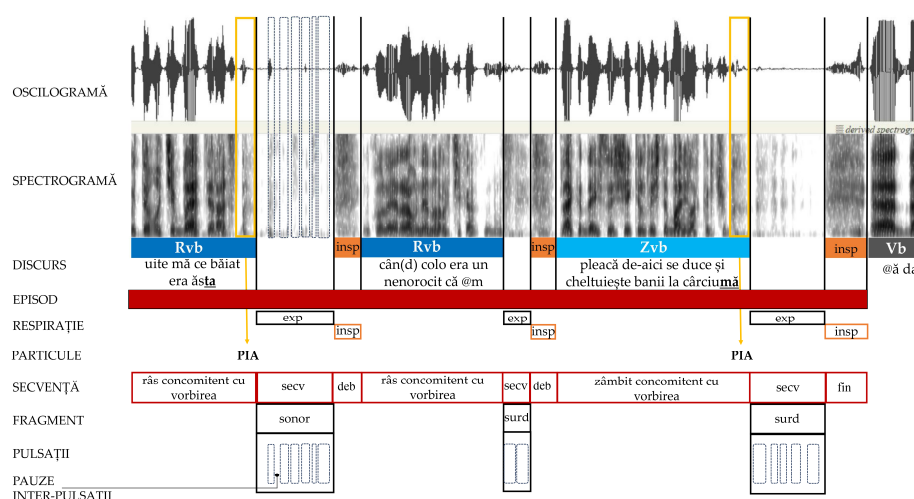
2. Descrierea acustică a râsului în discursul spontan

*Imaginea 1. Zonele anatomice implicate diferențiat în vorbire și râs
(schemă adaptată după Chafe 2007a, b)*

Imaginea de mai sus surprinde asemănările și deosebirile dintre vorbire și râs din perspectiva aparatului fonator. Ambele activități implică producerea sunetului/vocalizării prin trecerea aerului prin laringe și coardele vocale, utilizând, de asemenea, cavitatea orală și nazală pentru modelarea sunetului/vocalizării. În timp ce vorbirea presupune o coordonare (articulatorie) exactă, localizată în special în partea superioară, supraglotală, a aparatului fonator, râsul este generat prin mecanisme diferite, predominant respiratorii, situate în partea inferioară, subglotală. Deși laringele și coardele vocale participă la ambele tipuri de activitate, în cazul râsului acestea sunt solicitate într-un mod distinct, adesea neregulat, cu vibrație discontinuă, intensitate variabilă și, uneori, cu prezența zgomotelor inspiratorii. În această interpretare, râsul nu poate fi analizat exclusiv prin prisma acusticii limbii vorbite, ci necesită o abordare distinctă, care să integreze componente respiratorii, laringiene și neuromotorii. Așadar, râsul se configurează ca un act vocal multimodal distinct, cu un substrat fiziologic propriu.

În literatura de specialitate, râsul este clasificat și segmentat în funcție de diverse criterii, preponderent acustice. Modelul ierarhic pe care îl adoptăm și adaptăm este cel propus de Truong, Trouvain, Jansen (2019), datorită capacității sale de a reda, în mod clar, coerent și sistematic, trăsăturile acustice ale râsului, indiferent de tipul de interacțiune verbală. Așadar, schema prezentată în imaginea 2 permite o segmentare exactă și reproductibilă a materialului sonor pe mai multe niveluri de analiză, menținând, totodată, un grad de flexibilitate necesar utilizării în contexte analitice și metodologice variate.

Imagina 2. Schema râsului în discursul spontan
(secțiune de monolog extrasă din Ro-Phon^{M1}, S8)

1. OSCILOGRAMĂ – marchează variația amplitudinii în timp (dB), permițând identificarea undelor periodice (specifice râsului sonor) și aperiodice (caracteristice râsului surd); utilă în segmentarea pulsațiilor și a pauzelor dintre acestea; informațiile prezente într-o oscilogramă facilitează distincția între diferite tipuri de râs.
2. SPECTROGRAMĂ – marchează variația frecvenței în timp (Hz); permite vizualizarea informațiilor acustice (durată, formantă, frecvență fundamentală, intensitate) atât la nivel segmental, cât și suprasegmental; complementar oscilogrammei, informațiile prezente într-o spectrogramă contribuie la distingerea acustică a formelor de râs.

3. DISCURS – transcrierea ortografică a unei secvențe de vorbire de 7s extrase din cadrul corpusului Ro-Phon; permite identificarea și contextualizarea râsului în fluxul vorbirii, oferind un cadru pentru analiza acustică, prozodică, funcțională și pragmatică.
4. EPISOD (ER) – întregul eveniment multimodal; include atât râsul integrat vorbirii (*i.e.*, râs/zâmbit concomitent cu vorbirea), cât și pe cel neintegrat vorbirii (*i.e.*, autonom);
5. RESPIRAȚIE – marchează direcția aerului (fonator); ingresiv, atunci când râsul este produs în timpul inspirației (fluxul de aer intră în plămâni), respectiv egresiv, atunci când râsul este produs în timpul expirației (fluxul de aer iese din plămâni);
6. PIA – particule interpolate de aspirație (engl. *interpolated particles of aspiration*, cf. Potter, Hepburn 2010); apar, în special, în forme de râs integrate vorbirii;
7. SECVENȚĂ (SR) – unitate subordonată episodului de râs; este formată din „silabe” tipice râsului (*i.e.*, pulsații), având un debut și un final marcate prin zgomote de respirație; secvențele sunt delimitate prin inspirații (surde sau sonore), putând fi surde (SRsur), sonore (SRson) sau mixte (SRmixt);
8. FRAGMENT (FR) – structură a râsului subordonată secvenței; fiecare secvență este formată dintr-unul sau mai multe fragmente, care pot fi surde (FRsur), sonore (FRson) sau mixte (FRmixt);
9. PULSAȚIE (P) – unitate minimală a râsului; pulsațiile pot fi surde (Psur), sonore (Pson) sau mixte (Pmixt);
10. PAUZĂ INTER-PULSAȚII (PIP) – intervalul temporal dintre două pulsații, adesea silențios.

Râsul va fi analizat pe patru trepte ierarhice, fiecare descrisă, în detaliu, în secțiunile următoare. Această abordare este necesară întrucât râsul este o vocalizare complexă, caracterizată prin alternanțe de sonoritate, direcții diferite ale aerului fonator, precum și prin variații semnificative de structură acustică. O ierarhizare permite, așadar, delimitarea clară a acestor elemente și integrarea lor în structuri complexe, capabile să redea (fidel) diversitatea formelor de râs din discursul oral.

2.1. Episodul de râs

Pe prima treaptă ierarhică se plasează episodul de râs (engl. *laugh episode*), adică întregul eveniment multimodal asociat producerii (și identificării) râsului într-un context social. Episodul este compus din:

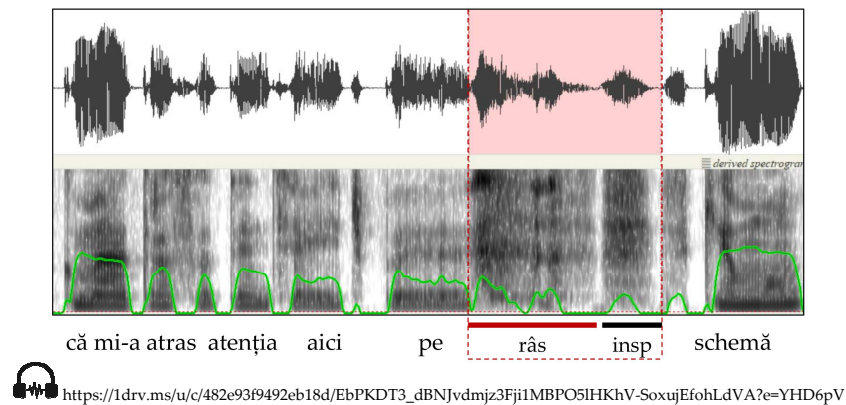
1. una sau mai multe forme de râs neintegrat vorbirii (autonom);
2. una sau mai multe forme de râs integrat vorbirii, însemnând:
 - a. râs concomitent cu vorbirea,
 - b. zâmbit concomitent cu vorbirea.

Cele două forme generale de râs se manifestă adesea în succesiune. Această tranziție justifică utilizarea conceptului de episod, înțeles ca unitate extinsă de râs. Utilizăm termenul *zâmbit* cu sens procesual, iar *zâmbet* ca rezultat al acestui proces.

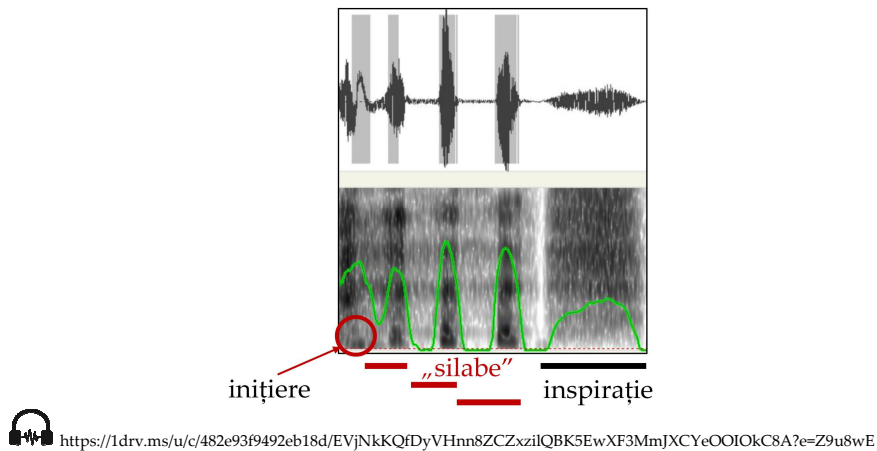
2.1.1. Râsul neintegrat vorbirii

Râsul neintegrat (engl. *free speech laugh, isolated laugh*) este o formă de râs care nu se suprapune cu vorbirea și funcționează ca un eveniment multimodal autonom, distinct de fluxul vorbirii (imaginea 3). Tiparul acustic al acestei forme de râs se caracterizează printr-o alternanță de „silabe” tipice râsului (imaginea 4) reprezentate prin componente consonantice (fricative) sau glotale (Apte 1985), respectiv componente vocalice care prezintă, prototipic, elipse ale formanțelor în zona centrală (Ruch, Ekman 2001; Bachorowski, Smoski, Owren 2001), dar și în exteriorul acesteia (Edmonson 1987; Bickley, Hunnicutt 1992; Rothgänger *et al.* 1998; Szameitat *et al.* 2007; Urbain, Dutoit 2011). Frecvența fundamentală este mai ridicată față de contextul verbal în care apare (1245 Hz în cazul bărbaților, respectiv 2083 Hz la femei, cf. Bachorowski, Smoski, Owren 2001), râsul fiind însoțit, uneori, de o intensitate mai mare (Edmonson 1987). Actualizările râsului autonom în discurs prezintă variații semnificative în ceea ce privește durata, intensitatea, sonoritatea și direcția aerului fonator, fiind identificate diferențe notabile la nivel inter- și, mai ales, intra-vorbitori

(Edmonson 1987; Hirson 1995; Bachorowski, Owren 2001; Bachorowski, Smoski, Owren 2001).

Imaginea 3. Răs neintegrat vorbirii (autonom); intensitatea este marcată prin linia verde (Ro-Phon^{M1}, S1)

Imaginea 4. Înlănțuire de „silabe” tipice râsului delimitate printr-un zgomot de expirație (de inițiere), respectiv printr-un zgomot de inspirație (de finalizare) (Ro-Phon^{M1}, S1)

Provine (1993) susține că râsul „punctează” vorbirea, considerând forma neintegrată vorbirii (și intrinsec sonoră) drept varianta tipică, predominantă în interacțiunea verbală. Această concluzie se bazează pe un studiu în care trei observatori independenți au notat, în scris, episoade de râs produse de participanți selectați aleatoriu dintr-un campus universitar. Din totalul de 1200 de episoade analizate, doar 8 au fost identificate ca fiind produse

simultan cu vorbirea. Ne alăturăm, însă, poziției critice formulate Truong și Trouvain (2017), care subliniază că o abordare bazată exclusiv pe ascultarea situațiilor în care apare râsul și pe notarea ulterioară a acestora este cel puțin discutabilă din punct de vedere metodologic și nu poate fi recomandată.

Datele recente contrazic ideea potrivit căreia râsul apare predominant în formă autonomă. Într-un studiu asupra interacțiunilor mamă-copil, Nwokah *et al.* (1999) au constatat că mai puțin de 50% dintre ocurențele de râs observate sunt autonome. Este important de precizat, totuși, că studiul a fost realizat pe un eșantion restrâns (doar trei secvențe provenite de la trei femei adulte). Rezultate similare sunt raportate de Trouvain (2001), care constată că aproximativ 60% dintre episoadele de râs identificate în corpusul Kiel de germană vorbită sunt, de fapt, forme de râs integrate vorbirii. Aceeași tendință este confirmată și de Devillers, Vidrascu, Lamel (2005), care, analizând două corpusuri de franceză spontană (dialoguri) înregistrată în call-center, au observat că 58% dintre ocurențele de râs apar concomitent cu vorbirea, nu ca evenimente multimodale autonome. În propriile analize (incipiente), am remarcat că, în monologurile din cadrul corpusului Ro-Phon, atunci când râsul apare autonom, acesta este plasat predominant între două secvențe de vorbire și nu într-o pauză extinsă.

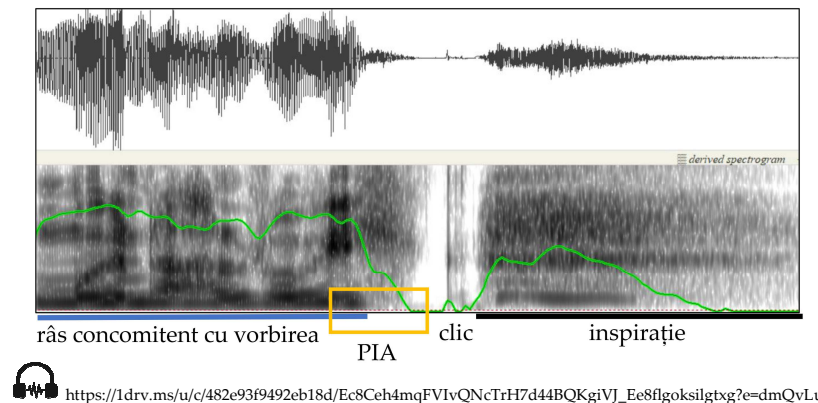
2.1.2. Râsul integrat vorbirii

Formele de râs integrate vorbirii (engl. *speech-synchronous forms of laughing*) reprezintă evenimente multimodale care coincid temporal cu vorbirea, producând modificări în semnalul acustic și îndeplinind diferite funcții în discurs. Distingem două subclase:

1. forme de râs produse concomitent cu vorbirea (Rvb), caracterizate prin prezența trăsăturilor acustice ale râsului în fluxul vorbirii;
2. zâmbit concomitent cu vorbirea (Zvb), în care modificările faciale (în special mișcarea buzelor) determină schimbări perceptibile în unda sonoră, chiar și în lipsa unei vocalizări specifice.

▪ **Râsul concomitent cu vorbirea** (engl. *speech laugh*)

Rvb este o secvență de vorbire care prezintă trăsături specifice râsului (Truong, Trouvain, Jansen 2019), constând într-o activitate respiratorie accentuată, reflectată printr-o intensitate ridicată și un aer fonator egresiv crescut în cazul porțiunilor sonore și o aspirare mai puternică în cadrul porțiunilor surde (Trouvain 2001). Ocazional, în porțiunile sonore apare un vibrato sau un tremur al vocii (Trouvain 2001), trăsătură surprinsă în următoarea imagine.

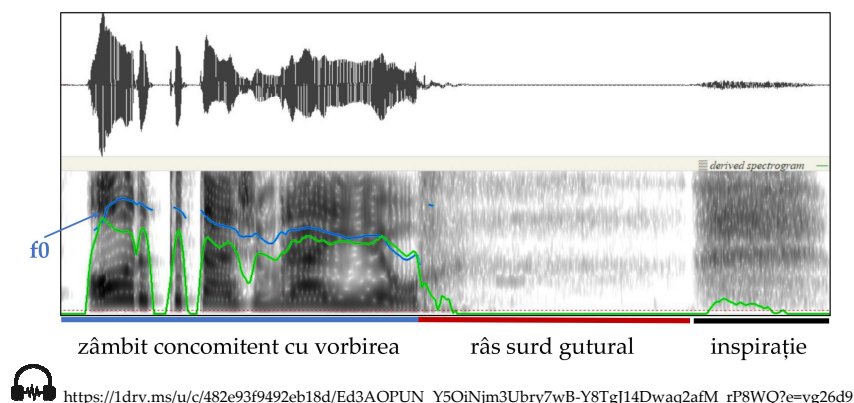
Imaginea 5. Râs concomitent cu vorbirea (Ro-Phon^{M1}, S9)

Trouvain (2003) consideră că Rvb nu este o formă de râs suprapusă vorbirii articulate (cu toate că râsul propriu-zis poate, uneori, să urmeze articularea), ci constituie o categorie distinctă de vocalizare non-verbală. Într-un studiu precedent, autorul propune ipoteza conform căreia Rvb este un eveniment de scurtă durată, în timp ce Zvb poate avea o durată mai lungă (Trouvain 2001). De asemenea, Rvb poate include particule de râs (engl. *laugh particles*, v. Couper-Kuhlen 1998; Jefferson 1979; Glenn 2003) reinterpretate ulterior de Potter și Hepburn (2010) ca particule interpolate de aspirație (PIA). Aceste particule („obiecte discrete”) apar frecvent la finalul unui Rvb/Zvb, fără a întrerupe fluxul vorbirii. Deși nu sunt incluse în clasificarea propusă de Truong, Trouvain și Jansen (2019), au fost adoptate în studiul de față datorită apariției în corpus și a rolului pe care îl exercită în integrarea formelor de Rvb/Zvb la nivelul interacțiunii verbale.

▪ **Zâmbitul concomitent cu vorbirea** (engl. *smiled speech*)

Zvb este o secvență de vorbire care prezintă trăsături specifice zâmbitului. Apare exclusiv în structuri complexe de râs (cf. Truong, Trouvain, Jansen 2019), funcționând ca un liant între diferitele elemente de la nivelul secvențelor de râs. Au fost observate diferențe clare între zâmbit și râs în ceea ce privește rolul și apariția acestora în ontogeneză și filogeneză (van Hooff, Hinde 1972; Srofe, Waters 1976; Apte 1985). Există, de asemenea, deosebiri în privința canalului de transmitere. Zâmbetul (Z) este transmis, mai ales, pe cale vizuală, în timp ce râsul este, în esență, corelat cu un eveniment acustic perceptibil (Trouvain 2001). Din perspectivă neuro-fiziologică, a fost observată o modificare graduală de la zâmbit la râs (Fried *et al.* 1998). În acest context, a fost propus un continuum acustic zâmbit-râs (Trouvain 2001).

Comparativ cu realizările și funcțiile interacționale cu intensitate ridicată ale râsului, Zvb apare ca un semnal acustic discret, cu intensitate scăzută (Kohler 2008). Zâmbetul concomitent cu vorbirea prezintă valori ridicate atât ale frecvenței fundamentale, cât și ale formanțelor, ca urmare a poziției și mișcării buzelor (Tartter 1980; Kohler 2008). Această frecvență ridicată a frecvenței fundamentale din cadrul Zvb poate fi observată în imaginea 6.

Imaginea 6. Zâmbet concomitent cu vorbirea; frecvența fundamentală (f_0) este marcată printr-o linie albastră (Ro-Phon^{M1}, S5)

Tartter (1980) demonstrează că Zvb poate fi distins auditiv de vorbirea fără zâmbet, ascultătorii fiind sensibili la creșterile frecvenței fundamentale

și la modificările formanților. Aceste trăsături acustice influențează percepția zâmbetului în vorbire, chiar și în absența unor stimuli vizuali. De asemenea, Schröder, Aubergé, Cathiard (1998) demonstrează că un zâmbet mecanic, neautentic (*i.e.*, neînsoțit de implicare emoțională, non-Duchenne) este perceptibil diferit de un zâmbet autentic (*i.e.*, Duchenne), chiar și la nivel auditiv. Această distincție sugerează că trăsăturile paralingvistice ale zâmbetului se reflectă în semnalul acustic, permițând ascultătorilor să identifice nu doar prezența zâmbetului, ci și natura sa afectivă. Această linie de cercetare este continuată de Aubergé, Cathiard (2003), care demonstrează că Zvb implică și o modificare de ordin prozodic. Practic, atunci când vorbitorul zâmbește în timpul vorbirii, modificările perceptibile nu se datorează exclusiv transformărilor fizionomice (*i.e.*, efectul Duchenne), ci includ și o manipulare specifică a parametrilor de ordin prozodic (intonație, intensitate, tempo). Prin urmare, trăsăturile Zvb rezultă din interacțiunea realizată între efectele mecanice ale zâmbetului și ajustările prozodice deliberate.

Mehu, Dunbar (2008) studiază zâmbitul (Z) și râsul (R) drept comportamente afiliate distincte, cu funcții sociale diferite. În analiza lor, zâmbetul apare mai frecvent ca semnal voluntar sau spontan de afiliere, de reglare a relațiilor ierarhice sau de consolidare a legăturilor între cei plasați pe o treaptă socială similară, în timp ce râsul este adesea corelat cu răspunsul la umor, putând funcționa, totodată, și ca instrument de coeziune socială sau de gestionare a (posibilelor) tensiuni dintr-un grup. Spre deosebire de zâmbet, care poate fi folosit strategic (de exemplu, zâmbet deliberat în contexte competitive sau de supunere), râsul are o componentă mai puternică de contagiune emoțională și este influențat semnificativ de dimensiunea și compoziția grupului. Autorii remarcă faptul că ambele comportamente variază în funcție de diverși factori precum:

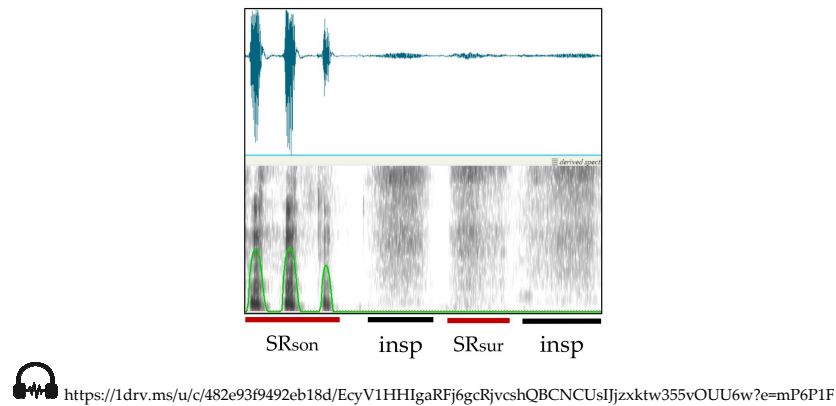
1. VÂRSTĂ și SEX – atât Z, cât și R apar mai des în interacțiuni între persoane de aceeași vârstă, acest efect fiind mai pronunțat la bărbați; femeile tinere prezintă mai frecvent Z și R spontane comparativ cu femeile vârstnice; în cazul bărbaților a fost înregistrat un efect semnificativ al vârstei asupra zâmbetelor deliberate, tinerii producând mai multe Z deliberate decât cei vârstnici, în special în grupurile mixte de vârstă; frecvența R la

bărbați se menține relativ constantă, independent de vârstă; de asemenea, la bărbați, Z și R nu sunt corelate cu numărul sau proporția de femei din grup, așadar comportamentele de afiliere în grupuri mixte nu sunt influențate de prezența femeilor; în schimb, la femei, atât Z, cât și R spontane cresc odată cu proporția de bărbați din grup, indicând un efect pozitiv al prezenței acestora; în cazul Z deliberate, modelul este inversat, numărul femeilor din grup având o influență pozitivă.

2. IERARHIA și STRUCTURA GRUPULUI – structura și compoziția grupului influențează modul în care Z și R sunt distribuite și direcționate; atât bărbații, cât și femeile își direcționează Z (indiferent de tip) către persoane de același sex, aceeași tendință fiind regăsită și în cazul R la bărbați, care râd semnificativ mai des alături de alți bărbați decât alături de femei ; în grupurile mixte de gen, Z este adesea împărțit între vorbitori de același sex; în general, creșterea numărului de participanți este asociată cu o creștere a frecvenței Z și R, atât la bărbați, cât și la femei, cu excepția Z deliberate ale bărbaților, unde acest efect nu a fost observat de către autori; cu toate acestea, râsul pare mai sensibil la dinamica de grup și la prezența persoanelor de același sex sau cu statut similar, în timp ce zâmbetul păstrează o versatilitate mai mare ca instrument social.

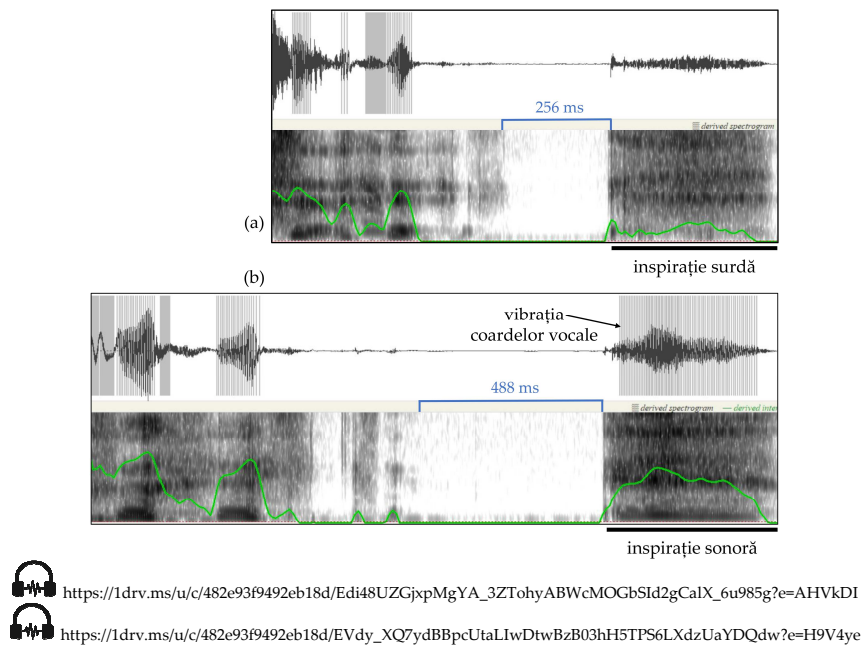
2.2. Secvența de râs

Subordonată episodului de râs, secvența (engl. *bout*) este o înlanțuire de „silabe” tipice râsului (*i.e.*, pulsații în interpretarea noastră), care prezintă un debut (engl. *onset*) și un final (engl. *offset*), marcate acustic prin zgomote de respirație (*i.e.*, inspirație și expirație). Mai multe secvențe sunt delimitate, de obicei, prin zgomotul de inspirație (Trouvain 2003; Chafe 2007a). Imaginea 7 prezintă două secvențe de râs, una sonoră (având trei pulsații cu o intensitate care descrește), cealaltă surdă (cu o singură pulsație), delimitate de o inspirație. În total, toate cele patru elemente alcătuiesc un episod de râs mixt.

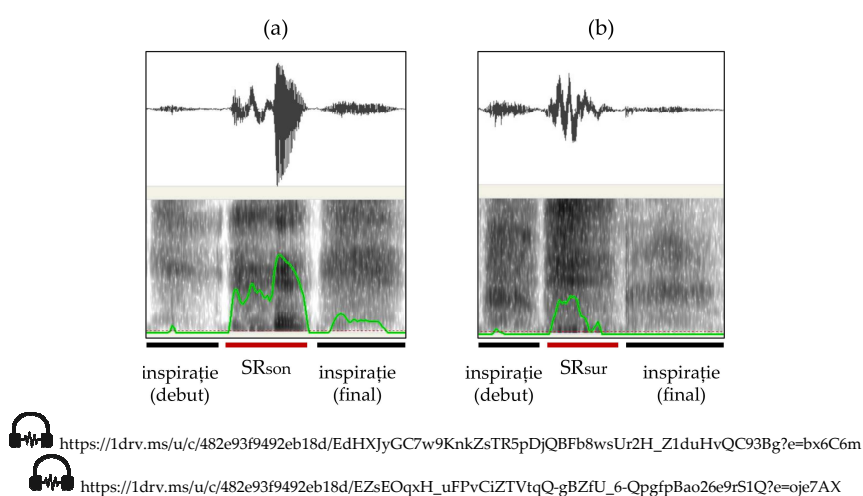
Imaginea 7. Două secvențe de râs (Ro-Phon^{M1}, S10)

Acest zgomot de inspirație poate funcționa, așadar, ca final al primei secvențe și debut al următoarei secvențe, context definit de Truong, Trouvain, Jansen (2019) ca „onoffset”. Cu toate că, prototipic, inspirația din cadrul unei secvențe de râs este surdă (8a), vorbitorii pot produce și inspirații sonore, situație exemplificată în imaginea 8b.

Imaginea 8. Inspirație surdă (a) și inspirație sonoră (b) la finalul unui episod de râs (Ro-Phon^{M2}, S1)

Similar secvenței surde prezentate anterior, în imaginea 9 pot fi observate două secvențe de râs, fiecare având un debut și un final, formate dintr-o singură pulsație. Imaginea 9a prezintă o formă sonoră, caracterizată prin vibrația coardelor vocale, în timp ce imaginea 9b ilustrează o formă surdă. Duratele celor două forme sunt similare, intensitatea, în schimb, este mai ridicată în cazul secvenței sonore.

Imaginea 9. Secvențe de râs delimitate printr-un zgomot de inspirație;
(a) secvență sonoră (Ro-Phon^{M2}, S1); (b) secvență surdă (Ro-Phon^{M1}, S10)

Zgomotele de inspirație (și expirație) care marchează debutul și finalul unei secvențe de râs nu sunt întotdeauna incluse în descrierea structurală a acestui eveniment (cf. Trouvain 2003, 2014; Truong, Trouvain 2017), deși îndeplinesc un rol esențial în reglarea respirației din timpul producerii râsului (Kohler 2008). Inspirația (finală) asociată râsului prezintă trăsături acustice distincte față de inspirația din vorbirea spontană. Analizele spectrale realizate pe baza corpusului Ro-Phon (Niculescu 2021) relevă faptul că aerul ingresiv asociat (frecvent) finalului unei secvențe de râs prezintă un nivel crescut de turbulență și o intensitate ridicată, generate de volumul crescut de aer inspirat la încheierea secvenței (Niculescu 2024a). Pe lângă aceste diferențe spectrale, se remarcă și variații temporale. În cadrul unei cercetări recente (Niculescu 2024b), am observat că durata medie a inspirației din cadrul unei secvențe de râs este semnificativ mai scurtă (386ms) comparativ cu durata pauzelor de inspirație din vorbire (500ms).

Râsul implică, prin definiție, o alternanță rapidă între două configurații distincte ale laringelui/glotei (Esling 2007). Examinarea acestor configurații prin metode clinice conduce la o identificare și o descriere detaliată a diverselor forme de râs (non)patologic. În analiza sa, Esling (2007) propune zece configurații canonice ale laringelui asociate râsului, prezentate în tabelul următor. Dintre acestea, forma nemarcată este caracterizată prin alternanța între o componentă consonantică (reprezentată prin consoana fricativă glotală surdă [h]) și o componentă vocalică (reprezentată prin vocala centrală nerotunjită [ə]).

Tabelul 1

Configurații ale laringelui (cf. Esling 2006, 2007)

TIP	MECANISM	REALIZARE
respirat (engl. <i>breath</i>)	abducție (îndepărtare) moderată	[həhəhəhəhə] componenta consonantică nu este afectată, cea vocalică, în schimb, se desonorizează
voce modală (engl. <i>modal voice</i>)	adducție (apropiere)/fonațiune	[həhəhəhəhə] formă nemarcată
falset (engl. <i>falset</i>)	adducție/fonațiune și alungire longitudinală cu frecvență fundamentală înaltă	[həhəhəhəhə] diferența față de configurația precedentă constă în alungirea longitudinală a coardelor vocale
voce cu răsuflare (engl. <i>breathy voice</i>)	abducție și adducție	[həhəhəhəhə] componentele consonantice din serie devin sonore, iar cele vocalice prezintă o calitate de „răsuflare” (engl. <i>breathy</i>)
șoaptă (engl. <i>whisper</i>)	abducție și constricție laringiană	[həhəhəhəhə] ambele componente sunt realizate în formă șoptită, însă doar segmentele vocalice sunt produse cu o constricție specifică șoptitului
voce șoptită (engl. <i>whispery voice</i>)	abducție, adducție și constricție laringiană	[həhəhəhəhə] varianta sonoră a configurației precedente
voce spartă (engl. <i>creaky voice</i>)	adducție/fonațiune și constricție laringiană cu frecvență fundamentală joasă	[həhəhəhəhə] componenta vocalică prezintă o vibrație neregulată a coardelor vocalice, caracteristic vocii „sparte”

Ceea ce este descris tradițional drept o alternanță între componente consonantice și vocalice pe durata râsului (produs frecvent egresiv) reprezintă, de fapt, o succesiune între pulsațiile surde, sonore sau mixte în cadrul unei faze expiratorii continue (Kohler 2008). Potrivit lui Kohler (2008), râsul nu ar trebui analizat prin prisma categoriilor fonologice convenționale, ci mai degrabă ca o formă autonomă de respirație, cu un regim de control al aerului distinct de cel al vorbirii.

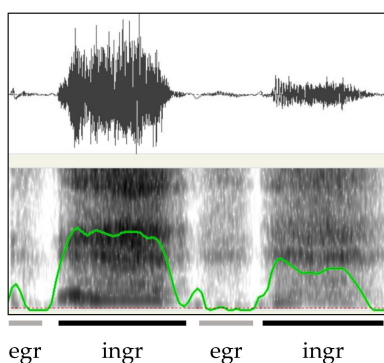
Analiza direcției fluxului de aer în producerea râsului relevă un anumit grad de complexitate, impunând, așadar, o abordare nuanțată. Aerul fonator ingresiv este prezent în diverse vocalizări non-verbale, transmițând, de regulă, emoții intense. Această asociere se explică prin faptul că ascultătorii corelează respirația greoaie, controlul vocal incert sau imperfect și alternanța între vocalizări egresive și ingresive cu o stare fiziologică ridicată de activare emoțională (Anikin, Reby 2022).

Cu toate că Nwokah *et al.* (1999) consideră fonațiunea ingresivă ca una dintre posibilele devieri patologice de la o formă tipică de răs (*i.e.*, egresivă), numeroase cercetări precedente, începând cu Segond (1848), argumentează că aerul fonator ingresiv este o formă posibilă și recurentă în producerea râsului (Kitchen 2018 [1885]; Moore, Von Leden 1958; Richman 1976; Mowrer, LaPointe, Case 1987; Scheiner *et al.* 2002, *apud*

Eklund 2008), acest tipar fiind regăsit și în cazul altor vocalizări non-verbale precum plânsul, sughițatul, căscatul, sforăitul (Segond 1848). Forme de râs inregisive au fost identificate, de asemenea, și la cimpanzei (Goodall 1986; Berntson *et al.* 1989, *apud* Eklund 2008).

Râsul ingresiv poate fi înțeles în contextul mai larg al fonațiunii ingresive, care implică producerea sunetelor pe un flux de aer pulmonar inspirator. Într-o analiză amplă, Eklund (2007) argumentează că vorbirea ingresivă (i) nu este un fenomen izolat sau specific limbilor nordice, așa cum se afirmă adesea în literatura de specialitate (Ladefoged, Maddieson 1996), ci este atestată la nivel global, în limbi neînrudite genealogic (constituind o trăsătură universală „subevaluată”, mai degrabă decât un fenomen marginal sau excepțional), (ii) îndeplinește funcția recurentă de marcarea a feedbackului conversațional, (iii) este utilizată deliberat în contexte ritualice sau performative (de exemplu, de șamani sau ventriloc) și (iv) are o bază biologică, identificabilă și în vocalizările unor specii de primate (Goodall 1986). În acest cadru, râsul ingresiv poate fi interpretat nu ca o abatere de la o structură prototipică de râs, ci ca o formă distinctă de control vocal uman.

O formă de râs caracterizată prin alternanța direcției fluxului de aer este ilustrată în imaginea 10. În acest exemplu, râsul este produs în secvențe succesive egresive și ingresive, conform modelului: egresiv (68 ms) – ingresiv (273 ms) – egresiv (105 ms) – ingresiv (269 ms). Cazul prezentat reprezintă un segment de 770 ms extras dintr-un episod amplu de râs.

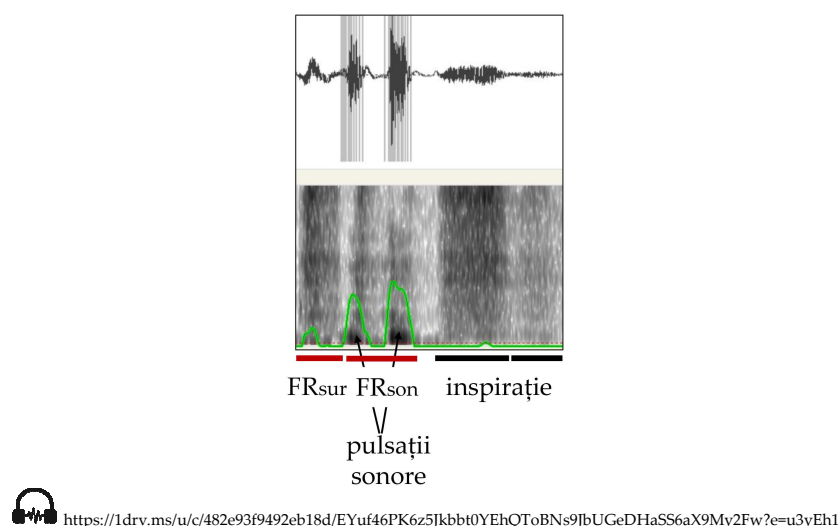
https://1drv.ms/u/c/482e93f9492eb18d/EfljhKs0pDJlGw6FjPxxwVtsBPVVp_53K-NrHyV51DspzOA?e=xGqWHc

Imaginea 10. Formă de râs produsă egresiv și ingresiv (Ro-Phon^{M2}, S1)

2.3. Fragmentul de râs

Fiecare secvență de râs este, la rândul ei, alcătuită dintr-una sau mai multe fragmente de râs (engl. *subbout*, cf. Truong, Trouvain, Jansen 2019). Aceste fragmente pot fi surde, sonore sau mixte. Fragmentele surde de râs sunt formate din pulsații surde. În acest sens, râsul surd (engl. *unvoiced laughter*) este asociat fie cu o absență a vibrației coardelor vocale, fie cu o vibrație realizată în mod neregulat și/sau nesincronizat. Fragmentele sonore de râs sunt formate din pulsații sonore. Așadar, râsul sonor (engl. *voiced laughter*) presupune vibrații regulate și sincronizate ale coardelor vocale de la nivelul laringelui. Fragmentele mixte pot conține, pe lângă pulsații surde sau sonore, clicuri (Chafe 2007a, b), segmente glotale (Owren, Amoss 2014) sau structuri atipice (Bachorowski, Owren 2001).

Imaginea 11 prezintă două fragmente de râs cu inspirație dublă la final (tip de zgomot discutat în Niculescu 2024a). Primul fragment este surd (format dintr-o singură pulsație surdă), în timp ce al doilea fragment, alcătuit din două pulsații cu intensitate în creștere, este caracterizat prin vibrația coardelor vocale. Cele două fragmente formează o secvență mixtă de râs.

Imaginea 11. Fragmente de râs (Ro-Phon^{M1}, S10)

2.3.1. Râsul sonor

Râsul sonor, considerat anterior o formă prototipică de râs (Provine 2000), este alcătuit dintr-una sau mai multe expirații (spasmodice) de aer din plămâni, care trec prin laringe, antrenând vibrația coardelor vocale, în final fiind emise (preponderent) pe cale orală, unde dobândesc, de cele mai multe ori, calitatea unei vocale neutre, de tip [ə] (Chafe 2007a). Similar vorbirii, râsul sonor apare atunci când sursa de energie este reprezentată de vibrația cvasi-periodică a coardelor vocale. Sunt incluse în această categorie forme cu caracter melodic, ritmic, „asemănătoare cântecului” (Edmonson 1987; Bachorowski, Owren 2001; Trouvain 2003; Chafe 2007a). S-a observat cum frecvența fundamentală din cadrul râsului sonor înregistrează valori de două ori mai mari comparativ cu cele identificate în vorbirea spontană (Mowrer *et al.* 1987). Acest tip de râs poate fi emis (preponderent) pe cale orală (engl. *open mouth laugh*) sau pe cale nazală, cu buzele apropiate (engl. *closed mouth laugh*).

2.3.2. Râsul surd

Bachorowski, Smoski, Owren (2001) remarcă faptul că, spre deosebire de cercetările lui Provine (1993, 1996, 2000), respectiv Provine și Yong (1991), care pun accent pe calitatea vocalică (implicit sonoră) a râsului, Grammer, Eibl-Eibesfeldt (1990) realizează o primă distincție între formele sonore de râs (engl. *voiced laugh*) și cele surde (engl. *unvoiced laugh*). Ulterior, această distincție este extinsă de Bachorowski, Smoski, Owren (2001), care propun o clasificare tripartită a celor mai frecvente tipuri de râs⁴:

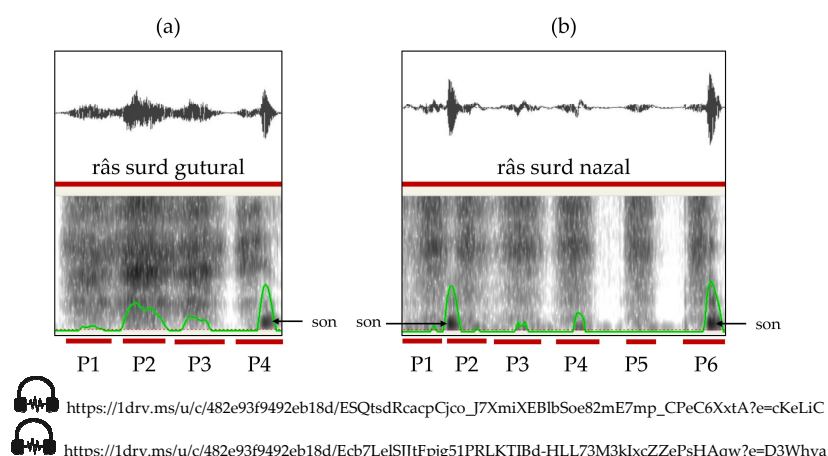
1. râs sonor, de tip staccato, unde poate fi observată o vibrație periodică a coardelor vocale;
2. râs surd gutural (engl. *grunt-like unvoiced laugh*), cu zgomot de fricțiune asociat în zona glotală și în cavitatea orală, aerul fiind expirat (preponderent) pe gură
3. râs surd nazal (engl. *snort-like unvoiced laugh*), cu turbulențe asociate în cavitatea nazală, aerul fiind expirat (preponderent) pe nas

⁴ Înregistrări disponibile online la adresa: <http://www.psy.vanderbilt.edu/faculty/bachorowski/laugh.htm>.

Analizând 1024 de pulsații produse (semi)spontan de 97 de tineri adulți în timpul vizionării unor filme amuzante, Bachorowski, Smoski, Owren (2001) au constatat că râsul sonor apare în 30% din cazuri, râsul mixt în 21,8%, iar râsul surd prezintă cea mai ridicată rată de ocurență, reprezentând 47,6% din totalul formelor studiate. Dintre formele surde, recurent este râsul gutural, produs în proporție de 62,8%. Femeile produc într-o pondere de 50% râsuri sonore, 25% forme de râs gutural, respectiv 25% ocurențe de râs nazal, în timp ce bărbații prezintă o distribuție aproximativ egală între cele trei tipuri de râs.

Distincția dintre râsul sonor și cel surd reflectă opoziții tipologice fundamentale, fiind demonstrat că doar râsul sonor prezintă o asociere puternică cu stările afective pozitive la adulții cu dezvoltare neurologică tipică (Grammar, Eibl-Eibesfeldt 1990; Bachorowski, Owren 2001). Aceste observații sunt confirmate ulterior de studiul realizat de Cirillo, Todt (2005), care indică faptul că formele de râs surd sunt asociate cu un indice de percepție negativ mai ridicat comparativ cu formele de râs sonor.

Cele două tipuri de râs surd sunt ilustrate în figura de mai jos. Imaginea 12a prezintă o secvență de râs surd gutural (Rg), produsă egresiv, caracterizată prin zgomot de fricțiune și alcătuită din patru pulsații, ultima dintre acestea prezentând o scurtă sonorizare. Râsul surd nazal (Rn) poate fi observat în imaginea 12b, compus din șase pulsații, cu două momente de sonorizare. Se remarcă o creștere progresivă a duratei dintre pulsații spre finalul secvenței. Ambele forme de râs aparțin aceleiași vorbitoare.

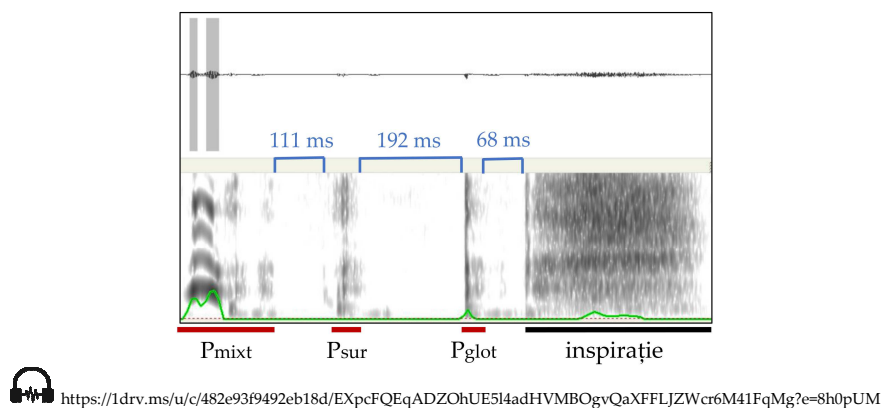

Imaginea 12. Forme de râs surd (a) gutural, respectiv (b) nazal (Ro-Phon^{M1}, S5)

2.4. *Pulsațiile*

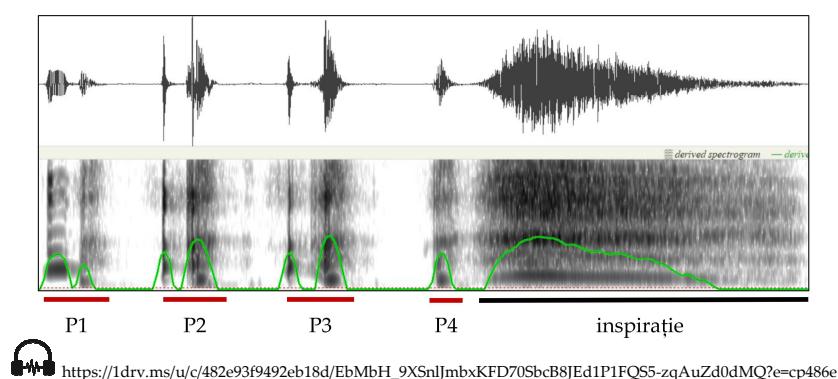
Unitatea minimală a unui episod de râs este reprezentată de pulsații. Acestea pot fi sonore, când prezintă un tipar ritmic periodic, respectiv surde, atunci când prezintă un tipar aperiodic. Pulsațiile pot fi delimitate prin intervale de durată variată. Le denumim pe acestea pauze inter-pulsații (PIP), care sunt, preponderent, silențioase.

În imaginea 13 sunt prezentate diferite tipuri de pulsații produse în cadrul aceleiași secvențe de râs (preponderent ingresiv), evidențiind astfel multiplele forme ale acestui eveniment multimodal în discursul oral. Prima pulsație este mixtă, cu vibrații prezente în prima parte, dar absente în cea de a doua jumătate. Următoarea pulsație este surdă, iar ultima este glotală. Se remarcă variațiile de durată ale pauzelor inter-pulsații.

Imaginea 13. Pulsații distincte (Ro-Phon^{M1}, S5)

O formă atipică (sau non-liniară, cf. Bachorowski, Smoski, Owren 2001) este prezentată în imaginea 14. Întreaga secvență este produsă ingresiv, fiind alcătuită din patru pulsații. Primele trei prezintă o fonațiune dublă, având o intensitate mai mare pe cel de-al doilea segment. Ultima pulsație este simplă. Menționăm faptul că este singura formă de râs de acest tip identificată în corpul nostru.

Imaginea 14. Pulsații duble (Ro-Phon^{M1}, S5)

3. Observații de sinteză

În studiul de față a fost propusă o descriere tipologică, terminologică și acustică a râsului în discursul oral. Relevanța acestei cercetări a constat în stabilirea unei baze teoretice necesare unei analize sistematice a râsului în limba română. Pornind de la clasificarea realizată de Truong, Trouvain, Jansen (2019), am distins între *episod* de râs, *secvență*, *fragment* și *pulsație*. Articolul a documentat o gamă variată de realizări fonetice ale râsului diferențiate prin:

1. POZIȚIA ÎN RAPORT CU VORBIREA – *râs neintegrat* (i.e., autonom) vs *râs integrat* vorbirii (i.e., râs/zâmbit concomitent cu vorbirea);
2. (IN)ACTIVAREA COARDELOR VOCALE – *râs sonor* vs *râs surd* (gutural sau nazal);
3. DIRECȚIA AERULUI FONATOR – *râs ingresiv* vs *râs egresiv*.

Dincolo de clasificare, cercetarea subliniază importanța analizei acustice a râsului ca etapă fundamentală pentru înțelegerea funcțiilor discursive ale acestui eveniment multimodal variat.

Rezultatele acestui studiu, bazate pe analiza râsului în monolog, constituie un punct de plecare pentru extinderea cercetării la diverse situații de comunicare interpersonală. În acest sens, înțelegerea râsului dintr-o perspectivă acustică nu reprezintă doar un demers descriptiv, ci și o etapă premergătoare analizei modului în care râsul este utilizat și perceput în discurs.

Această primă descriere își propune să constituie un reper pentru cercetările viitoare, deschizând posibilitatea unor abordări comparative și interdisciplinare care să includă limba română în studiul mai larg al râsului.

Mulțumiri

Le mulțumesc colegelor din cadrul proiectului DIS-Ro pentru îndrumare și sprijin în verificarea propunerilor terminologice din cadrul acestui studiu, precum și Mihaelei Constantinescu pentru sfaturile oferite pe tema umorului. Apreciez, de asemenea, observațiile evaluatorilor, care au contribuit la îmbunătățirea manuscrisului, și efortul editorilor în realizarea acestui prim număr al revistei *Theoretical and Applied Linguistics@ro*. Bineînțeles, eventualele erori ne aparțin.

ABREVIERI

egr = egresiv	Rg = răs gutural
ER = episod de răs	Rmixt = răs mixt
FR = fragment de răs	Rn = răs nazal
FRmixt = fragment de răs mixt	Rson = răs sonor
FRson = fragment de răs sonor	Rsurd = răs surd
FRsurd = fragment de răs surd	Rvb = răs concomitent cu vorbirea
ingr = ingresiv	son = sonor(ă)
P = pulsație	SR = secvență de răs
PIA = particule interpolate de aspirație	SRmixt = secvență de răs mixt
PIP = pauză inter-pulsații	SRson = secvență de răs sonor
Pmixt = pulsație mixtă	SRsurd = secvență de răs surd
Pson = pulsație sonoră	sur = surd(ă)
Psurd = pulsație surdă	Zvb = zâmbit concomitent cu vorbirea
Pglot = pulsație glotală	Z = zâmbit, zâmbet
R = răs	

CORPUS

Ro-Phon = Niculescu, Oana, 2021, "Developing linguistic resources for Romanian written and spoken language", în Petru Rebeja, Mihaela Onofrei, Dan Cristea, Dan Tufiş (ed.), *Proceedings of 16th International Conference „Linguistic Resources and Tools for Natural Language Processing”*, Iaşi, Editura Universităţii A. I. Cuza, 21-36.

PLATFORMĂ

Ilustraţiile acustice şi fişierele audio corespunzătoare prezentate în acest articol sunt disponibile pe platforma *phonic.ro*, secţiunea „râs”: <https://phonic.ro/ras/>

BIBLIOGRAFIE

- Angelman, Harry, 1965, "‘Puppet’ children: A Report on three cases", *Developmental Medicine and Child Neurology*, 7, 681-688.
- Anikin, Andrey, David Reby, 2022, "Ingressive phonation conveys arousal in human nonverbal vocalizations", *Bioacoustics*, 31, 6, 680-695.
- Apte, Mahadev L., 1985, *Humor and Laughter. An Anthropological Approach*, Ithaca, Londra, Cornell University Press.
- Askenasy, Jean-Jacques M., 1987, "The functions and dysfunctions of laughter", *The Journal of General Psychology*, 114, 4, 317-334.
- Aubergé, Véronique, Marie-Agnès Cathiard, 2003, "Can we hear the prosody of smile?", *Speech Communication*, 40, 1-2, 87-97.
- Bachorowski, Jo-Anne, Michael J. Owren, 2001, "Not all laughs are alike: Voiced but not unvoiced laughter elicits positive affect in listeners", *Psychological Science*, 12, 3, 252-257.
- Bachorowski, Jo-Anne, Moria J. Smoski, Michael J. Owren, 2001, "The acoustic features of human laughter", *The Journal of the Acoustical Society of America*, 110, 3, 1581-1597.
- Berntson, Gary G., Sarah T. Boysen, Harold R. Bauer, Michael S. Torello, 1989, "Conspecific screams and laughter: Cardiac and behavioral reactions of infant chimpanzees", *Developmental Psychobiology*, 22, 8, 771-787.
- Bickley, Corine, Sheri Hunnicutt, 1992, "Acoustic analysis of laughter", *The 2nd International Conference on Spoken Language Processing (ICSLP)*, Banff, Canada, 927-930.
- Bleuler, Eugen, 1950, *Dementia Praecox or the Group of Schizophrenias*, New York, International Universities Press.
- Campbell, Nick, 2006, "Conversational speech synthesis and the need for some laughter", *IEEE Transactions on Audio, Speech, and Language Processing*, 14, 4, 1171-1177.

- Caruana, Fausto, Pietro Avanzini, Francesca Gozzo, Stefano Francione, Francesco Cardinale, Giacomo Rizzolatti, 2015, "Mirth and laughter elicited by electrical stimulation of the human anterior cingulate cortex", *Cortex*, 71, 323-331.
- Chafe, Wallace, 2007a, *The Importance of not Being Earnest. The Feeling Behind Laughter and Humor*, Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins.
- Chafe, Wallace, 2007b, "The phonetics of laughter. A linguistic approach", prezentare la *Interdisciplinary Workshop on The Phonetics of Laughter*, Saarbrücken, Germania.
- Cirillo, Jasmin, 2001, "Social aspects of whispered vocalisations", *Advances in Ethology*, 36, 137.
- Cirillo, Jasmin, Dietmar Todt, 2005, "Perception and judgement of whispered vocalisations", *Behaviour*, 142, 113-128.
- Coleman, M., J. Brubaker, K. Hunter, G. Smith, 1988, "Rett syndrome: A survey of North American patients", *Journal of Intellectual Disability Research*, 32, 2, 117-124.
- Constantinescu, Mihaela-Viorica, 2012, *Umorul politic românesc în perioada comunistă. Perspective lingvistice*, București, Editura Universității din București.
- Constantinescu, Mihaela-Viorica, 2024, "Conventional metaphorical scenarios of humor in Romanian", *Humor. International Journal of. Humor Research*, 37, 1, 87-108.
- Constantinescu, Mihaela-Viorica, Stanca Măda, Răzvan Săftoiu (ed.), 2020, *Romanian Humour*, Kraków, Tertium.
- Cosentino, Sarah, Salvatore Sessa, Atsuo Takanishi, 2016, "Quantitative laughter detection, measurement, and classification – A critical survey", *IEEE Reviews in Biomedical engineering*, 9, 148-162.
- Couper-Kuhlen, Elizabeth, 1998, "Coherent voicing. On prosody in conversational reported speech", în Wolfram Bublitz, Uta Lenk, Eija Ventola (ed.), *Coherence in Spoken and Written Discourse: How to Create it and how to Describe it. Selected Papers from the International Workshop on Coherence*, Augsburg, John Benjamins, 11-34.
- Daly, David D., Donald W. Mulder, 1957, "Gelastie Epilepsy", *Neurology*, 7, 189-192.
- Darwin, Charles, 1972[1873], *The Expression of Emotions in Animals and Man*, New York, AMS Press.
- Devillers, Laurence, Laurence Vidrascu, Lori Lamel, 2005, "Challenges in real-life emotion annotation and machine learning based detection", *Neural Networks*, 18, 4, 407-422.
- Dörries, A., H.L. Spohr, J. Kunze, 1988, "Angelman ('happy puppet') syndrome – seven new cases documented by cerebral computed tomography: Review of the literature", *European Journal of Pediatrics*, 148, 270-273.
- Duchenne de Boulogne, Guillaume-Benjamin, 1990[1862], *The Mechanism of Human Facial Expression*, traducere de Andrew Cuthbertson, New York, Cambridge University Press.
- Edmonson, Munro S., 1987, "Notes on laughter", *Anthropological Linguistics*, 29, 23-34.
- Eklund, Robert, 2007, "Pulmonic ingressive speech: A neglected universal?", *Proceedings of Fonetik*, Stockholm, 21-24.
- Eklund, Robert, 2008, "Pulmonic ingressive phonation: Diachronic and synchronic characteristics, distribution and function in animal and human sound production and in human speech", *Journal of the International Phonetic Association*, 38, 3, 235-324.
- Ekman, Paul, 1985, *Telling Lies: Clues to Deceit in the Marketplace, Marriage, and Politics*, New York, W.W. Norton.
- Esling, John H., 2006, "States of the glottis", în Keith Brown (ed.), *Encyclopedia of Language and Linguistics*, ediția a II-a, vol. 12, Oxford, Elsevier, 129-132.

- Esling, John H., 2007, "States of the larynx in laughter", în Jürgen Trouvain, Nick Campbell (ed.), *Proceedings of the Interdisciplinary Workshop on The Phonetics of Laughter*, Saarbrücken, 15-20.
- Folorunso, Comfort Oluwaseyi, Oluwatoyin P. Popoola, Olumuyiwa Sunday Asaolu, 2020, "Laughter signature, a new approach to gender recognition", *Engineering Reports*, 2, 11, e12267.
- Folorunso, Comfort Oluwaseyi, Olumuyiwa Sunday Asaolu, Oluwatoyin P. Popoola, 2020, "Laughter signature: A novel biometric trait for person identification", *International Journal of Biometrics*, 12, 3, 283-300.
- Fried, Itzhak, Charles L. Wilson, Katherine A. MacDonald, Eric J. Behnke, 1998, "Electric current stimulates laughter", *Nature*, 391, 650.
- Gerbella, M., C. Pinardi, G. di Cesare, G. Rizzolatti, F. Caruana, 2021, "Two neural networks for laughter: A tractography study", *Cerebral Cortex*, 31, 2, 899-916.
- Gervais, Matthew, David Sloan Wilson, 2005, "The Evolution and Functions of Laughter and Humor: A Synthetic Approach", *The Quarterly Review of Biology*, 80, 4, 395-430.
- Glenn, Phillip, 2003, *Laughter in Interaction*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Goodall, Jane, 1986, *The Chimpanzees of Gombe: Patterns of Behavior*, Cambridge, MA, The Belknap Press of Harvard University.
- Grammer, Karl, Irenaus Eibl-Eibesfeldt, 1990, "The ritualisation of laughter", în Walter A. Koch (ed.), *Natürlichkeit der Sprache und der Kultur: Acta Colloquii*, 18, Bochum, Germania, Brockmeyer, 192-214.
- Hirson, Allen, 1995, "Human laughter - A forensic phonetic perspective", în Angelika Braun, Jens-Peter Köster (ed.), *Studies in Forensic Phonetics*, Wissensch, Verlag Trier, 77-86.
- Jefferson, Gail, 1979, "A technique for inviting laughter and its subsequent acceptance/declination", în George Psathas (ed.), *Everyday Language: Studies in Ethnomethodology*, New York, Irvington, 79-96.
- Jefferson, Gail, 1984, "On the organisation of laughter in talk about troubles", în J. Maxwell Atkinson, John Heritage (ed.), *Structures of Social Action: Studies in Conversation Analysis*, Cambridge, Cambridge University Press, 346-369.
- Jefferson, Gail, 1985, "An exercise in the transcription and analysis of laughter", în Teun A. van Dijk. (ed.), *Handbook of Discourse Analysis*, vol. 3, Londra, Academic Press, 25-34.
- Jefferson, Gail, 2004, "A note on laughter in 'male-female' interaction", *Discourse Studies*, 6, 117-133.
- Jefferson, Gail, Harvey Sacks, Emanuel A. Schegloff, 1987, "Notes on laughter in pursuit of intimacy", în Graham Button, John R.E. Lee (ed.), *Talk and Social Organization*, Clevedon, Philadelphia, Multilingual Matters LTD, 152-205.
- Keltner, Dacher, George A. Bonanno, 1997, "A study of laughter and dissociation: Distinct correlates of laughter and smiling during bereavement", *Journal Personality and Social Psychology*, 73, 687-702.
- Kennedy, Lyndon S., Daniel P.W. Ellis, 2004, "Laughter detection in meetings", *NIST Meeting Recognition Workshop*, 118-121.
- Kipper, Silke, Dietmar Todt, 2001, "Variation of sound parameters affects the evaluation of human laughter", *Behaviour*, 138, 9, 1161-1178.
- Kitchen, Joseph Moses Ward, 2018[1885], *The Diaphragm and Its Functions, Considered Specially in Its Relations to Respiration and the Production of Voice*, New York, Edgar S. Werner.

- Knox, Mary Tai, Nikki Mirghafori, 2007, "Automatic laughter detection using neural networks", în Dirk Van Compernelle, Lou Boves (ed.), *Proceedings of Interspeech*, Antwerp, Belgium, 2973-2976.
- Knox, Mary Tai, Nelson Morgan, Nikki Mirghafori, 2008, "Getting the last laugh: Automatic laughter segmentation in meetings", în Dennis Burnham (ed.), *Proceedings of Interspeech*, Brisbane, Australia, 797-800.
- Kohler, Klaus J., 2008, "'Speech-smile', 'speech-laugh', 'laughter' and their sequencing in dialogic interaction", *Phonetica*, 65, 1-2, 1-18.
- Ladefoged, Peter, Ian Maddieson, 1996, *The Sounds of the World's Languages*, Oxford, Blackwell.
- Laskowski, Kornel, Tanja Schultz, 2008, "Detection of laughter-in-interaction in multichannel close-talk microphone recordings of meetings", *Lecture Notes in Computer Science*, 5237, 149-160.
- Măda, Stanca, 2021, *Umorul mediatizat. Repere analitice*, Braşov, Editura Universităţii Transilvania din Braşov.
- Makagon, Maja. M., E. Sumie Funayama, Michael J. Owren, 2008, "An acoustic analysis of laughter produced by congenitally deaf and normally hearing college students", *The Journal of the Acoustical Society of America*, 124, 1, 472-483.
- Mehu, Marc, Robin I.M. Dunbar, 2008, "Naturalistic observations of smiling and laughter in human group interactions", *Behaviour*, 145, 1747-1780.
- Meyer, Martin, Stefan Zysset, D. Yves von Cramon, Kai Alter, 2005, "Distinct fMRI responses to laughter, speech, and sounds along the human peri-sylvian cortex", *Cognitive Brain Research*, 24, 2, 291-306.
- Meyer, Martin, Simon Baumann, Dirk Wildgruber, Kai Alter, 2007, "How the brain laughs: Comparative evidence from behavioral, electrophysiological and neuroimaging studies in human and monkey", *Behavioural Brain Research*, 182, 2, 245-260.
- Miller, Ariel, Hillel Pratt, Randolph B. Schiffer, 2011, "Pseudobulbar affect: The spectrum of clinical presentations, etiologies and treatments", *Expert Review of Neurotherapeutics*, 11, 7, 1077-1088.
- Moore, Paul, Hans Von Leden, 1958, "Dynamic variations of the vibratory pattern in the normal larynx", *Folia Phoniatrica*, 10, 205-238.
- Mowrer, Donald E., Leonard L. LaPointe, James Case, 1987, "Analysis of five acoustic correlates of laughter", *Journal of Nonverbal Behavior*, 11, 3, 191-199.
- Niculescu, Oana, 2024a, "A Preliminary Account of Inbreaths in Romanian Spontaneous Speech", *Revue roumaine de linguistique*, LXIX, 1-2, special issue, *Studies in morpho-syntax, phonetics, phonology (in honour of Camelia Stan)*, 85-201.
- Niculescu, Oana, 2024b, "An exploratory analysis on the frequency distribution and duration of inbreaths in Romanian monologue speech", în Bogdan Ludusan, Marina Cantarutti (ed.), *Proceedings of Laughter and Other Non-Verbal Vocalisations Workshop*, Belfast, Irlanda de Nord, 36-38.
- Nwokah, Eva E., Hui-Chin Hsu, Patricia Davies, Alan Fogel, 1999, "The integration of laughter and speech in vocal communication: A dynamic systems perspective", *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 42, 4, 880-894.
- Osvaldsson, Karin, 2004, "On laughter and disagreement in multiparty assessment talk", *Text*, 24, 517-545.

- Owren, Michael J., R. Toby Amoss, 2014, "Spontaneous human laughter", în Michele M. Tugade, Michelle N. Shiota, Leslie D. Kirby (ed.), *Handbook of Positive Emotions* 9, New York, Londra, The Guildford Press, 159-178.
- Panksepp, Jaak, 2000, "The riddle of laughter: Neural and psychoevolutionary underpinnings of joy", *Current Directions in Psychological Science*, 9, 183-186.
- Panksepp, Jaak, 2007, "Neuroevolutionary sources of laughter and social joy: Modeling primal human laughter in laboratory rats", *Behavioural Brain Research*, 182, 2, 231-244.
- Panksepp, Jaak, Jeff Burgdorf, 2003, "'Laughing' rats and the evolutionary antecedents of human joy?", *Physiology & Behavior*, 79, 3, 533-547.
- Partington, Alan, 2006, *The Linguistics of Laughter: A Corpus-Assisted Study of Laughter-Talk*, Londra, Routledge.
- Parvizi, Josef, Steven W. Anderson, Coleman O. Martin, Hanna Damasio, Antonio R. Damasio, 2001, "Pathological laughter and crying: A link to the cerebellum", *Brain*, 124, 9, 1708-1719.
- Petridis, Stavros, 2015, *A Short Introduction to Laughter*, London, Department of Computing Imperial College London.
- Poeck, Klaus, 1969, "Pathophysiology of emotional disorders associated with brain damage", în Pierre J. Vinken, George W. Bruyn (ed.), *Handbook of Clinical Neurology*, vol. 3, Amsterdam, North Holland, 343-367.
- Potter, Jonathan, Alexa Hepburn, 2010, "Putting aspiration into words: 'Laugh particles', managing descriptive trouble and modulating action", *Journal of Pragmatics*, 42, 1543-1555.
- Poyatos, Fernando, 1993, "The many voices of laughter: A new audible-visual paralinguistic approach", *Semiotica*, 93, 61-81.
- Preuschoft, Signe, Jan Aram van Hooff, 1997, "The social function of 'smile' and 'laughter': Variations across primate species and societies", în Ullica Segerstrale, Peter Molnár (ed.), *Nonverbal Communication: Where Nature Meets Culture*, Mahwah, New York, 171-190.
- Provine, Robert R., 1993, "Laughter punctuates speech: Linguistic, social, and gender contexts of laughter", *Ethology*, 95, 291-298.
- Provine, Robert R., 1996, "Laughter", *American Scientist*, 84, 38-45.
- Provine, Robert R., 2000, *Laughter: A Scientific Investigation*, New York, Viking.
- Provine, Robert R., Yvonne L. Yong, 1991, "Laughter: A stereotyped human vocalization", *Ethology*, 89, 2, 115-124.
- Richman, Bruce, 1976, "Some vocal distinctive features used by gelada monkeys", *Journal of the Acoustic Society of America*, 60, 3, 718-724.
- Rothgänger, Hartmut, Gertrud Hauser, Aldo Carlo Cappellini, Assunta Guidotti, 1998, "Analysis of laughter and speech sounds in Italian and German students", *Naturwissenschaften*, 85, 394-402.
- Ruch, Willibald, Paul Ekman, 2001, "The expressive pattern of laughter", în Alfred W. Kaszniak (ed.), *Emotions, Qualia, and Consciousness*, Tokyo, World Scientific, 426-443.
- Săftoiu, Răzvan, 2006, „Observații asupra funcțiilor râsului în conversația fatică”, în Gabriela Pană Dindelegan (ed.), *Limba română. Aspecte sincronice și diacronice. Actele celui de-al V-lea colocviu al Catedrei de limba română (8-9 decembrie 2005)*, București, Editura Universității din București, 517-524.

- Săftoiu, Răzvan, 2016, "Constructing identity through humorous dialogues", *Revue roumaine de linguistique*, LXI, 3, 285-300.
- Săftoiu, Răzvan, 2020, "On the sequential organization and functions of laughter", în Mihaela-Viorica Constantinescu, Stanca Măda, Răzvan Săftoiu (ed.), *Romanian Humour*, Kraków, Tertium, 207-234.
- Scheiner, Elisabeth, Kurt Hammerschmidt, Uwe Jürgens, Petra Zwirner, 2002, "Acoustic analyses of developmental changes and emotional expression in the preverbal vocalizations of infants", *Journal of Voice*, 16, 4, 509-529.
- Scherer, Stefan, Friedhelm Schwenker, Nick Campbell, Günther Palm, 2009, "Multimodal laughter detection in natural discourses", în Helge Ritter, Gerhard Sagerer, Rüdiger Dillmann, Martin Buss (ed.), *Human Centered Robot Systems*, Berlin, Heidelberg, Springer, 111-120.
- Schröder, Marc, Véronique Aubergé, Marie-Agnès Cathiard, 1998, "Can we hear smile?", în Bruce Millar (ed.), *Proceedings of the 5th International Conference on Spoken Language Processing (ICSLP 98)*, Sydney, 559-562.
- Segond, dr. [Charles Robin], 1848, *Mémoire sur la voix inspiratoire* (Extrait des Archives générales de médecine, sér. 2, t. XVII), Paris, Rignoux.
- Srofe, L. Alan, Everett Waters, 1976, "The ontogenesis of smiling and laughter: A perspective on the organization of development in infancy", *Psychological Review*, 83, 3, 173.
- Szameitat, Diana P., Chris J. Darwin, André J. Szameitat, Dirk Wildgruber, Kai Alter, 2007, "Formant characteristics of human laughter", în Jürgen Trouvain, Nick Campbell (ed.), *Proceedings of the Interdisciplinary Workshop on the Phonetics of Laughter*, Saarbrücken, 9-13.
- Tartter, Vivien C., 1980, "Happy talk: Perceptual and acoustic effects of smiling on speech", *Perception & Psychophysics*, 27, 1, 24-27.
- Trouvain, Jürgen, 2001, "Phonetic aspects of 'speech-laugh'", în Christian Cavé, Isabelle Guaitella, Serge Santi (ed.), *Proceedings from the 2nd Conference on Oralité et Gestualité: Actes du colloque ORAGE*, Aix-en-Provence, Paris, L'Harmattan, 634-639.
- Trouvain, Jürgen, 2003, "Segmenting Phonetic Units in Laughter", în Maria-Josep Solé, Daniel Recasens, Joaquin Romero (ed.), *Proceedings from 15th International Conference of the Phonetic Sciences (ICPhS)*, Barcelona, Spain, 2793-2796.
- Trouvain, Jürgen, 2014, "Laughing, breathing, clicking – The prosody of nonverbal vocalisations", în Nick Campbell, Daffyd Gibbon, Daniel Hirst (ed.), *Proceedings from Speech Prosody (SP7)*, Dublin, 598-602.
- Trouvain, Jürgen, Marc Schröder, 2004, "How (not) to add Laughter to Synthetic Speech", în Elisabeth André, Laila Dybkjær, Wolfgang Minker, Paul Heisterkamp (ed.), *Affective Dialogue Systems. Tutorial and Research Workshop*, Berlin, Heidelberg, Springer, 229-232.
- Truong, Khiet P., David A. van Leeuwen, 2005, "Automatic detection of laughter", în Isabel Trancoso (ed.), *Proceedings of Interspeech*, Lisbona, 485-488.
- Truong, Khiet P., David A. van Leeuwen, 2007a, "Evaluating automatic laughter Segmentation in meetings using acoustic and acoustics-phonetic features", în Jürgen Trouvain, Nick Campbell (ed.), *Proceedings of the Interdisciplinary Workshop on The Phonetics of Laughter*, Saarbrücken, 49-53.
- Truong, Khiet P., David A. van Leeuwen, 2007b, "Automatic discrimination between laughter and speech", *Speech Communication*, 49, 2, 144-158.

- Truong, Khiet P., Jürgen Trouvain, 2012, "On the acoustics of overlapping laughter in conversational speech", în Richard Sproat (ed.), *Proceedings of Interspeech*, Portland, USA, 851-854.
- Truong, Khiet P., Jürgen Trouvain, 2017, "Laughter", în Salvatore Attardo (ed.), *The Routledge Handbook of Language and Humor*, New York, Londra, Routledge, 340-355.
- Truong, Khiet P., Jürgen Trouvain, Michel-Pierre Jansen, 2019, "Towards an annotation scheme for complex laughter in speech corpora", în Gernot Kubin, Zdravko Kačič (ed.), *Proceedings of Interspeech*, Graz, Austria, 529-533.
- Urbain, Jérôme, Thierry Dutoit, 2011, "A phonetic analysis of natural laughter, for use in automatic laughter processing systems", în Sidney D'Mello, Arthur Graesser, Björn Schuller, Jean-Claude Martin (ed.), *Affective Computing and Intelligent Interaction*, Berlin, Heidelberg, Springer, 397-406.
- van Hooff, Jan Aram, 1972, "A comparative approach to the phylogeny of laughter and smiling", în Robert A. Hinde (ed.), *Non-Verbal Communication*, Cambridge, Cambridge University Press, 209-238.
- Vasilescu, Andra, 2008, „Funcțiile discursive ale râsului/zâmbetului”, *Studii și cercetări lingvistice*, 59, 2, 605-622.
- Vettin, Julia, Dietmar Todt, 2004, "Laughter in conversation: Features of occurrence and acoustic structure", *Journal of Nonverbal Behavior*, 28, 2, 93-115.
- Wild, Barbara, Frank A. Rodden, Wolfgang Grodd, Willibald Ruch, 2003, "Neural correlates of laughter and humour", *Brain*, 126, 10, 2121-2138.
- Young, Deidra, Lakshmi Nagarajan, Nick de Klerk, Peter Jacoby, Carolyn Ellaway, Helen Leonard, 2007, "Sleep problems in Rett syndrome", *Brain and Development*, 29, 10, 609-616.
- Zarcone, Vincent, 1973, "Narcolepsy", *New England Journal of Medicine*, 288, 1156-1166.

All links were verified by the editors and found to be functioning before the publication of this text in 2025.

DECLARATION OF CONFLICTING INTERESTS

The author declared no potential conflicts of interest with respect to the research, authorship, and/or publication of this article.

FUNDING

This paper was published within the project "The Interaction of (Dis)fluency Phenomena in Spoken Romanian. Corpus Development and Study" (DIS-Ro), with financial support from the Recurrent Donors' Fund available to the Romanian Academy and managed through the "PATRIMONIUM" Foundation, GAR2023 758/23.11.2023 (168).

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License:
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0>

Cecilia Mihaela POPESCU¹

EXPLORING POLYPRAGMATICALIZATION PATTERN: THE CASE OF ROMANIAN SPEECH VERBS *A ZICE AND A SPUNE*

How to cite this paper:

Popescu, Cecilia Mihaela, 2025, "Exploring Polypragmaticalization Pattern: the Case of Romanian Speech Verbs *a zice* and *a spune*", in *Theoretical and Applied Linguistics@ro*, Volume I, Issue 1/2025, p. 209-228, DOI: 10.62229/talatroi/1_25/8.

Abstract. The article aims to illustrate the theoretical framework of *polypragmaticalization*, which refers to the process by which a lexical or grammatical form can give rise to multiple units with pragmatic and discourse-level meaning (Dostie 2001, 2004; Buchi 2004). As a case study, it examines the Romanian speech verbs *a spune* and *a zice* 'to say'.

After outlining their syntactic and semantic properties – which reveal broadly similar behaviour – the article identifies several fundamental differences between the two lexemes. These distinctions are: (i) frequency of use (*a zice* was more common in Old Romanian, whereas *a spune* is more frequently used in contemporary Romanian), (ii) a broader and more varied semantic range (in favour of *a zice*), and (iii) a stronger tendency to occur in idiomatic or phraseological expressions (again, more strongly oriented toward the contextual discourse level, in the case of *a zice*).

These contrasts are likely due, in part, to the phonetic structure of *a zice*, which is shorter, easier to pronounce, and more etymologically transparent. More significantly, however, the two verbs differ in terms of subjectivity: *a spune* is perceived as more objective, while *a zice* tends to carry a subjective nuance. This subjectivity has played a key role in the development of *a zice* into a wide range of discourse and/or pragmatic markers, both in its original form and in derived expressions such as *cică* (< [*se zi*]ce + *că*) 'it is said + that', *carevasăzică* 'that is to say', *știi ce zic* 'you know what I mean', and others.

¹ University of Craiova, Romanian Academy, "I. Iordan – Al. Rosetti" Institute of Linguistics, ORCID: 0000-0003-1340-8032, cecilia.popescu@edu.ucv.ro

Typologically, similar polypragmaticalization processes – particularly the shift from speech or movement verbs to discourse and/or pragmatic markers – have been documented in various languages, such as Spanish or Min, a variety of the Chinese language (Chappell 2017; Ruiz-González 2021). For Romanian, relevant studies include Popa (2007), Barbu (2008a, b), Prelipcean (2015), and Botez Stănescu (2021).

Keywords: (poly)pragmaticalization, Romanian language, speech verbs (*a spune* and *a zice* 'to say'), subjectivity, discourse and pragmatic markers

1. Introduction

1.1. State of the art

This study aims to analyse the (poly)pragmaticalization process of the Romanian speech verb pair, *a zice* 'to say' (< Lat. DICERE, *apud* DLR, *s.v.* *zice*)² and *a spune* 'to say' (< Lat. EXPONERE, *apud* DLR, *s.v.* *spune*)³, which are, in fact, the most frequently used words in the lexical field of locution verbs in contemporary Romanian.

Although most Romanian dictionaries define them as fully synonymous – and despite both verbs sharing the same origin, being equally old (inherited from Latin), and referring to the same extralinguistic reality (*i.e.* *the act of speaking*) – the few recent studies devoted to them in the linguistic literature (see Golopenția 1991; Popa 2007; Barbu 2008a, b and Prelipcean 2015) agree that their semantemes convey different degrees of *subjectivity*.

In this context, my central hypothesis is that these two archilexemes denoting the act of utterance are not perfectly synonymous. Following Popa's (2007) observation, I also hold that *a spune* has a more objective connotation, while *a zice* is more subjective. This latter characteristic of *a zice* may, in fact, be largely responsible for its 'evolution' – in the same

² *A zice* (< Lat. DICERE, *apud* DLR, *s.v.* *zice*) 'to say' was first attested around 1500, in *Psaltirea Hurmuzaki* (38r). It has pan-Romance cognates such as: Italian *di(ce)re*, French *dire*, Spanish *decir*, and Portuguese *dizer*.

³ *A spune* (< Lat. EXPONERE, *apud* DLR, *s.v.* *spune*) – „a scoate la vedere, a expune; a expune (în scris sau verbal), a înfățișa, a descrie, a povesti” ‘to reveal; to expound; to expose (in writing or orally), to present, to show, to tell’ – was first attested around 1500, in *Psaltirea Hurmuzaki* (1v). It is a pan-Romance verb, with cognates such as: Italian *esporre*, Old French *espondre*, Spanish *exponer*, and Portuguese *expor*.

form or in other formal variants – into various lexical units with distinct discursive functions (such as: rephrasing marker, phatic formula, attenuating marker, metadiscursive-exemplifying marker, etc.).

Given these premises, the major goal of my research is to provide further evidence for typological studies regarding grammaticalization and pragmaticalization processes (see, among others, Traugott (1995: 31-54); Traugott, Dasher (2002); and more recently, Chappell (2017: 139-165) and Ruiz-González (2021: 1-24), with specific reference to the polypragmaticalization of certain verbs of saying or verbs of motion in other language systems, such as Spanish or Min⁴), stating that the meanings conveying external or internal objective situations evolve into meanings that express highly subjective discursive or metalinguistic situations. In light of these considerations, the typological approach adopted here is guided by the quest for answers to questions such as:

- (1) Could we consider that the different discourse or pragmatic markers that have developed from the verb *a zice* reflect an example of polypragmaticalization?;
 - (2) What is the motivation behind such a path (*i.e.*, the polypragmaticalization of the verb *a zice*)?;
 - (3) What kind of factors block the same evolutionary path in the case of the verb *a spune*?
- and
- (4) Is the theoretical framework of polypragmaticalization relevant and fully described in the scientific literature?

Both descriptive and analytical, my approach is configured in four fundamental sequences. More precisely, besides the theoretical and methodological preamble (Chapter 1) and a section devoted to final considerations (Chapter 4), I shall first deal (Chapter 2) with the etymology and the semantic-functional behaviour of each analysed word – from both a diachronic and synchronic perspective – in order to underline the lexical-semantic and syntactic differences and outline the discursive *switch context* (Heine 2002: 85) which favoured the pragmaticalization of the

⁴ A variety of the Chinese language.

verb *a zice* in various lexical structures. In Chapter 3, I shall proceed to analyse the pragmatic uses of some pragmathemes of *a zice* in contemporary Romanian, which have not been extensively studied and systematized in the scientific literature. The aim of this section is to highlight several typological aspects concerning, this time, the process of polypragmaticalization.

The entire analysis that I propose in this paper is based on a research corpus compiled from some available samples of spoken Romanian: CoRoLa, CORV, IVRLA, CLRVAN, CLRV (see Bibliography). In addition, I have included my own corpus, which contains approximately 350 occurrences of *a zice* and *a spune*, drawn from major explanatory dictionaries of the Romanian language and also from the Internet and from various written texts representing different discourse genres (literary, political, parliamentary, media, etc.).

1.2. *The theoretical framework of (poly)pragmaticalization*

As previously mentioned, the two case studies on the evolution of the Romanian speech verbs *a zice* and *a spune* 'to say' offer additional qualitative evidence in support of the *theory of polypragmaticalization*. This theoretical framework, first defined by Dostie (2001: 62, 2004: 34), and also by Buchi (2004: 251-264)⁵, describes an evolutionary process through which a lexical or grammatical unit gives rise to more than one pragmatic and/or discursive marker⁶.

In the present case, of the two verbs in the Romanian language, only *a zice* can be described within the framework of polypragmaticalization, given that it has in contemporary Romanian a wide range of fixed constructions with different degrees of pragmaticalization and specific discourse values, such as:

⁵ The literature also discusses *polygrammaticalization*, a term that sounds similar to *polypragmaticalization*, but refers to a different process. First introduced by Craig (Grinevald) (1991), *polygrammaticalization* describes how a single lexical item can give rise to multiple grammatically relevant forms (see Papahagi 2014: 317). Thus, while *polygrammaticalization* yields outcomes relevant at the grammatical level, *polypragmaticalization* produces markers that operate at the pragmatic and discourse levels.

⁶ See Dostie (2004: 3): « une unité lexicale ou grammaticale génère plus d'une unité pragmatique ».

- *Zice-se că/??spune-se că* – inversion structures expressing an impersonal statement attributed to an unspecified source, usually of popular or generally accepted origin;
- *cică* (< [*se zi*]ce + *că*, ‘it is said that’ – a polyfunctional marker (evidential, epistemic and pragmatic marker – see Popescu, Duță 2023);
- (*care*)*vasăzică*/*(*care*)*vasăspună* ‘in other words’, ‘that means’ – a rephrasing and a consecutive marker;
- *mai bine zis/mai bine spus* ‘more precisely’ – rephrasing markers;
- *ca să zic așa/??ca să spun așa* ‘so to speak’ – an attenuating marker;
- *știi ce zic/știi ce spun* ‘you know’ – phatic formula;
- *să zicem/să spunem* ‘for example’ – metadiscursive-exemplifying markers⁷.

In general, the literature provides evidence that, in the pragmaticalization process:

“the direction of change is, however, entirely regular, specifically from verb-modifier to sentence-modifier, from relatively concrete to relatively abstract and nonreferential, from contentful to procedural.” (Traugott, Dasher 2002: 188-189)

In other words, in the pragmaticalization process, the evolution begins with an external perspective and gradually shifts toward an internal (individual or subjective) one. In the present case, it moves from the description of objective locutionary processes – *i.e.*, the act of speaking – to the description of discursive or mental/cognitive activities. More concisely, it concerns the transition of *a zice* from referring to the locutionary act to emphasizing the illocutionary force.

⁷ These examples could be complemented by the nominalizations proposed by the anonymous reviewer: *zicere* vs *??spunere*; and *zicală* vs *Ø (although they lie outside the primary scope of the present analysis).

2. The semantic and functional behaviour of *a zice* and *a spune*

Building on the discussion in Section 1.1, this part offers a brief overview of the semantic and functional behavior of *a zice* and *a spune* from both diachronic and synchronic perspectives. It aims to highlight their lexical-semantic and syntactic differences, while also outlining the discursive *switch context* (Heine 2002: 85) that enabled the pragmaticalization of *a zice* in various discourse and pragmatic markers.

2.1. 'A zice' and 'a spune': syntactic and semantic-pragmatic similarities

A dominant *syntactic feature* of both verbs is that they are transitive and di-transitive verbs (1a, 2a, b), but they can also operate as intransitive verbs, in the pronominal impersonal voice (*se zice*, *se spune* 'it is said') – see (1a).

They can also co-occur with a direct speech (DS) segment (see 1b, 2b), which may be preposed, postposed, or parenthetically inserted, as well as with an indirect speech (IS) segment (see 1c, 2c). In the introduction of DS or IS, *a zice* and *a spune* frequently appear along with other parts of speech (usually, nouns or gerund verbs – as in 1b, the gerund verb *intrând* 'as he came in'), often belonging to the same semantic area (*a zice/spune cu voce tare* 'to speak in a loud voice'; *a zice/spune vorbe de duh* 'to say intelligent words'; *a zice/spune țipând* 'to shout/scream', etc.).

- (1) a. Unii spuneau într-un fel, alții în alt fel și multe **se ziceau** pe sama fetei împăratului Roș. (Creangă, P. 233, *apud* DLRLC, s.v. *zice*).
'Some said something, others said otherwise and many things were being said about the Red Emperor's daughter.'
- b. Am întârziat, *a zis* taica Triglea intrând. (Sadoveanu, M.C. 44, *apud* DLRLC, s.v. *zice*)
"'We are late," father Triglea said as he came in.'
- c. Vasile *zicea* că nu știe nimic, dar bănuiala tot rămânea. (Dumitriu, N. 246, *apud* DLRLC, s.v. *zice*).
'Vasile said he knew nothing, but we were still suspicious.'

- (2) a. Ce te-ai apucat *să-mi spui* mie toate astea? (Camil Petrescu, U.N. 190. *apud* DLRLC, *s.v. spune*)
 ‘Why are you *telling* me all this?’
- b. O ia pe mama de braț și *spune* pe un ton obișnuit, ca și când nu s-ar fi întâmplat nimic: – Să mergem. (Sahia, N. 54, *apud* DLR, *s.v. spune*)
 ‘He takes my mother by the arm and *says* in an ordinary tone, as if nothing had happened: “Let’s go.”’
- c. *Spun* că în minutul acela el era foarte galben la față. (Negruzzi, S.I. 148, *apud* DLRLC, *s.v. spune*)
 ‘It is *said* that his face had turned yellow at that moment.’

At the *lexical and semantic levels*, it should be noted that *a zice* and *a spune* have generated extensive lexical families and display polysemy. Both function as *neutral verba dicendi* (lacking the manner component of manner-of-speech verbs), meaning they denote the act of speaking in its essential form, with no further connotations (in other words, they signal a speech act without describing it – see Manu Magda 2014: 290). In this sense, *a zice* and *a spune* serve as *archilexemes* within the lexical field of speech verbs in contemporary Romanian, setting them apart from more marked verbs in the same semantic field, such as *a rosti* ‘to utter’, ‘to pronounce’, *a declara* ‘to declare’, *a grăi* ‘to speak’, ‘to say’, etc.

Finally, at the *pragma-discursive level*, *a zice* and *a spune* typically encode *representative/assertive speech acts*, where the speaker’s subjectivity is hence low: the speaker seems not to get (very) involved in the reported speech (RS) (see Manu Magda 2014: 290).

2.2. Key Distinctions Between “*a zice*” and “*a spune*”

2.2.1. Usage-Based Differences Between “*a zice*” and “*a spune*” in contemporary Romanian

Several fundamental differences nowadays distinguish *a zice* and *a spune*, based on parameters such as frequency of use, stylistic register, and semantic value, as will be detailed below.

Regarding *frequency of use*, it should be noted that in contemporary Romanian, *a spune* is significantly more frequent than *a zice*. In this regard, Google search results return approximately 88.4 million hits for *a spune* (in 0.41 seconds), compared to only 18.8 million for *a zice* (in 0.33 seconds). A similar distribution is found in the IVRLA corpus, where *a spune* appears 106 times, while *a zice* is recorded only 59 times. Recent studies (Barbu 2020: 227-242) also indicate a diachronic shift: although *a zice* was commonly used in journalistic writing during the 20th century, *a spune* has now become dominant in modern media discourse. This shift likely stems from the perception of *a zice* as a more familiar or colloquial form (Barbu 2020: 240), which aligns with the frequency patterns observed above.

With regard to *register*, it should be added that *a zice* is primarily associated with spoken Romanian and is perceived as colloquial or popular-familiar. In contrast, *a spune* reflects a more polished language, typically occurring in written or formal contexts, and “it is the neutral term from the point of view of the declarative value expressed in standard Romanian” (Popa 2007: 350) [my translation]⁸ – see also Barbu (2020: 229).

At the *semantic level*, *a zice* tends to convey greater speaker *subjectivity*, often expressing personal opinions or attitudes. *A spune*, by contrast, typically communicates information perceived as more objective or attributed to a third party rather than the speaker (Popa 2007: 349). It is also relevant for the present analysis to note that the array of meanings is wider and more varied for *a zice*. For instance, Prelipcean (2015: 91) lists 22 meanings for *a zice*, compared to only 7 for *a spune*.

Finally, concerning *the propensity to form phrases and idioms*, both verbs show roughly the same degree of usage (see Table 1 below). However, it can be seen that the idioms with *a spune* are much more varied and stylistically marked. These expressions, dating back many centuries, show a very clear connotation of an internal perspective of the act of speaking, originally included among the meanings of *a spune*.

A zice, on the other hand, creates idioms by combining with other words from the same semantic field of speech (such as pro-phrases like: *da* ‘yes’ or *nu, ba* ‘no’, the interjection *miau* ‘meow’, or even the verb *a spune*),

⁸ “[...] este termenul neutru din punctul de vedere al valorii declarative exprimate în limba standard.” (Popa 2007: 350)

as well as with various (interrogative) phrase patterns. These constructions are less anchored in stylistic conventions and, actually, more strongly oriented toward contextual discourse level.

Table 1

The propensity to form phrases and idioms of a zice and a spune (apud DLR 2010)

	IDIOMATIC EXPRESSIONS INVOLVING A ZICE	IDIOMATIC EXPRESSIONS INVOLVING A SPUNE
1.	<i>A zice nu (ba)</i> = "a refuza; a tăgădui, a se opune, a rezista" – 'to refuse, to deny, to resist'	<i>A spune verzi și uscate / vrute și nevrute</i> = "a vorbi mult" – 'to speak a lot'
2.	<i>A zice da</i> = "a afirma; a accepta, a consimți" – 'to assert; to agree, to accept'	<i>A spune/zice verde în față (în ochi)</i> = "a da adevărul pe față, fără ocolișuri, a-i spune ceva cuiva direct" – 'to speak the truth, to say something to someone directly'
3.	<i>A nu zice nici da, nici ba</i> = "a nu se pronunța într-o problemă; a se abține" – 'to abstain (from issuing an opinion)'	<i>Nu mai spune! or Ce spui?</i> = a formula expressing astonishment, distrust
4.	<i>Cât ai zice pește/miau</i> = "într-o clipă, imediat, îndată" – 'immediately, in a minute'	<i>Spune drept!</i> = "a spune adevărul" – 'to tell the truth'
5.	<i>Să nu zici că nu ți-am spus!</i> = "să nu-mi reproșezi că..." – 'don't reproach me that...'	<i>Cine ar fi putut spune</i> = "cine ar fi putut să creadă" – 'who could have said'
6.	<i>(Că) bine zici!</i> = "bună idee! așa este" – 'Good idea! That's right'	<i>A nu spune/zice nici cârc/pîst</i> = "a nu scoate nici o vorbă" – 'not to say anything'
7.	<i>Ce-am zis eu?</i> = "nu ți-am spus? vezi că am avut dreptate?" – 'Didn't I tell you? You see I was right?'	<i>Ce-ți spuneam eu!</i> = "ai văzut că a fost așa cum am zis eu?" – 'You see it was as I said?'
8.	<i>Zi...!</i> = a) "judecă, socotește, dă-ți părerea" – 'give your opinion'; b) "așadar, prin urmare" – 'so, therefore'	<i>A spune povești</i> = "a comunica lucruri ireale" – 'to say unreal things'
9.	<i>Ce-ai zice...?</i> = "ce părere ai avea? cum ți-ar părea?" – 'What would you think?'	<i>A-i spune cuiva inima</i> = "a avea o intuiție, a intuit, a presimți" – 'to have a hunch'
10.	(refl.) <i>Cum (precum) s-ar (mai) zice</i> = "cum s-ar exprima, cum s-ar traduce (cu alte cuvinte)" – 'as you might say'	<i>După cum se zice/se spune</i> = "cu alte cuvinte" – 'in other words'
11.	<i>A-i zice cuiva una</i> = "a se exprima dezagreabil" – 'to say bad words to someone'	

2.2.2. A short diachronic perspective

In Old Romanian, *a zice* is much more frequently used than *a spune* across all types of discourse – including religious, administrative, and literary narrative texts – where it functions not only as a neutral speech verb, but also carries various additional connotations (serving, for instance, as an equivalent for *a grăi* ‘to speak’, *a rosti* ‘to utter’, *a cuvânta* ‘to discourse’, *a anunța* ‘to announce’, *a cânta* ‘to sing’, *a se numi* ‘to be called’, etc.). In contemporary Romanian, these semantic values have become secondary, and the meaning of *a zice* now depends heavily on context.

Taken together, all these data drawn from the literature indicate that *a zice* originally referred to the act of utterance from a neutral, objective, and external perspective. This semantic neutrality facilitated its integration into a variety of discourse structures – particularly in spoken language – and ultimately enabled its progression through pragmaticalization processes.

A possible *switch context* (see Heine 2002: 85) that may have contributed to the transfer of this lexeme into the familiar register – leading to the emergence of markers with contextual-discursive meaning – is its use in the relative passive-impersonal construction *ce se/să (d)zice* ‘that is to say’. This expression was widely used between the 16th and 18th centuries, as an appositive marker of reformulation (equivalent to *adecă* ‘that is to say’ or *anume* ‘namely’) (see also Pîrvuleț 2017: 614-623). In fact, this later meaning is rooted in the archaic sense of the verb *a zice* meaning ‘to mean’, ‘to signify’, which is common in Old Romanian (cf. *Sămânța amu acicea, învățătură zice*. (Coresi, Ev., 354, *apud* DLR, s.v. *zice*) Lit. ‘Now this seed, it **means** study’, ‘The seed stands for the teaching’).

In contrast, the verb *a spune* has preserved only the figurative and connotative meanings of its Latin etymon EXPONERE – such as “to expound”, “to show”, “to present”, which are commonly found in Romanian texts dating back to the 16th century:

- (3) *Spusu-mi-ai cale de viață și împluși-me în veselie cu fața ta. (Psaltirea Scheiană, 22, quoted by Barbu 2008a: 313)*

‘You’ve told me the way of life and you’ve filled me with joy.’

These senses have nearly been lost in contemporary Romanian, where *a spune* primarily means “to utter *a thought, an opinion*, etc.; to say, to speak, to declare”⁹ (DEX’98, *s.v. a spune*) [my translation and emphasis].

In conclusion, *a spune* is inherited in old Romanian with different meanings from the contemporary ones; however, as frequently seen, lexical extensions can be traced from the abstract to the concrete area, as, in time, *a spune* conveys the communication act from an internal, individual perspective (see “*a thought, an opinion*” above).

3. *A zice* and the emergence of some discursive and pragmatic markers

As previously noted (see 1.2), *a zice* has developed into a wide range of discourse and/or pragmatic markers, both in its original form and through various lexicalized expressions.

These markers are generally characteristic of spoken and colloquial Romanian. Their degree of pragmaticalization varies – *cică* showing the highest degree – and, overall, they are well integrated into the system of discourse and pragmatic markers in contemporary Romanian. In fact, depending on the degree of pragmaticalization, the core meaning of *a zice* becomes progressively weaker in these new lexical and pragmatic structures – eventually undergoing complete semantic bleaching. This is particularly evident, for instance, in some occurrences where the evidential-citational marker *cică* is redundantly followed by the complementizer *că* (Cruschina, Remberger 2008; Zafiu 2020: 189) or even by the verb *a zice* itself (see Zafiu 2020: 191). Such uses illustrate the strong lexicalization of their component elements, whose original meanings have largely been lost.

Most of these markers emerged in the 19th century, during the period of language modernization, likely under French influence. An exception is *care (ce) va (vrea) să dzăcă*, which appears earlier, in Old Romanian, in the writings of Mitropolitul Dosoftei, at the end of the 17th century (DLR, *s.v. zice*). Semantically, the discourse functions of these markers, much like the matrix verb itself, primarily belong to the metalinguistic domain.

⁹ „A exprima prin viu grai *un gând, o părere* etc.; a rosti, a zice, a declara.” (DEX’98, *s.v. a spune*)

3.1. *The discourse and pragmatic marker **cică** in contemporary Romanian*

The word *cică* – morphologically an adverb – originates from the aphaeretic agglutinated structure [*se zi*]ce + *că* ‘it is said + that’, which consists of the dicendi verb *a zice* ‘to say’, used in the 3rd person singular of the present indicative, and the complementizer *că* ‘that’. It is first attested in Romanian in the 19th century, more precisely in 1850, in the works of Vasile Alecsandri (see RDW, I, s.v. *cică*).

For the evolution of *zice că* to *cică*, it should be noted that a similar pragmaticalization process concerning the evolution from evidential and modal marker towards discourse and pragmatic markers, has been described for Sp. *dizque* (see Company Company 2006; Cruschina, Remberger 2008; Dumitrescu 2012; Alcázar 2018; Sanromán Vilas 2020, Popescu, Duță 2023, etc.)

As previously demonstrated in a detailed study (see Zafiu 2020; Popescu, Duță 2023), in contemporary Romanian – particularly in spoken registers – *cică* functions as a polyfunctional discourse/pragmatic marker¹⁰, whose meaning spans three major semantic domains, such as:

- (i) the *domain of citational/reportative evidentiality*, with *cică* primarily used to indicate a secondhand source or one originating in folklore (expressing meanings such as: ‘it is said that...’, ‘people say that...’, ‘as they say’, ‘as they believe’ – DLRLC, s.v. *cică*)
- (4) *Cică era odată un om însurat, și omul acela trăia la un loc cu soacră-sa.* (Ion Creangă, *Prostia omenească*, in Archeus.ro)
‘They say that **there was once** a married man, and that man lived with his mother-in-law.’
- (5) *Adică știi tu,ăștia au vrut în Vamă, că **cică** e mega distracție și se lasă cu chef și multe drinkuri.* (CoRoLa)
‘I mean, you know, they wanted to go to Vama Veche, *because they say* it’s so much fun there, and there will be parties and lots of drinks.’

¹⁰ I do not consider here the cases in contemporary Romanian where *cică* functions as a direct-speech marker with an explicit subject, and can therefore still be analyzed as a verb, and not as a pragmatic marker.

- (ii) the *domain of epistemic modality*, where *cică* signals doubt, lack of commitment, or distrust toward a given statement or opinion. It is therefore highly context-dependent and often blends with the evidential value previously described:

(6) Cam așa, *cică*, arată noua Dacia Logan 2 (<https://cristianchinabirta.ro/2014/05/24/cam-asa-cica-arata-noua-dacia-logan-2/>, quoted by Popescu, Duță 2023: 190). ‘*They say* this is what the new Dacia Logan 2 looks like.’

- (iii) the *domain of pragmatic and discursive meanings*, where *cică* has a strong contextual dependence, demonstrating the high degree of pragmaticalization of this discursive unit in contemporary Romanian. Some of the relatively recent functions of the pragmatic marker *cică* include:

- *cică* is commonly used in the opening formulae of fairy tales or anecdotes/jokes (see examples 4 and 7) and also serves as a marker of fictionality in certain types of discourse (Pop 2017).

(7) *Cică* un tip mergea prin deșert și era bineînțeles mort de foame și de sete ... (<https://raziculacrimi.ro/bancuri/cele-mai-tari-bancuri-despre-desert-un-tip-mergea-prin-desert-pe-o-camila/>)
 ‘Ø A guy was walking through the desert and he was obviously dead from hunger and thirst.’

- *cică* is a marker of non-paraphrastic rephrasing:

(8) Și-a venit *flăcăul*, *cică*,/ *Un voinic* cum altul nu e! (George Coșbuc, DLRLC, quoted by Popescu, Duță 2023: 193)
 ‘And *the lad* came, *they say*/ *A strong man* like none other!’

- *cică* is an objection marker (it mostly appears at the end of the sentence when it has such a meaning, showing the speaker’s full disagreement and irritation)

- (9) Ori, dacă nu-s ca ei, le tolerează orice grosolănie, îi încurajează, le injectează nesimțirea până dincolo de os, le cultivă prostul-gust și gustul-prost... ca să-și construiască/definească personalitatea, *cică!* Da? (*Să nu se împiedice apa în care a plâns Dumnezeu*, in CoRoLa)
 ‘And, if they’re not like them, they tolerate all rudeness, they encourage them, they foster their bad attitude and their bad taste... so that they can build/define their personality, *they say!* Right?’

– *cică* is a marker of accumulation and pursuit of the discursive topic (metadiscursive value):

- (10) Aceluia îi dă fata; *ba* *cică*-i mai dă și jumătate din împărăția lui. (Creangă, *Povestiri*, in DLRLC, quoted by Popescu, Duță 2023: 194)
 ‘He’ll give his daughter to that one; *even more*, *they say* he’ll also give that man half of his kingdom.’

– *cică* is an indicator of the speaker’s astonishment:

- (11) E oare cu puțință? auzi! Apoi *cică* să nu te strici de râs! (Creangă, *Povestiri*, in DLRLC, quoted by Popescu, Duță 2023: 194)
 ‘Is it possible? Hear that! Then *how could you* not burst your sides laughing?’

3.2. Other discourse and pragmatic markers deriving from the Romanian speech verb *a zice*

Beyond the development of *cică* – which, as demonstrated by the examples discussed earlier, shows the highest degree of pragmaticalization – several other discourse markers have evolved from the speech verb *a zice*. These markers illustrate various pragmatic functions, particularly in processes of reformulation, clarification, or emphasis within discourse. The most prominent among them are:

- rephrasing markers such as: (*care*)*vrea(va, vra)săzică* ‘in other words’, ‘that means’ and *mai bine zis (zicînd)/mai bine spus* ‘more precisely’, which serve to signal restatement or specification in conversational or narrative contexts:

- (12) Refluxul *vra să zică* când să umflă apa și să varsă la uscat. (Drăghici, R. 43, in DLRLC, s.v. *zice*)

‘Low tide *means* when the water gets higher and covers the land.’

- (13) Fiecare țăran rus primește, sau *mai bine zicând* păstrează... casa și îngrăditura sa. (Kogălniceanu, S. A. 179, in DLRLC, s.v. *zice*)

‘Each Russian peasant gets or, *better said*, keeps... his house and yard.’

- concessive markers such as *(care)vrea(va, vra)săzică* – meaning ‘hence’ or ‘so’, which introduce a conclusion or inference drawn from prior context, signaling how the same marker can serve multiple pragmatic roles depending on the interactional or narrative context.

- (14) *Va să zică* pleci. (DLRLC, s.v. *zice*)

‘So you are leaving.’

- attenuating markers such as *ca să zic așa* – meaning ‘so to speak’, ‘if I’m allowed to say this’, serving to soften or qualify the speaker’s statement, signaling a degree of hesitation, approximation, or politeness or it can indicate that the following content is somewhat metaphorical or subjective.

- (15) Lirismul există, *ca să zic așa*, în substructură, ca ceva natural (CONST., in DEXI, s.v. *zice*)

‘Lyrism exists, *so to say*, in the substructure, as something natural.’

- the phatic formula *știi ce zic* ‘you know’ which functions as a backchannel¹¹ device that invites confirmation, signals shared understanding, or checks comprehension. It also contributes to maintaining conversational flow and fostering a sense of solidarity between interlocutors.

¹¹ *Asta zic* is also another formula used, especially on social media, as a marker of signaling agreement with previous discourse.

- (16) Nu trebuie să joci după nu-știi-ce metodă ca să fii convingător, *știi ce zic?* Trebuie doar să spui o poveste și să fii... Cât mai sincer cu putință. (CoRoLa)

'You don't need to act according to some specific method to be convincing, *you know what I mean?* You just need to tell a story and be... as honest as possible.'

- supposition or metadiscursive-exemplifying markers, such as *să zicem/să spunem* 'let's say', 'for example' (first attested after 1843, *apud* DLR), function to introduce hypothetical scenarios or examples, helping to structure the information conveyed by the speaker and supporting the interpretative process by guiding the interlocutor through the argumentative or narrative structure of the discourse s(he) is receiving.

- (17) *Să zicem* că s-a tăiat fiecare pâine în câte trei bucăți, deopotrivă de mari. (Creangă, A. 147, in DLRLC, s.v. *zice*)

'Let's say that each loaf was cut in three equal pieces.'

- (18) Vino la ora zece, *să zicem* (DLRLC, s.v. *zice*)

'Come at ten o'clock, *let's say*.'

4. Final considerations

In this section, I shall outline some general observations regarding the framework of *polypragmaticalization*, aiming to interpret the previously presented data within this theoretical model and, in doing so, to provide answers to the four questions posed at the beginning of the study.

Therefore, regarding the motivation behind the poly-pragmaticalization of *a zice*, it is probably due, (i) on the one hand, to the signifier's structure (*a zice* has a shorter phonetic body, is easier to pronounce and is more etymologically transparent/motivated) and, (ii) on the other hand, to the parameters presented above, especially the lack of subjectivity from the original core meaning of *a zice*, which support the development towards subjectivization.

Concerning the nature of the elements that block the same evolutionary path in the case of the speech verb *a spune*, I consider that the elements listed above, which are not characteristics of *a spune*, may have hindered an evolution similar to that of *a zice*. Besides, we have seen that, already in Old Romanian, *a spune* underwent a range of lexical extensions that resulted in today's fundamental meaning.

Finally, as for the theoretical framework of polypragmaticalization, although it is relevant and thoroughly described in the literature, this methodological framework still requires further development. The data provided by the present study bring some additional elements to this endeavour. Thus, we have seen that (i) discourse markers deriving from *a zice* have appeared in different chronological moments (most of them date from the end of the 19th century, but *care(ce)va(vrea)sădzăcă* predates most of the others, being first attested at the end of the 17th century) – a distribution which may also point to a "phenomenon of cyclicity", as recently defined by Mosegaard Hansen (2018: 51-77) –, (ii) that their discourse values belong primarily to the metalinguistic area, alike the matrix verb, and (iii) that similar patterns of evolution are also found in other Romance languages (Spanish, French, etc.).

CORPUS

Archeus.ro = *Electronic resources for Romanian language*, <http://www.archeus.ro/lingvistica/CautareTextWikisource?query=MERSI&pageNo=1>

CLRV = Hoară Cărașu, Luminița (ed.), 2023, *Limba română vorbită. Corpus și studii lingvistice*, Iași, Editura Universității A.I. Cuza.

CLRVAN = Hoară Cărașu, Luminița, 2013, *Corpus de limbă română vorbită actuală nedialectală*, Iași, Editura Universității A. I. Cuza.

CoRoLA = *Computer-based corpus of reference for contemporary Romanian language*, <http://corola.racai.ro/> (accessed: 10. 08. 2025).

CORV = Dascalu Jinga, Laurenția, 2002, *Corpus de română vorbită. Eșantioane*, București, Oscar Print.

DLR = Sala, Marius, Gheorghe Mihăilă, Monica Busuioc (ed.), 2010, *Dicționarul limbii române. Serie nouă*, București, Editura Academiei Române.

DEX = Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, 1998, *Dicționarul explicativ al limbii române*, București, Univers Enciclopedic.

- DEXI = Dima, Eugenia (ed.), 2007, *Dicționar explicativ ilustrat al limbii române*, Chișinău, Editura Gunivas & Arc.
- DIG = Pană Dindelegan, Gabriela (ed.), 2020, *Dicționar de interpretări gramaticale. Cuvinte mici, dificultăți mari*, București, Univers Enciclopedic.
- DLRLC = Macrea, Dimitrie, Emil Petrovici (ed.), 1955-1957, *Dicționarul limbii române literare contemporane*, București, Editura Academiei Române.
- RDW = Tikin, Hariton, Paul Miron, 1986-1989, *Rumänisch-Deutsches Wörterbuch*, Wiesbaden, Harrassowitz.
- IVRLA = Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana (ed.), 2002, *Interacțiunea verbală în limba română actuală. Corpus (selectiv). Schiță de tipologie*, București, Editura Universității din București.
- Psaltirea Hurmuzaki = *Psaltirea Hurmuzaki*, 2005[c.1500], ediție de Ion Gheție și Mirela Teodorescu, București, Editura Academiei Române, 2 vol.

BIBLIOGRAPHY

- Alcázar, Asier, 2018, "Dizque and other emergent evidential forms in Romance languages", in Alexandra Aikhenvald (ed.), *The Oxford Handbook of Evidentiality*, Oxford, Oxford University Press, 725-740.
- Barbu, Iulia-Ximena, 2008a, „Verbe dicendi moștenite din latină – comparație între română și principalele limbi romanice”, *Studii și Cercetări Lingvistice*, 59, 2, 307-318.
- Barbu, Iulia-Ximena 2008b, *Verbele dicendi în limba română: aspecte etimologice, semantice și sintactice*, Unpublished PhD Thesis, București, Universitatea din București.
- Barbu, Iulia-Ximena, 2020, „Clasificarea verbelor dicendi folosite în presa românească a anului 1918”, *Meridian critic*, 1, 34, 227-242.
- Botez Stănescu, Mădălina, 2021, *Timpul și locul. Gramaticalizare și pragmaticalizare*, Unpublished PhD Thesis, București, Universitatea din București.
- Buchi, Eva, 2004, « Approche diachronique de la (poly)pragmaticalisation du français déjà : ('Quand le grammème est-il devenu pragmatème, déjà ?') », in David Trotter (éd.), *Actes du XXIVe Congrès international de Linguistique et de Philologie Romane, Aberystwyth 2004*, Tübingen, Niemeyer, 251-264.
- Chappell, Hilary, 2017, "From verb of saying to attitudinal discourse marker in Southern Min: (inter)subjectivity and grammaticalization", in Hubert Cuyckens, Lobke Ghesquière, Daniël Van Olmen (ed.), *Aspects of grammaticalization: (Inter)Subjectification, analogy and unidirectionality*, Berlin, Mouton de Gruyter, 139-165.
- Company Company, Conception, 2006, "Subjectification of verbs into discourse markers", *Belgian Journal of Linguistics*, 20, 97-121.
- Craig (Grinevald), Colette, 1991, "Ways to go in Rama: a case study in polygrammaticalization", in Elisabeth Closs-Traugott, Bernd Heine (ed.), *Approaches to grammaticalization*, I, Amsterdam – Philadelphia, John Benjamins, 455-491.

- Cruschina, Silvio, Eva-Maria Remberger, 2008, "Hearsay and reported speech: evidentiality in Romance", *Rivista de Grammatica Generativa*, 33, 95-116.
- Dostie, Gaétane, 2001, « La gradation du sens et ses traces morphologiques et syntaxiques. Considérations sur la (poly)pragmaticalisation », dans Gilles Col, Daniel Roulland (éd.), *Travaux linguistiques du CERLICO 14, Grammaticalisation 2. Concepts et cas*, Rennes, Presses Universitaires de Rennes, 61-91.
- Dostie, Gaétane, 2004, *Pragmaticalisation et marqueurs discursifs. Analyse sémantique et traitement lexicographique*, Bruxelles, De Boeck, Duculot.
- Dumitrescu, Domnița, 2012, "Rum. *cică* vs. Esp. *dizque*: polifonía e intertextualidad", in Clara Ubaldina Lorda Mur (ed.), *Polifonía e intertextualidad en el diálogo*, Madrid, Editorial ARCO/LIBROS, S. L., 317-338.
- Golopenția, Sanda, 1991, "Verbs for locutionary acts in Romanian", *Revue Roumaine de Linguistique*, 36, 3-4, 119-140.
- Heine, Bernd, 2002, "On the role of the context in grammaticalization", in Ilse Wischer, Gabriele Diewald (ed.), *New reflections on grammaticalization*, Amsterdam – Philadelphia, John Benjamins Publishing Company, 83-101.
- Manu Magda, Margareta, 2014, „Vorbirea directă în textele românești din secolul al XVI-lea”, în Rodica Zafiu, Adina Dragomirescu, Alexandru Nicolae (ed.), *Limba română: diacronie și sincronie în studiul limbii române*, I, București, Editura Universității din București, p. 287-296.
- Mosegaard Hansen, Maj-Britt, 2018, „Cyclic phenomena in the evolution of pragmatic markers. Examples from Romance”, in Salvador Pons Bordería, Oscar Loureda Lamas (ed.), *Beyond grammaticalization and discourse markers. New issues in the study of language change*, Leiden, Brill, 52-57.
- Pîrvuleț, Georgiana, 2017, „Câteva observații privind gruparea sintactică *ce se/să (d)zice*”, în Maria Stanciu Istrate, Daniela Răuțu (ed.), *Lucrările celui de-al șaselea Simpozion Internațional de Lingvistică, București, 29-30 mai 2015, Secțiunea Morfologie și sintaxă*, București, Editura Academiei Române, 614-623.
- Papahagi, Cristiana, 2014, "Convergent grammaticalization of some Romance auxiliaries", *Revue Roumaine de Linguistique*, 59, 4, 317-334.
- Pop, Liana, 2017, « Du marqueur discursif à marqueur textuel : *cică* ("on dit que, dit-on") du roumain », *Pragmalingüística Monográfico* 1, 171-185.
- Popa, Ileana-Camelia, 2007, « Les "verba dicendi" *a spune* et *a zice* », *Studii și Cercetări Lingvistice*, 58, 2, 349-362.
- Popescu, Cecilia-Mihaela, Oana Adriana Duță, 2023, "From evidential to pragmatic markers: an insight into the subjectivization process of romanian *cică* and spanish *dizque*", in Juana I. Marín-Arrese, Laura Hidalgo-Downing, Juan Rafael Zamorano-Mansilla (ed.), *Stance, inter/Subjectivity and identity in discourse*, Berlin, Peter Lang, p. 179-198.
- Prelipcean, Alina Viorela, 2015, *Verba dicendi în limbile română și spaniolă: privire comparativă*, PhD Thesis, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință.
- Ruiz-González, Natalia, 2021, "Movement verbs as discourse markers in Spanish: The case of *vamos* in the City of Granada, Spain", *Languages*, 6(4), 156, 1-24.
- Sanromán Vilas, Bengoña, 2020, "Do evidential markers always convey epistemic values? A look into three Ibero- Romance reportatives", *Lingua*, 238, 1-26.

- Traugott, Elisabeth-Closs, 1995, "Subjectification in grammaticalization", in Dieter Stein, Susan Wright (ed.), *Subjectivity and subjectivisation*, Cambridge, Cambridge University Press, 31-54.
- Traugott, Elisabeth, Richard B. Dasher, 2002, *Regularity in semantic change*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Zafiu, Rodica, 2020, "Cică", în Gabriela Pană Dindelegan (ed.), *Dicționar de interpretări gramaticale. Cuvinte mici, dificultăți mari* (DIG), București, Univers Enciclopedic.

All links were verified by the editors and found to be functioning before the publication of this text in 2025.

DECLARATION OF CONFLICTING INTERESTS

The author declared no potential conflicts of interest with respect to the research, authorship, and/or publication of this article.

FUNDING

The author received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this paper.

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License:
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0>

III.

Romanian Vocabulary across Time and Registers

Maria ALDEA¹

DIN NOU DESPRE TERMINOLOGIA MATEMATICĂ ÎN SECOLUL AL XIX-LEA²

How to cite this paper:

Aldea, Maria, 2025, "Din nou despre terminologia matematică în secolul al XIX-lea", in *Theoretical and Applied Linguistics@ro*, Volume I, Issue 1/2025, p. 231-249, DOI: 10.62229/talatroi/1_25/9.

AGAIN ON THE MATHEMATICAL TERMINOLOGY IN THE 19TH CENTURY

Abstract. In this paper the author continues the study of the terminology of mathematics in the 19th century, focusing on an investigation of the terms belonging to two of its subfields, namely arithmetic and algebra. In this respect, the lexical inventory is made up of 65 dictionary entries recorded in Ion Costinescu's *Vocabularu romano-francesu* [The Romanian-French Vocabulary] (Bucharest, 1870), of which 40 terms are arithmetical terms, 19 terms belong to algebra, and for 6 terms, the meaning simultaneously covers both algebraical and the arithmetical uses and, in addition, extends to the field of geometry. Their analysis from a morphological, semantic and etymological point of view enables accurate remarks concerning both their dynamics and their status in older and contemporary Romanian.

Keywords: algebra, arithmetic, terminology, dictionary, Ion Costinescu

¹ Universitatea Babeş-Bolyai, ORCID: 0000-0002-7216-7622, maria.aldea@ubbcluj.ro.

² Acest articol reprezintă varianta revizuită a comunicării orale susținute la *Al 24-lea Colocviu Internațional al Departamentului de Lingvistică – Abordări ale limbii: date, interpretări, teorii*, organizat la Facultatea de Litere a Universității din București, în 15-16 noiembrie 2024.

1. Introducere

În articolul de față continuăm studierea terminologiei matematice din secolul al XIX-lea.³ În acest sens, bazându-ne pe inventarul lexical excerptat din *Vocabularu romano-francesu* de Ion Costinescu (București, 1870; de aici, VRF), analiza noastră se concentrează asupra termenilor din două subdomenii ale matematicii⁴, și anume algebra și aritmetica. Examinarea termenilor aparținând acestor subdomenii din perspectivă morfologică, semantică și etimologică va contribui la înțelegerea statutului lor în sistemul limbii române atât de ieri, cât și de astăzi.

1.1. Algebra și aritmetica în VRF

Numele celor două subdomenii sub care sunt grupați termenii noștri, anume aritmetică și algebră, apar, conform DELR^e (s.v.), atestate la distanță de aproape un secol. Astfel, față de expresia grafică⁵ impusă astăzi, *aritmetică* (cf. DELR^e, s.v.), care a evoluat din forma *arithmetica*, prin reducerea digrafului *th* la *t* (atestată în 1705), mai este înregistrată o variantă învechită *arithmitichi* (datată 1682); în schimb, termenul *algebră* (cf. DELR^e, s.v.) este atestat abia în 1793.

Înțeles ca „[a]rta de a calcula cu numere; carte care învață numerile și calculația cu numere” (vezi, *infra*, ex. 1), termenul *aritmetică* este considerat un împrumut lexical făcut de română fie din latina medievală, fie din franceză (*aritmetică* < lat. neol. *arithmetica*, fr. *arithmétique*; cf. DELR^e, s.v.),

³ În ultimii ani preocupările noastre științifice au fost orientate spre observarea și cercetarea dinamicii lexicale a limbii române istorice și contemporane, dinamică sesizabilă prin împrumuturile lexicale, preponderent terminologice (termeni de arte, științe etc.). Textul prezent vine în completarea lucrării „Terminologia matematică în secolul al XIX-lea (I)”, comunicată de noi la *Al Nouălea Simpozion Internațional de Lingvistică*, organizat de Institutul de Lingvistică al Academiei Române „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, în București, în 23-24 mai 2024.

⁴ Menționăm câțiva dintre lingviști care s-au exprimat pe marginea subiectului: Chivu 1981, 2000; Bidu-Vrâncianu 2000, 2007; Pitiriciu 2005; Toma 2006; Soare 2012. Lista poate fi extinsă.

⁵ În cazul exemplelor, pentru a simplifica identificarea termenilor în nomenclatura VRF-ului, redăm forma-titlu prin respectarea ortografiei autorului, iar, pentru a facilita înțelegerea, transpunem corpul articolului în transcriere interpretativă.

în timp ce termenul *algebră*, explicat ca „[ș]tiința calculelor prin litere” (vezi, *infra*, ex. 2), este un împrumut direct din franceză (*algebră* < fr. *algèbre*; cf. DELR^e, s.v.).

- (1) **Aritmetică.** s.f. Arta de a calcula cu numere; carte care învață numerile și calculația cu numere. *Arithmétique*.
- (2) **Algebră.** s.f. Știința calculelor prin litere. *Algèbre*.

Exceptând tratamentul distinct al celor doi termeni, aceștia sunt consemnați încă în corpul unui articol (vezi, *infra*, ex. 3) și definiți printr-o opoziție sintagmatică, *calcul numeric* vs *calcul literal*:

- (3) **Numerică, -ă.** adi. De numere, care privește la numere. *Numerique*. – *Calcul numeric*, care se face cu numere și care se zice *aritmetică*, spre deosebire de *calcul literal*, ce se face cu litere și care se numește *algebră*.

Comparând definițiile atribuite termenilor *aritmetică* și *algebră* de dicționarele românești contemporane, din care rezultă că atât *algebra*⁶, cât și *aritmetica*⁷ sunt subdomenii ale matematicii, cu cele din dicționarele franțuzești (cf. <https://www.cnrtl.fr> s.v.), constatăm că explicațiile furnizate de acestea din urmă corespund celor românești.

Se cuvine să semnalăm și capacitatea derivativă a acestora: pentru *aritmetică* (vezi, *infra*, ex. de la 4 la 6) – *aritmeticariu*, *aritmeticianu*; *aritmeticu*, -ă; *aritmeticamente*, *aritmeticește* –, iar pentru *algebră* (vezi, *infra*, ex. de la 7 la 9) – *algebristu*; *algebricu*, -ă; *algebrizare*.

- (4) **Aritmetică-ă.** adi. Ce ține de aritmetică. *Arithmétique*.
- (5) **Aritmeticariu, Aritmeticianu, Aritmetică-ă.** s. Calculator, socotitor cu numere. *Aritméthicien*, -ne.

⁶ „Parte a matematicii care studiază proprietățile elementare ale numerelor raționale”; cf. DEX²-2016, s.v.; DELR^e, s.v.

⁷ „Ramură a matematicii care studiază operațiile aritmetice independent de valorile numerice, folosind simboluri (în loc de cifre) pentru mărimile necunoscute”; cf. DELR^e, s.v.; vezi și DN, s.v.

- (6) **Aritmeticamente, Aritmeticesce.** *adv.* Cu chip, cu manieră aritmetică. *Arithmétiquement.*
- (7) **Algebristă.** *s.m.* Cel ce știe algebra, cel ce lucrează, face lucrări algebrice. *Algébriste.*
- (8) **Algebric-ă.** *adi.* Ce se atinge de algebră. *Algébrique.*
- (9) **Algebrizare.** *v.s.* A algebriza, a vorbi, a scrie mult despre algebră. *Algébriser.*

2. Analiza corpusului

Inventarul lexical pe care se construiește analiza noastră însumează 65 de articole, dintre care 40 de articole tratează termeni din subdomeniul aritmeticii, 19 articole expun termeni din subdomeniul algebrei, iar în 6 articole, pentru unul și același sens, redactorul semnalează apartenența la două subdomenii, anume aritmetică și algebră (4 articole, *s.v. diferențiă; extracțiune, extracție, extragere; făcător, -óre; probă*), aritmetică și geometrie (1 articol, *s.v. tripartițiune, tripărțire*), respectiv algebră și geometrie (1 articol, *s.v. situațiune, situație, situare*).

Materialul lexical a fost selectat exclusiv pe baza prezenței mărcii de domeniu în corpul articolului. Astfel, termenii aritmetici (vezi, *infra*, ex. de la 10 la 14) sunt semnalati prin mărcile **t. de arit.** (*s.v. adunare; complinire; careu; concretu, -ă; cubare; cubu; decimalu, -ă; decimare, decimare; denuminătoru; duplicațiune, duplicație, duplicare; extragere; figură; fracționariu, -ă; fracțiune, fracție; înmulțire; înmulțitoru, -óre; înmulțitu, -ă; împărțire; împărțitoru, -óre; livretă; multiplicand; multiplu, -ă; numărătoru; planu, -ă; quadrilionu; rădăcină*), **t. de aritm.** (*s.v. dividendu; multiplicatoru; quantu*), **arit.** (*s.v. trillion; unime; urcare*), **aritm.** (*s.v. restu; similariu, -ă; tablă; trei*) și **(în) aritmetică** (*s.v. adunare; simplu, -ă*).

- (10) **Denuminător.** *s.m. t. de arit.* Numitor: numărul ce arată în câte părți se împarte un întreg. *Dénominateur.*
- (11) **Multiplicator.** *s.m. t. de aritm.* Numer cu care înmulțim pe altul: înmulțitor. *Multiplicateur.*

- (12) **Trillion.** *s.etr. arit.* O miie de bilioane. *Trillion.*
- (13) **Restū.** *s.etr.* Tot ceia ce rămâne dintr-un lucru. – *aritm.* Rămășița, diferența a două numere scăzând pe cel mai mic din cel mare. – *Resturile unui erou, cenușa lui.* – *Reste.*
- (14) **Adunare.** *v.s.* A aduna, a strânge de pe jos, a culege. *Ramasser.* A aduna. A chiema în adunare, în adunanță. *Assembler.* A aduna. A strânge la un loc cea ce era resipit, împrăștiat. *Rassembleur.* – A aduna sume. (În aritmetică.) *Additionner.*
- În ceea ce privește termenii de algebră (vezi, *infra*, ex. de la 15 la 19), aceștia sunt evidențiați prin mărcile: **t. de alg.** (*s.v. coeficientū; multinomū, -ă; quadrimomū*), **(în) t. de algeb.** (*s.v. binomū; eliminare; ecuațiune. ecuație; irreductibilū-ă; monomū; quadraticū,-ă; radicalū, -ă*), **în algebră** (*s.v. exaltațiune, exaltație, exaltare; membru; plusū; semnū*), **(în) algeb.** (*s.v. gradū; solidū, -ă; substituțiune, substituție, substituire; trinomū*) și **algebr.** (*s.v. transpunere, transposițiune*).
- (15) **Binomū.** *s.etr. t. de algeb.* Cantitate algebrică, compusă din doi termeni uniți prin semnul plus (+) sau minus (-). *Binôme.*
- (16) **Coeficientū.** *s.m. t. de alg.* Numer sau cătime cunoscută ce se scrie înaintea unei cătimi algebrice și arată de câte ori cată să se înmulțească acea cătime. *Coefficient.*
- (17) **Plusū.** *adv.* Mai mult. *Plus.* — În algebră, se numește *plus* semnul aditiei, care, plasat între două mărimi însemnează că ele trebuiesc adunate una cu alta.
- (18) **Trinomū.** *s.etr. algeb.* Cantitate compusă din trei termeni. *Trinome, Trinôme.*
- (19) **Transpunere, Transposițiune.** *s.f.* Lucrarea d-a transpune. – *imprim.* Foi transpuse: *Această carte este plină de transpuneri.* – *algebr.* Operațiunea d-a transpune, într-o ecuațiune, un termen dintr-o parte într-alta. *Transposition.*

Exceptând un singur articol (vezi, *infra*, ex. 20), în care indicarea domeniului, delimitat tipografic prin paranteze rotunde, figurează după definiție, în toate celelalte articole acesta precedă și introduce sensul specializat.

- (20) **Adunare.** *v.s.* A aduna, a strânge de pe jos, a culege. *Ramasser.* A aduna. A chiama în adunare, în adunanță. *Assembler.* A aduna. A strânge la un loc cea ce era resipit, împrăștiat. *Rassembler.* — A aduna sume. (În aritmetică.) *Additionner.*

Menționăm că, pe lângă cele 55 de cuvinte-titlu ilustrate printr-o singură unitate lexicală, în 10 articole sunt înregistrate câte două (5 articole, *s.v.* *decimare*, *decimare*; *ecuațiune*, *ecuație*; *fracțiune*, *fracție*; *tripartițiune*, *tripărțire*; *transpunere*, *transpozițiune*) și trei unități lexice (5 articole, *s.v.* *duplicațiune*, *duplicație*, *duplicare*; *exaltațiune*, *exaltație*, *exaltare*; *extrațiune*, *extrație*, *extragere*; *situațiune*, *situație*, *situare*; *substituțiune*, *substituție*, *substituire*), prima reprezentând forma standard agreată în epocă, iar celelalte – variante ale acesteia.

De asemenea, remarcăm că în cazul articolelor *ecuațiune*, *ecuație* și *făcătoru*, *-oare* (vezi, *infra*, ex. 21 și 22) este indicată, parantetic, și pronunția: „*ecuațiune*”, respectiv „*făcător*”, în timp ce doar pentru o singură formă verbală, *extrage(re)* (vezi, *infra*, ex. 23), este precizată o informație referitoare la prototipul conjugării, așezată la sfârșitul articolului și delimitată prin paranteze rotunde de celelalte elemente din structura articolului: „(Se conj<ugă> ca *tragere*, *înțelegere*)”.

- (21) **Ecuațiune. Ecuație.** *s.f.* (*ecuațiune*) [...].
- (22) **Făcătoru, -óre.** *s.* (*făcător*) [...].
- (23) **Extragere.** *v.s.* [...] *t. de arit.* [...]. (Se conj. ca *tragere*, *înțelegere*.)

2.1. Criteriul lexico-gramatical

Formele-titlu inventariate sunt încadrate în următoarele clase lexico-gramaticale:

- (a) clasa substantivului (41 de articole): în 4 articole este marcată doar apartenența la clasa substantivului (*s.v.* *făcătoru*, *-óre*; *îmmulțitoru*, *-óre*; *îmmulțitū*, *-â*; *împărțitoru*, *-óre*), în timp ce în 37 de articole sunt indicate clasa și genul substantivului – masculin

- (9 articole, s.v. *coeficientă; denominator; dividend; împărțit; membru; monom; multiplicand; multiplicator; quadrilion*), feminin (20 de articole, s.v. *adunare; complinire; diferență; duplicațiune, duplicație, duplicare; ecuațiune, ecuație; exaltațiune, exaltație, exaltare; extracțiune, extracție, extragere; figură; fracțiune, fracție; înmulțire; livretă; probă; quadrinom; rădăcină; situațiune, situație, situare; substituțiune, substituție, substituire; tablă; transpunere, transpozițiune; tripartițiune, tripărțire; unime*) și neutru (8 articole, s.v. *binom; cub; grad; quant; rest; semn; trillion; trinom*);
- (b) clasa adjectivului (12 articole, s.v. *concret, -ă; decimal, -ă; fracționar, -ă; irredutibil, -ă; multipl, -ă; numărator; plan, -ă; quadratic, -ă; radical, -ă; similar, -ă; simpl, -ă; solid, -ă*);
- (c) clasa numeralului (1 articol, s.v. *trei*);
- (d) clasa verbului (8 articole, s.v. *adunare; cubare; decimare; eliminare; extragere; înmulțire; împărțire; urcare*);
- (e) clasa adverbului (1 articol, s.v. *plus*).

În două articole, cuvântului-titlu îi este atribuită o dublă valoare morfologică, anume adjectiv și substantiv (s.v. *care; multinom*).

2.2. Criteriul definițional-semantic

În funcție de locul pe care-l ocupă sensul specializat în corpul articolului, distingem următoarele cinci situații:

- (a) termeni (vezi, *infra*, ex. 24 și 25) ce aparțin exclusiv subdomeniului aritmeticii (10 articole, s.v. *denominator; dividend; fracționar, -ă; împărțit; multiplicand; multiplicator; multipl, -ă; quadrilion; trillion; unime*), respectiv al algebrei (7 articole, s.v. *binom; coeficient; ecuațiune, ecuație; monom; multinom, -ă; quadrinom; trinom*);
- (24) **Dividend**. s.m. t. de aritm. Deîmpărțit; numărul, suma care este a se împărți. *Dividende*.

- (25) **Coeficientă.** *s.m. t. de alg.* Numer sau cătime cunoscută ce se scrie înaintea unei cătimi algebrice și arată de câte ori câtă să se înmulțească acea cătime. *Coefficient.*
- (b) termeni (vezi, *infra*, ex. de la 26 la 28) definiți doar prin sensuri specializate, aparținând, pe lângă subdomeniile matematicii, și altor domenii sau subdomenii, precum chimie, chirurgie (*s.v. irreductibilă-ă*), geometrie (*s.v. cubare; cubă*);
- (26) **Cubare.** *v.s. t. de geom.* A cuba, a găsi numărul unimilor cubice ce se coprim într-un volum. — *t. de arit.* A găsi cubul unui număr; a reduce un număr în cub, a-l face cub. *Cuber.*
- (27) **Cubă.** *s.etr. t. de geom.* Corp, volum, solid ale cărui suprafețe au șase pătrate egale. *t. de arit.* Cubul unui număr sau produsul pătratului unui număr înmulțit cu el însuși. Astfel, cubul lui 2 este 8. *Cube.*
- (28) **Irreductibilă-ă.** *adi. t. chim. și de chirur.* Care nu se mai poate reduce la starea dintâi. — *t. de algeb.* Care nu se poate reduce la o altă formă mai simplă. *Irréductible.*
- (c) cuvinte (vezi, *infra*, ex. de la 29 la 31) care, pe lângă sensul comun primar, au dezvoltat un sens specializat specific subdomeniului algebrei și al aritmeticii, respectiv s-au extins și asupra altor domenii sau au dobândit și un sens figurat (de altfel, 32 de articole din corpus conțin acest tip de informație): algebră (*s.v. eliminare; membru; plusă; substituțiune, substituție, substituire; transpunere, transpozițiune*), aritmetică (*s.v. adunare; careă; decimare; duplicațiune, duplicație, duplicare; extragere; fracțiune, fracție; înmulțire; înmulțitoră, -óre; împărțire; împărțitoră, -óre; livretă; numărătoră; quantă; restă*), logică, aritmetică, algebră și geometrie (*s.v. diferențiă*), algebră, chimie și utilizare figurată (*s.v. exaltațiune, exaltație, exaltare*), chirurgie, aritmetică și algebră (*s.v. extracțiune, extracție, extragere*), algebră și aritmetică (*s.v. făcătoră, -óre*), medicină, fizică, geometrie și algebră (*s.v. gradă*), juridic, aritmetică și algebră (*s.v. probă*), astronomie, medicină și algebră (*s.v. semnă*), administrație și

întrebuințare figurată (s.v. *situațiune, situație, situare*), retorică, gramatică, geometrie și aritmetică (s.v. *figură*), gramatică și aritmetică (s.v. *înmulțitū, -â; rădăcină*), respectiv aritmetică și geometrie (s.v. *tripartițiune, tripărțire*);

- (29) **Diferențiă.** s.f. Neasemănare, nepotrivire, distincțiune, diversitate, deosebire. — *t. de log.* Atribut esențial care distinge o speție de alta. În *arit.*, în *algeb.* Prisos, ceea ce trece mai mult peste o cantitate, peste o mărime. În *geom.* — Cantitate foarte mică cu care o mărime variabilă crește sau scade. *Différence.*
- (30) **Exaltațiune, Exaltație, Exaltare.** s.f. Fapta d-a exalta; d-a se exalta. — Înălțarea papei la pontificat. — Se zice asemenea *Exaltațiunea* (Înălțarea) *Crucii*. — În *algebră*, redicarea unei cantități la una din puterile sale. — În *chimie*, *exaltațiunea serurilor, metalelor etc.*, operațiune prin care se purifică cât se poate mai mult. — *fig.* *Exaltațiunea* (exagerațiunea) *stilului*. — *Exaltațiunea capului*, aprindere, căldură mare a imaginațiunei etc. *Exaltation.*
- (31) **Figură.** s.f. Firma exterioară a chipului, a feții, a obrazului sau a corpurilor. *Figure.* — *Acest copil are o figură frumoasă. Cet enfant est d'une jolie figure.* — Stare bună sau rea a unei persoane, relativ la afaceri, la credit etc. *A face figură*, a se arăta prea mult, a cheltui mult. *Faire figure.* — *A face o bună figură în lume*, a trăi bine, nobil și considerat de toți. *Faire une bonne figure dans le monde.* — *t. de ret.* Ziceri, cugetări aduse astfel încât să însuflețească sau să împodobească discursul. — *t. de gram.* Caracter particulariu ce se da vorbelor și frazelor abătându-le de la starea sau sensul lor simplu și de la prima lor destinațiune. Se face o *figură* când zicem *focul pasiunilor*, căci întoarcem zicerea *foc* din principala ei destinațiune ce însemnează *focul fizic*, în vioiciunea mișcărilor sufletului. Sunt figure de vorbe și figure de cugetări; cele dintâi se fac asupra zicerilor, cele d-al doilea, asupra cugetărilor sau spiritului. Astfel sunt apostrofa, interogațiunea, exclamațiunea, iperbola etc. — *t. de arit.* Se zice câteodată cifrelor care exprimă un numer. — *t. de geom.* Spațiu terminat în toate laturile; reprezentațiunea pe cârtie etc. a obiectului unei teoremi sau a unei probleme spre a-i

face demonstrațiunea sau soluțiunea mai lesne de înțeles. Într-acest sens o simplă linie, un unghi sunt *figuri*. – *t. de danț*. Diferite linii ce descrie cineva danțând.

(d) termeni (vezi, *infra*, ex. 32) care, pe lângă sensul specializat primar, dezvoltă și sensuri comune (*s.v. extracțiune, extracție, extragere*);

- (32) **Extracțiune, Extracție, Extragere.** *s.f. t. de him.* Lucrarea prin care se extrage, se trage principiile din corpuri mixte. – *t. de hir.* Lucrarea de a extrage piatra din beșica udului. – *t. de arit. și algeb.* Operațiunea prin care se scot rădăcinele numerilor sau a cantităților algebrice. – Origina nașterii cuiva. *Extraction.*

(e) cuvinte (vezi, *infra*, ex. de la 33 la 35) a căror denotație specializată este actualizată doar în sintagme (*s.v. quadratică, -ă; radicală, -ă; solidă, -ă; complinire; concretă, -ă; decimală, -ă; înmulțire; plană, -ă; similariu, -ă; simplă, -ă; tablă; trei; urcare*).

- (33) **Concretă, -ă.** *adi. t. de logi.* *Concret, -e.* *Termin concret:* termin sau zicere prin care se arată o însușire ce se află într-un subiect. (Stă în opoziție cu *abstract*.) *Pălărie rotundă:* aici *rotundă* este concret fiindcă se află la pălărie în ființă. Dar *rotundime* este abstract fiindcă stă fără subiect. *t. de arit.* *Numer concret:* numer prin care se arată și felul unimelor, de ex. *zece oameni*; în timp ce *zece* singur este abstract. *t. de him.* întărit, îngroșat; — crescut, lipit de ceva.

- (34) **Quadratică, -ă.** *adi. t. de algeb.* *Ecuațiune cuadratică:* ecuațiune de al doile grad. *Équation quadratique.*

- (35) **Radicală, -ă.** *adi. t. de bot.* Care țâne de rădăcină, care pleacă din rădăcină. – Care este ca o rădăcină, baza, principiul unui lucru. – *t. de algeb.* *Semn radical,* care se pune înaintea cantităților din care are a se scoate rădăcina. – *t. de geom.* *Litere radicale,* care sunt într-o zicere primitivă și se conservă în cele derivate. – *Viciu radical,* naturalul cuiva înrădăcinat printr-o lungă obicinuință. *Radical, -e.*

Examinarea definiției sensurilor specializate evidențiază că, în cazul numelui, exceptând 30 de articole⁸ în care explicația începe cu un substantiv (vezi, *infra*, ex. 36), pentru restul formelor-titlu aceasta este introdusă fie printr-un pronume (vezi, *infra*, ex. 37 și 38) (relativ compus⁹ sau nehotărât¹⁰), fie printr-un verb metalingvistic „a se zice” (vezi, *infra*, ex. 39) sau chiar prin reluarea cuvântului-titlu (vezi, *infra*, ex. 40).

- (36) **Înmulțire.** *s.f. [...] t. de arit.* Lucrarea care se înmulțește un numer cu altul; multiplicație. *Multiplication.*
- (37) **Unime.** *s.f. arit.* Ceia ce exprimă un singur lucru sau o parte individuală a unei cantități. Numerile compuse din unități: *cifrele de la una până la zece sunt unimi; de la zece până la o sută sunt zecimi, de la o sută până la mii sunt sutimi. Unité.* Vezi unitate.
- (38) **Adunare.** *s.f. [...] t. de arit.* Una din cele 4 lucrări ale aritmeticii. (Vezi adițiune.)
- (39) **Figură.** *s.f. [...] t. de arit.* Se zice câteodată cifrelor care exprimă un numer. [...].
- (40) **Rădăcină.** *s.f. [...] în t. de arit.* Rădăcină este numărul care, înmulțit prin el însuși, produce un alt numer și al cărui el este rădăcină. Dacă produsul este un patrat, rădăcina se zice patrată; iar dacă este un cub, rădăcina se zice cubică; 3 este rădăcina patrată a lui 9 și rădăcina cubică a lui 27.

Remarcăm, de asemenea, că în cazul formelor-titlu cărora li se atribuie două valori morfologice, de exemplu, substantiv și adjectiv, definiția este introdusă

⁸ *S.v. cub; denumitor; dividend; duplicațiune, duplicație, duplicare; extracțiune, extracție, extragere; făcător, -óre; fracțiune, fracție; înmulțire; înmulțitor, -óre; înmulțit, -â; împărțitor, -óre; împărțit; livretă; multiplicand; multiplicator; probă; quant; rest; tripartițiune, tripărțire; binom; coeficient; diferență; exaltațiune, exaltație, exaltare; grad; monom; quadrinom; situațiune, situație, situate; substituțiune, substituție, substituire; transpunere, transpozițiune; trinom.*

⁹ *S.v. unime.*

¹⁰ *S.v. semn; adunare.*

fie exclusiv prin substantiv (s.v. *careu*), fie are o structură de tipul „prepoziție + adjectiv + substantiv”, pentru încadrarea adjectivală, respectiv doar prezența substantivului, pentru cea substantivală (s.v. *multinom*).

În schimb, pentru clasa adjectivului, definițiile încep fie cu un adjectiv (vezi, *infra*, ex. 41), fie cu relativul *care* (vezi, *infra*, ex. 42) sau cu un pronume indefinit (vezi, *infra*, ex. 43), ori chiar cu un substantiv (vezi, *infra*, ex. 44).

- (41) **Fracționariu, -â.** *adie. t. de arit.* Frângeros; numer, cătime care se înfățișează prin fracțiune. *Fractionnaire*.
- (42) **Irreductibil, -ă.** *adi. [...] t. de algeb.* Care nu se poate reduce la o altă formă mai simplă. *Irréductible*.
- (43) **Numărător.** *adi. [...] t. de arit.* Unul din cei doi termeni ai fracțiunii. *Numérateur*.
- (44) **Multiplu, -ă.** *adi. t. de arit.* Numer care coprinde pe altul de câteva ori exact. — 9 este multiplul lui 3. *Multiple*.

Dacă pentru adverb (vezi, *infra*, ex. 45), explicația este introdusă prin verbul metalingvistic „a se numi” la prezentul indicativului, în schimb, definiția sensului specializat al verbului¹¹ se realizează fie prin forma de infinitiv a termenului explicat, fie printr-un verb sinonim (vezi, *infra*, ex. de la 46 la 49).

- (45) **Plus.** *adv. [...]* În algebră, se numește *plus* semnul adității, care, plasat între două mărimi însemnează că ele trebuiesc adunate una cu alta.
- (46) **Împărțire.** *v.s.* A împărți, a diviza, a distribui, a deosebi un lucru în mai multe părți sau la mai multe persoane. *Distribuer, Diviser, Partager*. — *t. de arit.* A împărți un numer sau o sumă cu un alt numer. *Diviser*.

¹¹ S.v. *adunare; cubare; decimare; extragere; împărțire; eliminare*.

- (47) **Cubare.** *v.s. t. de geom.* A cuba, a găsi numărul unimilor cubice ce se coprind într-un volum. – *t. de arit.* A găsi cubul unui număr; a reduce un număr în cub, a-l face cub. *Cuber.*
- (48) **Decimare, Dăcimare.** *v.s.* A decima, a zecima; a scoate, a strica, a pierde, a omorî din zece unul. – *t. de arit.* A preface întregii în zecimale. *Décimer.*
- (49) **Eliminare.** *v.s.* A elimina, a depărta, a izgoni, a expulza, a da afară. – *t. de algeb.* A desființa o cantitate, a o face să se șteargă dintr-o ecuațiune. *Éliminer.*

Așa cum se poate observa, cei mai mulți termeni beneficiază de explicații de tip comentariu. Excepția o constituie patru termeni (vezi, *infra.*, ex. de la 50 la 53), a căror definiție este mixtă.

- (50) **Dividendă.** *s.m. t. de aritm.* Deîmpărțit; numărul, suma care este a se împărți. *Dividende.*
- (51) **Fracționariu, -ă.** *adie. t. de arit.* Frângeror; număr, cătime care se înfățișează prin fracțiuni. *Fractionnaire.*
- (52) **Înmulțitor, -ore.** *s.* Acela care înmulțește, care adaugă. *t. de arit.* Multiplicator, numărul cu care înmulțim pe alt număr. *Multiplicateur.*
- (53) **Multiplicandă.** *s.m. t. de arit.* Numer de înmulțit, înmulțitul. *Multiplicande.* – 7 înmulțit cu 4; 7 este *multiplicandul*, iar 4 *multiplicatorul*.

De asemenea, se cuvine evidențiat și tratamentul enciclopedic acordat termenilor *ecuațiune*, cu varianta lexicală actuală *ecuație*, și *rădăcină* (vezi, *infra.*, ex. 54 și 55).

- (54) **Ecuațiune. Ecuație.** *s.f.* (ecuațiune) În *t. de algeb.*, dublă expresiune a același cantități prezentată sub două denominațiuni sau forme diferite. *Équation.* – *Ecuațiune simplă* sau *de primul grad*, în care necunoscutul se urcă la cea dintâi putere. *Ecuațiune patrată* sau *d-al doile grad* în

care necunoscutul este redicat la a doua putere. – *Ecuațiune cubică* sau *d-al treile grad*, în care necunoscutul este redicat la a treia putere. – În genere, o ecuațiune este de atâtea grade câte unități sunt în exponentul celui mai de sus puteri la care necunoscutul este redicat. – *Membrii unei ecuațiuni*, amândoa cantitățile despărțite prin semnul = sau +. – *Terminii unei ecuațiuni*, diferitele cantități sau părți din care se compune fiecare membru al ecuațiunii și care se unesc între ele prin semnele || și –. – *Rădăcina unei ecuațiuni*, valoarea cantității necunoscute a ecuațiunii.

- (55) **Rădăcină.** *s.f.* Partea arburilor și plantelor ce stau în pământ. *A trăi cu rădăcini. Vivre de racines.* – Se mai zice și despre unghie, dinți, păr; și despre oarecari bube, precum despre buboiu a cărui rădăcină se zice și *fițina*. – *t. de gram.* Zicerea din care este formată altă zicere, fie prin derivație sau compoziție, fie din aceeași limbă sau din alta. – în *t. de arit.* Rădăcină este numărul care, înmulțit prin el însuși, produce un alt număr și al cărui el este rădăcină. Dacă produsul este un patrat, rădăcina se zice patrată; iar dacă este un cub, rădăcina se zice cubică; 3 este rădăcina patrată a lui 9 și rădăcina cubică a lui 27. – *fig.* A prinde rădăcină într-un loc, a sta acolo prea mult. *Prendre racine dans un endroit.*

Comparând definițiile consemnate în VRF cu cele din MDA, constatăm că, în ciuda dezvoltării unor sensuri comune sau chiar specializate, o parte dintre acești termeni își păstrează și astăzi sensul specializat.

Astfel, în MDA, exceptând termenul *monom* care este semnalat prin marca (*expresie algebrică*), o parte dintre aceștia sunt evidențiați prin indicația de domeniu general (*mat.*) sau prin semnalarea întrebuintării specializate (*spc.*): *binom*, *diferență*, (*a*) *elimina*, *grad*, *probă*, *covadrinom*, *semn*, *substituție*, (*a*) *transpune*, (*a*) *aduna*, *cub*, *divident* (*înv.*), *extragere*, *fracționar*, *fracțiune*, (*a*) *înmulți*, *înmulțire*, *înmulțitor*, *împărțitor*, *multiplicand*, *multiplicator*, *multiplu*, *numărător*, *rădăcină*, *rest*, *tablă* (rar, în sintagma *tablă pitagorică*), în timp ce alții au intrat în limba comună, nemaifiind necesară marcarea lor – *coeficient*, *ecuație*, *plus*, *radical*, *situație* (cu varianta lexicală *situațiune*), *trinom*, *adunare*, (*a*) *cuba*, *înmulțit* (substantiv), *împărțire*, *împărțit*, *trilion*, (*a*) *urca*.

De asemenea, pentru câteva dintre unitățile lexicale, fie sensul matematic nu este precizat – *exaltație* (cu varianta lexicală *exaltațiune*) și *exaltare*; *extracție* (*extracțiune*); *făcător*; *irreductibil*; *membru*; *solid*; *complinare*, *careu*, *concret*, *zecimal*, (*a*) *decima/zecima*, (*a*) *duplica*, *duplicație* (*duplicațiune*), *figură*, *plan*, *covadrilion*, *similar*, *simplu*, *trei* –, fie efectiv nu pot fi reperate în nomenclatura MDA-ului: *multinom*, *covadratic*, *denuminător*, *livretă*, *cwant*¹².

Spre deosebire de MDA, *Dicționarul de matematici generale*, coordonat de Caius Iacob și elaborat de Vasile Bobancu *et al.* (București, Editura Enciclopedică Română, 1974), înregistrează în paginile sale doar o parte dintre acești termeni, anume: *adunare*, *binom*, *coeficient*, *cuadrică*, *cub*, *diferență*, *ecuație*, *extragere* (în sintagma *extragerea rădăcinii*), *fracție*, *grad*, *înmulțire*, *înmulțitor*, *împărțire*, *împărțitor*, *monom*, *multiplu*, *plan*, *probă*, *radical*, *rădăcină*, *substituție*, *transpoziție*, *trei*, *trinom*.

2.3. Criteriul etimologic

Identificarea etimonului¹³ conduce la încadrarea acestora în categoria cuvintelor moștenite, a celor împrumutate, respectiv a celor create pe teren românesc.

Astfel, 4 unități lexicale sunt moștenite din latină și îmbogățite prin calc de structură semantică (*semn* < lat. *signum*; *aduna* < lat. *adunare*; *împărți* < lat. **impartire*; *rădăcină* < lat. *radix*, *radicis*), iar 17 cuvinte sunt împrumutate din franceză (*binom* < fr. *binôme*; *coeficient* < fr. *coefficient*; *elimina* < fr. *éliminer*; *extracție* (*extracțiune*) < fr. *extraction*; *irreductibil* < fr. *irréductible*; *monom* < fr. *monôme*; *covadrinom* < fr. *quadrinôme*; *transpoziție* (*transpozițiune*) < fr. *transposition*; *trinom* < fr. *trinôme*; *careu* < fr. *carré*; *cuba* < fr. *cuiber*; *duplicație* (*duplicațiune*) < fr. *duplication*; *fracționar* < fr. *fractionnaire*; *livretă* < fr. *livret*; *multiplu* < fr. *multiple*; *covadrilion* < fr. *quadrillion*; *tripartiție* (*tripartițiune*) < fr. *tripartition*).

În schimb, aproape o treime din termenii ce alcătuiesc inventarul nostru au pătruns în limba română pe cale multiplă:

¹² Probabil, echivalent al lui *quantum*.

¹³ Fără a ne propune o analiză critică a punctelor de vedere exprimate pe marginea originii, pentru precizarea acestora, ne-am folosit de următoarele lucrări lexicografice: DELR^e, DLR^a, DER, MDA și DN.

- (a) din franceză și latină (10 termeni): *diferență* < fr. *différence*, lat. *differentia*; *ecuație* (*ecuațiune*) < fr. *équation*, lat. *aequatio*, -onis; *exaltație* (*exaltațiune*) < fr. *exaltation*, lat. *exaltatio*, -onis; *situație* (*situațiune*) < lat. *situatio*, -onis, fr. *situation*; *substituție* (*substituțiune*) < fr. *substitution*, lat. *substitutio*, -onis; *decima* < fr. *décimer*, lat. *decimare*; *extrage* < fr. *extraire*, lat. *extrahere*; *figură* < fr. *figure*, lat. *figura*; *fracțiune* (*fracție*) < fr. *fraction*, lat. *fractio*, -onis; *grad* < lat. *gradus*, fr. *grade*;
- (b) din franceză și italiană (1 termen): *cub* < it. *cubo*, fr. *cube*;
- (c) din franceză și germană (1 termen): *trilion* < fr. *trillion*, germ. *Trillion*;
- (d) din latină, germană și franceză (5 termeni): *plus* < lat. *plus*, germ. *Plus*, fr. *plus*; *probă* < lat. *proba*, germ. *Probe*, fr. (é)*preuve*; *divident* < fr. *dividende*, germ. *Dividend*, lat. *dividendus*; *multiplicand* < fr. *multiplie*, germ. *Multiplikand*, lat. *multiplicandus*; *multiplicator* < lat. *multiplicator*, fr. *multiplicateur*, germ. *Multiplikator*;
- (e) din germană, franceză și neogreacă (1 termen): *rest* < fr. *reste*, germ. *Rest*, ngr. *ρέστος*.

12 dintre unitățile lexicale inventariate sunt formații interne (*exaltare* < *exalta* + -re; *extragere* < *extrage* + -re; *făcător* < *face* + -tor; *situare* < *situa* + -re; *substituire* < *substitui* + -re; *adunare* < *aduna* + -re; *duplicare* < *duplica* + -re; *înmulțire* < *în-* + *mult* + -re; *înmulțitor* < *înmulți* + -tor; *împărțitor* < *împărți* + -tor; *numărător* < *număra* + -tor; *unime* < *unu* + -ime), iar una este calchiată/românizată, prin echivalarea sufixului (*transpunere*, după fr. *transposition*).

3. În loc de concluzii

Analiza termenilor prezenți în cele 65 de articole ce ilustrează subdomeniul aritmeticii și al algebrei conduce la câteva concluzii.

- (a) O parte dintre termenii inventariați păstrează și astăzi sensurile specializate, în timp ce alții au pătruns în sfera comună, nemaifiind necesară semnalarea lor prin indicarea apartenenței la subdomeniul aritmeticii sau al algebrei.

- (b) Cercetarea comparată a acestora prin urmărirea lor atât în dicționarele generale contemporane ale românei, cât și în cele specializate, atestă indiscutabil dinamica lor, reperabilă atât în plan grafic, cât și în cel lexico-semantic (chiar dacă unii au dispărut din uz și din dicționare, totuși, cei mai mulți sunt conservați).
- (c) Raportat la criteriile de flexiune, în cazul a patru forme-titlu notăm încadrarea lor diferită în româna actuală. Este vorba de apartenența la clasa substantivelor de gen neutru a unităților lexicale *monom*, *cvadrinom* și *cvadrilion* (care în VRF sunt etichetate ca substantive masculine), respectiv a lui *plus* (considerat în VRF exclusiv ca adverb).
- (d) Maniera în care sunt explicați acești termeni evidențiază, o dată în plus, dimensiunea didactico-pedagogică a lucrării lui Ion Costinescu, *Vocabularu romano-francesu*, oferind celor interesați de evoluția limbii atât un excelent material lexical, cât și o mărturie a deschiderii și a acceptării împrumutului lexical în limba română.

ABREVIERI

adi. = adjectiv	him. = chimie
adie. = adjectiv	hir. = chirurgie
adv. = adverb	it. = italian(ă)
alg. = algebră	înv. = învechit
algeb. = algebră	lat. = latin(ă)
algebr. = algebră	lat. neol. = neologism din latină
arit. = aritmetică	log. = logică
aritm. = aritmetică	logi. = logică
bot. = botanică	mat. = matematică
cf. = compară cu	ngr. = neogrec, neogreacă
chim. = chimie	ret. = retorică
chirur. = chirurgie	s.etr. = substantiv eterogen
ex. = exemplu	s.f. = substantiv feminin
fig. = figurat	s.m. = substantiv masculin
fr. = francez(ă)	spc. = specializat
geom. = geometrie	s.v. = sub voce
germ. = german(ă)	v.s. = verb și substantiv
gram. = gramatică	t. = termen

CORPUS

VRF = Costinescu, Ion, 1870, *Vocabularu romano-francesu, lucratu dupe Dicționarulu Academiei Francese, dupe alu lui Napoleone Landais și alte Dicționare latine, italiene, etc.*, București, Tipographia Naționala Antreprenor C.N. Rădulescu, vol. I-II.

BIBLIOGRAFIE

- Bidu-Vrânceanu, Angela (coord.), 2000, *Lexic comun, lexic specializat*, București, Editura Universității din București.
- Bidu-Vrânceanu, Angela, 2007, *Lexicul specializat în mișcare. De la dicționare la texte*, București, Editura Universității din București.
- Centre National de Ressources Textuelles et Lexicales, consultat pe <https://www.cnrtl.fr>, accesat: 30.05.2025.
- Chivu, Gh., 2000, *Limba română de la primele texte până la sfârșitul secolului al XIX-lea*, București, Univers enciclopedic.
- Chivu, Gh., 1981, „Stilul celor mai vechi texte științifice românești (1640–1780). III. Stilul textelor matematice”, *Limba română*, 30, 2, 139–147.
- DELRe – *Dicționarul etimologic al limbii române (DELRe)*, volumul I. A–B, 2011; volumul II. Litera C. Partea 1. *Ca–Cizmă*, 2015, București, Editura Academiei Române, <https://delr.lingv.ro>, accesat: 30.05.2025.
- DER – Ciorănescu, Alexandru, 2007, *Dicționarul etimologic al limbii române*, ediție îngrijită și traducere din limba spaniolă de Tudora Șandru Mehedinți și Magdalena Popescu Marin, București, Saeculum.
- DEX²-2016 – Academia Română, 2016, *DEX. Dicționarul explicativ al limbii române*, ed. a 2-a, rev., București, Univers Enciclopedic.
- DLR^a – Academia Română, 2010, *Dicționarul limbii române*, ediție anastatică după *Dicționarul limbii române (DA)* și *Dicționarul limbii române (DLR)*, 19 vol., București, Editura Academiei Române.
- DN – Marcu, Florin, 2013, *Dicționar actualizat de neologisme*, București, Saeculum I. O.
- Iacob, Caius (coord.), Vasile Bobancu (autor), Nicolae N. Mihăileanu, Ștefan I. Gheorghiuță, Alexandru Brezuleanu (colaboratori), 1974, *Dicționar de matematici generale*, București, Editura enciclopedică română.
- MDA – Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, 2010, *Micul dicționar academic*, vol. I. A–Me, 2010; vol. II. Mi–Z, București, Univers Enciclopedic Gold.
- Pitiriciu, Silvia, 2005, *Terminologia matematică. Probleme de etimologie*, Craiova, Sitech.
- Soare, Liliana, 2012, *Școala Ardeleană. Lexicul scrierilor de popularizare a științei*, Pitești, Editura Universității din Pitești.

Toma, Cristina-Alice, 2006, *Lingvistică și matematică. De la terminologia lexicală la terminologia discursivă: terminologie, limbaj, discurs, interdisciplinaritate*, București, Editura Universității din București.

All links were verified by the editors and found to be functioning before the publication of this text in 2025.

DECLARATION OF CONFLICTING INTERESTS

The author declared no potential conflicts of interest with respect to the research, authorship, and/or publication of this article.

FUNDING

The author received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this paper.

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License:
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0>

Alina-Mihaela BURSUC¹

TERMENI ASTRONOMICI ÎN DICȚIONARUL LUI IOAN D. NEGULICI (1848)

How to cite this paper:

Bursuc, Alina-Mihaela, 2025, "Termeni astronomici în dicționarul lui Ioan D. Negulici (1848)", in *Theoretical and Applied Linguistics@ro*, Volume I, Issue 1/2025, p. 251-269, DOI: 10.62229/talatroi/1_25/10.

ASTRONOMICAL TERMS IN THE DICTIONARY OF IOAN D. NEGULICI (1848)

Abstract. The "Alexandru Philippide" Institute of Romanian Philology in Iași hosts extensive interdisciplinary historical research on Romanian astronomical terminology. *The Dictionary of Astronomical Terms: Phenomena, Cosmic Objects and Constellations* (DAFOC, letters A-K, first edition 2023, revised edition 2024), initiated and coordinated by Cristina Florescu, is one of the research results, achieved as part of an exploratory research project funded between 2021 and 2023. DAFOC is a historical dictionary, which deals linguistically, in diastat (popular and scientific), with specialized terms in the field of astronomy. The scientific component of this terminology has a pronounced neological character that manifests itself in different stages of the Romanian language. The Romanian printed lexicography of neologisms debuted in 1848 with *The Romanian Vocabulary of all the ancient words accepted so far in the Romanian language, and of all those that are to be accepted from now on, and especially in the sciences*, compiled by Ioan D. Negulici. This dictionary includes scientific terms from various fields (medicine, astronomy, politics, etc.). DAFOC records terms with (first) lexicographical attestations from Negulici's dictionary. First attestations have been recovered for: *Balanța* 'the Balance', *boreal* (as a standalone adjective, not involved in phrases), and *corp ceresc* 'celestial body', but also lexicographic attestations for terms such as: *aberație* 'aberration', *astru* 'star', *echinocțial* (in the form *echinopțial*) 'equinoctial'. In addition to these,

¹ Institutul de Filologie Română „Alexandru Philippide” al Academiei Române, Filiala Iași, ORCID: 0000-0003-2249-2272, alina.bursuc@hotmail.com.

the following are also recorded in the 1848 dictionary: *latitudă/latitudine* 'latitude', *Luceafăr* 'morning star' (s.v. *Lucifer*), *Mercur* 'Mercury', etc., in total approximately 175 astronomical terms. *The Romanian Vocabulary* from 1848 represents a consistent lexical source for DAFOC through the variety of forms, the lexicographic confirmation of some neological terms, the antedating of some first attestations, and the lexical novelties.

Keywords: Romanian astronomical terminology, DAFOC, Negulici's dictionary, lexicographic attestations

1. Cercetarea terminologiei astronomice românești: DAFOC

Terminologia astronomică românească constituie obiectul de studiu al unui proiect de cercetare care se derulează la Institutul de Filologie Română „Alexandru Philippide” din Iași. Cercetarea amplă, de tip istoric, cu caracter interdisciplinar (lingvistică și astronomie), este inițiată și coordonată de Cristina Florescu, lexicograf experimentat, redactor la *Dicționarul limbii române*, elaborat sub egida Academiei Române. Din echipă fac parte cercetători de la departamentele de lingvistică ale institutului (lexicologie și lexicografie, dialectologie, toponimie), matematicieni specializați în astronomie și un informatician. În perioada 2019-2020, au fost stabilite premisele (Florescu 2019), obiectivele, etapele și rezultatele estimate ale cercetării. În perioada 2021-2023, a fost implementat, cu finanțare UEFISCDI, proiectul de cercetare exploratorie² *Terminologia astronomică românească: științific vs popular. Fenomene, obiecte cosmice și constelații* (TAFOC). Documentarea de bază, realizată în perioada 2021-2022, constă în fișarea materialului lexical teaurizat în *Dicționarul limbii române*, cele două serii (DA și DLR), și a celui existent în cele mai reprezentative lucrări de astronomie și de popularizare a astronomiei, în traduceri cu caracter științific, în special din secolele al XVIII-lea și al XIX-lea, în atlase lingvistice și texte dialectale. Pe baza bogatului fișier obținut (administrat electronic de informaticianul echipei), au fost alcătuite, pe litere, listele orientative de termeni ale *Dicționarului de termeni astronomici: fenomene, obiecte cosmice și constelații* (DAFOC). Redactarea unui dicționar presupune o documentare prealabilă, și o documentare pe parcurs, de verificare și completare a datelor inițiale.

² Cod proiect PN-III-P4-IDPCE-2020-1277. Pentru detalii despre proiect și despre echipă, v. <https://tafoc.solirom.ro>.

Principalul rezultat al proiectului constă într-un volum, cu titlu omonim (publicat în 2023 și revizuit în 2024), care conține un dicționar (DAFOC, cu termeni astronomici având inițialele A-K), o anexă lexicografică (cu termenii: *lună, meteorit, nebuloasă, nutație, Scorpion, Ursul, zodiac*) și un număr de studii tematice (care valorifică atât materialul lexical analizat în dicționar, cât și pe cel din corpus, mai ales pentru literele L-Z). Din 2024, după încheierea proiectului finanțat de UEFISCDI, cercetarea continuă atât cu analiza și redactarea termenilor cu inițialele L-Z, cât și cu actualizarea inerentă a articolelor anterioare.

Studiul terminologiei astronomice presupune o serie de distincții preliminare la nivel extralingvistic și lingvistic. La nivel extralingvistic, principalele distincții țin de modul de percepere și de cunoașterea referentului: a) aparență *vs* realitate (ex.: termenul *aberație* desemnează „variația aparentă a poziției unui astru pe cer”, DAFOC s.v.), b) cunoaștere empirică *vs* cunoaștere instrumentală (ex.: nebuloasele considerate stele anterior utilizării de instrumente optice). La nivel lingvistic se au în vedere, printre altele, variația diacronică, diatopică și diastratică (distincția științific *vs* popular prevalând în cadrul cercetării TAFOC), și distincția metodologică a trei grupuri lexicale (Florescu 2019: 118; 2024a: 12). Primul grup lexical se subîmparte în două subgrupuri: denumirile obiectelor cosmice și ale constelațiilor, pe de o parte, și denumirile proceselor, legilor, fenomenelor care se desfășoară dincolo de atmosfera terestră, pe de altă parte. Al doilea grup inventariază denumirile strict tehnice ale instrumentarului (observatoarelor astronomice și al astronauticii) și denumirile legate de obiectele cosmice construite (rachete, sateliți, stații spațiale etc.). Al treilea grup conține termeni care desemnează elemente ale teoriilor matematice, fizice ș.a., prin structuri lexicale și semiotice specifice: cuvinte, sintagme, formule, grafice etc. (*ibidem*). Cercetarea terminologiei astronomice românești vizează studiul exclusiv al termenilor din primul grup lexical, cel mai cuprinzător din punct de vedere lingvistic: denumirile românești ale fenomenelor, obiectelor cosmice și constelațiilor (limită a cercetării explicită în titlul proiectului). Privitor la fenomenul astronomic al timpului, se are în vedere studiul denumirilor românești ale tuturor unităților temporale relevante pentru spațiul românesc, nu și pentru alte culturi (ex.: *germinal*, relevant pentru istoria calendarului francez, nu face parte din lista DAFOC). Analiza are în vedere exclusiv denumirile românești ale constelațiilor și

obiectelor cosmice, nu și denumirile străine sau traduceri în română ale sensurilor apelativelor acestora (ex.: *Basilicos*, numele grecesc al stelei Regulus; *Ochiul-lui-Dumnezeu*, traducere a numelui ebraic al stelei *Aldebaran*, termen al cărui echivalent în română este *Ochiul-Taurului*, Bursuc 2024: 119).

2. Înregistrarea și marcarea termenilor astronomici în 1848

Redactarea termenilor astronomici într-un dicționar clădit pe principii lingvistice reclamă consultarea dicționarilor de limbă. Date fiind limitele temporale ale cercetării finanțate (trei ani) și centrarea pe listele de termeni întocmite pe baza fișierului TAFOC, s-a recurs la utilizarea selectivă a dicționarilor mai vechi și mai noi. Identificarea, în timpul redactării, a unor noi termeni (vechi) și a unor noi sensuri determină fișarea inclusiv a unor dicționare vechi. *Vocabular român de toate vorbele străbune repriimate până acum în limba română, și de toate cele ce sunt a se mai priimi d-acum înainte, și mai ales în științe*, publicat în 1848 de Ioan D. Negulici, este primul dicționar tipărit de neologisme³ și poate constitui pentru DAFOC o sursă de termeni astronomici din secolul al XIX-lea, în condițiile în care componenta științifică a terminologiei astronomice are un pronunțat caracter neologic care se manifestă în diferite etape ale limbii române.

Dicționarul conține mulți termeni științifici, marcați explicit ca aparținând unui anumit domeniu. Unele articole includ marca de domeniu *termen de astronomie*, prescurtată neunitar: *t. de astr. (afelie)*, *t. de astro. (aberație)*, *t. de astron. (culminant)*, *t. de astrono. (culminație)*. Unii dintre termeni se găsesc la intersecția a două domenii, mult mai apropiate atunci decât astăzi: astronomie și geografie, drept urmare uneori apare marca de domeniu combinată: *t. de geog. și de astr. (antarctic)*, *t. de astr. și geog. (antiboreal)*. Dintre cele circa 6 000 de cuvinte-titlu (Seche 1966: 87), 148 sunt termeni astronomici (termeni și/sau sintagme) și variante: *aberație*, *Acarнар*, *aerosferă*, *Afelana*, *afelie*, *antarctic*, *antemeridial/antemeridian*, *antiboreal*, *apside*, *arctic*, *Aridna*, *astereometru*, *astrolab*, *astronom*, *astronomic*, *astronomie*, *astru*, *august*, *austral*, *ax*, *Balanță*, *boreal*, *cadran (solar)*, *Cameleon*, *cardinal (puncturi cardinale)*, *celest*, *Centaur*, *Ceresa*,

³ Pentru mai multe informații despre concepția lui Negulici asupra împrumuturilor în limba română din limbile latină și romanice, v. Bursuc 2023: 62.

comet, configurație, consecuție, constelație, cronometru, cosmolab, culminant (cf. punct culminant), culminație, digresie, diurn, echinox/echinops/echinopțiu și ecuinox, echinopțial și ecuinoțial/ecuinopțial, eclips, ecliptică, ecuator/ecator, ecuatoriu, efemeride, eliac, eliometru, elioscop, epiciclu/epicerc, Ercul, Erhe (Erșe), escentricitate, Esculap, est, geocentric, geociclic (mașină geociclică), germinal, gnomon, Ixion și Ision, latitudă/latitudine, longitudă/longitudine, Lucifer, lunar, megametrul, Mercuriu, meridian, meridional, meteorolit, meteoroscop, Minotaur, nadir, nivos, nocturlab, nocturn și nopturn, nord, observatoriu, occident și ocident, occidental și ocidental, ocultăție, oră, orient, oriental, orizont, Pallas, paralaxă/paralax, Pegas, perielie/perieliu, perigeu, period, planetă, planisfer, Pleiade, pol, polar (cerc polar, stea polară), Prometeu, rațional (orizont rațional), retrograda, revoluție, satelit, Saturn, secol, sectar, semestru, septentrion, septentrional, sideral (an sideral), sistemă (sistema universului), sizigie, Solitar, solstițial, solstițiu, sublunar, sud-est, sud-sud-est, sud-uest, terestru, tropic, univers, uranografic, uranografie, uranologie, uranometrie, uranoramă, zenit, zodiac, zodiacal, zonă. Când sunt propuse mai multe forme pentru același cuvânt, acestea sunt grupate alfabetic, după alfabetul de tranziție, cele cu aceeași inițială de cuvânt într-o intrare multiplă, iar cea sau cele cu inițiale diferite, separat. În general, este definită prima intrare, indiferent dacă e simplă sau multiplă, iar pentru următoarea sau următoarele se face trimitere la prima. Astfel este cazul unui termen precum *echinocțiu*⁴, înregistrat la Negulici exclusiv în formele învechite: *echinox*, *echinops*, *echinopțiu*, *ecuinox*. Primele trei, *echinox*, *echinops*, *echinopțiu*, sunt grupate într-o intrare triplă cu definiție, în timp ce *ecuinox* este înregistrată ca intrare simplă cu trimitere la *echinox*, prima formă a intrării multiple.

Cei mai mulți dintre termenii astronomici enumerați sunt înregistrați în DA/DLR și se pune întrebarea în ce măsură lucrarea lui Negulici este citată în dicționarul-tezaur pentru ilustrarea lor. În bibliografia DA, seria veche a dicționarului-tezaur, nu apare sursa Negulici 1848 și nici nu este recuperată vreo atestare (Bursuc 2025). În schimb, în DLR, serie nouă, sunt recuperate atestări pentru termenii: *digresie*, *diurn*, *echinops/echinopțiu*,

⁴ *Echinocțiu* = „Fiecare dintre cele două momente cu dată variabilă (datorită faptului că anul calendaristic nu este egal cu cel tropic) ale anului (primăvara în jurul lui 21 martie, toamna în jurul lui 23 septembrie) când Soarele, în mișcarea sa aparentă anuală, trece prin unul din punctele de intersecție a eclipticii cu ecuatorul ceresc, durata zilei este egală cu cea a nopții și ambele emisfere ale Pământului sunt luminate în mod egal” (DAFOC, s.v. *echinocțiu*).

echinopțial, eclips, ecliptică, ecuator, epiciclu/epicerc, est, latitudine, longitudine, lunar, meteorolit, meteoroscop, nopturn, paralaxă/paralax, perielie/perieliu, perigeu, planisfer, revoluție, septentrion, septentrional, sideral (an sideral), solstițial, sublunar, sud-est, tropic, univers, uranografic, uranografie, uranologie, uranometrie, uranoramă, zenit, zodiac, zodiacal, zonă. Mai mult, potrivit DLR, următorii termeni astronomici sunt înregistrați prima dată în dicționarul lui Negulici: *digresie* (s.v. *digresiune*, cf. antedatate în 1832, DELR s.v. *digresiune*), *epiciclu/epicerc*, *meteorolit*, *meteoroscop*, *paralax*, *sideral (an sideral)*, *sublunar*, *uranoramă*. Comparativ cu DA, Negulici 1848 este recuperat în prima fasciculă a DLR² (2021) pentru termenul *aberație* (cu prima atestare în 1842, DELR).

În afara celor 148 de termeni-titlu, alți 27 de termeni astronomici se regăsesc în cuprinsul articolelor altor cuvinte: *aprilie* (s.v. *germinal*), *apune* (s.v. *occident*), *apus* (scris *appus*, s.v. *occident*), *astru umblător „planetă”* (s.v. *planetă*), *conjuncție* (s.v. *consecuție*), *Coroana Australă* (s.v. *Ision*), *Coroana Boreală* (s.v. *Aridna*), *decembrie* (s.v. *nivos*), *dimineață* (s.v. *matinal*), *duminică* (s.v. *dominical*), *Gemenii* (s.v. *Afelana*), *giur „orbită”* (s.v. *apside*), *ianuarie* (s.v. *nivos*), *întunecarea soarelui* (s.v. *eclips*), *Luceafăr* (s.v. *Lucifer*), *lună „astru”* (s.v. *sublunar*), *lună „unitate temporală”* (s.v. *semestru*), *martie* (s.v. *germinal*), *noapte* (s.v. *nocturn*), *osie (închipuită)* (scris *ossie*, s.v. *ax*), *pământ* (s.v. *ax*), *Săgetătorul* (s.v. *Minotaur*), *seară* (s.v. *crepuscul*), *semn „constelație”* (s.v. *zodiac*), *soare* (s.v. *eclips*), *stea* (s.v. *astereometru*), *Vinere* (s.v. *Lucifer*), *zi* (s.v. *diurn*).

Din punct de vedere morfologic, termenii astronomici identificați se încadrează în mai multe categorii gramaticale: a) substantive comune: *aberație, constelație, solstițiu*; substantive proprii: *Acarnar, Balanța, Lucifer* (*Luceafăr*); b) adjective: *antarctic, antiboreal, boreal*; c) verbe (puține): *a apune, a eclipsa, a retrograda*. Raportat la cele trei mari grupuri lexicale, materialul excerptat din dicționar este relevant pentru primele două. Primul grup lexical, cel al denumirilor de fenomene, obiecte cosmice și constelații, este, la rândul său, alcătuit din cinci subgrupuri lexicale. Primul subgrup lexical conține denumiri de fenomene (proces, legi) cosmice: *aberație*, *culminație*⁵, *digresie*⁶, *eclips*, *ecliptică*, *ocultație*⁷, *retrograda*⁸,

⁵ În continuare sunt indicate antedatările față de primele atestări semnalate în dicționarele de tip istoric, DA/DLR, DELR și DAFOC, pentru a evidenția, și prin acest aspect, importanța dicționarului de la 1848 în cronologia terminologiei astronomice românești. Semnalăm antedatarea termenului *culminație* în Negulici (1848) față de 1893, în formele *culminațiune* și *culminație*, în DA (s.v. *culmina*), și față de 1851 în DAFOC (s.v. *culminație*; v. și Bursuc 2025).

revoluție, solstițial (înălțime solstițială), solstițiu. Sintagma *înălțime solstițială* (Negulici 1848, *s.v. solstițial*) se recuperează în DAFOC, la actualizarea articolului *înălțime*, urmând a fi semnalată *s.v. solstițial*. Fenomenul cosmic poate cel mai evident pentru oameni îl constituie timpul. Acesta este lexicalizat prin denumirile unor unități sau aspecte temporale precum: *august* (v. *infra*), *consecuție* (*lună de consecuție*), *diurn*, *echinox/echinops/echinopțiu* și *ecuinox* (v. *supra*), *echinopțial* și *ecuinoțial/ecuinopțial*, *germinal*, *nivos*, *nocturn* și *nopturn*, *oră*, *period*, *secol*⁹, *semestru*, *sideral* (*an sideral*¹⁰). Sintagma *lună de consecuție* („spațiul, timpul de douăzeci și nouă de zile între cele două conjuncții ale lunii și ale soarelui”, Negulici 1848, *s.v. consecuție*) nu apare în corpusul DAFOC, nu a fost lucrată nici sub *lună*², nici sub *consecuție*, dar poate fi recuperată, la actualizarea articolelor A-K. Dicționarul conține și numele a două luni din calendarul republican francez care nu sunt lucrate în DAFOC, date fiind limitele metodologice ale cercetării: *germinal* și *nivos*¹¹.

Termenul este atestat pentru prima dată în 1832 (DELR, *s.v. culme*), cu sensul „vârf, punct culminant”, iar, ulterior, în 1837 (Săulescu 1837: IX), cu sensul astronomic.

⁶ Antedatate în Negulici (1848), în varianta *digresie* (atestare recuperată în DLR, *s.v. digresiune*), față de 1893 în DAFOC (*s.v. digresiune*).

⁷ Antedatate în Negulici (1848), față de 1866, în varianta *ocultațiune*, și 1956, în forma-titlu *ocultație*, în DLR (*s.v. ocultație*).

⁸ Definiția cuvântului-titlu *retrogradare*: „fapta de a retrograda; a merge înapoi; a înapoia” (Negulici 1848) concentrează analiza morfologică atât a substantivului, cât și a verbului, precum și analiza semantică atât a sensului general, cât și a celui astronomic. Indicațiile gramaticale și de domeniu sunt totuși restrânse: numai verb și numai marca „t. de astron.”. Atestarea este recuperată parțial în DLR: ambele sensuri la substantiv (*s.v. retrogradare*) și numai sensul general la verb (*s.v. retrograda*, prima atestare indicată pentru sensul astronomic fiind din 1957).

⁹ *Oră, period* și *secol* din Negulici (1848) nu sunt recuperate în DLR. Pentru *oră* și *periodă* există atestări încă din secolele al XVI-lea și al XVIII-lea, astfel încât lipsa citării lui Negulici nu afectează ilustrarea cuvintelor. Dar pentru *secol*, raportat la primele atestări textuale (1824, 1832, 1852, DLR *s.v. secol*) și fiind vorba de un neologism de secol XIX, dicționarul lui Negulici constituie prima atestare lexicografică.

¹⁰ Antedatate în Negulici 1848 (*s.v. sideral*), față de 1862 în DAFOC (*s.v. an*).

¹¹ *Nivos* și *germinal* sunt împrumuturi din limba franceză. Fr. *nivôse* („a patra lună a calendarului republican, începând pe 21, 22 sau 23 decembrie”, TLFi *s.v.*) este un derivat savant din lat. *nix, nivis* „zăpadă”, după modelul fr. *pluviôse* („a cincea lună a calendarului republican francez, începând pe 21, 21 sau 22 ianuarie și încheindu-se pe 18, 19 sau 20 februarie”, *ibidem*) și *ventôse* („a șasea lună a calendarului republican, începând pe 19, 20 sau 21 februarie”, *ibidem*) împrumutate formal din lat. *pluviosus* „ploios”, respectiv *ventosus* „vântos”, și îmbogățite

Adjectivul *lunar* cu explicația „de lună” ar putea fi confuz (descriind fie astrul, fie unitatea temporală), dar echivalentul latinesc *lunaris* ajută la dezambiguizare; în DLR, atestarea este adecvat redată la sensul privitor la „astru”.

Cel de-al doilea subgrup lexical cuprinde denumiri de obiecte cosmice, termeni generici sau care desemnează aspecte ale obiectelor cosmice: *Acarnar*, *Afelana* (v. *infra*), *apside*, *Aridna*, *astru*, *ax*, *Ceresa*, *comet*, *configurație*, (punct) *culminant*, *ecator* și *ecuator*, *eliac*, *epiciclu/epicerc*, *Erhe*, *escentricitate*, *geocentric*¹², *Lucifer*, *lunar*, *Mercuriu*, *meteorolit*, *Pallas*, *paralaxă*, *paralax*, *perielie/perieliu*, *perigeu*, *planetă*, *pol*, *polar* (*cerc polar*, *stea polară*), *rațional* (*orizont rațional*), *satelit*, *Saturn*, *sizigie* („timpul lunii noi sau pline”), *sublunar*, *terestru*, *tropic*, *univers*, *zonă*. Denumiri de obiecte cosmice sunt: *Acarnar*, *Afelana*, *Aridna*, *Ceresa*, *Erhe*, *Lucifer*, *Mercuriu*, *Pallas*, *Saturn*. Numele celei mai strălucitoare stele a constelației Eridanul, *Achernar*, apare atestat pentru prima dată în forma *Acarnar* în Negulici 1848 (citată în DAFOC, s.v. *Achernar*). *Aridna* (sau *Ariadna*, dacă a fost omis *-a-*) este o altă denumire pentru Gemma, cea mai strălucitoare stea a constelației Coroana Boreală. Steaua Gemma era numită în trecut, în latină, și *Corona Ariadnae* „Coroana Ariadnei” (Allen 1899: 174). Este lucrat în DAFOC, numele unui planetoid, *Ceres*, cu prima atestare din 1835; poate fi adăugată forma adaptată morfologic la feminin, *Ceresa*, cu atestare din Negulici (1848). În dicționar este înregistrat *Erhe* cu trimitere la *Erşe* (fără ca acesta din urmă să fie lucrat). Poate fi regăsită aici o formă adaptată după pronunție a denumirii franceze *Herschel*, dată în spațiul francez planetei Uranus, descoperită de astronomul britanic William Herschel. Apar, de asemenea, termenii: *Lucifer*, cu sinonimul *Luceafăr* (*Lucifer* fiind identificat în limba română ca astronim în 1893, în lucrarea matematicianului Neculai Culianu), *Mercuriu* (formă atestată în 1814, Bursuc 2024: 126), *Pallas* (cu prime atestări în corpusul TAFOC în formele *Palas*, în 1839, și *Pallas*, în 1956) și *Saturn* (cu o primă atestare din 1839 în corpus). În DAFOC au prime atestări din Negulici (1848) termenii: *eliac* și *epiciclu/epicerc*. Pot fi recuperate atestări pentru o serie de termeni deja redactați și pentru care au fost identificate

semantic, în mod artificial, de Fabre d'Églantine. V. paralelismul semantic între termenul popular românesc *omătos* și termenul francez artificial *nivôse* (Florescu 2024b: 92).

¹² Antedatată în Negulici (1848), față de 1859 în DAFOC (s.v. *geocentric*).

prime atestări anterioare anului 1848: *apside* (1840 în DAFOC), *ax* (1835 în DAFOC, s.v. *axă*), *comet* (1620 în DAFOC), *ecator/ecuator* (1780-1790 în DAFOC, s.v. *ecuator*). La actualizarea articolelor A-K, pot fi înregistrați noi termeni pornind de la atestările din Negulici (1848): *configurație* și *culminant* (*punct culminant*, indicat cu sens astronomic în DA, s.v. *culmina*). Alți termeni pentru care, la redactarea lor, poate fi citat Negulici 1848 sunt: *meteorolit*, *paralaxă/paralax*, *perielie/perieliu*, *perigeu*, *planetar*, *planetă*, *pol*, *polar* (*cerc polar*, *stea polară*), *rațional* (*orizont rațional*), *satelit*, *sizigie*, *sublunar*, *terestru*, *tropic*, *univers*, *zonă*.

Din al treilea subgrup lexical fac parte denumirile unor coordonate spațiale și de orientare în spațiu: *aerosferă* („atmosfera planetelor”), *aŋelie*¹³, *antarctic*¹⁴, *antemeridial/antemeridian*, *antiboreal*, *arctic*¹⁵, *austral*, *boreal*, *cardinal* (*puncturi cardinale*), *celest*, *est*, *latitudă/latitudine*, *longitudă/longitudine*, *meridian*, *meridional*, *nadir*, *nord*, *occident* și *ocident*, *occidental* și *occidental*, *orient*, *oriental*, *orizont*, *orizontal*, *septentrion*, *septentrional*, *sistemă* (*sistema universului*), *sud-est*, *sud-sud-est*, *sud-uest*, *zenit*. Pe lângă forma *antemeridian*¹⁶, dicționarul de la 1848 conține și o variantă: *antemeridial*, din latină¹⁷. Adjectivul *antiboreal* („de cealaltă parte de nord”, deci „sudic”) se evidențiază ca o noutate față de corpusul TAFOC. Adjectivul este consemnat în *Form. Cuv.* (1978: 51) cu atestare într-un dicționar de la 1870 și poate fi înregistrat în DAFOC și antedat în 1848, din dicționarul lui Negulici.

În DAFOC este lucrat cuvântul-titlu *cardinal*, sub care este semnalată sintagma *puncte cardinale* cu trimitere la *punct*. Prima atestare, identificată până acum, a sensului astronomic¹⁸ este din 1834 (Ursu 1962: 164), căreia i se poate adăuga atestarea lexicografică din Negulici (1848). Spre deosebire de *ceresc*, parte a multor sintagme astronomice¹⁹, sinonimul neologic

¹³ Prima atestare este din 1780-1790 în DAFOC (s.v. *afeliu*); Negulici (1848) poate fi recuperat, eventual, ca atestare lexicografică.

¹⁴ Prima atestare pentru *antarctic* este în 1840, iar pentru *polul antarctic*, în 1704-1705 în DAFOC (s.v. *antarctic*); Negulici (1848) poate fi recuperat, eventual, ca atestare lexicografică în ambele situații.

¹⁵ Antedatate în Negulici (1848), față de 1862 în DAFOC (s.v. *arctic*).

¹⁶ Antedatate pentru *antemeridian* în Negulici (1848), față de 1859 în DAFOC (s.v. *antemeridian*).

¹⁷ V. lat. *antemeridialis* și *antemeridianus*: fr. „d'avant midi” (Gaffiot, accesat: 28 octombrie 2024).

¹⁸ Cf. prima atestare în 1757 (DELR, s.v. *cardinal*¹) cu sensul din matematică.

¹⁹ V. seria de sintagme (semnalate cu trimitere): *Arcașul ceresc* v. *Arcașul, astru ceresc* v. *astru, boltă cerească* v. *boltă, cerc polar ceresc* v. *cerc, coordonate cerești* v. *coordonată, coordonate (cerești)*

celest este întâlnit mult mai rar în terminologia astronomică, fiind marcat poetic. Prezența adjectivului *celest* în sintagmele astronomice *Polul Nord celest* (într-un citat în DAFOC, s.v. *cosmos*) și *ecuator celest*²⁰, sintagme sinonime cu *Polul Nord ceresc* și *ecuator ceresc*, precum și atestarea din Negulici (1848) susțin înregistrarea acestuia în DAFOC²¹. Dicționarul de la 1848 este recuperat în DAFOC pentru termenii (a căror primă atestare este indicată parantetic): *austral* (1822), *boreal* (1848)²², *est* (1795). Majoritatea acestor termeni sunt atestați, potrivit DLR, în surse anterioare dicționarului analizat: *latitudă/latitudine* (1832), *longitudă/longitudine* (1839), *meridian* (1780-1790), *meridional* (1817), *nadir* (c. 1780), *nord* (1780-1790), *occident* (1835) și varianta *ocident*²³, *occidental* (1834) și varianta *ocidental*²⁴, *orient* (1832), *oriental* (1817), *orizont* (1704-1705), *septentrion* (1686-1691), *septentrional* (1831), *sistemă* (*sistema universului*), *sud-est* (1795), *sud-sud-est*, *sud-uest*, *zenit* (1795). În acest context, dicționarul se remarcă prin faptul că înregistrează lexicografic termenii și le validează statutul (încă) neologic la jumătatea secolului al XIX-lea.

Al patrulea subgrup lexical se circumscrie științei astronomiei: *astronom*, *astronomic*, *astronomie*, *uranografic*, *uranografie*, *uranologie*, *uranometrie*. Termenii din seria: *cosmograf*, *cosmografic*, *cosmografie*, *cosmologic*, *cosmologie*, *cosmorama*, înregistrați de Negulici și care conțin elementul *cosmo-* „referitor la univers; astral” (intrare redactată în DAFOC), sunt problematici prin suprapunerea cu domeniul geografiei.

ecuatorial v. *coordonată*, *coordonate cerești* *orizontale* (sau *azimutale* ori, rar, *zenitale*) v. *coordonată*, *corp ceresc* v. *corp*, *ecuator ceresc* sau, învechit, *ecatoriu ceresc* v. *ecuator*, *crugul ceresc* v. *crug*, *glob ceresc* v. *glob*, *înălțimea polului ceresc* v. *înălțime*, *mecanică cerească* v. *mecanică*, *obiect ceresc* v. *obiect*, *paralel ceresc* v. *paralel*, *pol ceresc* v. *pol*, *sferă cerească* v. *sferă*, *trup ceresc* v. *trup* (DAFOC, s.v. *ceresc*).

²⁰ V. definiția termenului *echinocțiu* într-un dicționar de neologisme: „fiecare dintre cele două momente ale anului (21 martie și 23 septembrie), în care Soarele se află pe traiectoria *ecuatorului celest* și când ziua este egală cu noaptea” (DN, s.v. *echinocțiu*, ediția 1978; cf. *ceresc* în edițiile anterioare).

²¹ Antedatată a lui *celest* în Negulici (1848), față de 1852 în DELR (s.v.).

²² Atestat anterior în sintagme: *emisferă boreală* în 1832 (DAFOC, s.v. *emisferă*; v. și nota referitoare la această primă atestare formulată de Laura Manea în DAFOC, s.v. *boreal*), respectiv, *polul boreal* în 1839 (*ibidem*, s.v. *boreal*). Antedatată pentru sintagma meteorologică *aurora boreală* în Negulici (1848) față de 1857 în DFA (s.v. *boreal*).

²³ Antedatată în Negulici (1848), față de 1849 în DLR (s.v. *occident*).

²⁴ Antedatată în Negulici (1848), față de 1857 în DLR (s.v. *occidental*).

În fine, al cincilea subgrup lexical conține termeni generici și nume de constelații: *Balanță*, *Cameleon*, *Centaur*²⁵, *constelație*, *Ercul*²⁶, *Esculap*, *Ixion* și *Ision*, *Minotaur*, *Pegas*, *Pleiade*, *Prometeu*, *Solitar*, *zodiac*, *zodiacal*. Dicționarul de la 1848 este citat în DAFOC pentru: *Balanță* (atestat pentru prima dată cu sens astronomic în 1848)²⁷, *Cameleon* (1840)²⁸, *constelație* (1695) și poate fi luat în considerare pentru: *Pegas* (1848), *Pleiade* (1795), *zodiac* (atestat pentru prima dată cu sens popular, comun, în 1780 și cu sens științific în 1810), *zodiacal* (1832). Multe denumiri de constelații înregistrate de Negulici (1848) nu apar în corpusul TAFOC. Denumirea *Esculap*, sinonim astronomic al lui *Ophiuchus*, nu a fost lucrată în DAFOC, dar a fost menționată în studiul lingvistic al denumirilor de constelații (Tamba 2024: 155), atestarea din Negulici (1848) fiind un argument suplimentar pentru introducerea în dicționar și a acestei denumiri vechi. Dicționarul de la 1848 conține, de asemenea, numele *Ixion* și varianta *Ision*, sinonime astronomice pentru *Coroana Australă* (denumiri inexistente în corpus și care pot fi adăugate). Ca urmare a multitudinii denumirilor provenite din diferite culturi și mitologii sau create de diverși astronomi, precum și a diversității delimitărilor constelațiilor ca zone pe cer, în 1922, Uniunea Astronomică Internațională fixează 88 de constelații cu denumiri de origine latină (Tamba 2024: 156). Reflexe ale onomasticii anterioare în dicționarul studiat sunt: *Prometeu* ca nume de constelație (în corpusul TAFOC apare ca nume al unui „satelit păstor”) și *Solitar* („constelație de 22 de stele”). Denumirea *Solitar*, fr. *Solitaire*, nu mai este folosită începând din 1830²⁹, numele acesteia fiind atestat în limba română (deocamdată) numai la Negulici.

Din al doilea grup lexical, care cuprinde denumirile strict tehnice ale instrumentarului și denumirile legate de obiectele cosmice construite, fac parte: *astereometru*, *astrolab*, *cadran* (*cadran solar*), *cronometru*, *cosmolab*,

²⁵ Antedatate în Negulici (1848), față de 1866 în DAFOC (s.v. *Centaurul*).

²⁶ Antedatate, în forma *Ercul*, în Negulici (1848), față de 1859 în DAFOC (s.v. *Hercule*).

²⁷ Cf. prima atestare a apelativului *balanță* în 1792–1793 (DELR).

²⁸ Cf. prima atestare a apelativului *cameleon*, în varianta *hameleon*, în 1688 (DELR).

²⁹ Constelația *La Grive solitaire* a fost creată în 1776, de Pierre Charles Le Monnier, și cuprinde stelele din coada Hidrei. Numele provine de la pasărea din insula Rodrigues: *la Dronte de rodrigues* sau *Solitaire de Rodrigues*, pe care Le Monnier a încercat să o reprezinte în respectiva constelație (Ridpath 2018, accesat: 13 iunie 2025).

ecuatoriu, efemeride³⁰, eliometru, elioscop, geociclic (mașină geociclică), gnomon, megamtru, meteoroscop, nocturlab, observatoriu, planisfer, sectar, uranoramă.

3. Împrumutul termenilor astronomici în 1848

Ioan D. Negulici nu indică sursele dicționarului său. Structura articolelor lexicografice, similaritatea formală a multor cuvinte-titlu, o serie de greșeli de traducere sau de prelucrare a informației semantice sunt tot atâtea indicii că modelul de redactare și una dintre sursele listei de cuvinte o constituie un dicționar francez de la începutul secolului al XIX-lea, reeditat de mai multe ori și binecunoscut în epocă inclusiv autorilor români de dicționare. Este vorba despre *Dictionnaire universel de la langue française, avec le latin et les étymologies. Extrait comparatif, concordance, critique et supplément de tous les dictionnaires français*, realizat de Pierre Claude Victor Boiste și a cărui primă ediție a apărut în 1800 (reeditări: 1803, 1808, 1812, 1819, 1823/1825, 1828, 1835, 1841, 1843, 1851). După moartea autorului în 1824, lucrarea este revizuită, corectată și augmentată de academicianul francez Charles Nodier. Pentru că nu există diferențe semnificative în tratarea termenilor astronomici și luând în considerare faptul că Negulici ar fi putut avea acces la o ediție anterioară anului 1846, când începe să publice părți din dicționar în *Curierul românesc* (al lui Ion Heliade-Rădulescu), analiza comparativă se bazează pe ediția din 1835³¹.

a) *Afelana*

Cea mai strălucitoare stea din constelația Gemeni poartă numele *Castor*. În perioada redactării termenilor *Castor* (numele stelei) și *Gemeni* (numele constelației), a fost identificat un singur sinonim astronomic, *Romul*. În Negulici (1848) se regăsește un alt sinonim, *Afelana*, nume propriu, cu finala *-a* și cu indicația de gen masculin. Comparând articolele din cele două dicționare (Negulici 1848 și Boiste, Nodier 1835), se observă că în limba

³⁰ Antedatată în Negulici (1848), față de 1862 în DAFOC (s.v. *efemeridă*, sensul 2).

³¹ Motto al ediției din 1835, semnificativ pentru demersul complementar pe care DAFOC se înscrie prin raportare la dicționarul-tezaur, este: „Le premier livre d’une nation est le dictionnaire de sa langue” (Volney).

română este vorba, pe de o parte, la nivel de cuvânt-titlu, de un împrumut adaptat fonetic și morfologic (*Afelana*, cf. fr. *Aphellan*), și, pe de altă parte, la nivelul definiției, de o traducere („cea mai frumoasă stea din constelația gemenilor”, Negulici 1848, cf. fr. „la plus belle étoile des gémeaux”, Boiste, Nodier 1835). Finala *-a* se explică fie prin adaptare morfologică, fiind vorba de o stea, dar cu preluarea automată a genului masculin din franceză, fie printr-o greșeală de redactare (la Negulici) și împrumutul să fi fost, de fapt, *Afelan*. Steaua *Castor* purta în greaca târzie numele *Ἀπόλλων* (*Apollo*), iar în dialectul doric, *Ἀπέλλων* (*Apello*), care a degenerat în formele: *Afelar*, *Aphellon*, *Aphellan*, *Apullum*, *Aphellar*, *Avelar* (Allen 1899: 230), serie în care se recunoaște și forma franceză: *Aphellan*. Câștigul pentru DAFOC constă în îmbogățirea seriei denominative a stelei *Castor* cu această formă, învechită și rară, *Afelana*.

b) August

Lista de intrări a dicționarului lui Negulici nu conține denumiri de unități temporale. Astfel de cuvinte fac parte din vocabularul comun, sunt cuvinte moștenite sau împrumutate anterior și nu au constituit scopul dicționarului de neologisme din secolul al XIX-lea. Totuși sub cuvântul-titlu *august*, epitet dat monarhilor, este indicat și sensul temporal „(a șaptea) lună”. Articolul conține o serie de inadvertențe tehnice: sensul temporal nu este marcat morfologic ca substantiv (pare a fi considerat tot adjectiv, ca și pentru primul sens), luna este identificată ca fiind „a șaptea” (și nu a opta, cum era în calendarul din secolul al XIX-lea, de altfel și din prezent, și nici a șasea, cum era considerată în calendarul roman: *sextilis* (*mensis*), TLFi, s.v. *août*). Comparția cu articolul corespondent (mult mai bogat în sensuri) din Boiste, Nodier 1835 aduce o serie de lămuriri. În dicționarul francez (s.v. *auguste*) este indicată categoria gramaticală imediat înainte de sens (s. m.), luna nu este identificată numeric, în plus, este indicat într-o paranteză numele lui Voltaire („mois d’août. [Voltaire]”). În cultura franceză s-au manifestat tentative de a înlocui numele lunilor anului (v. *supra germinal* și *nivos*), printre care se numără și încercarea filosofului francez Voltaire de a înlocui fr. *août* (< lat. *augustus*) cu *auguste* (împrumut din latină cu sens regal), însă fără reușită (TLFi, s.v. *auguste*¹). Negulici fie nu cunoaște, fie ignoră acest aspect cultural propriu spațiului francez și, în baza coincidenței formale și semantice cu *august* (împrumut

din latină, dar cu sens temporal), denumirea oficială și general cunoscută a lunii respective în limba română, traduce și redă sensul astronomic. DAFOC (s.v. *august*) conține inclusiv această atestare din Negulici (1848), la care s-ar putea totuși renunța din considerentele enunțate.

c) *Epiciclu*

Comparația articolelor din cele două dicționare pentru termenul *epiciclu* (fr. *épicycle*) duce la o serie de observații: este vorba despre o traducere a articolului francez („un mic cerc în care se presupune că soarele și planetele lui se mișcă; cerc al căruia centru este pe circumferința altui cerc mai mare”, Negulici 1848, cf. fr. „petit cercle dans lequel on suppose que le soleil et les planètes se meuvent”, respectiv, „cercle dont le centre est sur la circonférence d’un autre cercle plus grand”, Boiste, Nodier 1835), dar cu câteva elemente originale. Intrarea dublă românească *epiciclu/epicerc* conține împrumutul *epiciclu*, dar și calcul parțial *epicerc*, ambele atestate pentru prima dată la Negulici (1848), fapt semnalat atât în DLR, cât și în DAFOC. Deși în textul francez nu apare marca de domeniu, prezența acesteia în textul românesc („t. de astr.”) denotă preocuparea autorului de a reda, pe cât posibil, domeniul termenilor științifici. De asemenea, categoria gramaticală reflectă locul în limba română („sn.”, cf. fr. „s. m.”), nefiind preluată automat. Termenul *epicerc* rămâne soluția originală de traducere a lui Negulici (care nu s-a impus însă, dar care a fost înregistrată în dicționarele ulterioare).

d) *Termeni discutabili*

Există o serie de ambiguități în articolele unor termeni astronomici, în cazul cărora comparația cu Boiste, Nodier 1835 aduce clarificări: *declin*, *ecuatoriu*, *sectar* etc.

Prezența termenului *apus* în definiția lui *declin* din Negulici 1848 („aproape de sfârșit, de apus”) ar putea sugera atestarea sensului astronomic la Negulici (v. „coborâre a unui astru spre apus”, DLR, s.v. *declin*; „apus”, DAFOC, s.v. *declin*, primul sens). Totuși, în dicționarul de la 1848 „sensul nu este clar astronomic” (cum bine notează Daniela Butnaru în DAFOC, s.v. *declin*). Cuvântul fr. *déclin* este mult mai larg definit în Boiste, Nodier 1835: fr. „état de ce qui décline, penche vers sa fin (– du jour, de l’âge, de la fièvre)”. În dicționarul francez este inclusă sintagma astronomică

déclin du jour (cf. „sfârșit al unei zile”, DAFOC, *s.v. declin*, al doilea sens), informație nepreluată însă de Negulici. Comparația este utilă pentru dezambiguizarea lui *declin*, în ideea că definiția nu conține sub nicio formă sensul astronomic (nota discutată putând avea legătură mai degrabă cu cel de-al doilea sens).

Două denumiri de instrumente, *ecuatoriu* și *sectar*, necesită lămuriri. În primul rând, lui *ecuatoriu* („instrument spre a urma mișcările diurne ale stelelor”, Negulici 1848) îi corespunde fr. *équatorial* („instrument pour suivre les mouvements diurnes des astres”, Boiste, Nodier 1835). În dicționarul-tezaur este lucrat *ecuatorial* cu același sens („instrument cu care se observă mișcarea stelelor și se determină coordonatele lor ecuatoriale”, DLR, *s.v. ecuatorial*, cu prima atestare în 1893). Negulici înregistrează separat denumirea parametrului astronomic *ecuator* („cerc imaginar”). Este posibil ca Negulici să fi perceput pe *-tor(iu)* din *ecuatoriu* ca pe un sufix sau ca pe un formant pentru instrumente și ca atare să fi optat pentru această formă (originală) și nu pentru un împrumut din franceză, așa cum se întâmplă ulterior (v. atestările pentru *ecuatorial* din DLR). În al doilea rând, termenului de geometrie și de astronomie *sectar* („porția din cerc cuprinsă între două raze și arcul care îl închide; instrument de astronomie; compas de proporții”, Negulici 1848) îi corespunde, cu fidelitate, fr. *secteur* („portion de cercle comprise entre deux rayons et l’arc qu’ils referment ; instrument d’astronomie ; compas de proportion”, Boiste, Nodier 1835). În dicționarul-tezaur este lucrat *sector* cu sens instrumental („sextant”, DLR, *s.v.*, cu prima atestare în 1924). Negulici propune forma *sectar* (dacă nu este vorba despre o greșeală de tipar: *a* în loc de *o*) în care sufixul instrumental *-ar* ar putea sugera sensul de instrument; forma ulterioară sub care cuvântul a fost împrumutat din franceză este *sector*.

4. Concluzii

Dicționarul de termeni astronomici: fenomene, obiecte cosmice și constelații (DAFOC) este un dicționar de tip istoric, care tratează lingvistic, diastatic (popular și științific), termeni de specialitate din domeniul astronomiei. Focalizarea pe termenii astronomici dintr-un dicționar de neologisme de la jumătatea

secolului al XIX-lea, *Vocabular român*, tipărit în 1848, de Ioan D. Negulici, se dovedește fructuoasă.

Raportarea termenilor din dicționarul lui Negulici la cei din dicționarele de referință (DA/DLR, DELR și, mai ales, DAFOC) relevă antedatări ale primelor atestări pentru termeni precum: *ocultație* (aspect evidențiat în note) și noutăți față de lista DAFOC (întocmită pe baza corpusului TAFOC): *Afelana*, *antiboreal*, *antemeridial* etc. Dicționarul lui Negulici conține inclusiv termeni, care, din cauza limitelor cercetării, nu se lucrează în DAFOC, dar care pot fi menționați, întrucât privesc domeniul general al astronomiei: denumiri de instrumente (*ecuatorial*) sau nume românești de unități temporale specifice altor culturi (*nivos*).

Deși este rod al prelucrării cel puțin a unei surse lexicografice străine, cel mai probabil un dicționar francez popular în epocă (elaborat de Boiste), lucrarea prezintă destule elemente de originalitate: varietate de forme neologice propuse (v. *echinox*, *echinops*, *echinopțiu*, *ecuinox*, raportat la actualul *echinocțiu* vs fr. *équinoxe*; *latitudă* după latină și franceză, și *latitudine*, care s-a și impus, după italiană), calcuri parțiale (*epicerc* alături de *epiciclu*) și formații lexicale (*ecuatoriu*, față de împrumutul ulterior *ecuatorial* și față de fr. *équatoriel*) care să redea în formă românească cuvintele latino-romanice. Dicționarul lui Negulici validează lexicografic statutul neologic al multor termeni astronomici, atestați pentru prima dată în surse (în general, textuale) anterioare, de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea (*austral*, *est*, *meridian*).

Spre deosebire de alte dicționare terminologice, DAFOC cuprinde în lista sa inclusiv adjective (Florescu 2024a: 18) care funcționează atât individual, cât, mai ales, în sintagme. Dacă un adjectiv este atestat cu sens astronomic întâi într-o sintagmă și ulterior individual, se consemnează ca primă atestare cea dintâi apariție individuală cu sensul respectiv, urmând ca prima atestare în sintagmă să se indice la sintagma respectivă. Astfel este adjectivul *boreal*, atestat ca atare în Negulici (1848), dar anterior în sintagme: *emisferă boreală* în 1832 (DAFOC, s.v. *emisferă*), *polul boreal* în 1839 (*ibidem*, s.v. *boreal*). Prezența unor termeni precum *antemeridial*, cu varianta *antemeridial*, sau *antiboreal*, ai căror echivalenți nu se regăsesc în dicționarul francez al lui Boiste și Nodier, sugerează faptul că autorul român a folosit și alte surse sau că și-a întocmit lista de intrări pornind și de la alte lucrări.

În pofida unor formulări ambigue care provin din traduceri sau prelucrări incomplete ori neclare (*declin*), *Vocabular român* de la 1848 reprezintă o sursă lexicală consistentă pentru DAFOC, prin varietatea formelor, confirmarea lexicografică a unor termeni neologici, antedatările unor prime atestări, dar și printr-o serie de noutăți lexicale.

BIBLIOGRAFIE

- Allen, Richard Hinckley, 1899, *Star-Names and their Meanings*, New York, G.E. Stechert & Co, <https://archive.org/details/starnamesandthe00allegoog/page/538/mode/2up>, accesat: 24 septembrie 2024.
- Boiste, Pierre Claude Victor, Charles Nodier, 1835, *Dictionnaire universel de la langue française, avec le latin et les étymologies. Extrait comparatif, concordance, critique et supplément de tous les dictionnaires français*, Bruxelles, J.P. Meline Libraire-Éditeur, <https://archive.org/details/dictionnaireuni00bois>, accesat: 24 septembrie 2024.
- Bursuc, Alina-Mihaela, 2023, „Aspecte ale transpunerii în format digital a unui dicționar tipărit în alfabet de tranziție”, în Gabriela Haja, Mariana Nastasia (coord.), Alina-Mihaela Bursuc, Marius-Radu Clim, Mioara Dragomir, Cristina Florescu, Laura Manea, Elena Isabelle Tamba, Claudiu Teodorescu (ed.), *Actele Colocviului Internațional „Lexicografia academică românească. Provocările informatizării”*. 2023, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 59-67.
- Bursuc, Alina-Mihaela, 2024, „Categorii și nume de obiecte cosmice în limba română”, în Cristina Florescu (ed.), *Terminologia astronomică românească științifică și populară. Fenomene, obiecte cosmice și constelații* (TAFOC). Ediție revizuită, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 115-136.
- Bursuc, Alina-Mihaela, 2025, „Dicționarul limbii române în redacția lui Alexandru Philippide și Sextil Pușcariu. Cuvinte cu inițiala C și terminațiile -iel/-iune”, în Ofelia Ichim (ed.), *Limbă, cultură și identitate românească* (Actele Simpozionului internațional al Institutului de Filologie Română „Alexandru Philippide”. Ediția a XXIII-a, 2024) (în curs de publicare).
- DA – Academia Română, Sextil Pușcariu (ed.), *Dicționarul limbii române* (DA), literele A, B, C, D-de, F-I, J-Lojniță, București, 1913-1949, ediție digitală, <https://dlr1.solirom.ro/>, accesat: 24 septembrie 2024.
- DAFOC – *Dicționar de termeni astronomici: fenomene, obiecte cosmice și constelații*, în Cristina Florescu (ed.), 2024, *Terminologia astronomică românească științifică și populară. Fenomene, obiecte cosmice și constelații* (TAFOC). Ediție revizuită, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 269-766.
- DELR – Academia Română. Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, *Dicționarul etimologic al limbii române*, coordonatori: Ion Giurgea și Cristian Moroianu, București, Editura Academiei Române, 2018 –, <https://delr.lingv.ro/>, accesat: 14 iulie 2024.

- DFA – Cristina Florescu (ed.), Laura Manea, Elena Tamba, Alina Pricop, Cristina Cărăbuș, Liviu Apostol, Florin-Teodor Olariu, Mădălin-Ionel Patrașcu, 2017, *Dicționarul fenomenelor atmosferice*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”.
- DLR – Academia Română, Iordan, Iorgu, Alexandru Graur, Ion Coteanu (ed.), *Dicționarul limbii române* (DLR). Serie nouă, literele D, E, L-Z, București, 1965-2020, ediție digitală, <https://dlr1.solirom.ro/>, accesat: 24 septembrie 2024.
- DLR² – Academia Română, *Dicționarul limbii române* (DLR), ediția a doua, revizuită și adăugită, tom I: Litera A, fascicula 1 (A–Abzițui), București, Editura Academiei Române, 2021, <https://dlri.ro/>, accesat 24 septembrie 2024.
- DN – Marcu, Florin, Constant Maneca, 1978, *Dicționar de neologisme*, ediția a III-a, București, Editura Academiei Române.
- Florescu, Cristina, 2019, „Terminologia astronomică. Premize ale unui studiu lingvistic”, în Ofelia Ichim (ed.), 1918-2018. *Limba și cultura română – structuri fundamentale ale identității naționale: evaluări, perspective*, București, Editura Tracus Arte, 117-130.
- Florescu, Cristina, 2024a, „Introducere”, în Cristina Florescu (ed.), *Terminologia astronomică românească științifică și populară. Fenomene, obiecte cosmice și constelații* (TAFOC). Ediție revizuită, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 9-24.
- Florescu, Cristina, 2024b, „Timpul ca fenomen astronomic în studiile de caz: an, lună² și denumirile lunilor anului”, în Cristina Florescu (ed.), *Terminologia astronomică românească științifică și populară. Fenomene, obiecte cosmice și constelații* (TAFOC). Ediție revizuită, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 71–98.
- Form. Cuv. – Avram, Mioara, Elena Carabulea, Fulvia Ciobanu, Florica Ficșinescu, Cristina Gherman, Finuța Hasan, Magdalena Popescu-Marin, Marina Rădulescu, I. Rizescu, Laura Vasiliu, [Redactori responsabili: Acad. Alexandru Graur, Mioara Avram], 1978, *Formarea cuvintelor în limba română*, vol. II: *Prefixele*, Institutul de Lingvistică din București, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România.
- Gaffiot – Gaffiot, Félix, 1934, *Dictionnaire latin-français*, Paris, Hachette, version informatisée, <https://gaffiot.fr/>, accesat: 24 septembrie 2024.
- Negulici, Ioan D., 1848, *Vocabular român de toate vorbele străbune repriiuite până acum în limba română, și de toate cele ce sunt a se mai priimi d-acum înainte, și mai ales în științe*, București, Tipografia Colegiului.
- Ridpath, Ian, 2018, *Star Tales*. Revised and Expanded Edition, Cambridge, Lutterworth Press, (parțial:) <http://www.ianridpath.com/startales/solitaire.html>, accesat: 13 iunie 2025.
- Săulescu 1837 – Seulescu, Gheorghe, 1837 *Hronologhia și istoria universală*. Prelucrată pe scurt de..., tom. I-II, Iași, în Tipografia Sf. Mitropolii.
- Seche, Mircea, 1966, *Schiță de istorie a lexicografiei române*, vol. I: *De la origini până la 1880*, București, Editura Științifică.
- TAFOC – Florescu, Cristina (ed.), Laura Manea, Elena Isabelle Tamba, Alina-Mihaela Bursuc, Daniela Butnaru, Cristina-Mariana Cărăbuș, Maria-Marilena Tomulesei-Ciobanu, Cătălin-Bogdan Galeș, Florin-Teodor Olariu, Claudius Teodorescu, Gabriela-Ana Azanfirei, 2024, *Terminologia astronomică românească științifică și populară. Fenomene, obiecte cosmice și constelații* (TAFOC). Ediție revizuită, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană.
- Tamba, Elena Isabelle, 2024, „Denumirile de constelații în terminologia astronomică românească”, în Cristina Florescu (ed.), *Terminologia astronomică românească științifică și populară*.

Fenomene, obiecte cosmice și constelații (TAFOC). Ediție revizuită, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 151-198.

TLFi – Imbs, Paul, Bernard Quemada (ed.), *Trésor de la Langue Française. Dictionnaire de la langue du XIXe et du XXe siècle (1789-1960)*, 16 vol., Paris, Éditions du CNRS / Gallimard 1971-1994, version informatisée, ATILF – CNRS & Université de Lorraine, <http://www.atilf.fr/tlfi>, accesat: 11 iunie 2025.

Ursu, N.A., 1962, *Formarea terminologiei științifice românești*, București, Editura Științifică.

All links were verified by the editors and found to be functioning before the publication of this text in 2025.

DECLARATION OF CONFLICTING INTERESTS

The author declared no potential conflicts of interest with respect to the research, authorship, and/or publication of this article.

FINANȚARE

The author received financial support between 2021 and 2023 for research on Romanian astronomical terminology within the UEFISCDI – IDEI program, as part of the project Romanian Astronomical Terminology: Scientific *vs* Popular. Phenomena, Celestial Objects, and Constellations (TAFOC), project code PN-III-P4-ID-PCE-2020-1277. The author did not receive financial support for authorship or for the publication of this article.

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License:
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0>

Mihaela MARIN¹

UN TERMEN VECHI ASOCIAT CONCEPTULUI DE „AUTORITATE”: STĂPÂN

How to cite this paper:

Marin, Mihaela, 2025, “Un termen vechi asociat conceptului de ‘autoritate’: stăpân”, in *Theoretical and Applied Linguistics@ro*, Volume I, Issue 1/2025, p. 271-283, DOI: 10.62229/talatroi/1_25/11.

AN OLD TERM RELATED TO THE CONCEPT OF “AUTHORITY”: STĂPÂN

Abstract. The purpose of this article is to synthesize issues related to the history of the ancient Romanian term, *stăpân*, associated with the concept of “authority”. Its importance in Romanian vocabulary is proved by early written attestations, its frequency and dialectal spread, the large number of derivatives created, and its status as the center of numerous phraseological units. Although the possible belonging of Rom. *stăpân* to the Thracio-Dacian substratum has been demonstrated, based on its relationships with equivalent words in Albanian and other Indo-European languages, this etymology does not appear in the dictionaries of the Romanian Academy (DLR, DEX). It is thus proposed that this issue should be reconsidered from the perspective of the solutions proposed in this study in which the autochthonous origin of this common noun is solidly argued.

Starting from the treatment of the lexicographical entry *stăpân* in DEX and DLR, the meanings will be established on the basis of which the association of the notion of authority with the term *stăpân* “master” is justified.

Keywords: attestation, Romanian substrate, dialects, etymology, loan

¹ Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti al Academiei Române, marin.rmihela@gmail.com.

1. Introducere

Scopul prezentului articol este o sinteză a chestiunilor referitoare la istoria termenului românesc străvechi, *stăpân*, asociat conceptului de „autoritate”, pentru importanța acestuia în ansamblul vocabularului românesc pledând vechimea atestărilor scrise, frecvența și răspândirea dialectală, numărul mare de derivate create, statutul său de centru a numeroase unități frazeologice prezente în primele scrieri românești. Deși s-a demonstrat posibila apartenență a rom. *stăpân* la substratul traco-dac, pe baza raporturilor sale cu (cuvinte) echivalente din albaneză și din alte limbi indo-europene, această etimologie nu figurează în dicționarele Academiei Române (*DLR*, *DEX*). Tocmai de aceea credem că este necesară reconsiderarea acestei chestiuni din perspectiva soluțiilor propuse în cercetările în care originea autohtonă a acestui nume comun a fost solid argumentată.

Pornind de la tratarea intrării lexicografice *stăpân* în *DEX* și *DLR* vom stabili accepțiunile pe baza cărora se justifică asocierea noțiunii autoritate cu termenul *stăpân*.

2. Atestările scrise și conținutul semantic ale termenului *stăpân*

Cuvântul *stăpân* este atestat în scris începând cu versiunile românești ale textelor biblice realizate în secolul al XVI-lea. Informațiile oferite de *Dicționarul limbii române* (*DLR*, s.v.) pun în evidență utilizarea acestui lexem în scrieri literare și neliterare din secolele al XVI-lea – al XXI-lea.

Sensurile rom. *stăpân* sunt: 1. „Persoană în serviciul căreia se află robi (secolele al XVI-lea – al XVIII-lea), servitori, lucrători (secolele al XIX-lea – al XXI-lea)”; 2. „Proprietar al unui bun material, al unui animal sau al unei turme” (secolele al XVI-lea – al XXI-lea); 3. „Conducătorul unei comunități; cel care comandă” (secolele al XVI-lea – al XXI-lea); 4. „Șeful unei familii, al unei gospodării” (secolele al XVI-lea – al XXI-lea); 5. (Religie) „Maica Domnului”; „Dumnezeu; Iisus Hristos” (secolele al XVI-lea – al XXI-lea).

Rom. *stăpân* este un termen pastoral și, prin urmare, important pentru structurile sociale străvechi din spațiul românesc în care păstoritul era ocupația de bază. Circulația sa generală în româna veche explică înregistrarea acestuia în primele glosare românești de la mijlocul veacului al XVII-lea, *Lexiconul lui Mardarie* (1900[1649]: 128, nr. 750:

„Gospodin. Panî – domn, jupân, stăpân”, nr. 3790: „stăpânrește luptân”) și Anon. Car. (2008[1650]: 122, nr. 4371: „stăpân. Dominus”, 271: „giupân. stăpân”).

„În structuri genitivale, urmat de determinanți care indică obiectul posesiunii, ajunge să desemneze « persoană care posedă orice bun inanimat, inclusiv pământ », prin care *stăpân* își consolidează relația cu termenul moștenit din latină *domn*. ... De aici, în virtutea faptului că *domn* a fost preluat în limbajul bisericesc creștin, unde a fost întrebuințat pentru a desemna « ființa supremă, eternă, principiul fundamental al existenței ordinii universale », și termenul de substrat, *stăpân*, ajunge să fie folosit ca epitet al divinității, în structuri cu determinări care-i precizează sensul. « Cuvântul stăpânului meu H[ristos] » (a. 1650) GCR, I 158/9. [...] « Bunavestire a preablogoslovitei stăpânei noastre, a Dumnezeu Născătoarei ». (a. 1747) (GCR II 38/27). Astfel, acesta ajunge să intre în nucleul lexical fundamental al limbajului bisericesc, unde desemnează, ca epitet, uneori în structuri eliptice, chiar zeitatea centrală. Această dezvoltare semantică, extensie bazată pe o analogie metaforică, poate fi descrisă totodată și ca un proces de înnobilitare, fenomen rar printre lexemele pastorale. Semnificația inițială, pastorală, a acestui lexem, este încă vie în conștiința vorbitorilor, termenul nu a fost supus devitalizării lexicale, dar nu este întrebuințat aproape deloc în denominația umană.” (Dima 2013: 234)

3. Capacitatea derivativă

Prezența lexemului *stăpân* ca bază a numeroase derivate primare și secundare, substantivale, adjectivale și verbale, a condus la consolidarea importanței și a poziției sale în ansamblul vocabularului și în sistemul limbii noastre (Brâncuș 2007: 32, 2018: 328; Ionescu 1985: 186-187).

„Derivatele întăresc poziția cuvântului-bază în limbă (cu cât un cuvânt a creat mai multe derivate, cu atât poziția lui în cadrul vocabularului este mai stabilă, importanța lui este mai mare. [...]) Un cuvânt este cu atât mai important cu cât a dat naștere unor tipuri mai numeroase de derivate, ceea ce îl fixează mai solid în sistemul de îmbogățire a vocabularului și, deci, în sistemul limbii.” (Ionescu 1985: 186-187)

Prezentăm în continuare o listă a derivatelor create de la rom. *stăpân* evidențiind primele lor atestări scrise: (reg.) *stăpânaș* s.m. (secolul al XVIII-lea); (înv., rar) *stăpânărie* s.f. (secolul al XVIII-lea) „stăpânire” (secolul al XVIII-lea); *stăpâncă* s.f. (reg.) „stăpână” (secolul al XIX-lea); (Transilv.) *stăpâneasă* s.f. „stăpână” (secolul al XIX-lea); (rar) *stăpânel*, *-ea*, *-ică* s.m.f. (secolul al XIX-lea); *stăpânesc*, *-ească* adj. „care aparține stăpânului; de la stăpân” (a. 1712);

„caracteristic stăpânului; de autoritate; de stăpânire; al stăpânirii” (secolul al XVII-lea); *stăpâni* vb. (secolul al XVI-lea); (înv.) *stăpânie* s.f. „stăpânire” (secolul al XVII-lea); *stăpânire* s.f. (secolul al XVII-lea); (reg.) *stăpânișoară* s.f. „stăpânică” (secolul al XVII-lea); *stăpânit*, -ă adj., s.m.f. (secolul al XVII-lea); *stăpânitor*, -oare adj., s.m.f. (secolul al XVII-lea) (DLR, s.v.).

Stăpân apare doar în compusul *singur stăpânitor* (calc după sl. *samoderjeť*, atestat în Neagoe 219). Potrivit lingviștilor (Brâncuș 1983: 147, 2018: 328; Ionescu 1985: 153, 207), de la alb. *shtëpâ*, -ni, echivalentul rom. *stăpân*, a rezultat numai derivatul *shtëpëneshë* (dialectul gheg)/*shtëpëreshë* (dialectul tosc).

4. Prezența în frazeologie

Calitatea sa de centru a numeroase unități frazeologice reprezintă o probă incontestabilă a vechimii și importanței termenului românesc *stăpân* (Brâncuș 1983: 147, 2018: 328; Ionescu 1985: 207). În DLR (s.v.) figurează expresiile: *a intra la stăpân* / *a băga la stăpân* / *a se băga slugă la stăpân* / *a fi la stăpân* / *a da la stăpân* = a) „a (se) angaja ori a face să fie angajat în slujba cuiva”; b) „a-și crea sau a face să-și creeze obligații care determină pe cineva să ajungă (fără să vrea) la bunul plac al altcuiva”; c) „a ajunge sau a face să ajungă sub deplina ascultare a cuiva”; *a se face stăpân* (pe ceva) = „a lua (ceva) în posesiune (în mod abuziv)”; *a lăsa* (pe cineva) *stăpân* (pe ceva) = „a ceda sau a dărui (cuiva ceva)”; *a fi stăpân să ...* = „a avea voie să ...”; *a i se permite să ...*; *a fi stăpân în casa lui* / *a fi stăpân la el în casă* / *a fi stăpân la el acasă* = „a face tot ceea ce dorește în propria sa gospodărie sau familie; a avea toate drepturile; a proceda după bunul plac”; *a fi stăpân pe sine* (sau *pe mine*, *pe tine*, *pe el* etc.) = „a fi în stare să-și înfrâneze pornirile, sentimentele etc.; a fi sigur de el, încrezător în posibilitățile sale”.

5. Răspândirea dialectală

Cuvântul *stăpân* este general în dacoromână și aparține registrului limbii literare.

„Spre deosebire de *păstor*, devitalizat aproape complet cu sensul păstoresc și practic absorbit în terminologia religioasă, lexemul de substrat și-a păstrat până în prezent conținutul pastoral, cu care apare încă în uzul lingvistic pe arii geografice (ALR SN, h. 391)” (Dima 2013: 160).

În aromână circulă lexemul *stópan*, s.m., pl. *stópan'i* „stână”, împrumut recent din alb. *stopán* „șeful păstorilor” (Papahagi 1963: 978; Brâncuș 1983: 147, 2018: 328; Ionescu 1985: 151) și verbul derivat *stăpuescu* „a stăpâni”, considerat de Brâncuș (1983: 147, 2018: 328) mai vechi decât arom. *stópan*: „a se opri; a se stăpâni”: „s’lu stăpuéști (să-l oprești); s’nă stăpuímu din amării (să ne stăpânim de păcate); stăpuia-te, nu ti aspără (stăpânește-te, nu te speria); catriclu si stăpui tru loclu ți l-cl’eamă Ararat (corabia s-a oprit la locul ce se cheamă Ararat); s’ l’i stăpuimu din rale lucre (să-i oprim de la lucruri rele). V. *căpistruescu*. (< alb. *stepem* « tirarsi indietro »)” (Papahagi 1963: 973).

„În aromână sensul de « stăpân » a fost acoperit de *domn*, ca de altfel, regional, în graiurile dacoromâne nordice, termen care, însă, nu cunoaște și semnificația religioasă pe care a dezvoltat-o în dacoromână.” (Dima 2013: 160)

Pentru meglenoromână, Capidan (1935: 274), Brâncuș (1983: 147, 2018: 328) și Ionescu (1985: 151) menționează forma *stăpøn* m. „stăpân”: „La meų stăpøn (la stăpânul meu). La unsiră stăpøn.”, „șef de familie”: „Stăpøn la s-iiă ghiių, nu-i cap di ų (se întrebuințează când vrem să mângâiem pe cineva). [Și: (Țárnareca) Stăpân m. Feminin: *stopáncă*, *stupáncă* (< bg. *stopanka*) f. = stăpână. Ca si dusi casă, stupanca si-u mulgă (să o mulgă stăpâna)”.

În istroromână, există doar termenii *gospodâr* „stăpân, gazdă” (Pușcariu *et al.* 1929: 311; Sârbu, Frățilă 1998: 208), *gospodarițe* „stăpână” (*gospodarița de căse* = „stăpâna casei”), *gospodín* „domn” (Pușcariu *et al.* 1929: 311), *domn*, pl. *domní* s.m. < lat. *dominus* „stăpân al casei, domn (termen de politețe), Domnul Dumnezeu” (Sârbu, Frățilă 1998: 208).

Prezența formei *stăpân* în dacoromână, aromână (cel mai conservator dialect) și meglenoromână pledează pentru vechimea cuvântului și prezența sa ipotetică în româna comună. Pornind de la modul în care Brâncuș (1995: 51) a explicat absența unor elemente autohtone din aromână, putem presupune existența la un moment dat a numelui comun *stăpân* în istroromână și înlocuirea sa ulterioară printr-un împrumut croat ca urmare a bilingvismului vorbitorilor dialectului amintit. În plus, remarcăm păstrarea în toate cele patru dialecte a substantivului *domn* moștenit din latină.

6. Prezență în onomastică

Spre deosebire de rom. *stăpân*, care nu este utilizat ca nume propriu, echivalentul său, alb. *shtëpâ*, este general răspândit în onomastica din Albania (*Shtëpênjë*, *Shtëpâje*, *Shtëpôza*, *Shpenza*, *Shtëpëz*), cu sensul „stână; uniune de păstori” (Çabej 1976: 155; Ionescu 1985: 153).

„În documentele vechi românești, precum și în inventarul onomastic românesc acest termen nu apare înregistrat cu funcție antroponimică. Totuși îl găsim consemnat (ca nume complementar probabil), în actele cancelariei maghiare începând cu prima jumătate a sec. al XIII-lea [...] Acestea ar putea trimite la regiuni sau perioade pentru care nu avusesse loc modificarea semantică a termenului în discuție, sau, mai degrabă, tabu-ul lingvistic generat de terminologia păstorească întrebuințată în textele religioase nu caracteriza mentalitatea celor care înregistrau acest nume. Excepția o reprezintă cazul numelui de familie actual *Stăpânioiu* (Iordan, DNFR 425; CT), la origine un matronimic, a cărui funcție inițială trebuie să fi fost aceea de nume complementar.” (Dima 2013: 328)

Drăganu (1933: 130) a enunțat ipoteza unei legături între rom. *stăpân* și o serie de antroponime identificate de el în documente maghiare din secolele XIII-XV (*Sztupán*, *Usztupán*, *Osztopán*, *Oztupan* (a. 1229, 1299); *Ztupan* (a. 1284, 1348); *Stupuan* (a. 1317); *Vztupan* (a. 1246, 1353); *Oztopan* (a. 1396); *Ozthopan* (a. 1417), *Osztopán*, *Osztopány*), întrucât numele proprii în cauză „au -u- în silaba penultimă, se deosebesc de formele cunoscute în deosebite limbi pentru rom. *stăpân* pe care limba ungurească nu-l cunoaște (cf. bg. *stopanŭ* « Herr », bg. *stopan*, *stopanin* « Herr; Gemahl (= soț) »; srb. *stopanin* « Hausherr (= stăpânul casei; gazdă; amfitrion) »; alb. *stopan* « praefectus pastoribus (= șeful păstorilor; baci) »”.

7. Originea cuvântului

Etimologia numelui comun *stăpân* a făcut obiectul a numeroase studii, ai căror autori au formulat diverse ipoteze.

Ipoteza lui Barić (1919: 93) potrivit căreia rom. *stăpân* ar proveni dintr-un lat. **hospitanus* (< lat. *hospitium*), acceptată de Pușcariu (1924: 379), cu excepția metatezei, e considerată puțin probabilă de către Brâncuș (1983: 148, 2018: 328). Totuși, în opinia acestuia din urmă (Brâncuș 1983: 148),

„nu trebuie exclusă originea autohtonă, în general preslavă”, chiar dacă etimologiile propuse de cercetători diferă: trac. **stapanus* < **stap-*, **sta-* (Pascu 1925: 123; Philippide 1928: 451-452); lat. balcanic. **stepanus*² < gr. *στέφανος* < *στέφανηφόρος* = *ἄρχων* „domn, stăpân” (Pușcariu 1931-1933: 455-457, 1940: 283; Scriban 1939: 784; Ciorănescu 2002: 741); dintr-un **stīpanus* < *stīps*, *stīpis* „monetă mică, recoltă” (Giuglea 1924: 610-615).

Posibila apartenență a numelui comun *stăpân* la inventarul lexical păstrat de la traco-daci a fost deja susținută de Philippide (1928: 451), Giuglea (1944: 10), Mihăilă (1971: 358), Ivănescu (2000[1980]: 257, 277), Riza (1981: 9), Brâncuș (1983: 147-148, 2018: 328), Ionescu (1985: 152-153), Russu (1981: 54), Vătășescu (1997 : 422), Dima (2013: 160), Boerescu (2018: 64-65) și Chircu (2020: 42). Faptul că în dicționarele academice românești lexemul *stăpân* este explicat ca având origine necunoscută (*DEX*) sau slavă (*DLR*), ne îndreptățește să reconsiderăm chestiunile privitoare la etimologia acestuia în lumina celor mai recente informații în domeniu.

O mare parte a cercetătorilor a considerat că rom. *stăpân* provine din sl. *stopanŭ* „domn, stăpân” (Cihac 1879: 361-362; Șăineanu 1896: 607; Tiktin 1924: 1484; Balotă 1926: 11-20; Densusianu 1975[1938]: 170; Panaitescu 1947: 54; Dimitrescu 1967: 63-68; Çabej 1976: 26, 112; Rosetti 1986: 710; *DLR* 2010, *s.v.*; *DEX* 2016, *s.v.*). Acest termen, ca și multe altele (nume comune și proprii), au pătruns în română în perioada în care pătura conducătoare a societății românești era de origine slavă (Panaitescu 1947: 51-56).

Ipoteza este însă greu de acceptat din cauza dificultăților fonetice și semantice pe care le presupune (Ivănescu 2000[1980]: 257; Riza 1981: 9; Brâncuș 1983: 147-148, 2018: 328; Ionescu 1985: 151-153):

- a. Rom. *stăpân* prezintă tratamentul fonetic *á + n > î*, manifestat numai în cuvintele moștenite din latină și în cele preluate din substratul traco-dac (Philippide 1928: 451-452; Pascu 1925: 123; Pușcariu 1931-1933: 456; Ivănescu 2000[1980]: 277; Brâncuș 1983: 147-148; Ionescu 1985: 151-153). Tocmai de aceea unii lingviști consideră rom. *stăpân* împrumut vechi din slavă care a avut loc într-o perioadă anterioară încheierii acțiunii legii fonetice invocate (Densusianu 1975[1938]: 179, 186; Rosetti 1986: 710), iar alții,

² *Stepanus*, nume propriu atestat în inscripțiile din Dalmația (Pușcariu 1940: 283).

- balcanism cu etimologie neclară (Sandfeld 1930: 34), cuvânt de origine obscură (Poghirc 1969: 191; *DEX*, s.v.).
- b. Cuvântul *stopan* circulă doar în limbile slave din Balcani (bulgară *stopan*; sârbă, croată *stopan*, *stopanin*; macedoneană *stopan*) (Mihăilă 1971: 358; Brâncuș 1983: 147-148, 2018: 328; Ivănescu 2000[1980]: 227; Ionescu 1985: 153), în albaneză este un împrumut din dialectele macedo-bulgare (Mihăilă 1971: 358), din albaneză a pătruns în aromână; v.sl. *stopanŭ*, din care ar fi provenit slavo-bulgar. *stopan* este atestat abia din secolul al XIV-lea (Mihăilă 1971: 358). „Stăpân, mgl. *Stäpon*, *stăpân* are etimologie și mai puțin clară; dintre limbile slave nu-l cunoaște decât bulgara, macedoneana și sârbo-croata; în v.sl. nu e atestat; în sec. XIV apare *stopanβ*; alb. *stopan* e un împrumut relativ recent din dialectele macedo-bulgare (pătruns și în arom. *stópan*)” (Mihăilă 1971: 358).
- c. Rom. *stăpân* ar fi putut pătrunde din slavă în faza romanică, întrucât presupune acțiunea legii fonetice $a + n > \hat{i}$, asupra unui presupus etimon cu fonetismul *a* în slavă (*stăpân* < lat. **stapanu* < sl.**stapan-*, cf. bg., srb., cr. *stopanin*), fenomen anterior evoluției $o < a$ în sistemul vocalic slav. Însă pătrunderea elementelor slave în română a început într-o perioadă ulterioară transformării fonetice menționate, întrucât împrumuturile românești de această origine, existente în cele patru dialecte, prezintă doar stadiul *o* nu și pe cel anterior *a* (fost *a* scurt), prin urmare împrumuturile nu pot fi mai vechi de secolul al IX-lea (Pătruț 1969: 26).
- d. Termenul românesc *stăpân* aparține vocabularului pastoral, păstoritul fiind ocupația de bază a traco-dacilor și a albanezilor (Brâncuș 1983: 147, 2018: 328; Ionescu 1985: 153), în timp ce slavii practicau agricultura. Tocmai de aceea credem că este puțin probabil ca traco-dacii să fi preluat cuvântul *stăpân* de la slavi. Este probabil ca termenii pastorali, rom. *stăpân* și alb. *shtëpâ*, *-ni*, „imposibil de explicat în albaneză (dar nici în română) prin influență slavă, să aparțină fondului lexical străvechi preroman” (Russu 1981: 48; v. și Brâncuș 1983: 148, 2018: 328; Dima 2013: 160).
- e. Rom. *stăpân* se raportează la alb. *shtëpâ*, *-ni* „brânzar, cășar” (cu derivatul *shtëpëneshtë* (dial. gheg.)/forma arhaică *shtëpëreshë* (dial. tosc.), păstrat din fondul vechi tracic al limbii-bază a albanezei,

nu la alb. *stopan*, împrumut slav de dată recentă (Mihăilă 1971: 358; Riza 1981: 9; Brâncuș 1983: 148, 2018: 328; Ionescu 1985: 153; Dima 2013: 160).

În sprijinul acestei ipoteze se află următoarele argumente de ordin fonetic și semantic:

- a. Forma *shtëpëreshë* (derivată de la *shtëpâ*, -ni) prezintă fenomene fonetice care au acționat doar în cuvintele moștenite din limba-bază a albanezei și cele preluate din latină (Çabej 1976: 155; Ivănescu 2000[1980]: 227; Mihăilă 1971: 358; Brâncuș 1983: 148, 2018: 328; Ionescu 1985: 153): s inițial + consoană > *sh*; alterarea *a* la *ë* (echivalentul rom. *ă*); rotacismul manifestat în perioada preslavă până în secolul al XI-lea, nu și ulterior acestui moment, așa cum au susținut fără succes Çabej (1976: 155) și Rosetti (1986: 710).
- b. Rom. s inițial + consoană în cuvintele de substrat îi corespunde alb. *sh* (Brâncuș 1983: 148, 2018: 328; Ionescu 1985: 153).
- c. Faptul că legile fonetice invocate mai sus (Ivănescu 2000[1980]: 277; Brâncuș 1983: 147, 2018: 328; Ionescu 1985: 153) nu s-au manifestat în cazul alb. *stopan* (la care a fost raportat rom. *stăpân*) conduc la concluzia că lexemul albanez este un împrumut recent dintr-un idiom slav balcanic (bulgară, sârbă).
- d. Ipoteza împrumutului alb. *shtëpâ*, -ni (în perioada preslavă) și alb. *stopan* din sl. *stopanŭ* (după secolul al XI-lea) susținută de Çabej (1976: 155) pare puțin probabilă pentru Brâncuș (1983: 148, 2018: 328), Ionescu (1985: 153).

Există situații în care același cuvânt latinesc a fost moștenit de română în perioada sa de formare și ulterior împrumutat (indirect dintr-o limbă romanică, franceză, italiană) în perioada de reromanizare a limbii noastre, de exemplu: lat. *directus* > rom. *drept* (termen moștenit transformat sub acțiunea legilor fonetice) și rom. *direct* (< fr. *directe*, it. *directo*); lat. *monumentum* > rom. *mormânt* și rom. *monument* (< fr. *monument*, it. *monumento*).

- e. Rom. *stăpân*, ca și alb. *shtëpâ*, -ni, au provenit dintr-un prototip comun **stāpanus* „proprietar de animale”, „sens dovedit și de

faptul că în româna veche sinonimul lui *stăpân*, *domn* apare în contexte în care are sensurile «stăpânul unei case, al unei țări»; «proprietar al unor bunuri materiale», dar nu are niciodată sensul «posesorul unui animal», în acest caz fiind folosit doar *stăpân*” (Ionescu 1985: 153). Autoarea citată (Ionescu 1985: 153) presupune un raport de înrudire în plan indo-european între rom. *stăpân*, alb. *shtëpâ*, *-ni* și sl. *stopan*, însă nu și un raport de filiație slavă > română, albaneză.

8. Concluzii

În articolul de față am sintetizat principalele chestiuni privitoare la istoria unui cuvânt din fondul autohton al limbii noastre, studiat de lingviști români și străini din diferite perioade. Cercetările acestora au pus în evidență vechimea și importanța rom. *stăpân* în ansamblul vocabularului românesc pe baza mărturiilor scrise, a răspândirii dialectale și a relațiilor acestuia cu lexeme echivalente din idiomuri balcanice, romanice, slave etc.

Termenul pastoral *stăpân*, asociat conceptului de „autoritate”, este atestat începând cu primele versiuni românești ale textelor biblice (sec. al XVI-lea), în texte literare (culte și populare), în lucrări lexicografice (sec. al XVII-lea – al XXI-lea), în atlase regionale și dialectale consacrate dacoromânei și dialectelor sud-dunărene (sec. XX-lea – al XXI-lea). Numele comun *stăpân* are aceleași sensuri în româna veche și în cea limba contemporană. Utilizarea rom. *stăpân* ca bază a numeroase derivate substantive, adjectivale și verbale și statutul său de centru al multor unități frazeologice întăresc importanța și poziția acestuia în ansamblul vocabularului românesc.

Cuvântul *stăpân* mai circulă astăzi doar în dacoromână, aromână și meglenoromână, dispariția sa din istroromână și înlocuirea ulterioară cu cr. *gospodar* fiind o consecință a bilingvismului vorbitorilor acestui dialect.

În documentele vechi figurează o serie de antroponime rezultate de la numele comun *stăpân*, în schimb, în perioada actuală apare doar matronimicul *Stăpânoiu*.

Posibila apartenență a rom. *stăpân* la fondul lexical păstrat de la traco-daci a fost demonstrată pe baza relației sale cu alb. *shtëpâ*, *-ni*. Cei doi termeni pastorali, proveniți dintr-un prototip comun **stāpanus* „proprietar de animale”, sunt inexplicabili ca împrumuturi din slavă, ci fac probabil parte din fondul vechi preroman. Rom. *stăpân*, alb. *shtëpâ*, *-ni* și sl. *stopan* sunt înrudite în plan indo-european, fără a fi în raport de filiație. Prin comparație cu rom. *stăpân*, extrem de productiv, termenul din albaneză a dat naștere doar derivatului *shtëpëneshtë* (dialectul gheg) /*shtëpëreshë* (dialectul tosc).

CORPUS

- ALR SN = *Atlasul lingvistic român*. Serie nouă. Vol. II, Întocmit de Institutul de Lingvistică al Filialei din Cluj a Academiei Române. Sub direcția acad. Emil Petrovici. Redactor principal: Ioan Pătruț, 1956, București, Editura Academiei Române.
- Anon. Car. 2008[1650] = *Dictionarium valachico-latinum*. Primul dicționar al limbii române. [Cunoscut sub numele *Anonymus Caransebesiensis*]. Academia Română. Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”. Studiu introductiv, ediție, indici și glosar de Gh. Chivu. București, Editura Academiei Române, 2008.
- CT = *Cartea abonaților la serviciul telefonic. Municipiul București*. Editat de Ministerul Transporturilor și Telecomunicațiilor, București, 1999.
- GCR I-II = *Chrestomație română*. Texte tipărite și manuscrise (sec. XVI–IX), dialectale și populare, cu o introducere, gramatică și un glosar româno-francez de M. Gaster. Vol. I-II. Leipzig – București, F. A. Brockhaus–Socec & Co., 1891.
- Lexiconul lui Mardarie* 1900[1649] = *Lexicon slavo-românesc și Tâlcuirea numelor din 1649* [Copiat de Mardarie Cozianul]. Publicate cu studiu, note și indicele cuvintelor românești de Grigorie Crețu. Cu mai multe facsimile. Edițiunea Academiei Române. București: Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, 1900.
- Neagoe* = Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie. Text ales și stabilit de Florica Moisil și Dan Zamfirescu. Cu o nouă traducere a originalului slavon de Gheorghe Mihăilă. Studiu introductiv și note de Dan Zamfirescu și Gheorghe Mihăilă. București, Editura Minerva, 1970.

BIBLIOGRAFIE

- Balotă, Anton, 1926, *La nasalisation et le rhotacisme dans les langues: roumaine et albanaise*, București, Ateliers graphique Socec & Co.
- Barić, Henrik, 1919, *Albanorumänischen Studien*, I Teil, Sarajevo, Institut für Balkanforschung.

- Boerescu, Pârvu, 2018, *Elemente de substrat (autohtone) ale limbii române. Compendiu*, București, Editura Academiei Române.
- Brâncuș, Grigore, 1983, *Vocabularul autohton al limbii române*, București, Editura Științifică și Enciclopedică.
- Brâncuș, Grigore, 1995, *Cercetări asupra fondului traco-dac al limbii române*, București, Institutul Român de Tracologie.
- Brâncuș, Grigore, 2007, *Studii de istorie a limbii române*, vol. I, București, Editura Academiei Române.
- Brâncuș, Grigore, 2018, „Substratul limbii române”, în Marius Sala, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu (ed.), *Istoria limbii române*, vol. I, București, Univers Enciclopedic, 304-336.
- Capidan, Theodor, 1935, *Meglenoromânii. III. Dicționar meglenoromân*, Bucarest, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Națională.
- Cihac, Antoine, 1879, *Dictionnaire d'étymologie daco-romane*, vol. II: *Éléments slaves, magyars, turcs, grecs-moderne et albanais*, Bucarest, Sotschek & C-ie.
- Çabej, Eqrem, 1976, *Studime gjuhësore në fushë të shqipes*, vol. II, Prishtinë, Redaksia e botimeve.
- Chircu, Adrian, 2020, „Elemente de substrat în limba română”, în Corin Braga (ed.), *Enciclopedia imaginariilor din România, Patrimoniu și imaginar lingvistic*, Iași, Polirom, vol. II, 29-49.
- Ciorănescu, Alexandru, 2002, *Dicționarul etimologic al limbii române*, ediție îngrijită și traducere din limba spaniolă de Tudora Șandru Mehedinți și Magdalena Popescu Marin, București, Saeculum I.O.
- Densusianu, Ovid, 1975[1938], *Histoire de la langue roumaine*, în *Opere*, vol. II, *Lingvistica*, ediție îngrijită de B. Cazacu, V. Rusu și I. Șerb, București, Minerva.
- Dicționarul explicativ al limbii române (DEX)*, 2016, București, Univers Enciclopedic.
- Dicționarul limbii române (DLR)*, 2010, ediție anastatică, București, Editura Academiei Române.
- Dima, Emanuela, 2013, *Terminologia păstorească moștenită în limba română. Elemente de dinamică lexicală*, București, Editura Academiei Române.
- Dimitrescu, Florica, 1967, *Introducere în fonetica istorică a limbii române*, București, Editura Științifică.
- Drăganu, Nicolae, 1933, *Românii în veacurile IX – XIV, pe baza toponimiei și a onomasticeii*, București, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Națională.
- Giuglea, George, 1924, „Crâmpeie de limbă și viață românească”, *Dacoromania*, 3, 610-615.
- Giuglea, George, 1944, *Uralte Schichten und Entwicklungsstufen in der Struktur der Dako-rumänischen Sprasche*, Sibiu, Bibliotheca Rerum Transilvaniae.
- Ionescu, Adriana, 1985, *Lexicul românesc de proveniență autohtonă în textele din sec. al XV-lea – al XVIII-lea*, București, TUB.
- Iordan, Iorgu, 1983, *Dicționar al numelor de familie românești*, București, Editura Științifică și Enciclopedică.
- Ivănescu, Gheorghe, 2000[1980], *Istoria limbii române*, ediția a II-a, îngrijire, indice de autori și indice de cuvinte de Mihaela Paraschiv, Iași, Editura Junimea.
- Mihăilă, Gheorghe, 1971, „Criteriile determinării împrumuturilor slave în limba română”, *Studii și cercetări lingvistice*, 22, 4, 351-367.
- Panaiteescu, Petre P., 1947, *Interpretări românești. Studii de istorie economică și socială*, București, Editura Universul.
- Papahagi, Tache, 1963, *Dicționarul dialectului aromân general și etimologic. Dictionnaire aroumain (macédo-roumain) général et étymologique*, București, Editura Academiei Române.
- Pascu, Giorge, 1925, *Dictionnaire étymologique macédo-roumain. Les éléments latins et romans*, vol. I-II, Iași, Cultura Națională.

- Pătruț, Ioan, 1969, „Despre vechimea relațiilor lingvistice slavo-române”, *Cercetări de lingvistică*, 14, 1, 23-29.
- Philippide, Alexandru, 1928, *Originea românilor*, Iași, Tipografia „Viața Românească”, vol. II.
- Poghirc, Cicerone, 1969, „Influența autohtonă”, în Alexandru Rosetti (ed.), *Istoria limbii române*, București, Editura Academiei Române, vol. II, 313-365.
- Pușcariu, Sextil, 1924, „Contribuții fonologice”, *Dacoromania*, 3, 378-397.
- Pușcariu, Sextil, Matteo Bartoli, A. Belulovici, Artur Byhan, 1929, *Studii istroromâne III. Bibliografie critică. Listele lui Bartoli. Texte inedite. Note. Glosare de Sextil Pușcariu*, București, „Cultura Națională”.
- Pușcariu, Sextil, 1931-1933, „Pe marginea cărților”, *Dacoromania*, 7, 455-457.
- Pușcariu, Sextil, 1940, *Limba română*, vol. I, *Privire generală*, București, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”.
- Riza, Adrian, 1981, „Istoria prin fapte de limbă. Neam, stăpân și false etimologii: comati și pileati (I)”, *Transilvania*, 87, 2, 9-10.
- Rosetti, Alexandru, 1986, *Istoria limbii române de la origini până în secolul al XVIII-lea*, București, Editura Științifică și Enciclopedică.
- Russu, Ioan I., 1981, *Etnogeneza românilor*, București, Editura Științifică.
- Sandfeld, Kristian, 1930, *Linguistique balkanique, problèmes et résultats* Paris, Champion.
- Sârbu, Richard, Vasile Frățilă, 1998, *Dialectul istroromân. Texte și glosar*, Timișoara, Amarcord.
- Scriban, August, 1939, *Dicționarul limbii românești*. (Etimologii, înțelesuri, exemple, citațiuni, arhaizme, neologizme, provincializme). Edițiunea întâia. Iași, Institutul de Arte Grafice „Presa Bună”.
- Șăineanu, Lazăr, 1896, *Dicționar universal al limbei române*, Craiova, Institutul de Editură Ralian și Ignat Samitca.
- Tiktin, Hariton, 1924, *Dicționar român-german. Rumänisch-deutsches Wörterbuch*, vol. III, București, Imprimeria Statului.
- Vătășescu, Cătălina, 1997, *Vocabularul de origine latină din limba albaneză în comparație cu româna*, București, Ministerul Educației. Institutul Român de Tracologie.

All links were verified by the editors and found to be functioning before the publication of this text in 2025.

DECLARATION OF CONFLICTING INTERESTS

The author declared no potential conflicts of interest with respect to the research, authorship, and/or publication of this article.

FUNDING

The author received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this paper.

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License:
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0>

Adriana STOICHIȚOIU ICHIM¹

CÂTEVA CONSIDERAȚII DESPRE *STIL* ȘI DINAMICA LEXICULUI ROMÂNESC ACTUAL

How to cite this paper:

Stoichițoiu Ichim, Adriana, 2025, "Câteva considerații despre *stil* și dinamica lexicului românesc actual", in *Theoretical and Applied Linguistics@ro*, Volume I, Issue 1/2025, p. 285-300, DOI: 10.62229/talatroi/1_25/12.

A FEW REMARKS ON *STIL* AND THE DYNAMICS OF PRESENT-DAY ROMANIAN VOCABULARY

Abstract. The present paper aims at investigating – from a multidisciplinary (etymological, semantic, functional) perspective – the impact of English on some terminologies formally and semantically related to the concept of *style* (such as clothing, hairdressing and cosmetics). The analysis is based on a corpus including simple, compound and phrasal terms selected from the online media and websites on the Internet.

Two major categories of specialized terms are taken into consideration: English borrowings (still looking foreign in form) and different types of calques (structural, phraseological, semantic) reproducing English models by means of Romanian words, mostly of French origin.

It is worth noting that most of these neologisms are not listed in the general dictionaries of contemporary Romanian, despite their increasing frequency not only in the jargon of experts, but also in journalese, advertising, and the everyday language of social networks.

In the end, the study briefly presents from a functional perspective the discursive functions performed in specialized texts, in journalese and in advertising by the "necessary" vs "superfluous" Anglicisms included in the "hybrid" family of the word *stil*.

Keywords: "hybrid" family, Anglicism, borrowing, calque, terminology

¹ Universitatea din București, adrianaichim@yahoo.fr

1. Introducere

Articolul de față își propune evidențierea unui aspect particular al îmbogățirii lexico-semantice a românei actuale, respectiv apariția unor familii etimologice „hibride”², care includ împrumuturi (lexicale și frazeologice), alături de calcuri (lexicale, frazeologice și semantice), legate între ele prin etimoane raportabile, direct sau indirect, la un unic „strămoș”. În acest caz, avem în vedere relațiile formale și semantice stabilite între rom. *stil*, fr. *style* și engl. *style*, ca descendenți ai etimonului comun (lat. *stilus* < ngr. *stylos*).

Corpusul examinat provine, în principal, din presa online (atât generalistă, cât și mondenă/tabloidă) a ultimului deceniu, întrucât discursul publicistic și-a demonstrat de-a lungul timpului capacitatea de a propune și a difuza în uzul comun o gamă largă de inovații lexicale. Au fost luate, de asemenea, în considerare texte publicitare, site-uri și bloguri specializate în domeniile vestimentației, al cosmeticii și al coafurii.

Citatele din corpus sunt însoțite de data publicării sau a accesării.

Metodologia pentru care am optat combină abordări specifice etimologiei, semanticii și lingvisticii funcționale.

2. Analiza etimologică și semantică a corpusului

Prin raportare la DEX – considerat corpus de excludere – vom considera ca inovații de dată recentă numai unitățile lexicale și sensurile care nu sunt înregistrate în dicționarul academic, chiar dacă unele dintre acestea figurează în DCR³ și DER⁴, fiind frecvent atestate atât în discursul specializat, cât și în uzul comun.

Conform DEX, familia lexicală a cuvântului polisemantic *stil* (din fr. *style*, lat. *stilus*) include împrumuturi din franceză perfect asimilate fonetic, grafic și morfologic (*stilistic*, *stilistică*, *stilist*, *stilistician*, *a stiliza*, *a (se) stila*, *stilism*), precum și derivate ale acestora create pe teren românesc (*stilizare*, *stilizat*, *stilat*). Unele dintre acestea și-au adăugat sensuri noi prin calchierea după modele din engleză (vezi *infra* 2.2).

² Pentru diverse accepții ale termenului *hibridizare*, vezi Kortas (2019) și Stoichițoiu Ichim (2018b).

³ În DCR³ sunt înregistrați termenii *stilist*, *hair stylist*, *hair styling*, *styling*, *stylish*.

⁴ În DER sunt incluse anglicismele *lifestyle*, *hairstilist*, *hairstyling*, *street style*, *styling*, *stylish*.

Examinarea sub *aspect etimologic* a corpusului de inovații confirmă atât „ospitalitatea”, cât și „creativitatea” românei actuale (cf. Avram 1993).

2.1. Împrumuturi directe

Caracterul „ospitalier” este evidențiat de prezența împrumuturilor directe din engleză, care și-au păstrat grafia și pronunția din limba-sursă (pentru impactul englezei asupra românei actuale, vezi Avram 1997; Constantinescu, Popovici, Ștefănescu 2002; Zafiu 2003; Stoichițoiu Ichim 2006).

2.1.1. Unități lexicale monomembre

Substantivul *style*⁵ apare exclusiv în compuse englezești împrumutate ca atare (*Lifestyle* – titlu de rubrică în presă – <https://www.libertatea.ro>, 16.05.2025) sau în colocații consacrate desemnând stiluri vestimentare: *street style* – <https://vgeneration.ro>, 17.06.2020; *urban style* – <https://verandamall.ro>, 18.05.2021; *western style* – <https://www.euronews.ro>, 02.05.2025.

Substantivul neutru *styling*⁶ este frecvent atestat cu sensurile consemnate în DCR₃ și DER:

(a) înfățișare, mod elegant de prezentare, de asortare și combinare a elementelor unei ținute vestimentare (sinonim cu *stilizare* – vezi *infra* 2.2.2):

- (1) *Styling* înseamnă de la a combina hainele într-un mod mai interesant până la a pune accesoriile potrivite; Fustele scurte pot fi integrate în *styling-uri* boho, disco, minimaliste (<https://www.stiri-lekanald.ro>, 15.09.2023).

⁵ ‘The noun is derived from Middle English *stile* [...], from Old French *style*, or from Medieval Latin *stylus*, both from Latin *stilus*’ (<https://en.wiktionary.org/wiki/style> – accesat: 3 mai 2025).

⁶ Pentru proliferarea anglicismelor în *-ing* în diverse terminologii ale românei actuale, vezi Stoichițoiu Ichim (2024).

(b) arta aranjării părului:

- (2) Părul arată mereu ordonat, fără să necesite ore întregi de *styling* sau produse pentru fixare (<https://www.stirilekanald.ro>, 15.09.2023); *Hair stylingul* este o expresie artistică. *Hair stylistul* improvizează, vine cu perspective noi în materie de tunsori și coafuri (<https://salonmanifest.ro>, 18.06.2025).

(c) produse sau instrumente profesionale pentru coafură:

- (3) Produsele de *styling* sunt necesare pentru a păstra forma perfectă a coafurii pentru o perioadă mai lungă de timp (<https://www.elegant.ro>, 24.04.2021); În cazul în care se folosesc aparate de *styling*, protecția termică trebuie să fie aplicată (<https://m.dcnews.ro>, 24.04.2021).

Anglicismul *styling* apare cu sensurile menționate și în alte colocații, neînregistrate în DCR₃ și DER:

(a) *food styling* (tehnica publicitară în spoturi TV, reviste etc. de a prezenta produse culinare într-o modalitate atractivă din punct de vedere vizual):

- (4) Știu că mai sunt una, două femei care fac *food styling* [...]. Ele și-au dezvoltat și abilitatea de a stiliza produsele pe care le fotografiază (<https://www.alistmagazine.ro>, 11.03.2024).

(b) sintagme englezești (*styling tips*, *styling tricks*) sau hibride (trucuri de *styling*; *styling personal*) (vezi *infra* 2.2.2).

Adjectivul invariabil *stylish* este utilizat, adesea la superlativ, în funcție de context, cu sensurile consemnate în dicționarele de referință (DCR₃, DER): „elegant”, „modern”, „rafinat”, „stilat”. Reținem posibilitatea de a se asocia cu referenți [+Uman] sau [+Animat]:

- (5) Gala MET 2025: Cele mai hot și *stylish* cupluri de vedete (<https://www.elle.ro> – 6.05.2025); Top 7 *cele mai stylish* genți de rafie ale noului sezon (<https://artfm.ro>, 30.03.2017); Cu ce porți jacheta supradimensionată într-o ținută de zi *super stylish* (<https://www.andreearaicu.ro>, 31.10.2017).

Substantivul *stylist* (cu o bogată polisemie în engleză) este atestat cu grafie etimologică exclusiv în compusul *hairstylist*, concurat de neologisme de origine franceză, complet asimilate în română (*coafor* sau *coafor-stilist*):

- (6) *Hair styliștii* explică faptul că, atunci când alegem o nouă culoare [de vopsea pentru păr], trebuie să ținem cont de cum ne vom simți cu acea nuanță (<https://www.unica.ro>, 27.08.2024).

2.1.2. Unități lexicale plurimembre

Aceste sintagme substantivale, împrumutate ca atare din engleză și neincluse în DCR₃ sau DER, apar ocazional în română, fiind substituite, de regulă, prin calcuri frazeologice totale sau parțiale (vezi *infra* 2.2.1):

- *Style icon* „persoană celebră, emblematică”, „trendsetter în domeniul modei”:

- (7) Kate Middleton, recunoscută pentru eleganța și rafinamentul său, a devenit un adevărat *style icon* pentru milioane de oameni din întreaga lume (<https://redactia.ro>, 25.03.2024).

- *Styling tips* „secrete”, „trucuri”, „idei” în domeniul vestimentar:

- (8) *Styling tips*: Cum să porți tricoul alb cu stil. Cu un styling corect, tricoul alb poate deveni piesa-cheie a celor mai chic ținute ale tale (<https://city-park.ro>, 25.07.2017).

2.2. Calcuri

„Creativitatea” limbii române (teoretizată de Avram 1993: 26) este demonstrată de prezența diverselor tipuri de calcuri care coexistă frecvent, în același text, cu modelele lor din engleză (vezi Constantinescu, Popovici, Ștefănescu 2002: 189-191; Moroianu 2003; Stoichițoiu Ichim 2006: 68-93).

Considerat un procedeu mixt de îmbogățire a vocabularului, calcul prezintă o serie de avantaje față de împrumut: accesibilitatea asigurată

prin utilizarea unui material lexical cunoscut, „transparența” structurală și evitarea dificultăților de asimilare. Între dezavantaje (mai grave în cazul terminologiilor) pot fi menționate imprecizia semantică sau ambiguitatea, polisemia sau „opacizarea” legăturilor etimologice din limba-sursă.

2.2.1. Calcuri frazeologice

Calcurile frazeologice în sens strict se realizează prin traducerea literală (totală sau parțială) a unor structuri din engleză, având – în unele cazuri – și echivalente în franceză.

Engl. *style icon*⁷ este calchiat în română prin sintagmele nominale *icoană de stil*, *icon al stilului* sau *icon în materie de stil*. Se remarcă aici influența în plan semantic și morfologic a modelului din franceză și existența, în româna actuală, a dubletului etimologic⁸ *icoană* (cu sensul recent adăugat celui din v.sl. *ikona*) – *icon* (împrumutat din engleză⁹):

- (9) Această apariție a Reginei Letizia demonstrează încă o dată atenția sa pentru detalii și capacitatea de a combina piese vestimentare într-un mod elegant și sofisticat, confirmând statutul său de *icoană de stil* (<https://okmagazine.ro>, 10.06.2025).

Cu sens similar, circulă în presa mondenă anglicismul *fashion icon* (<https://okmagazine.ro>, 14.01.2025), calchiat parțial sub forma *icon al modei* (<https://adevarul.ro>, 2.03.2024).

Engl. *styling tips/tricks* apare calchiat total (*trucuri stilistice* – <https://www.kudika.ro>, 10.11.20214) sau parțial (*trucuri de styling* – <https://www.eva.ro>, 3.06.2021), cele două variante putând alterna în același text:

⁷ Cf. fr. *icône de style*: „Brigitte Bardot n’est pas seulement une *icône de style*, elle a aussi été l’idéal féminin aussi bien des hommes que de femmes de toute une génération” (<https://www.elle.fr> – accesat: 10 mai 2025).

⁸ Pentru tipologia dubletelor lexicale din română, vezi Moroianu (2005).

⁹ Anglicismul *icon* apare atât în DCR₃, cât și în DER, unde are sensul: „Persoană faimoasă pe care oamenii o admiră, fiind un simbol într-un domeniu (mai ales în muzică, fashion)”.

- (10) 10 *trucuri de stil* pe care le poți fura de pe podium [...]. Nu doar că sunt foarte cool, dar aceste noi *trucuri de styling* pot face hainele vechi să pară noi, iar pe cele ieftine, luxuriante (<https://m.ele.ro> – accesat: 18 aprilie 2025).

Compusul *lifestyle* din engleză este dublat în română de sintagma nominală *stil de viață*:

- (11) În secțiunea *Lifestyle* te așteptăm cu articole despre un *stil de viață* sănătos și cum să faci față provocărilor vremurilor moderne (<https://donaonline.ro> – accesat: 10 mai 2025).

Sintagma *style lesson* din engleză apare în contexte referitoare la modă exclusiv sub forma calcului frazeologic *lecție de stil*: „Melania, *lecție de stil* și eleganță în ziua investiției lui Donald Trump” (<https://libertatea.ro>, 21.01.2025).

În mod similar, sintagma englezească *style statement*¹⁰ este utilizată în texte privind vestimentația numai sub forma calchiată *declarație de stil*, devenită un adevărat clișeu jurnalistic și publicitar în virtutea conotațiilor de prestigiu asociate:

- (12) Ochelarii de soare pot fi o *declarație de stil* pe care merită să o iei în considerare, aceștia transmit un mesaj elocvent despre personalitatea ta (<https://lens.ro>, 21.06.2025).

2.2.2. Calcuri semantice

Calcurile semantice reprezintă împrumuturi de sens prin care cuvântul din limba receptoare își îmbogățește semnificatul sub influența corespondentului

¹⁰ În schimb, anglicismul *statement*, cu un sens mai vag decât cel din engleză („A *statement* is something that you say or write which gives information in a formal or definite way” – <https://www.collinsdictionary.com>), circula independent în discursul despre modă, atât cu valoare substantivală („Imprimeurile sunt un *statement* estival ce nu se demodează niciodată” – <https://www.unica.ro>, 30.04.2025), cât și adjectivală („eșarfe *statement*”; „nuanță *statement*” – <https://adevarul.ro>, 30.01.2025).

său formal și/sau semantic dintr-o limbă străină (pentru calcurile semantice după modele din engleză, vezi Avram 1993: 19-21; Stoichițoiu Ichim 2006: 75-84). Din perspectiva neologiei semantice, procedeul implică modificări la nivel semantic (al semnelor inerente și al relației cu referentul), la nivel sintactic/contextual și discursiv¹¹.

În cazul cuvintelor din lexicul general care își adaugă sensuri specializate, intrând într-un jargon profesional, analiza implică și aspecte de natură sociolingvistică (cf. Guilbert 1975: 80-83) și funcțională (vezi *infra* 4).

Calcurile semantice prezentate în continuare ar putea fi explicate prin etimologie multiplă¹² deoarece sensurile recent apărute în română există atât în engleză, cât și în franceză, limbi care au un important fond lexical comun (cf. Avram 1993: 9; Treps 2003; Walter 2003). Cu toate acestea, din punctul nostru de vedere, calcurile în discuție reprezintă împrumuturi de sens exclusiv din engleză în virtutea unor argumente de ordin cronologic și sociocultural, care le plasează în contextul creșterii spectaculoase a numărului de anglicisme înregistrate după 1990 în limbajul curent și în cele mai multe terminologii (inclusiv în cea vestimentară, a coafurii și a cosmeticii). În consecință, calcurile semantice după engleză îmbogățesc semantismul unor neologisme de origine franceză, complet asimilate în română și înregistrate în DEX ca polisemantice, fără a fi excluse posibile coliziuni omonimice sau paronimice.

Adjectivul *stilat* figurează în DEX ca derivat al verbului *a (se) stila*, cu mențiunea „cf. fr. *stylé*”, având sensul „(despre oameni) care are o comportare, o ținută aleasă, civilizată; manierat”. Pe lângă acest sens (atestat într-un titlu din presă, precum „Maxima a Olandei, una dintre cele mai *stilate* regine ale lumii” – <https://okmagazine.ro>, 18.04.2025), adjectivul românesc este utilizat cu un sens extins, inclusiv asociat unor referenți

¹¹ „Toute néologie sémantique produit conjointement un triple changement, changement dans la combinatoire de l'unité, changement du référent crée ou modifié par celle combinatoire, avec interaction signifié et référent, changement enfin dans le domaine discursif” (Bastuji 1974: 19).

¹² „În legătură cu semantica anglicismelor ar mai fi de spus că stabilirea originii sensurilor este și mai dificilă decât a originii cuvintelor ca unități lexicale și că etimologia multiplă este o realitate care trebuie admisă și aici în situații ca aceea a verbului *a realiza*, întrucât sensul 'a-și da seama' se explică atât prin sursa directă engleză, cât și prin filiera franceză” (Avram 1993: 21).

cu trăsătura [–Animat], după modelul engl. *stylish* („Someone or something that is stylish is smart, elegant and fashionable”, cu sinonimele *chic*, *fashionable*, *trendy*, *classy* etc.):

- (13) 2025 aduce în prim-plan sandale comode, versatile și *extrem de stilate* (jurnaluldearges.ro, 14.05.2025); Cele mai noi tendințe pentru manichiura de vară 2025: modele de unghii *stilate*, de la neon la efecte de aura (<https://global-fashion.ro>, 5.06.2025).

Substantivul *stilism*, provenit din fr. *stylisme* (conform DEX), apare în anunțuri publicitare cu sensul recent adăugat „design vestimentar” după modelul engl. *stylism* (glosat prin *fashion design* în CD):

- (14) La cursul de *Stilism* începători Dalles Go vei descoperi, sub îndrumarea celor mai cunoscuți stiliști de modă, cum să-ți conturezi un stil vestimentar individualizat prin exploatarea noțiunilor de personal styling (<https://dallesgo.ro/> – accesat: 24 octombrie 2024). Absolvind oricare dintre cursurile din domeniul Fashion Designului sau *Stilism* vei avea parte de o experiență completă de învățare (<https://www.ateliereleilbah.ro/> – accesat: 24 octombrie 2024).

Substantivul *stilist* < fr. *styliste*, figurând în DEX exclusiv cu sensul (2) „creator de modă” (cf. fr. *styliste*/créateur de mode), este frecvent atestat în mass-media și în publicitate – după modelul engl. *stylist* – cu o varietate de sensuri (majoritatea în sintagme terminologice¹³).

(a) *Stylist* (< fr. *styliste*) este utilizat – prin restrângerea sensului – ca sinonim pentru *hairstylist* (cu care poate alterna în același text):

- (15) Zece *hairstiliști* talentați au fost aleși de către un juriu de specialitate și s-au calificat în finala concursului. *Stiliștii* au trecut prin trei

¹³ De exemplu, în terminologia modei din engleză apar sintagmele *editorial stylist*, *personal stylist*, *product stylist*, *catalog stylist*, *wardrobe stylist*, *fashion show stylist* (<https://jtdotcom.wordpress.com>, 18.05.2016).

probe: vopsit, tuns și coafat lejer, respectând tendințele anului 2015 (<https://www.divahair.ro> – accesat: 25 iunie 2025).

Denumirea oficială a profesiei, conform *Clasificării Ocupațiilor din România* este *coafor stilist* (cod 514103), distinct de *coafor* (cod 514101) și *frizer* (cod 514102):

- (16) Calificarea *coafor stilist* oferă pregătirea de specialitate necesară pentru prestarea serviciilor prin conceperea și realizarea lucrărilor de coafură, frizerie și machiaj, atât a celor obișnuite, cât și a celor stilizate [...] consilierea clienților pentru alegerea celor mai potrivite tunsori, coafuri / frizuri și colorări ale părului - 10.SPP_niv4_Coaforstilist – <https://www.edu.ro> – accesat: 25 iunie 2025).

(b) *Stilist protezist de unghii* (cf. engl. *nail stylist*) apare exclusiv în oferte publicitare pentru cursuri de specialitate:

- (17) La Cursul de Unghii False sau de *Stilist Protezist de Unghii*, cum este el numit în legislația din România, poți participa chiar dacă nu ai o diplomă de manichiură-pedichiură. Acest curs de unghii cu gel se adresează celor care iubesc arta aplicării și decorării unghiilor false (<https://www.ateliereleilbah.ro/> – accesat: 11 mai 2021).

(c) *Stilist alimentar/culinar* (cf. engl. *food stylist*) denumește specialistul în *food styling*, implicat în realizarea blogurilor culinare:

- (18) Ce face un *stilist alimentar*? Un *stilist culinar* merge dincolo de simpla pregătire a mâncărurilor – presupune să le facă atractive din punct de vedere vizual [...]. În industria publicitară, un *stilist alimentar* joacă un rol crucial în a face produsele să arate atrăgătoare (<https://www.institutescoffier.com>, accesat: 18 iunie 2025).

(d) *Stilist vestimentar*¹⁴ (cf. engl. *fashion stylist*) este definit în terminologia specialiștilor prin sublinierea diferențelor față de alte profesii din industria modei (*designer vestimentar, consultant de stil, celebrity stylist*) (vezi Stoichițoiu Ichim 2018: 99, 2021: 140).

(19) *Designerul vestimentar* creează îmbrăcămintea [...] *Stilistul vestimentar* este acea persoană care alege îmbrăcămintea și/sau accesoriile pentru o reclamă sau un editorial de modă (<https://institutuldemoda.ro>, 15.01.2020).

(20) *Stilistul* folosește modelele și recuzita pe care le are la îndemână pentru a da viață hainelor în pictorialele, show-urile de modă sau vitrinele pe care le concepe (<https://ralucadobrovolschi.ro>, 30.07.2015).

(e) *Stilist personal* (cf. engl. *personal stylist*) este utilizat în alternanță cu sintagmele *fashion consultant, consultant vestimentar* și *style coach*:

(21) Rolul unui *stilist personal* este acela de a identifica stilul vestimentar potrivit pentru tine din punctul de vedere al fizionomiei, conformației fizice, caracterului, ocupației și, nu în ultimul rând, mesajului pe care vrei să-l trimiți despre tine (<https://ginabutiuc.ro> – accesat: 11 mai 2021). *Stilistul tău personal* virtual e soluția perfectă pentru a-ți (re)descoperi stilul! (<https://hermosa.ro> – accesat: 18 iunie 2025).

Verbul *a stiliza* (fr. < *styliser*) și derivatele din familia sa lexicală (*stilizare* și *stilizat* – conform DEX) și-au îmbogățit semantismul după modelul engl. *to stylise* („to give a conventional or established stylistic form”) și/sau al engl. *to style* („to design or make in a particular form”). În funcție de domeniul în care sunt utilizați (vestimentație, coafură, manichiură), termenii dezvoltă sensuri mai mult sau mai puțin precise, dublând echivalente românești precum:

¹⁴ În uz apar, izolat, sintagmele *stiliști de modă* și *stiliști de fahsion* (<https://dallesgo.ro/> – accesat: 11 mai 2021).

– *a asorta, a combina, a include într-un ansamblu vestimentar:*

(22) Cum *stilizezi* adidașii Gazelle: Idei de ținute pentru orice ocazie. O pereche de Gazelle alb sau negru aduc eleganță atemporală și pot fi stilizate cu piese monocrome [...]. Combină-i cu denim clasic! (<https://okmagazine.ro>, 21.03.2025).

– *a aranja coafura, sprâncenele sau manichiura:*

(23) La fel ca pixie, tunsoarea bixie necesită o întreținere regulată, dar permite o abordare mai liberă în *stilizare* (<https://www.dcnws.ro>, 24.10.2024). Curs *Stilizare* Pensat Vopsit Sprâncene: Învăță să oferi servicii complete pentru sprâncene într-un curs de *stilizare*/pensat profesionist (<https://anuntul.ro>, 11.05.2021).

(24) *Stilizați-vă* singure unghiile pentru nuntă: Sfaturi și trucuri (<https://okmagazine.ro>, 20.02.2025).

– *a asorta bijuteriile cu tipul de vestimentație:*

(25) Alegerea unui lanț de argint potrivit pentru fiecare tip de decolteu este cheia pentru o *stilizare* eficientă și rafinată (<https://okmagazine.ro>, 20.02.2025).

3. Aspecte funcțional-pragmatice

La prima vedere, majoritatea anglicismelor inventariate (atât împrumuturi, cât și calcuri după modele englezești) pot fi considerate manifestări tipice ale „romglezei” (cf. Stoichițoiu Ichim 2006: 7-28).

Din perspectivă funcțional-pragmatică, ținând seama de motivațiile fiecărei categorii de utilizatori și de funcțiile discursive ale anglicismelor în diverse tipuri de texte, se poate face însă o distincție între *anglicisme* „necesare” vs „de lux” (cf. Constantinescu, Popovici, Ștefănescu 2002: 171-179;

Stoichițoiu Ichim 2018a: 96-103), respectiv „legitime” vs „ilegitime” sau „lexicofage” (Maillet 2016: 12-13).

Primele, aparținând unor tehnoculte, sunt utilizate de profesioniștii domeniilor în care anglicismele își precizează sensul în cadrul unor locații (*hair styling/food styling; coafor-stilist/stilist vestimentar*) și/sau prin definiții de tip terminologic. De regulă, ele sunt lexeme sau sensuri motivate prin absența unui termen românesc adecvat și prin nevoia de precizie sau economie lingvistică. Având circulație internațională, pot fi considerate *mots à vocation internationale* sau *mots sans frontières* (cf. Walter 2003: 329; 166). Prin caracteristicile specifice unui jargon profesional, ele îndeplinesc funcția referențial-denominativă, fiind atestate în comunicarea între specialiști (teoreticieni, practicieni, bloggeri, traineri), în documente oficiale și în discursul jurnalistic de profil.

Anglicismele „de lux”, „la modă” sau *superflue* sunt rezultatul unei opțiuni socioculturale și pragmatistice a utilizatorilor, care recurg la anglicisme nemotivate sub aspect referențial-informativ, dar frecvent utilizate pentru funcția lor „valorizantă” (din perspectiva prestigiului limbii-sursă), atât în discursul jurnalistic, cât și în cel publicitar/comercial (Constantinescu, Popovici, Ștefănescu 2002: 172). Pot fi citate în acest sens adjectivul *stylish*, compusul *lifestyle* și verbul *a stiliza* (împreună cu derivatele sale), aparținând categoriei anglicismelor „lexicofage”, care tind să substituie o serie de sinonime românești mult mai precise și mai nuanțate¹⁵. Funcțiile discursive asociate acestui tip de anglicisme sunt cea „de apel” și cea persuasivă (cf. Pruvost, Sablayrolles 2003: 79-82).

Funcția de „apel” urmărește focalizarea atenției receptorului prin includerea anglicismelor în titluri incitant formulate, inclusiv de tip interogativ: „Despre *styling* și imagine” (<https://www.adinaneculce.ro>, 20.12.2021); „Ce face un *stilist alimentar*?” (<https://www.instituescoffier.com>, 18.06.2025).

Prin funcția persuasiv-argumentativă se explică prezența anglicismelor în texte publicitare referitoare la servicii, cursuri, produse etc., care urmăresc „seducerea” clientului prin conotațiile favorabile, de prestigiu asociate

¹⁵ „Bien des anglicismes, en effet, sont à ce point «lexicofages» que chacun d’eux «dévore» à lui seul, toute une série de mots français plus nuancés, plus précis, plus subtils [...] Loin d’enrichir notre idiome, ils l’appauvrissent, le dénaturent et risquent, à terme, de l’occire” (Maillet 2016: 12-13).

termenului împrumutat sau calchiat (cf. Constantinescu, Popovici, Ștefănescu 2002: 172): „Curs *Lash Stylist*, aplicare gene false fir cu fir” (<https://www.anuntul.ro>, 11.05.2021).

4. În loc de concluzii

Deși caracterul recent al faptelor lingvistice discutate aici nu permite formularea unor concluzii solid fundamentate, considerăm justificată – în contextul globalizării lingvistice – acceptarea conceptului de familie lexico-etimologică „hibridă”, care prezintă interes teoretic pentru relația dintre „ospitalitate” și „creativitate” lexicală, dar și aplicabilitate în domeniul lexicografiei generale și al terminografiei.

CORPUS

<https://adevarul.ro>
<https://adinaneculce.ro>
<https://alistmagazine.ro>
<https://anuntul.ro>
<https://artfm.ro>
<https://city-park.ro>
<https://dallesgo.ro/>
<https://dexonline.ro>
<https://dictionnaire.lerobert.com>
<https://donaonline.ro>
<https://en.m.wiktionary.org>
<https://ginabutic.ro>
<https://global-fashion.ro>
<https://hermosa.ro>
<https://institutuldemoda.ro>
<https://jtdotcom.wordpress.com>
<https://kudika.ro>
<https://lens.ro>
<https://m.dcnews.ro>
<https://m.ele.ro>
<https://okmagazine.ro>
<https://ralucadobrovolschi.ro>

<https://redactia.ro>
<https://verandamall.ro>
<https://vgeneration.ro>
<https://www.andreearaicu.ro>
<https://www.ateliereleilbah.ro/>
<https://www.collinsdictionary.com>
<https://www.divahair.ro>
<https://www.edu.ro>
<https://www.elegant.ro>
<https://www.elle.fr>
<https://www.elle.ro>
<https://www.euronews.ro>
<https://www.eva.ro>
<https://www.instituescoffier.com>
<https://www.libertatea.ro>
<https://www.salonmanifest.ro>
<https://www.stirilekanald.ro>
<https://www.unica.ro>

BIBLIOGRAFIE

- Avram, Mioara, 1993, « La créativité et l'hospitalité' du roumain », *Revue roumaine de linguistique*, 38, 1-3, 23-26.
- Avram, Mioara, 1997, *Anglicismele în limba română actuală*, București, Editura Academiei Române.
- Bastuji, Jacqueline, 1974, « Aspects de la néologie sémantique », *Langages*, 36, 6-19.
- Constantinescu, Ilinca, Victoria Popovici, Ariadna Ștefănescu, 2002, "Romanian", în Manfred Görlach (ed.), *English in Europe*, Oxford, Oxford University Press, 170-194.
- DCR₃ – Dimitrescu, Florica (coord.), Alexandru Ciolan, Coman Lupu, 2013, *Dicționar de cuvinte recente*, ediția a 3-a, București, Logos.
- DER – Căruntu-Caraman, Lgia, 2023, *Dicționar de englezisme recente*, Chișinău, Taicom.
- DEX – *Dicționarul explicativ al limbii române*, online la <https://dexonline.ro>.
- DR – *Dico en ligne*, online la <https://dictionnaire.lerobert.com>.
- Guilbert, Louis, 1975, *La créativité lexicale*, Paris, Larousse.
- Kortas, Jan, 2009, « Les hybrides lexicaux en français contemporain: délimitation du concept », *Meta*, 54, 3, 533-550.
- Maillet, Jean, 2016, *100 anglicismes à ne plus jamais utiliser*, Paris, Le Figaro Littéraire.
- Moroianu, Cristian, 2003, „Un aspect al calcului lingvistic în limba română”, în Gabriela Pană Dindelegan (ed.), *Aspecte ale dinamicii limbii române actuale*, București, Editura Universității din București, 377-388.
- Moroianu, Cristian, 2005, „Dublete etimologice lexicale exclusiv neologice”, *Studii și cercetări lingvistice*, 56, 1-2, 159-171.

- Pruvost, Jean, Jean-François Sablayrolles, 2003, *Les néologismes*, Paris, P.U.F.
- Stoichițoiu Ichim, Adriana, 2006, *Aspecte ale influenței engleze în româna actuală*, București, Editura Universității din București.
- Stoichițoiu Ichim, Adriana, 2018a, « Emprunts récents à l'anglais dans le lexique roumain du vêtement », *La linguistique*, 54, 1, 91-108.
- Stoichițoiu Ichim, Adriana, 2018b, „Formații sufixale «hibride» în DCRs”, în Coman Lupu, Alexandru Ciolan, Alessandro Zuliani (ed.), *Studii romanice. Omagiu profesorilor Florica Dimitrescu și Alexandru Niculescu la 90 de ani*, vol. 2, București, Editura Universității din București, 865-971.
- Stoichițoiu Ichim, Adriana, 2021, « Noms d'occupations empruntés à l'anglais dans le jargon roumain de la mode », *Studii și cercetări de onomastică și lexicologie (SCOL)*, 14, 1-2, 332-348.
- Stoichițoiu Ichim, Adriana, 2024, „Anglicismele în -ing: modă sau necesitate?”, în Bianca Alecu, Cătălina Corbeanu, Mădălina Tăbăcitu, Monica Vasileanu (ed.), *Abordări ale limbii: structuri, uzuri, interfețe. Actele celui de-al 23-lea Colocviu internațional al Departamentului de lingvistică*, București, Editura Universității din București, 359-376.
- Treps, Marie, 2003, *Les mots voyageurs. Petite histoire du français venu d'ailleurs*, Paris, Éditions du Seuil.
- Walter, Henriette, 2003, *Honni soit qui mal y pense. L'incroyable histoire d'amour entre le français et l'anglais*, Paris, Robert Laffont.
- Zafiu, Rodica, 2003, „Sui prestiti recenti dall'inglese: condizionamenti morfologici e scelte culturali”, în Teresa Ferro (ed.), *România e România. Lingua e cultura romena di fronte all'Occidente*, Udine, Forum Editrice Universitaria Udinese, 83-95.

All links were verified by the editors and found to be functioning before the publication of this text in 2025.

DECLARATION OF CONFLICTING INTERESTS

The author declared no potential conflicts of interest with respect to the research, authorship, and/or publication of this article.

FUNDING

The author received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this paper.

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License:
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0>

IV.

Books, Voices, Perspectives

Bianca ALECU¹

Book Review of:

MAJID KHOSRAVINIK (ed.), *Social Media Critical Discourse Studies*, London/New York: Routledge, 2023, 111 p., ISBN 9781032443034

How to cite this review:

Alecu, Bianca, 2025, review of Majid KhosraviNik (ed.), *Social Media Critical Discourse Studies*, London/New York: Routledge, 2023, 111 p., in *Theoretical and Applied Linguistics@ro*, Volume I, Issue 1/2025, p. 303-308, DOI: 10.62229/talatroi/1_25/13.

Volumul editat de Majid KhosraviNik reunește șase articole publicate în revista *Critical Discourse Studies* (volumul 19, numărul al doilea) în 2022. Reeditarea acestora în forma de volum unitar tematic și metodologic reprezintă o oportunitate pentru familiarizarea cititorilor cu noi direcții interdisciplinare dezvoltate pentru înțelegerea discursurilor media contemporane. Fiecare articol este însoțit de bibliografie. Volumul prezintă o notă asupra autorilor, o scurtă introducere semnată de editor, precum și un indice reunit de autori și materii.

Majid KhosraviNik, editorul volumului, este lector în domeniul studiilor media și digitale la Universitatea Newcastle din Marea Britanie și fondator al direcției de cercetare numite *Social Media Critical Discourse Studies*, abreviate SM-CDS. În continuare, vom folosi denumirea adaptată *studii critice ale discursului social media* pentru a reda această orientare teoretică. Având originile în analiza critică a discursului (Fairclough 1995, Wodak și

¹ Universitatea din București, ORCID: 0009-0008-2192-6730, bianca-maria.alecu@litere.unibuc.ro.

Fairclough 1997), această direcție de cercetare își propune să analizeze în mod critic ideologiile din spatele produselor media create și răspândite în mediul online, în special în *social media*. Rețelele sociale și alte aplicații multimodale care compun spațiul *social media* prezintă diverse particularități „tehno-discursive” (KhosraviNik 2018: 427) care pot altera modul în care mesajul unui autor ajunge la o anumită audiență: spre exemplu, prin grila SM-CDS se poate studia interdependența dintre algoritmul unor rețele sociale și popularitatea unui anumit mesaj politic.

Studiile critice ale discursului *social media* se instituie drept un instrument teoretic și metodologic complex, având propria terminologie și abordare analitică, create de autori afiliați acestei viziuni, printre care și autorii care semnează acest volum. Această abordare teoretică a căpătat deja notorietate în domeniul analizei discursului, fiind inclusă în culegerea introductivă editată de Ruth Wodak și Michael Meyers (2016).

În introducerea intitulată „Digital meaning-making across content and practice in social media critical discourse studies” (p. 1-5), Majid KhosraviNik semnalează câteva dintre principiile și dezideratele SM-CDS. Acestea se bazează pe două ipoteze de lucru: studiile discursive (printre care și analiza discursului) reprezintă o abordare validă și productivă care explică relația dintre individ și societate, respectiv, discursul este un produs inerent ideologic, politic și cultural (v. și Fairclough 1998). Conform acestei orientări teoretice, activitatea oamenilor în *social media* nu este o simplă practică comunicativă, ci un conglomerat de practici comunicative și discursive, aflate într-o continuă dinamică. În acest conglomerat, distincția dintre mediul *online* și cel *offline* este anulată, iar efectele discursului *social media* este studiat în ansamblu, privind spre dimensiunea politică și ideologică a acestuia. Prin atenția la componenta vizuală a mesajului digital, acest tip de studii critice se înrudește cu analiza semiotică și cea multimodală dezvoltate în domeniul comunicării mediate de calculator (Herring 2004). Alte teme de interes în domeniul interdisciplinar SM-CDS sunt: reprezentarea identităților naționale/colective, curente și viziuni politice non-democratice (populismul, naționalismul, extremismul, rasismul), reprezentarea categoriilor sociale minoritare, reprezentări de gen. Analizele produse în acest cadru teoretic se află, conform autorului, la intersecția dintre studii culturale, studii media și vizuale, lingvistică și studii politice (KhosraviNik 2023: 3-5, *passim*).

Primul articol cuprins în volum se intitulează „Social media and terrorism discourse: the Islamic State’s (IS) social media discursive content and policies” (p. 5-25) și este semnat de Majid KhosraviNik și Mohammedwesam Amer (Universitatea din Gaza). Acesta vizează strategiile discursive ale Statului Islamic dezvoltate și răspândite în mediul online în perioada ianuarie-martie 2018. După o amplă introducere teoretică, având în vedere repere noționale și metodologice specifice SM-CDS (KhosraviNik și Amer 2023: 6-10), discursul online și mediatic al Statului Islamic este contextualizat drept practică de propagandă în regim politic extremist. Autorii arată că posibilitățile tehnice ale platformei YouTube, precum crearea de conturi multiple și distribuirea de videoclipuri, permite popularizarea viziunilor politice ale grupării studiate. La nivel discursiv, prin videoclipurile analizate se proiectează o identitate a grupării islamice aflate într-o permanentă logică a opoziției și a conflictului, fapt ce duce la polarizarea audienței și înlesnește aderarea membrilor tineri la credințele grupării studiate.

Monika Kopytowska (Universitatea din Lodz) este autoarea celui de-al doilea articol, intitulat „Proximity, presumption and salience in digital discourse: on the interface of social media communicative dynamics and the spread of populist ideologies” (p. 26-42). Articolul reprezintă o pledoarie teoretică pentru analiza discursului social media în două ipostaze: drept produs al practicilor discursive încărcate ideologic, respectiv, drept proces comunicativ. Studiul de caz vizează comentariile Youtube la videoclipuri recente care fac referire la discursul politicianului conservator Enoch Powell. În acest discurs din 20 mai 1968, politicianul se opune imigrării masive în Marea Britanie, vehiculând teama conflictului interetnic. Autoarea susține că audiențele multiplicat online devin principale voci critice în (re)circularea discursurilor politice.

Al treilea articol este semnat de Soudeh Ghaffari (Universitatea din Newcastle). Intitulat „Discourses of celebrities on Instagram: digital femininity, self-representation and hate-speech” (p. 44-60), studiul propune analiza a 2000 de comentarii postate de utilizatori pe platforma Instagram. Comentariile sunt culese de la postarea actriței Lena Dunham din 17 octombrie 2018. Aceasta include detalii despre o operație de histerectomie, alături de o poză din patul de spital. Separând componenta vizuală de cea verbală, studiul vizează, în primul rând, postarea actriței, asimilată unui

gest de asumare a propriei vulnerabilități în sfera corporalității feminine. Analiza comentariilor relevă stereotipuri de gen ce stagnează în discursul public, atitudini misogine și elemente din discursul urii.

În cea de-a patra contribuție, Gwen Bouvier (Shanghai International Studies University) evidențiază prejudiciul adus de „bulele” din *social media* în dobândirea unei imagini echilibrate asupra evenimentelor contemporane. Articolul „From ‘echo chambers’ to ‘chaos chambers’: discursive coherence and contradiction in the #MeToo Twitter feed” (p. 61-77) propune analiza a 1965 de mesaje publicate pe Twitter în anul 2018, considerate a fi reprezentative pentru mișcarea #MeToo în anul 2018. Identitatea mișcării este marcată de solidaritate și apelul la emoție. Se creează „bule” de socializare în care se propagă aceleași repere identitare, uneori în detrimentul discursului democratic.

Susanne Kopf (WU Vienna) analizează, în articolul „Participation and deliberative discourse on social media – Wikipedia talk pages as transnational public spheres?” (p. 78-93) modul în care utilizatorii colaborează în crearea paginilor de Wikipedia. Editorii Wikipedia sunt voluntari din întreaga lume, nevoiți să negocieze atât sarcina către care se orientează (crearea sau modificarea unui articol), cât și propriile viziuni despre lume. Autoarea demonstrează că paginile din spatele articolelor (numite *talk pages*), în care autorii își negociază opiniile (inclusiv pe cele politice), reprezintă o sferă transnațională publică.

Ultimul articol, intitulat „The spatial, networked and embodied agency of social media: a critical discourse perspective on Banksy's political expression” (p. 94-108) este semnat de Bolette Blaagaard și Mette Roslyng (Universitatea din Aalborg). Autoarele analizează un mural realizat de artistul stradal Banksy, dezvăluit în ianuarie 2016. Muralul este inspirat din *Mizerabilii* și oferă o perspectivă critică asupra politicilor de imigrație ale statului francez, deoarece artistul, prin intermediul unui cod QR, își „trimite” privitorii într-un alt spațiu cultural. Astfel de produse discursive multimodale anulează reperele tradiționale ale discursului și îndeamnă spre lărgirea cadrului teoretic al analizei discursului înspre includerea elementelor discursive stradale „fizice”.

Privind în ansamblu conținutul volumului, putem observa că toate articolele au o componentă teoretică amplă, acestea fiind printre documentele „fondatoare” ale cadrului teoretic SM-CDS. Deoarece această abordare

recentă are un grad de complexitate mare, presupunând cunoștințe interdisciplinare, majoritatea autorilor dedică o bună porțiune din studiile lor explicării și descrierii cadrului teoretic și conceptual aplicat ulterior în analiză. Acest element duce la un ușor dezechilibru în compunerea articolelor de cercetare, în care analiza este subsumată unei lungi „dări de seamă” teoretice. Deși autorii acestor articole nu își fac explicită orientarea politică, aceasta este, în unele cazuri, inerentă punctului de vedere abordat (spre exemplu, etichetarea standardului feminin tradițional drept unul „neoliberal”, Ghaffari 2023: 52). Componenta ideologică puternică a tuturor orientărilor „critice” ale analizei discursului este una firească, având în vedere nucleul acestora, și anume, ideologia.

Deși majoritatea analizelor utilizează un corpus online bine delimitat temporal și tematic, cuprinzând un număr declarat de obiecte digitale colectate (videoclipuri, comentarii etc.), acestea nu utilizează instrumentele analizei cantitative în relevarea sau în confirmarea rezultatelor. Considerăm că analizele calitative realizate din perspectiva SM-CDS pot, într-o fază de dezvoltare ulterioară, să beneficieze de pe urma unor analize cantitative corelate.

Principalul merit al acestui volum constă, în opinia noastră, în popularizarea unui cadru teoretic și metodologic recent, dinamic, inovativ, care își propune relevarea ideologiei din spatele discursurilor social media. Acest lucru ar putea conduce, în timp, spre o aplicare didactică și/sau de popularizare ce ar viza dezvoltarea unor conținuturi necesare în viața modernă, precum: educație media, educație digitală, gândire critică în era *social media*.

BIBLIOGRAFIE

-
- Fairclough, Norman, 1995, *Critical Discourse Analysis: The Critical Research of Language*, Longman.
- Fairclough, Norman, 1998, *Language and Power*, Longman.
- Herring, Susan C., 2004, „Computer-Mediated Discourse Analysis: An Approach to Researching Online Behavior”, în S.A. Barab, R. Kling și J.H. Gray (eds.), *Designing for Virtual Communities in the Service of Learning*, New York, Cambridge University Press, 338-376.
- KhosraviNik, Majid, 2018, “Social media techno-discursive design, affective communication and contemporary politics”, *Fudan Journal of the Humanities and Social Sciences*, 11, 4, 427-442.

Wodak, Ruth, Michael Meyers, 2016 (eds.), *Methods of Critical Discourse Studies*, London, Sage.
Wodak, Ruth, Norman Fairclough, 1997, "Critical discourse analysis", în Teun A. van Dijk (ed.), *Discourse as Social Interaction*, London, Sage, 258-284.

All links were verified by the editors and found to be functioning before the publication of this text in 2025.

DECLARATION OF CONFLICTING INTERESTS

The author declared no potential conflicts of interest with respect to the research, authorship, and/or publication of this review.

FUNDING

The author received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this paper.

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License:
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0>

Lidia BRATU (IACOB)¹

Book Review of:

MIHAELA MANCAȘ, *Dicționar de stilistică: poetică, retorică, naratologie, versificație*, ediția a doua, București: Editura Spandugino, 2023, 295 p., ISBN 630-6543-16-8

How to cite this review:

Lidia Bratu (Iacob), review of Mihaela Mancaș, *Dicționar de stilistică: poetică, retorică, naratologie, versificație*, ediția a doua, București, Editura Spandugino, 2023, 295 p., in *Theoretical and Applied Linguistics@ro*, Volume I, Issue 1/2025, p. 309-312, DOI: 10.62229/talatroi/1_25/14.

Lucrarea de față reprezintă un dicționar fundamental, apariția lui fiind binevenită în contextul în care, în spațiul lingvistic românesc, există o singură lucrare de referință dedicată terminologiei de stilistică și poetică: *Mica enciclopedie a figurilor de stil*, publicată în 1975, de Gh.N. Dragomirescu. Alături de aceasta, mai există *Dicționarul de științe ale limbii* (DSL), apărut în trei ediții (1997, 2001, 2005), avându-i ca autori pe Angela Bidu-Vrăncănu, Cristina Călărașu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Mihaela Mancaș, Gabriela Pană Dindelegan și care, pe lângă termeni lingvistici și gramaticali, cuprinde și numeroase articole dedicate terminologiei de stilistică și poetică.

Mihaela Mancaș, autoare a numeroase lucrări științifice în domeniul stilisticii și al istoriei limbii române literare, precum *Lexicul afectivității și poezia românească din secolul XX* (2014), *Metafora afectivității în poezia românească* (2020) sau *Stil și stilistică*, vol. I-II (2022), coautor al DSL, propune

¹ University of Bucharest, prof.lidia.iacob@gmail.com, lidia.bratu@stud.mec.upb.ro.

publicarea *Dicționarului de stilistică: poetică, retorică, naratologie, versificație*, un dicționar extrem de util în cercetarea lingvistică și stilistică a textului literar, care cuprinde *Cuvânt înainte*, în care este prezentată necesitatea apariției acestei lucrări, corpusul propriu-zis de termeni de stilistică, poetică, retorică, naratologie, versificație, un indice de termeni și o bibliografie.

În realizarea *Dicționarului de stilistică: poetică, retorică, naratologie, versificație*, Mihaela Mancaș a preluat propriile articole prezentate în DSL, îmbunătățindu-le și completându-le, adăugând 56 de elemente noi: termeni care definesc tipurile de texte/opere literare (*basm, elegie, fabulă, legendă, odă, pildă, povestire/poveste, romanță*), instanțele textului narativ literar (*durată, erou, spațiu, distanță, autor*) sau termeni care fac referire la construcția textului literar, precum *teoria textului, gramatica textului, titlu*. Acest dicționar conține aproximativ 400 de articole care explică termeni moderni esențiali de retorică și naratologie, versificație și poetică, conceptele analizate fiind alese atât din domeniul naratologiei, dar și al retoricii, poeticii și versificației, toate fiind dispuse în ordine alfabetică. Se observă că autoarea acordă o importanță mai mare termenilor deja consacrați (*narator, naratologie, naratar, narație, diegeză, metaforă, tropi, refren, repetiție poetică*), precum și definirii termenilor care intră în componența titlului lucrării de față (vezi *stilistică, retorică, poetică, naratologie*), cărora le rezervă o prezentare destul de detaliată, cu trimiteri exacte la contextul apariției conceptelor, la contribuții ale lingviștilor la analiza textului literar (vezi A.J. Greimas, în definirea termenului *poetică*, p. 206), la întemeietori ai stilisticii lingvistice moderne (Ch. Bally) sau reprezentanți ai stilisticii genetice precum Leo Spitzer (vezi descrierea termenului *stilistică*, p. 254-256).

Sunt explicați termeni din domeniul stilisticii (*stil, stilistică, afectiv, ambiguitate, expresivitate, figură de stil, funcție*), al naratologiei (*actant, actor, acțiune, diegeză, epilog, erou, focalizare, intrigă, naratar, naratologie*), al versificației și poeticii (*accent, metru, ritm, alexandrin, hexametru, picior, iamb, rondel, sonet, vers*), termeni ce țin de teoria textului (*coerență, coeziune, context, intertextualitate, macrocontext, text*). Fiecare articol cuprinde exemple concrete din literatura română (cu cea mai mare pondere), latină, franceză și italiană, utilizate pentru prezentarea mai clară a conceptelor analizate.

În prezentarea termenilor, se fac trimiteri la alte cuvinte explicate în dicționar, pentru o mai bună înțelegere a terminologiei: fie la sinonime

(de exemplu, *istorie* – vezi *naratologie*, *narație*), fie la termeni opuși (de exemplu, *alterare* – vezi *focalizare*) și sunt adăugate sintagme care prezintă sensuri specializate ale termenilor (de exemplu, *substituire ritmică*, *timp narativ*, *persoană narativă*, *isometric/izometrică...strofă*). Mulți termeni explicați sunt urmați de indicarea imediată a domeniului (*în naratologie**, *în retorică**, *în versificație**).

Noutatea adusă de acest dicționar de stilistică, spre deosebire de DSL, este perspectiva diacronică asupra termenilor prezentați și explicați. Dicționarul nu se rezumă doar la definiția termenilor, urmată de exemple, ci prezintă și istoria apariției și evoluției acestor termeni, contextul utilizării lor, precum și clasificarea acestora. De exemplu, în prezentarea și explicarea termenului *rimă* se dă definiție, urmată de exemple, se prezintă perspectiva asupra rimei, se face o clasificare a rimelor, se prezintă expresivitatea stilistică a rimei, cu exemple din operele poezilor Heliade, Macedonski, Eminescu, Blaga.

Autoarea prezintă momentul apariției termenilor, evoluția utilizării lor de-a lungul timpului, schimbările de sens ce au avut loc și actualitatea lor, expunând cititorului contextele necesare înțelegerii și asimilării termenilor. Se fac trimiteri exacte la autori și perioadă (ani, secole, curente literare, școli literare), precum și la utilizarea lingvistică a termenilor, prin exemple concrete.

Se observă o mare atenție acordată definirii și explicării cuvintelor prin adăugarea de informații noi, cu trimiteri la numeroși lingviști și teoreticieni ai textului literar. Pentru definirea termenului *alegorie* este introdusă definiția dată de H. Morier, precum și o clasificare a alegoriei făcută de acesta (alegoria metafizică, alegoria teologică, alegoria filosofică). Și în cazul termenului *alterare* se fac trimiteri bibliografice cu privire la introducerea conceptului în studiile de naratologie (se precizează definiția dată de G. Genette) și se dau exemple din opere literare (M. Sadoveanu, *Creanga de aur*). De asemenea, pentru explicarea cuvântului *alexandrin* este introdusă informația referitoare la proveniența termenului (numele provine de la poemul francez din sec al XII-lea, *Le Roman d'Alexandre*).

În definirea termenului *focalizare* (din naratologie), autoarea vine cu informații noi, explicând cele trei tipuri de focalizare, care în DSL sunt doar menționate (focalizare externă, internă și omniscientă), exemplificând cu fragmente din opere literare. Tot aici sunt menționați și autori ai

romanelor psihologice, precum Stendhal, Flaubert, Proust, Camil Petrescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Anton Holban, precizându-se faptul că în romanele lor predomină narația cu focalizare internă.

Dicționarul de față, considerat un punct de reper în cercetarea lingvistică și în studierea istoriei limbii române, precum și în explorarea teoriei textului literar, se remarcă printr-o viziune unitară, reprezentând concepția personală a unui scriitor care cunoaște foarte bine istoria stilurilor literare românești, în formularea citatelor alese fiind folosit un bogat material extras din principalele lucrări ale autoarei despre limbajul artistic (*Limbaajul artistic românesc în secolul al XIX-lea (1983); Limbaajul artistic românesc în secolul XX (1991)*).

Dicționarul Mihaelei Mancaș, cel mai bun specialist în stilistică diacronică din spațiul lingvistic românesc, este un instrument esențial, un ghid recomandat tuturor filologilor, atât criticilor, cât și celor interesați de teoria literaturii, de istoria limbii române literare sau de istoria versificației, a cărui utilizare ajută la înțelegerea terminologiei și la completarea informațiilor din domeniul stilisticii.

All links were verified by the editors and found to be functioning before the publication of this text in 2025.

DECLARATION OF CONFLICTING INTERESTS

The author declared no potential conflicts of interest with respect to the research, authorship, and/or publication of this review.

FUNDING

The author received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this paper.

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License:
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0>

Mădălina Georgiana MATEI ¹

Book Review of:

ANDRA VASILESCU, MIHAELA-VIORICA CONSTANTINESCU, ARIADNA ȘTEFĂNESCU, ȘERBAN HARTULAR, *Insights into Romanian Political Discourse*, Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2024, 511 p., ISBN 1-0364-1533-3

How to cite this review:

Matei, Mădălina Georgiana, 2025, recenzie la Andra Vasilescu, Mihaela-Viorica Constantinescu, Ariadna Ștefănescu, Șerban Hartular, *Insights into Romanian Political Discourse*, Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2024, 511 p., in *Theoretical and Applied Linguistics@ro*, Volume I, Issue 1/2025, p. 313-319, DOI: 10.62229/talatroi/1_25/15.

As stated in the Editorial at the outset, this volume constitutes the first comprehensive scholarly effort to examine Romanian political discourse tailored for an international readership. It analyzes a wide array of political discourse genres – including parliamentary and presidential debates, political programs, media talk-shows and ceremonial speeches, while also addressing public responses manifested through protest slogans, memes, editorials and online commentary. Laying emphasis on current discursive practices with occasional historical references, the volume fosters interdisciplinary dialogue across fields such as linguistics, communication studies, anthropology, psychology and political science.

Based on pragmadiscursive, interactional and rhetorical frameworks, the 14 chapters of the volume explore key themes such as (im)politeness,

¹ “Transilvania” University of Brașov, ORCID: 0009-0003-9226-1450, m.matei@unitbv.ro.

consensus-conflict-aggressiveness, manipulation and discursive creativity. These are approached through detailed corpus analyses and case studies that characterize Romanian political discourse as embedded in its socio-cultural context and emphasize its uniqueness within a post-communist democratic setting.

The first article, *Impoliteness Strategies in Some Romanian Presidential Debates* authored by Liliana Ionescu Ruxăndroiu, investigates the manner in which impoliteness is used as a rhetorical strategy in the Romanian final televised presidential debates of 2004 and 2009, categorizing the candidates' use of impoliteness strategies and focusing on the manner in which the latter contribute to the construction of political ethos and public identity. The analysis relies on an interactional model of politeness, primarily informed by Terkourafi (2008), it integrates Goffman's (1959) theory of face and prioritizes the distinction between on-record and off-record strategies of impoliteness, which is tailored to appeal to all categories of voters, over the positive/negative impoliteness dichotomy. The general findings are that Romanian presidential debates are characterized by overt conflict and strategic verbal aggression as candidates consistently use impoliteness to discredit opponents while reinforcing their own political and moral authority.

The second chapter is written by Andra Vasilescu and entitled *Populism(s). The Romanian Case (2016)* puts forward a pragmatic framework for defining discursive populism with a particular focus on the interplay between (im)politeness strategies and macro-speech acts within political discourse, specifically in the political programmes of Romania's four most successful parties in the 2016 parliamentary elections. The author conceptualizes discursive populism (or first-order populism) as a communication style whereby politicians use politeness and impoliteness strategies to build in-group identity and achieve rhetoric legitimacy through rhetorical manipulation.

Ariadna Ștefănescu authors the third chapter, entitled *Reinventing the Political. (Im)politeness and Interdiscursivity in the Romanian Public Communication Sphere*, which focuses on the strategic use of (im)politeness and explores how politeness-related communicative styles manage to shape, transform or sustain political meaning. The author views impoliteness as a key discursive mechanism to the production and reconfiguration of

political discourse which is adapted to various situational contexts and communicative goals. The three interrelated macro-concepts, namely interaction, interdiscursivity and communicative style, are used to analyze not only the relationship between politics, power and (im)politeness, but also the interdiscursive negotiation that leads to the transformation of political meaning.

Anamaria Gebăilă's article entitled *Impoliteness in Forms of Address Used in Romanian Political Talk-Shows* investigates the manner in which impoliteness is constructed through forms of address in Romanian political talk-shows. Relying on politeness theory and conversational analysis, the author identifies two main strategies, *i.e.*, the use of inherently rude or informal address terms (e.g. *bă, nene*) and the use of standard forms in inappropriate or confrontational contexts. The terms of address which often shift from referential to expressive serve as tools for negotiating power and for managing face and audience involvement.

In chapter five, *Pragmatic Overtones in the Use of Evidential Markers in Present-Day Romanian Political Discourse*, Cecilia Mihaela Popescu explores evidentiality within contemporary Romanian parliamentary discourse and demonstrates that epistemic and evidential markers play a crucial rhetorical role as strategic tools for legitimizing or reinforcing political stances and for speakers to attain persuasive goals. The latter often use uncertainty or inferential expressions to discredit opponents and manipulate the audience. Sensory-perceptual evidentials, inferential evidentials or reportative evidentials substantially contribute to establishing power-dynamics, to stance-taking and to ideological persuasion, all of which are mechanisms of discursive authority in political communication.

The sixth chapter authored by Gabriela Stoica, *The Rhetoric of Patriotism in Romanian Political Discourse*, is a critical analysis of the strategic use of patriotism in contemporary Romanian political discourse. According to the author, patriotism is a key persuasive instrument which is used to construct a positive political ethos characterized by affective involvement, commitment and alignment with culturally validated values and norms. The present-day politician professes a form of politicised patriotism by performing a pathemised ethos whose ultimate goal is to align emotionally with their audience in such a way as to maximize emotional resonance, to self-promote and to gain electoral support.

Romanian Presidential and Royal Christmas Messages by Gabriela Biriş presents a pragma-rhetorical, corpus-driven analysis of 17 Romanian presidential and royal Christmas messages. The paper distinguishes between royal and presidential messages in terms of purpose, rhetoric and editorial style: royal messages tend to be more personal, empathetic and historically grounded with the aim of establishing trust and moral leadership. Presidential messages are more institutional, with references to ideology and formulaic (Meade 2021). National identity is constructed differently in the two Christmas message variants, *i.e.*, royal figures invoke shared heritage and emotional resonance (Wodak *et al.* 2009) whereas presidents lay more emphasis on present-day values and social roles. The study concludes that royal messages display a greater rhetorical richness, a good balance between *pathos* and *ethos*, thus being more effective in promoting social solidarity and national identity.

The intensification of verbal disagreement and aggressiveness in Romanian parliamentary discourse during the COVID-19 pandemic is the topic of Carmen Ioana Radu's article *Verbal Disagreement and Aggressiveness in Romanian Parliamentary Debates During the Pandemic Period*. The study reveals that the pandemic was a discursive catalyst, aggravating a pre-existing tendency towards verbal confrontation. The factors that fuelled the confrontation were debates on sensitive matters such as corruption or public spending, ideological aggression of far-right politicians, and the emotional pressure of widespread illness and mortality. The author states that Romanian MPs display a discursive *ethos* characterized by conflict, emotional manipulation and image construction. Hence, disagreement and aggressiveness become institutional mechanisms of power negotiation and legitimacy.

Adriana Costăchescu investigates the communicative strategies employed in the Romanian Parliament during a pivotal session focused on debating a motion of no confidence in her article *Conflictual Communication and repair Strategies in a Romanian Parliamentary Debate: Around a Motion of No Confidence*. The research emphasizes the prevalence of assertive, indirect and perlocutionary speech acts (*i.e.*, irony, sarcasm and insult) as the main instruments of parliamentary discourse defined as a vehicle of institutional critique as well as a strategic means to construct public *ethos*. The author sets her analysis within the framework of Image Repair Theory (Benoit 1995/2015) pointing out that speakers employed

various defensive strategies including bolstering, shifting blame, mitigating offensiveness, irony and caustic remarks. These verbal attacks were shaped by rhetorical devices such as proverb modification, mocking nicknames and code-switching.

Insults and Offence in Romanian Parliamentary Debates. A Metapragmatic perspective authored by Mihaela-Viorica Constantinescu is a comprehensive qualitative and quantitative analysis of insults and the practice of taking or claiming offence grounded on a metapragmatic and speech act theoretical framework. The study demonstrates that within the Romanian Parliament, the strategic performance of insults and the claiming of offence contribute not only to a political image construction, but they also shift the focus from deliberation to spectacle. The ultimate goal is that of influencing the public (*i.e.*, the citizens) whose emotional response of anger or allegiance is thus triggered.

Anca Gâță in her article *Unparliamentary Language in Disguise: Information in Excess, or Overspecification as Strategic Maneuvering* analyzes the use of overspecification in parliamentary speeches. The author emphasizes that overspecification can be viewed as a covert impoliteness strategy that contributes to strategic manoeuvring so as to obtain rhetorical advantage without breaching parliamentary rules. Overspecification ultimately serves as a communicative tool for discrediting opponents and for constructing political identity.

Liliana Hoinărescu investigates the role of irony as an (im)politeness strategy in her article *Irony and (Im)politeness in Romanian Parliamentary Discourse. A Diachronic Perspective* by analyzing its sociopragmatic functions across historical and contemporary contexts. According to the author, irony was historically employed as a mitigated politeness strategy favouring rhetorical elegance to direct personal criticism. In contrast, contemporary parliamentary discourse displays a shift towards more aggressive forms of irony used as a direct impoliteness strategy to discredit adversaries. The study also addresses the emergence of gendered irony wherein female MP's are targeted through cultural stereotypes.

In the thirteenth chapter entitled "*Like Thieves in the Night*". *A Pragma-Linguistic Analysis of Protest Slogans in Romania* the authors Răzvan Săftoiu, Adrian Toader and Emanuela Tudorache examine the linguistic and cultural dimensions of protest rhetoric during the Romanian #rezist movement. Grounded on a pragma-linguistic analysis, the research explores not only the structural but also the stylistic features of protest slogans, as well as

their cultural contextualization and rhetorical efficacy. The slogans, the authors emphasize, are syntactically complex and the lexicon is selected in such a way as to trigger strong perlocutionary effects through metaphors, humour and wordplay which manage to enhance the persuasive force of the message. Lexical blending fulfils both stylistic and derogatory functions aiming at undermining the credibility of political actors by questioning their moral, intellectual and ideological integrity.

Chapter fourteen, *Romanian Memes on Controversial Policies: Visual and Verbal Strategies of Political Critique* written by Bianca Alecu focuses on a multimodal critical discourse analysis of six political memes concerning a Romanian IT tax exemption law. The analysis combines paratextual cues and elements of political discourse analysis to examine the manner in which memes construct political stances. The author identifies two main meme-making techniques, namely tagging and portrayal, which are used to represent political actors or social groups. Memes, the author postulates, are powerful instruments for expressing political sentiment, criticism and identity in this type of digital discourse.

Insights into Romanian Political Discourse is an outstanding scholarly achievement that offers an all encompassing, refined, interdisciplinary study on the intricate dynamics of Romanian political communication. Chiefly commendable is the scientific thoroughness and collaborative effort of some of the most valuable Romanian linguists whose wide array of case studies explore political debates, parliamentary interactions, festive speeches and civic protests from pragma-rhetorical, linguistic and cultural perspectives. The editors – Andra Vasilescu, Mihaela-Viorica Constantinescu, Ariadna Ștefănescu and Șerban Hartular – and contributors successfully map the uniqueness and specificity of the Romanian democracy's discourse, raising awareness of the tremendous power of discourse in the construction of political identity.

BIBLIOGRAPHY

- Benoit, William, 1995 [2015], *Accounts, Excuses, and Apologies: A Theory of Image Restoration Strategies*, Second edition 2015, Albany, State University of New York Press.
- Goffman, Erving, 1959, *The Presentation of Self in Everyday Life*, Garden City/New York, Doubleday & Co.

- Meade, Lynn, 2021, *Advanced Public Speaking*, University of Arkansas Open Resource Fayetteville, <https://uark.pressbooks.pub/speaking/>, accessed: 31 May 2025.
- Terkourafi, Marina, 2008, "Toward a Unified Theory of Politeness, Impoliteness, and Rudeness", in Derek Bousfield, Miriam Locher (ed.), *Impoliteness in Language. Studies in its Interplay with Power in Theory and Practice*, Berlin/New York, Mouton de Gruyter, 45-74.
- Wodak, Ruth, Rudolf de Cillia, Martin Reisigl, Karin Liebhart, 2009, *The Discursive Construction of National Identity*, 2nd edition, Edinburgh, Edinburgh University Press.

All links were verified by the editors and found to be functioning before the publication of this text in 2025.

DECLARATION OF CONFLICTING INTERESTS

The author declared no potential conflicts of interest with respect to the research, authorship, and/or publication of this review.

FUNDING

The author received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this paper.

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License:
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0>

Liana POP¹

Book Review of:

SANDRINE ZUFFEREY ET JACQUES MOESCHLER, *Initiation à l'étude du sens. Sémantique et pragmatique*, 2e édition, Ed. Sciences Humaines, 2025, 312 p., ISBN 978-2361069100

How to cite this review:

Liana Pop, review of Sandrine Zufferey et Jacques Moeschler, *Initiation à l'étude du sens. Sémantique et pragmatique*, Ed. Sciences Humaines, 2025 (2e édition), 312 p., in *Theoretical and Applied Linguistics@ro*, Volume I, Issue 1/2025, p. 321-328, DOI: 10.62229/talatroi/1_25/16.

Après avoir publié d'autres « introductions » – études ou livres, comme auteur unique ou en collaboration, en versions originales ou traductions, rééditions, etc. (*Introduction à la linguistique contemporaine*, A. Colin, 1997, 2009, 2014 ; *Introducere în lingvistica contemporană*, Ed. Echinoc, 2005 ; *Introduction à la linguistique française*, 2003, 2015 ; *Initiation à la linguistique française*, 2010 ; *A társalgás cselei: bevezetés a pragmatikába*, Osiris könyvtár – Nyelvészeti, 2005 ; *Introduction to pragmatics*, 2007 ; *Introduction to semantics*, 2007 ; *Qu'est-ce que la pragmatique ? Signification linguistique et interprétation*, 2008 – Jacques Moeschler s'est associé en 2012 à Sandrine Zufferey afin de préparer un livre d'initiation à la sémantique et à la pragmatique. Et ce livre arrive en 2024 à sa deuxième édition.

Très méthodique, il l'est dans tous ses 14 chapitres, puisqu'il se veut en premier lieu didactique, incluant des *Questions de révision* après chaque chapitre et des *Corrigés* en fin de volume. Mais, à côté d'éléments

¹ Université « Babeş-Bolyai » de Cluj-Napoca, liana.pop@ubbcluj.ro.

de définition pour les deux disciplines – une incursion basique – s’y ajoutent, pour la parution de 2024, beaucoup de mises à jour récentes, issues de l’utilisation de données empiriques dans l’approche de chaque thématique.

La *signification* des mots est dès le début mise en relation avec le *sens* et la *référence*, concepts appartenant, pour le premier, à la sémantique, et, pour les derniers, à la pragmatique. L’utilisation des mots dans différentes cultures et le processus de catégorisation tel que décrit par la psychologie cognitive introduisent à la problématique, très disputée, du *relativisme linguistique* (pp. 29-33).

Le chapitre sur la sémantique lexicale débute par une notion plus courante dans les recherches que dans l’enseignement, celle des *primitives sémantiques* appartenant au langage de la pensée. Comme d’autres types d’approche, dans ce volume, *l’analyse sémique* est décrite avec ses limites, s’ouvrant sur des *primitives conceptuelles*, difficiles à constituer en une liste universelle (p. 46). Par conséquent, les auteurs estiment que les approches qui pourraient expliquer la complexité des sens lexicaux seraient probablement celles décrivant les *relations* qui s’établissent entre les mots (hyponymie et méronymie, synonymie et antonymie, homonymie et polysémie), toutes des relations à même d’actualiser différentes *facettes* instables des mots (p.52). Une intéressante perspective, moins connue.

En ce qui concerne les *relations entre les propositions*, le chapitre qui leur est dédié définit la notion de proposition en termes formels (« une proposition est [...] un contenu de représentation complet », p. 58), par leur valeur de vérité et par des connecteurs. Dans cette perspective de recherche, on veut rendre compte du raisonnement naturel, tout en limitant le nombre des relations entre les propositions à 4 – conjonction (*et*), disjonction (*ou*), conditionnalité (*si... alors*) et bi-conditionnalité (*si et seulement si*) – et à un seul opérateur logique : la négation. Les notions d’implication et de présupposition sémantique sont exemplifiées par des structures linguistiques où une seule proposition est verbalisée, cas où les relations sémantiques sont impliquées par cette proposition verbalisée. La notion d’implication est illustrée non seulement au niveau de la signification linguistique (par ex. *un siamois* implique qu’il s’agit d’un *chat*), mais aussi, par exemple, à celui d’un dialogue, où les présuppositions respectives des participants s’actualisent sur base de fonds communs de connaissances (« La présupposition [...] est une information partagée, qui

constitue l'arrière-plan de la conversation », p. 67). La porte s'ouvre ainsi vers les notions connexes d'*implicature conventionnelle* et de *présupposition pragmatique*. Cette incursion est rendue explicite par les opinions de plusieurs logiciens et pragmaticiens qui se disputent, parfois, les définitions.

Le chapitre sur la *Sémantique des propositions* débute par une redéfinition de la proposition en termes sémantiques : « Une proposition est une unité sémantique décomposable. Elle est constituée d'un prédicat et d'un ou de plusieurs arguments, qui sont typiquement des expressions référentielles » (p. 73). « La référence – continuent les auteurs – est une propriété des expressions référentielles, celle de dénoter une entité du monde » (p. 74). En français, par exemple, ce sont les noms propres, les expressions définies, indéfinies, démonstratives et certains pronoms. Une prédication (par un verbe, un nom, un adjectif ou une proposition) est obligatoire pour former avec les expressions référentielles une proposition complète (p. 75). Après ces précisions sur la référence et la prédication, les auteurs passent en revue la théorie de la logique des prédicats, la sémantique des quantificateurs et les variables de prédicats, le carré logique, les quantificateurs et les relations de sens. Pour conclure que « Le lien entre logique et pragmatique montre que les significations logiques sont fondées sur des principes logiques forts, alors que les interprétations pragmatiques sont contextuellement variables », ce qui fait la différence entre *signification* et *usage* (p. 83). Enfin, une notion moins connue, celle de *coercion sémantique* est introduite pour nommer la frontière floue entre faits sémantiques et pragmatiques lors de l'interprétation.

Le chapitre *Sens et catégories* est une synthèse des phénomènes impliqués par la *catégorisation* ; ceci, en partant des référents qui peuvent former une catégorie et sur quels critères. Le premier, qui remonte à Aristote, exige que pour appartenir à une catégorie, les membres de celle-ci doivent tous satisfaire à des conditions nécessaires et suffisantes (CNS). Ce qui pourrait s'appliquer au mot *carré* (être une forme fermée et plate, comprendre 4 côtés de longueur égale et avoir uniquement des angles égaux). Ce serait une catégorie aux frontières clairement définies, comme d'ailleurs, en général, les catégories techniques et scientifiques. Or, il s'avère que – surtout dans les langues naturelles – certains référents dénommés par un même lexème, par exemple, *tasse*, ne répondent pas à cette exigence et peuvent souvent se confondre avec la catégorie des *bols*.

Par contre, une autre théorie répondrait mieux à ces cas de similitudes ; il s'agit de la *théorie du prototype*, qui se fonde sur la manière dont les humains « forment spontanément des catégories au quotidien » (p. 94). Dans ce modèle, les CNS sont remplacées par un critère plus vague, celui de la *ressemblance de famille*, qui conçoit les catégories comme des représentants plus ou moins similaires à leurs exemplaires prototypiques. La théorie linguistique tire son origine dans la psychologie cognitive, expérimentale, qui prouve, par exemple, que le meilleur représentant pour la catégorie *oiseau* serait presque unanimement indiqué comme étant un *moineau*, pour les *fleurs*, la *rose*, pour les *fruits*, la *pomme*, etc. Du moins dans nos cultures proches. Le problème est mis en rapport avec trois *niveaux de catégorisation* : le niveau de base serait le niveau préférentiel pour catégoriser les prototypes et où, le plus probablement, trouvent leurs noms les entités les plus présentes dans nos expériences (*chien*, *rose*, *sapin*...) ; le niveau supérieur est celui des catégories plus générales, super ordonnées aux catégories du niveau de base (*animal*, *fleur*, *arbre*..., respectivement) ; enfin, au niveau inférieur, les catégories subordonnées correspondraient aux races (*Dobermann*) et aux variétés (*la rose Reine Elizabeth*, *le sapin de Serbie*...). Mais la théorie du prototype n'est pas non plus sans faille, vu que, par exemple, elle ne peut pas rendre compte de certaines similitudes en fonction du contexte. Et c'est la *théorie du stéréotype*, plus ancrée dans le social, qui prendra en compte, entre autres, le niveau de connaissances des utilisateurs (experts ou non) pour la reconnaissance d'une catégorie. En résumé, le lecteur est laissé à la conclusion que la catégorisation est un phénomène beaucoup plus complexe pour qu'on puisse le caractériser par un seul modèle descriptif.

Le chapitre de *Sémantique cognitive* se consacre à un type particulier de catégorisation, principalement celui par l'analogie et, plus précisément, par des métaphores et métonymies, montrant que nos représentations ne sont pas fidèles au monde, mais passent par nos expériences corporelles (elles sont « incarnées »), spatiales, culturelles, et empruntent le vocabulaire à ces expériences. La preuve en est que nous parlons plus souvent par des métaphores et des métonymies et qu'on ne les « perçoit » plus comme telles, en transférant des mots d'un domaine à l'autre pour la simple raison que notre conceptualisation d'un autre domaine passe par ces mots. Ce sont « les métaphores de la vie quotidienne » (*Metaphors We Live By*) de

Lakoff and Johnson (1980), métaphores qui existent dans notre langage de tous les jours et qui n'ont rien de la créativité artistique. C'est ainsi qu'on peut dire en français – et je reprends les exemples des auteurs – *La bourse a coulé depuis hier*, *La menace plane dans la ville*, *Marie est au septième ciel*, *Un bébé est en route*, *Je suis au fond du trou*, etc. (pp. 110-111), sans que cela semble anormal aux locuteurs.

Le chapitre *Le sens en pragmatique : de la convention à l'inférence* essaie de clarifier ce que représentent les approches conventionnelles du sens (par exemple, le passage d'un acte direct à un acte indirect), avec les règles de Searle, et expliquant ces modalités de passage. Les règles principales de pragmatique cognitive de Grice y sont également détaillées, avec les maximes subordonnées au *principe de coopération*, mais aussi la *théorie de la pertinence* de Sperber et Wilson (1986), qui dit, en principe, qu'« on présuppose que la cognition humaine est orientée vers la recherche de la pertinence » (p. 134).

Pour arriver de *la signification de la phrase* au sens de l'énoncé, les auteurs tentent de montrer par quelles formes d'enrichissement cela se produit : la désambiguïsation de mots de la phrase qui est inférée de la phrase. Sont ensuite exemplifiées les *implicatures conventionnelles* de Grice, du type : *Jean est anglais, donc il est courageux*, avec l'implicature : *Tous les Anglais sont courageux* (p. 143). Quant aux *implicatures conversationnelles* décrites par le même auteur, elles exploitent les 4 maximes conversationnelles : de quantité, de qualité/véridicité, de relation/pertinence et de manière qui, si elles sont transgressées, doivent avoir recours au *principe de coopération* afin que les sens du locuteur puissent s'interpréter. Et ce principe exige que les locuteurs ajustent leurs contributions à la conversation en fonction de l'objectif et de la direction acceptés de l'échange verbal (p. 144). Plusieurs cas de violation de ces maximes acquièrent ainsi, dans la conversation, des sens interprétables par inférence : la sous-information, les tautologies, la métaphore, l'ironie, etc. Une des théories expliquant les interprétations préférées et leurs mécanismes est considérée être la *théorie de la pertinence* stipulant que les participants à une conversation arrêtent les procédures interprétatives au sous-ensemble d'hypothèses qui attribuent à l'énoncé la plus grande pertinence.

Le chapitre sur la *Pragmatique du discours* explique la notion de cohérence. Pour le type dit *local*, de *cohérence discursive*, les auteurs passent

en revue les relations d'élaboration, de contraste, de conséquence, de causalité, la condition, l'addition, la concession, la succession temporelle, la justification, etc., marquées ou non par des connecteurs inter-énoncés (p. 160). Quant à la *cohérence globale*, elle ressort dans la possibilité de reconnaître le thème général d'un discours ou un *script*. (p. 161). Pour ce qui est de la notion linguistique de *cohésion*, elle est décrite comme incluant des expressions référentielles, anaphores, ellipses, temps verbaux et les connecteurs (comme *parce que, lorsque, tant que, si...*), ces derniers rendant explicites les relations de cohérence (p. 166). Le sens de ces expressions linguistiques est de type pragmatique, *procédural*, donnant des indications pour l'interprétation, s'opposant au sens sémantique, de type *conceptuel*. Ce même chapitre explique la notion de structure de l'information, caractérisée, en fonction des cadres théoriques, par des termes distincts : *l'information ancienne* vs. *information nouvelle* ; *thème* vs. *rhème* ; *topique* vs. *commentaire* ; *présupposition* vs. *focus*.

Pragmatique et relations sociales introduit à la problématique des stratégies de politesse. Un *principe de politesse* est explicité disant qu'il faut, dans la conversation, minimiser l'expressions des pensées impolies et maximiser l'expression des pensées polies avec, comme maximes : le tact, la générosité, l'approbation, la modestie, l'accord et la sympathie. (p. 180). Il va de soi que ces lois de la politesse doivent, paradoxalement, aller de pair avec le principe de coopération et ses quatre maximes. Ce qui laisse à penser que la communication entre les humains ne peut être que très complexe, voire, parfois, compliquée. Et, ce qui complique encore la chose, ce sont les problèmes qui apparaissent dans les entretiens *inter culturels*, où chaque communauté a développé d'autres habitudes communicatives, plus explicites ou moins explicites. De nombreux exemples sont offerts au lecteur pour comprendre ces différents styles communicatifs.

Pour introduire à la *théorie de l'esprit*, le chapitre *Pragmatique et cognition* explique qu'il s'agit, pour cette théorie assez récente, de décrire et d'utiliser « la capacité d'attribuer aux autres des états mentaux comme les croyances et les désirs » (p. 209), dans un raisonnement inférentiel qui permet la compréhension des intentions réciproques des interlocuteurs. Sont détaillées de nombreuses expérimentations qui ont apporté des preuves à cette théorie, incluant l'acquisition des capacités mentales des

enfants. Une notion intéressante est avancée dans cette perspective d'étude, qu'on a appelée *vigilance épistémique*, consistant à calibrer le niveau de confiance pour les interlocuteurs ou leurs affirmations. Cette compétence cognitive et communicative s'active lors d'informations censées être fausses (v. l'actualité de la problématique avec l'assaut des « fake news » dans les médias).

Le livre se termine, comme prévu, par un chapitre dédié à *l'interface sémantique-pragmatique* et veut donner une idée des frontières possibles entre les deux disciplines. Une première frontière est considérée à partir de l'opposition *code* (signification linguistique, ou ce qui est dit) vs. *inférence* pragmatique. Cette délimitation trop stricte a été révisée après des recherches constatant que la signification linguistique (par exemple, des pronoms ou déictiques ; ex. *Il est venu hier soir*) ne peut être simplement extraite par décodage, sans certains éléments appartenant au contexte (qui est « *il* » ?, ou : « *hier* » par rapport à quel jour ?). Cette intrusion pragmatique dans la langue est développée par Anscombe et Ducrot (1983) avec leur théorie sur des mots comme *peu* et *un peu* donnant des « orientations argumentatives » différentes aux énoncés dans lesquels ils fonctionnent. Or, cette *signification instructionnelle/procédurale* se situe au-delà des significations sémantiques, « de langue » (p. 207). Ainsi, une phrase comme *Tu ne vas pas mourir* dite par une mère à son fils qui est tombé veut communiquer plus que son sens littéral, celui de consoler son enfant. (p. 231) Et tout cela, grâce à des circonstances situationnelles où ce genre de phrases peut s'utiliser et engendrer, de la sorte, des implicatures. Les frontières entre la sémantique et la pragmatique s'avèrent, donc, floues, les études qui s'efforcent à leur donner des contours exacts ne faisant récemment que découvrir et documenter l'impossibilité de parler de la langue en dehors de son utilisation.

Et les auteurs de synthétiser, dans leur *Présentation générale* (p. 5) : « [...] l'ouvrage se veut un outil pédagogique et clair pour celles et ceux – étudiant(e)s, enseignant(e)s, praticien(ne)s en langue et linguistique, philosophie, psychologie, communication, sociologie – qui veulent se familiariser avec ces différents concepts ».

All links were verified by the editors and found to be functioning before the publication of this text in 2025.

DECLARATION OF CONFLICTING INTERESTS

The author declared no potential conflicts of interest with respect to the research, authorship, and/or publication of this review.

FUNDING

The author received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this paper.

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License:
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0>

Adnana BOIOC APINTEI¹

INSTRUMENTE LINGVISTICE PENTRU ȘCOALĂ: CONTRIBUȚII RECENTE

How to cite this review:

Boioc Apintei, Adnana, 2025, *Instrumente lingvistice pentru școală: contribuții recente*, in *Theoretical and Applied Linguistics@ro*, Volume I, Issue 1/2025, p. 329-335, DOI: 10.62229/talatroi/1_25/17.

Prin prezentarea de față, voi aduce în atenție trei volume care pot fi utilizate ca **instrumente școlare**, realizate sub egida Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti” și publicate la Editura Univers Enciclopedic Gold: *Îndreptarul ortografic, ortoepic, morfologic și de punctuație* (2024), *Limba română. Exerciții normative* (2024) și *Locuțiunile limbii române* (2025), coordonate de Gabriela Pană Dindelegan. Acestea se remarcă atât prin caracterul lor prescriptiv, cât și prin dimensiunea aplicativă, dat fiind numărul mare de exerciții oferite și sunt gândite special pentru uzul didactic, cu scopul de a reprezenta un sprijin metodologic pentru consolidarea competențelor lingvistice ale elevilor.

Pentru o mai bună înțelegere a modului în care aceste lucrări pot fi folosite ca instrumente didactice, voi descrie și analiza, pe rând, conținutul oferit de fiecare dintre ele. Voi începe cu *Îndreptarul ortografic, ortoepic, morfologic și de punctuație* (ÎOOP⁶), lucrare care reprezintă, de fapt, punctul de plecare pentru întreaga serie de volume. Ulterior, voi examina aplicațiile concrete propuse în *Limba română. Exerciții normative* și voi încheia cu

¹ Institute of Linguistics “Iorgu Iordan – Al. Rosetti” of the Romanian Academy, adnanaboioc@gmail.com

descrierea detaliată a locuțiunilor din *Locuțiunile limbii române*, punând accentul pe dimensiunea lor didactică.

Îndreptarul ortografic, ortoepic, morfologic și de punctuație (ÎOOP⁶), coordonat de Gabriela Pană Dindelegan și realizat de un colectiv de redactori format din Cristiana Aranghelovici, Adnana Boioc Apintei, Raluca Brăescu, Ștefan Colceriu, Adina Dragomirescu, Alexandru Nicolae, Irina Nicula Paraschiv, reprezintă a VI-a ediție a seriei de îndreptare academice redactate la Institutul de Lingvistică al Academiei Române, continuând astfel tradiția de peste șaiszeci de ani de instituționalizare a normei.

Ediția de față a fost pusă de acord cu normele din *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic* (DOOM³), ediția a III-a, apărută în 2021, elementul comun principal al acestora fiind reprezentat de orientarea prescriptivă a ambelor lucrări. Există, bineînțeles, și o serie de diferențe, prin destinația predilect didactică numai a uneia dintre ele (ÎOOP⁶) și, în consecință, prin forma mai suplă, mai scurtă, mai simplă a descrierii termenilor și prin inventarul mult limitat de cuvinte-titlu înregistrate în *Îndreptar*, în raport cu cel din DOOM³. Pentru continuitate și eficiență normativă, acesta a păstrat convențiile anterioare (de exemplu, **alineat** (desp. *a-li-ne-at*) s.n., pl. *alineate*; abr. *al./alin.*), însă au fost simplificate detaliile de descriere, neindicându-se întreaga paradigmă a cuvintelor, ci doar formele generatoare de variație și de greșeli, asigurându-se totodată și identificarea lor gramaticală. Pentru construirea ÎOOP⁶, autorii au avut în vedere o serie de principii de selecție a cuvintelor-titlu, motiv pentru care în lucrare apar:

- (i) cuvinte din vocabularul activ (înțelegând prin aceasta termenii folosiți în mod curent, în situații de comunicare cotidiană, de către cvasitotalitatea vorbitorilor de română literară), din româna literară/standard; așadar, din inventarul de termeni din DOOM³ au fost eliminate cuvintele marcate suplimentar cu indicații de registru precum: „dialectal”, „regional”, „popular”, „familiar”, „colocvial”, „livresc”, „învechit”, „argotic”, alături de cuvintele cu indicații de uz, precum „rar” sau specializate pe domenii profesionale;
- (ii) cuvintele implicând dificultăți normative, respectiv: cuvinte cu greșeli curente de utilizare (în scriere, în pronunție, în silabație,

în despărțirea la capăt de rând, în accentuare, în flexiune etc.) sau cuvinte cu variante de uz asupra cărora limba literară actuală nu s-a fixat încă (**facșimil** s.n., pl. *facșimile*; **factual** (desp. *fac-tu-al*) adj. m.);

- (iii) o serie de cuvinte care nu au o justificare imediat normativă, însă selecția acestora s-a făcut din necesități didactice, lucrarea având o destinație preponderent școlară, de exemplu: clase „funcționale” de cuvinte (prepoziții, conjuncții, unele pronume și unele adverbe) sau clase cu particularități speciale de flexiune (termeni cu flexiune neregulată, cu flexiune hibridă, cuvinte cu paradigmă defectivă, cuvinte invariabile, paronime, omonime totale sau parțiale; de exemplu: **bine-crescut** (cuvios) adj.m.; dar: **bîne crescut** (dezvoltat bine) adv. + part.; **bob**¹ (plantă) s.m., **bob**² (sanie, instalație de ridicat) s.n., pl. *boburi*, **bob**³ (sămânță) s.n., pl. *bobbe*, **bob**⁴ (sămânță pentru ghicit) s.m., pl. *bobi*), având drept scop principal aprofundarea informației descriptiv-flexionare.

Din punctul de vedere al conținutului, secțiunea în care apar cuvintele (IV. *Vocabular*) este precedată de o parte teoretică. Aceasta începe prin descrierea principiilor ortografiei românești (fonetic/fonologic, etimologic/tradițional-istoric, morfologic, sintactic, simbolic și distribuțional, p. 17-25) și se continuă cu observațiile normative generale (p. 26-120). Prin urmare, au fost făcute observații privind semnele grafice (p. 26-62) și regulile de scriere și de pronunțare (p. 63-99), alături de recomandări diferențiate pe părți de vorbire extrem de utile pentru școală (p. 100-120). În final, ÎOOP⁶ cuprinde și trei anexe destinate numelor proprii, scrierii numelor proprii latinești și grecești și ortogramelor.

Îndreptarul ortografic, ortoepic, morfologic și de punctuație (ÎOOP⁶) este o lucrare importantă mai ales prin faptul că reprezintă un punct de plecare pentru crearea altor instrumente de lucru utile pentru școală, cum sunt, până în acest moment, lucrările: *Limba română. Exerciții normative* (2024), alături de *Locuțiunile limbii române* (2025), la care se va adăuga *Variația literară liberă în lucrările normative ale limbii române* (în curs de apariție).

Volumul *Limba română. Exerciții normative*, elaborat în anul 2024, de Gabriela Pană Dindelegan, Raluca Brăescu și Cristiana Aranghelovici, a fost conceput ca o continuare a ÎOOP⁶, având rolul să adâncească, prin

exerciții normative, latura aplicativă a *Îndreptarului*, prin selecția unor serii de exerciții bogate, în domeniul foneticii, al ortografiei, al sintaxei, al lexicului și al stilisticii. Volumul a fost organizat în două părți:

- (i) Prima parte, *Culegerea de exerciții* (p. 11-143), conține 151 de exerciții integral rezolvate, distribuite pe domenii lingvistice: fonetică și ortografie, semne ortografice și de punctuație, flexiune, clase neflexibile, sintaxă, lexic și stilistică. Se propun exerciții pentru înțelegerea valorilor fonetice ale unor grafeme cu dificultăți (de exemplu, *w, y, x*), pentru fixarea unor reguli de scriere și pronunțare literară (de ce se scrie corect *ierburi*, dar *erbivor*; *filozof/filosof*; *excavator*, *escroc*, dar *exsudat* etc.), pentru accentuarea corectă a unor cuvinte, pentru scrierea și pronunțarea unor împrumuturi recente (de ce se scrie corect *angro*, *penalti*, dar *motto*, *cappuccino* sau *rugbi/rugby*), pentru clarificarea unor dificultăți de flexiune (din clasa substantivului, a pronumelui, a adjectivului, a numeralului sau a verbului) sau pentru explicarea fenomenului de acord. Un exemplu de exercițiu ce are în vedere domeniul *fonetică și ortografie* este exercițiul 8, în care se cere selectarea dintr-o serie (*caraghios, cărucior, cerceluș, cugetător, intervenție, exil, stoarce, terci, urgie, zoom*) a cuvintelor în care numărul de litere este diferit de numărul de sunete (p. 13). Pentru că lucrarea se adresează în special școlii, autoarele oferă și un model de rezolvare a exercițiului, prin specificarea cuvintelor care au un număr identic de litere și de sunete, alături de cele care au un număr diferit de litere și de sunete, folosindu-se însă și de comentarii pentru a explica alegerile făcute: „diferența este dată de prezența literelor cu rol exclusiv diacritic și de prezența literei *x*, care notează două sunete; în plus, apare și un împrumut (*zoom*), cu trăsături preluate din limba de origine, în cazul căruia pronunția și grafia nu corespund” (p. 62-63).
- (ii) A doua parte, *Caiet de exerciții* (p. 144-189), constă într-un set de 80 de exerciții, cele mai dificile rezolvate, altele nerezolvate, concepute spre a fi „lucrate” direct pe caiet. Autoarele au lăsat spații libere pentru completarea rezolvărilor, cu scopul de a

încuraja aplicarea practică a cunoștințelor teoretice (vezi, de exemplu, exercițiul 54, din capitolul III. *Gramatică și ortografie*, în care se cere completarea spațiilor punctate cu una dintre formele verbale *fi* sau *fii*: **(a)** *Aveți dreptul de a sau a nu de acord cu mine.* **(b)** *Să nu nepolíticos!* **(c)** *Nu indiscret!;* **(d)** *Să vorbit dinainte, tot nu ne-am potrivit așa de bine.* **(e)** *Să fost eu în locul ei, nu mi-ar bine astăzi.* **(f)** *Nu-mi amintesc să mers vreodată acolo.* (p. 168)).

Prin urmare, autoarele au reușit să imprime lucrării caracterul de instrument școlar prin numărul de exerciții, mai ales al celor rezolvate în prima parte, dar și prin intermediul comentariilor, extrem de necesare pentru înțelegerea tipului de greșală, a circumstanțelor care favorizează apariția greșelii sau prin analiza unor dificultăți și „capcane” lingvistice, cazuri de variație liberă etc.

În prezent, una dintre cele mai recente publicații cu destinație predominant școlară, elaborată de Gabriela Pană Dindelegan, Raluca Brăescu și Cristiana Aranghelovici, este reprezentată de *Locuțiunile limbii române* (2025). Volumul reprezintă o prezentare monografică a locuțiunilor limbii române și, la fel ca cele descrise anterior, își păstrează caracterul normativ și prescriptiv. Așa cum specifică și autoarele în primul capitol 1. *Introducere* (p. 9-10), conținutul are ca punct de plecare descrierea aspectelor teoretice (concept, criterii și teste de delimitare, trăsătura gradualității, interferențe terminologice), ajungând la cele tipologice (tipuri de locuțiuni) și, ulterior, la cele aplicative (modul de realizare a analizei și exerciții cât mai variate).

După partea introductivă, urmează cel de-al doilea capitol: 2. *Aspecte teoretice: delimitări conceptuale și terminologice* (p. 11-26), în care autoarele oferă o analiză complexă a noțiunii de *locuțiune*, prin definirea, criteriile de delimitare, trăsăturile morfosintactice și semantice, diferențierea față de expresii, frazeologisme și colocații, precum și prin interferențele terminologice care sunt legate de acest concept.

Cel de-al treilea capitol, 3. *Inventar de locuțiuni și comentarii* (p. 27-69), este structurat în funcție de diferitele clase morfologice: verbale, substantivale, adverbiale, adjectivale, prepoziționale, conjuncționale, pronominale,

interjecționale. Se oferă astfel un cadru descriptiv riguros, cu comentarii analitice privind variațiile, statutul, comportamentul gramatical și stilistic al locuțiunilor. Fiecare tip de locuțiune este însoțit de explicații sintactice și semantice, iar diferențierea de grupurile analizabile este justificată prin teste clare. Spre exemplu, se oferă o justificare a funcționării locuțiunilor adverbiale în grupurile nominale, fără ca simpla distribuție să presupună, în mod automat, o formă de conversiune în locuțini adjectivale. Este vorba despre apariția locuțiunilor adverbiale pe lângă un substantiv regent de proveniență verbală (sau având legături semantice cu verbul) care păstrează disponibilitățile de distribuție ale verbului respectiv (adică locuțiunile adverbiale): *recunoaște ca atare* – *recunoaștere ca atare*, *decide cu bună știință* – *decizie cu bună știință*, *pleacă de bună voie* – *plecare de bunăvoie* etc. (p. 50).

Ultimul capitol, 4. *Exerciții rezolvate* (p. 71-97), conține 30 de exerciții (de exemplu, exercițiul 28, în care se cere, dintr-o serie de grupări, distingerea locuțiunilor de cuvintele compuse și de îmbinările libere (p. 80)), cu cerințe variate, care au rolul de a acoperi toate dificultățile pe care analiza locuțiunilor le presupune, pornind de la recunoașterea, construcția sau tipologia acestora, până la analiza gramaticală, aspectele de grafie sau observațiile normative referitoare la acest concept.

Așadar, prin apariția acestui volum, putem discuta despre o serie de lucrări normativ-aplicative, alături de *Limba română. Exerciții normative* (2024) și de *Îndreptarul ortografic, ortoepic, morfologic și de punctuație* (2024), adresată cadrelor didactice, elevilor, editorilor și cercetătorilor. Cărțile atrag uneori atenția și asupra unor schimbări de normă, iar acest demers nu trebuie înțeles ca fiind exclusiv corectiv (nu se corectează greșeli din lucrări anterioare), nu trebuie să fie considerat derutant pentru școală, dimpotrivă, este un demers cu o justificare în evoluția naturală a limbii: este firesc ca lucrările normative să țină cont de dinamica limbii.

Cele trei volume supuse analizei de față nu sunt doar lucrări de referință în plan normativ, ci și resurse didactice moderne, fiecare dintre cele trei lucrări abordând domenii fundamentale ale limbii române (norma ortografică și ortoepică, aplicarea regulilor prin exerciții, construcțiile fixe și locuționale etc.), completându-se eficient pentru a oferi un adevărat sprijin din punct de vedere educațional tuturor celor interesați de limba română.

BIBLIOGRAFIE

- DOOM³ – Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”, 2021, *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, ed. a III-a revăzută și adăugită, coordonatoare: Ioana Vintilă-Rădulescu, București, Univers Enciclopedic Gold.
- ÎOOP⁶ – Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”, 2024, *Îndreptar ortografic, ortoepic, morfologic și de punctuație*, ed. a VI-a, București, Univers Enciclopedic Gold, ISBN 978-606-096-475-9.
- Pană Dindelegan, Gabriela, Raluca Brăescu, Cristiana Aranghelovici, 2024, *Limba română. Exerciții normative*, București, Univers Enciclopedic Gold, ISBN 978-606-096-484-1.
- Pană Dindelegan, Gabriela, Raluca Brăescu, Cristiana Aranghelovici, 2025, *Locuțiunile limbii române*, București, Univers Enciclopedic Gold, ISBN 978-606-096-558-9.
- Pană Dindelegan, Gabriela, Raluca Brăescu, Cristiana Aranghelovici, *Variația literară liberă în lucrările normative ale limbii române*, 2025, București, Univers Enciclopedic Gold.

All links were verified by the editors and found to be functioning before the publication of this text in 2025.

DECLARATION OF CONFLICTING INTERESTS

The author declared no potential conflicts of interest with respect to the research, authorship, and/or publication of this review.

FUNDING

The author received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this paper.

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License:
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0>

tipografia.unibuc@unibuc.ro

Bd. Iuliu Maniu 1-3, Complex LEU,
061071 București – ROMÂNIA
tel: 0799 210 566

Tiparul s-a executat la Tipografia
Editurii Universității din București – Bucharest University Press
